

การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย

สิริพัฒน์ ฤกษ์จิตร

คุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรคุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชายุทธศาสตร์และความมั่นคง

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

มิถุนายน 2559

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

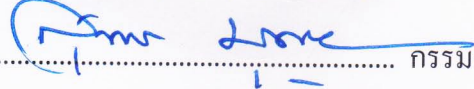
อาจารย์ผู้ควบคุมคุษฎีนิพนธ์และคณะกรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ ได้พิจารณา
คุษฎีนิพนธ์ของ สิริพัฒน์ ลาภจิตร ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐศาสตรคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์และความมั่นคง
ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

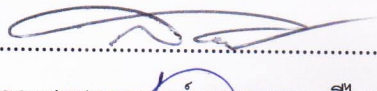
อาจารย์ผู้ควบคุมคุษฎีนิพนธ์

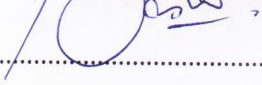

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ บุญวิเศษ)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ บุญวิเศษ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุทนต์ ศรีไสย)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร.เอกวิทย์ มณีธร)

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ อนุมัติให้รับคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐศาสตรคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์และความมั่นคง ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร.เอกวิทย์ มณีธร)

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. 2559.

545820043: สาขาวิชา: ยุทธศาสตร์และความมั่นคง; ร.ด. (ยุทธศาสตร์และความมั่นคง)

คำสำคัญ: การพัฒนาความมั่นคง/ ชวนนาไทย/ เขตอีสานใต้ของประเทศไทย

สิริพัฒน์ ลากจิตร: การพัฒนาความมั่นคงของชวนนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย (SECURITY DEVELOPMENT FOR THAI FARMERS IN THE ESARN-TAI REGION OF THAILAND) คณะกรรมการควบคุมคุณภาพนิพนธ์: สุพจน์ บุญวิเศษ, Ph.D., 215 หน้า. ปี พ.ศ. 2559.

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาความมั่นคงของชวนนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาสภาพของปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง ของชวนนาไทย เขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย 2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตามแบบจำลองสมการโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชวนนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย 3. เพื่อศึกษาเรื่องความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ระหว่างปัจจัยสำคัญตามแบบจำลองสมการ โครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชวนนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย 4. เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงที่เหมาะสมให้ชวนนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัย เป็นตัวแทนของชวนนา ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ขอ งบภาค อีสานใต้ ใน 5 จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และ นครราชสีมา จำนวน 385 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นหญิง (ร้อยละ 54.75) มีอายุระหว่าง 31-60 ปี (ร้อยละ 79.50) สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาถึงปริญญาตรี (ร้อยละ 95.50) และมีที่อยู่อาศัยอยู่ในจังหวัด นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ อุบลราชธานี (ร้อยละ 20 เท่า ๆ กัน) ในทำนองเดียวกันมีที่ทำนาเป็นของตนเอง (ร้อยละ 93.25) โดยรวม สภาพปัญหาความมั่นคงของชวนนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย (ใช้สัญลักษณ์ Security) อยู่ในระดับสูง โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.78 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (Mean \geq 70% หรือ 3.5 ใน 5 ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดของภาพรวมในแต่ละด้าน ของปัจจัยสภาพปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชวนนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ พบว่า ปัจจัยทั้งหมดทั้ง 3 ด้าน [ได้แก่ ด้านนโยบายรัฐต่อชวนนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy) ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Economic) และ ด้านการจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management)] มีปัจจัยอยู่ 2 ใน 3 ด้าน มีปัญหาอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ได้แก่ ปัจจัยด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Economic) และ ด้านการจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management) โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.65 และ 3.66 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยปัญหา ด้านนโยบายรัฐต่อชวนนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy) อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.52 ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวไม่เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามวิจัย	6
วัตถุประสงค์การวิจัย	7
แนวคิดทฤษฎีและเหตุผล	7
สมมติฐานของการวิจัย	9
ขอบเขตการวิจัย	9
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	10
นิยามศัพท์	11
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
ชวานาไทยและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง	14
ความมั่นคงของชวานาไทย	29
นโยบายรัฐบาลต่อชวานาไทย	35
การบริหารจัดการทำนาของชวานาไทย	42
เศรษฐกิจพอเพียงของชวานาไทย	57
ปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงชวานาไทย	61
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	65
กรอบแนวคิดการวิจัย	82
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	84
ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และการเลือกกลุ่ม	84
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	85

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การเก็บรวบรวมข้อมูล	87
การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล.....	87
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	90
ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	93
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ศึกษาสภาพของปัจจัยการพัฒนาคความมั่นคงของชวานาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ ของประเทศไทย	94
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และ ศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล.....	104
ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 ปัจจัยสำคัญตามแบบจำลองสมการโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาคความมั่นคง ของชวานาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย	111
ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 4 นำเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคความมั่นคงของชวานาไทย ในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย	114
แนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคความมั่นคงชวานาในเขตพื้นที่อีสานใต้	117
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	127
สรุปผลการวิจัย	128
อภิปรายผลการวิจัย	139
ข้อเสนอแนะ	160
บรรณานุกรม	166
ภาคผนวก	173
ภาคผนวก ก	174
ภาคผนวก ข	179
ภาคผนวก ค	181
ภาคผนวก ง	184
ภาคผนวก จ	186

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก ฉ	191
ภาคผนวก ช	206
ภาคผนวก ซ	208
ภาคผนวก ฅ	212
ภาคผนวก ญ	213
ประวัติย่อของผู้วิจัย	215

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	หนี้สินครัวเรือนของประชาชน ในช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2556	3
2	เนื้อที่เพาะปลูกข้าวนาปี เนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ ปี 2555-2557.....	19
3	เปรียบเทียบรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินต่อครัวเรือน ปี 2552/2556.....	21
4	จำนวนชาวนาแต่ละจังหวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย.....	85
5	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	93
6	ภาพรวมแต่ละปัจจัยสภาพปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยพื้นที่ อีสานใต้ของประเทศไทย.....	95
7	รายละเอียดแต่ละปัจจัยปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยพื้นที่อีสานใต้ ด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย.....	97
8	รายละเอียดแต่ละปัจจัยปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง	99
9	รายละเอียดแต่ละปัจจัยปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยพื้นที่อีสานใต้ ด้านการจัดการทำนา	101
10	รายละเอียดแต่ละปัจจัยปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยพื้นที่อีสานใต้ ด้านความมั่นคงของชาวนาไทย	102
11	สัมประสิทธิ์เส้นทาง ทางตรง (DE) ทางอ้อม (IE) และ รวม (TT) ระหว่าง ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองเต็มรูปแบบการพัฒนาความมั่นคงของ ชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้	105
12	สัมประสิทธิ์เส้นทาง ทางตรง (DE) ทางอ้อม (IE) และ รวม (TT) ระหว่าง ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองหลังการปรับแต่ง การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้	107
13	แนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงชาวนาในเขตพื้นที่อีสานใต้ (นำเสนอ โดยผู้วิจัย)	117
14	แนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ (ปรับแก้เพิ่มเติมตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ)	122
15	ภาพรวมแต่ละปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงชาวนาไทยพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย	129
16	แนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงชาวนาในเขตพื้นที่อีสานใต้ (ปรับแก้เพิ่มเติมตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ)	136

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
1	แบบจำลองโครงสร้างเต็มรูปแบบการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ 8
2	ภาพรวมแต่ละปัจจัยสภาพปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย..... 96
3	แบบจำลองโครงสร้างเต็มรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองสมการโครงสร้างการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้..... 106
4	แบบจำลองที่ปรับแล้วความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ 108
5	องค์ประกอบสำคัญด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทยตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ 109
6	องค์ประกอบสำคัญด้านเศรษฐกิจพอเพียงตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ 109
7	องค์ประกอบสำคัญด้านการจัดการทำนาตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ 110
8	องค์ประกอบสำคัญด้านความมั่นคงของชาวนาไทยตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ 110
9	แบบจำลองที่ปรับแล้ว ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองสมการการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ 111
10	การสนทนากลุ่มเพื่อวิพากษ์แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาความมั่นคงชาวนาในเขตพื้นที่อีสานใต้ 124
11	แนวทางพัฒนาความมั่นคงที่เหมาะสมของชาวนาไทยเขตอีสานใต้ Farmer's rice model.. 125
12	ภาพรวมแต่ละปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย 129
13	แบบจำลองที่ปรับแล้ว ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลองค์ประกอบเชิงยืนยันตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ 132
14	แบบจำลองที่ปรับแล้ว ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ (หลังปรับแต่ง) 134
15	แนวทางพัฒนาความมั่นคงที่เหมาะสมของชาวนาไทยเขตอีสานใต้ Farmer's rice model.. 138

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชาวนา ได้รับการยกย่องว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติ ที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตคนไทยมาช้านาน เนื่องจากเป็นผู้ผลิตข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักให้กับคนไทย ภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ได้ประโยชน์ในการพัฒนาการผลิตข้าวจากการผลิตให้เพียงพอในครัวเรือนสู่การเป็นสินค้าออกที่สำคัญ ทำรายได้แก่ประเทศ ภูมิปัญญาเหล่านี้ถือเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของสังคมและความผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตผู้คนในสังคมไทย จากข้อมูลสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ระบุว่า ชาวนาเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศประมาณร้อยละ 25 ของประชากรไทย หรือประมาณ 17.5 ล้านคน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2556) เป็นชาวนาอาศัยในชนบทกระจายไปทั่วทุกหมู่บ้าน ตำบล เหมือนกับเกษตรกรทั่วไป มีความสำคัญต่อสังคมเศรษฐกิจของประเทศ แต่สิ่งที่น่าเศร้าใจต่อความสำคัญของชาวนาไทย ซึ่งควรจะได้รับผลตอบแทนที่มีคุณค่า ไม่ว่าจะเป็นรายได้ สภาพเศรษฐกิจ สภาพทางสังคมเทียบเท่าหรือใกล้เคียงกับผู้ประกอบอาชีพอื่น ปรากฏว่าชาวนาไทยกลับยากจนและด้อยโอกาสที่สุดในสังคมไทย จากข้อมูลของศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักเศรษฐกิจการเกษตร ได้ชี้ให้เห็นถึงสภาพทางเศรษฐกิจของพี่น้องเกษตรกรโดยรวม ซึ่งปรากฏว่าเกษตรกรประมาณร้อยละ 80 เป็นผู้มีหนี้สินเฉลี่ยครอบครัวละประมาณ 60,000 บาท และสัดส่วนหนี้สินต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้นทุกปี เกษตรกรยังผลิตยังจน (คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์วุฒิสภา, 2553) และในปี 2554 จำนวนหนี้สินครัวเรือนของประชาชนเพิ่มขึ้น 134,900 บาท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2555)

ครัวเรือนเกษตรกรประมาณร้อยละ 65 หรือ 3.7 ล้านครัวเรือนจาก 5.7 ล้านครัวเรือน (ประมาณ 17.5 ล้านคน) ปลูกข้าวเป็นหลัก กระจายทั่วทุกภาคของประเทศ ซึ่งรวมพื้นที่ปลูกข้าวทั้งนาปีและนาปรังทั่วประเทศประมาณ 65 ล้านไร่ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดทั้งนาปีและนาปรังประมาณ 33 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 51 ของพื้นที่นาทั้งประเทศ (ส่วนข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรระบุพื้นที่ จำนวน 39 ล้านไร่) แต่ปริมาณการผลิตข้าวต่อไร่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำกว่าภาคกลาง ในสัดส่วนจำนวน 334 : 601 กิโลกรัมต่อไร่ ทั้งนี้ ด้วยสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง พื้นที่นาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นน่าน้ำฝน อาศัยธรรมชาติในการปลูกข้าว เพราะในภาคนี้มีพื้นที่นาที่อยู่ในเขตชลประทานเพียง 3.74 ล้านไร่เท่านั้น ที่เหลืออาศัยน้ำฝนปลูกข้าวได้เพียงปีละ 1 ครั้ง ประกอบกับพื้นที่นาส่วนใหญ่เป็นนาดอน ดินทราย ผลผลิตต่อไร่จึงต่ำ (คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์วุฒิสภา, 2553) การที่พื้นที่ปลูกข้าวส่วนใหญ่อยู่นอกเขต

ชลประทาน ทำให้ผลผลิตเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ ในปีเพาะปลูก 2552/2553 ผลผลิตข้าวนาปีและนาปรังรวมเฉลี่ยเพียง 475 กิโลกรัมต่อไร่ ขณะที่ผลผลิตเฉลี่ยข้าวของโลก คือ 693 กิโลกรัมต่อไร่ โดยสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ผลผลิตเฉลี่ย 1,053 กิโลกรัมต่อไร่ อินโดนีเซียได้ผลผลิตเฉลี่ย 802 กิโลกรัมต่อไร่ พม่าได้ผลผลิตข้าวเฉลี่ย 651 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนเวียดนามผลผลิตเฉลี่ย 855 กิโลกรัมต่อไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2556) ทั้งที่ประเทศไทย นั้นมีพื้นที่เพาะปลูกและชัยภูมิที่ตั้งเหมาะสมในการปลูกข้าว แต่ผลผลิตข้าวต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของโลกและต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านและอาเซียน

แม้ประเทศไทยจะเป็นประเทศผู้ส่งออกสินค้าข้าวอันดับ หนึ่งของโลก แต่ผลผลิตเฉลี่ยข้าวยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่า ผลผลิตข้าวของในประเทศอาเซียน ซึ่งส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูง ทำให้ศักยภาพในการแข่งขันต่ำลง เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน สาเหตุสำคัญที่ทำให้ผลผลิตข้าวไทยต่ำ นอกเหนือจากขาดแคลนแหล่งน้ำ ระบบชลประทานที่ดี และดิน มีความสมบูรณ์ต่ำ ขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดี ชาวนาไม่ตระหนักการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี เกษตรกรมีปัญหา เรื่องค่าใช้จ่ายในกระบวนการผลิตสูงขึ้นทุกปี เนื่องจากยังใช้วิธีการผลิตแบบเดิม ชาวนามุ่งผลิตและขายข้าวเปลือกมากกว่ายกระดับสู่การแปรรูปผลิตจำหน่าย (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2555) ชาวนาไม่ปรับตัวต้นทุนสูงขึ้น คู่แข่งพัฒนาความสามารถเร็วขึ้น เกิดคู่แข่งใหม่ที่มีต้นทุนต่ำ เช่น พม่า เวียดนาม ชาวนาไทยแก่ตัวรวดเร็ว 32% ของหัวหน้าครัวเรือน มีอายุ 60 ปี เกษตรกรผู้จัดการนา 1.7 - 2 ล้านครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นชาว นาสูงอายุ (นิพนธ์ พัวพงศกร, 2557) นอกจากนี้ ชาวนาสังคมไทย มีการลงทุนทุกขั้นตอน มีการจ้างแรงงาน ใช้เทคโนโลยีทันสมัยในการผลิต เช่นเครื่องจักรกล ปุ๋ยเคมี ยากำจัดแมลง เป็นต้น สิ่งที่ตามมาคือ รายจ่ายในครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นตามการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มุ่งการพัฒนาที่เจริญให้ทันกับโลกยุคปัจจุบัน ในขณะที่ผลผลิตของชาวนากับมีราคาตกต่ำลง (กฤษฎา นาโสภ, 2552) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันของข้าวไทย คือต้นทุนการผลิตข้าว ทั้งค่าแรงงาน ค่าปุ๋ยเคมี ค่าสารเคมีและค่าเมล็ดพันธุ์ที่ข้าวมีแนวโน้มสูงขึ้น และสูงกว่าประเทศเวียดนามเกือบเท่าตัว จากข้อมูลปี 2551 ประเทศไทยมีต้นทุนผลิตข้าว 5.62 บาทต่อกิโลกรัม ในขณะที่ประเทศเวียดนามมีต้นทุนผลิตข้าว 3.08 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งมาจากนโยบายของประเทศเวียดนามที่เน้นให้ชาวนาลดการใช้ค่าปุ๋ยเคมี ค่าสารเคมีและค่าเมล็ดพันธุ์ (สมพร อิศวิลานนท์, 2556) อ้างอิงจาก กระทรวงวิ ทย าศาสตร์และเทคโนโลยี, 2555) ผลการศึกษาของกระทรวงวิทยาศาสตร์ชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดที่ส่งผลต่อการสร้างความสามารถในการแข่งขันส่งออกข้าว ได้แก่ 1. ผลผลิตเฉลี่ยต่อพื้นที่ต่ำ 2. ขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี 3. ขาดการบำรุงรักษาดี น 4. สูญเสียผลผลิตเนื่องจากภัยธรรมชาติ 5. ขาดแคลนแรงงานในขั้นตอนการผลิต 6. การใช้เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อปรับปรุงพันธุ์ยังมีไม่มาก 7. องค์ความรู้ที่สนับสนุนการ แปรรูปผลิตภัณฑ์ มีน้อย 8. ประสิทธิภาพ

การแปร รูปต่ำ ขาดการบำรุง และความเชี่ยวชาญ 9. ต้นทุนโลจิสติกส์สูง ประมาณร้อยละ 19 ของมูลค่าการค้าขายในแต่ละปี หรือมากกว่า 61,000 ล้านบาทต่อปี โดยจากค่าขนส่ง ค่าดูแลเก็บรักษา ค่าสูญเสียและ ค่าเสียหายระหว่าง จัดเก็บ รวมทั้ง ค่าบริหารจัดการต่าง ๆ (กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2555) ทำให้ชาวนาไทยได้รับผลกระทบ ผลพวงที่ตามมาทำให้เกิดหนี้สินเพิ่มขึ้น รายได้ไม่พอรายจ่าย ยากจนมากขึ้นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

สถานการณ์ความยากจนยังคงเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย แม้รัฐบาลจะได้ผลักดัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาหลายฉบับ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504 - 2509) จนถึงฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) รวมกว่า 54 ปี แต่ก็ยังมีตัวเลขคนจนอยู่จำนวนมาก ถึงปัจจุบันภาครัฐจะมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา เป็นต้น แต่ยังคงพบ ปัญหาความเหลื่อมล้ำ เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย เพิ่มมากขึ้น มีคนจนเร่ร่อนที่ได้รับการ ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จากข้อมูลสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ในปี 2551 มีคนจนในประเทศไทยมากถึง 7.9 ล้านคน โดยคนจนส่วนใหญ่เกินร้อยละ 50 เป็นเกษตรกรหรือชาวนา ที่ประสบกับ ปัญหาหนี้สินซึ่งเป็นปัญหาหนี้สินที่เรื้อรังมานาน (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2551)

ตารางที่ 1 หนี้สินครัวเรือนของประชาชน ในช่วงปี พ.ศ. 2545 - 2556

รายการ/ปี	2545	2547	2549	2551	2553	2555	2556
จำนวนหนี้สินครัวเรือน	82,485	104,571	116,585	116,681	134,699	134,900	163,087
ครัวเรือนมีหนี้สิน (ร้อยละ)	62.4	66.4	64.4	63.3	60.9	62.9	53.8
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	13,736	14,963	17,787	18,660	20,903	23,236	25,236
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน	10,889	12,297	14,311	14,500	16,205	17,403	18,400

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นับตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงปัจจุบันได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาประเทศ เพื่อก้าวไปสู่ความเจริญให้กับสังคมและเศรษฐกิจไทย โดยได้ส่งผลต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ มีอัตราการเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยมีความสัมพันธ์กับอัตราตัวเลขการเพิ่มขึ้นของรายได้ประชากรทั่วประเทศ ช่วงระหว่างปี 2545 เฉลี่ยต่อคนได้เดือนละ 13,736 บาท และเพิ่มเป็นจำนวน 23,236 บาท ในปี 2555 ในขณะที่เดียวกันพบว่า หนี้สินครัวเรือนช่วงปี 2545 จำนวน 82,485 บาท ต่อมาในปี 2551, 2553, 2555 และ 2556 เป็นหนี้จำนวน 116,681, 134,699, 134,900 บาท และ 163,087 บาท ตามลำดับ ซึ่งมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นทุกปี (ดังตารางที่ 1) ข้อมูลจากสำนักงานสถิติ เปรียบเทียบรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือน ปี 2556 เป็นรายภาค พบว่า กรุงเทพมหานคร และ 3 จังหวัด คือ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงกว่าภาคอื่นมากคือ 43,058 บาท โดยมีค่าใช้จ่ายและจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงสุดเช่นเดียวกันคือ 32,425 บาท และ 273,795 บาท ตามลำดับ มีสัดส่วนของค่าใช้จ่ายต่อรายได้ถึงร้อยละ 75.3 และพบว่าครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีสัดส่วนของค่าใช้จ่ายต่อ รายได้สูงสุด ถึงร้อยละ 78.7 โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 19,181 บาท ค่าใช้จ่ายต่อครัวเรือน 15,092 บาท และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน 49,307 บาท (สำนักงานสถิติ, 2556) โดยพบว่า เกษตรกรเป็นหนี้อยู่ในสัดส่วนที่สูง (ชนวรรณ พลวิชัย, 2552) เกณฑ์แบ่งเส้นความยากจนเฉลี่ย 1,600 บาท/คน/เดือน ถ้าหากจะให้พ้นเส้นความยากจนจะต้องทำ นาประมาณ 35 – 150 ไร่ ซึ่งความเป็นจริงแล้วชาวนาส่วนใหญ่ไม่ได้มีที่นามากขนาดนี้ ชาวนาประมาณ 90% มีที่นาต่ำกว่า 40 ไร่ และมีเนื้อที่ทำนาเฉลี่ยเพียง 15 ไร่เท่านั้น

จากการที่รัฐบาลได้เร่งการ พัฒนาแบบทุนนิยม มุ่งส่งเสริมการผลิต เพื่อเชิงพาณิชย์ ที่ต้องการผลผลิตจำนวนมาก ๆ โดยให้การสนับสนุนสินเชื่อให้กับชาวนาหากไม่มีทุนในการทำนา โดยสามารถนำโฉนดที่ดินไปฝาก (จำนอง) ไว้กับธนาคารของรัฐ (ธ.ก.ส.) เพื่อที่จะนำเงินมาลงทุนต่อไป แต่ก็ต้องจ่ายดอกเบี้ย แม้นโยบายลักษณะนี้จะดูดี แต่อีก มุมด้านหนึ่งกลับเป็นการเพิ่มภาระหนี้สินให้กับชาวนาไทยบางราย ที่ไม่มีเงินพอจ่ายค่าดอกเบี้ย จนต้องให้ธนาคารยึดที่ดินทำกิน ไป นอกจากนี้ภาวะปัญหาจากภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เพิ่มขึ้นทุกวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นฝนทิ้งช่วง แห้งแล้ง น้ำท่วม แมลงศัตรูพืชระบาด อีกทั้งพันธุ์ข้าวที่ชาวนาใช้ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ข้าวที่เกษตร ครอบเก็บไว้ในฤดูที่ผ่านมา แมลงศัตรูข้าว (ชาติ พานเหล็ก, 2551) ทำให้ได้ผลผลิตไม่ดีหรือไม่ได้เลย นี่ก็เป็นอีกสาเหตุที่ทำให้ชาวนาต้องอพยพเข้าสู่เมืองเพื่อทำงานเพราะการทำนาไม่ได้ผลผลิตท่ามกลางปัญหา และความผันผวนของการทำการเกษตร (นภดล หงส์ศรีพันธ์, 2552) นอกจากนี้ ชาวนาชนบทยังครอบครองที่ดินขนาดเล็ก ต้นทุนการผลิตสูง แต่ราคาผลผลิตต่ำ และค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูงตามวัฒนธรรมการบริโภคสมัยใหม่ พวกเขาอยู่ในสถานะ “จมน้ำ” หรือ “ลำนกน้ำ” อันเกิดจากปัญหาของวิกฤติแห่งการยังชีพ (ประกาศ ปิ่นตบแต่ง และสุภา ไยมือง, 2558) ทั้งนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการสนับสนุนจากทางรัฐบาลที่ควรออกนโยบายที่จะช่วยสร้างหลักประกันให้กับเกษตรกรที่ทำนานั้น ได้มั่นใจว่าอาชีพที่ทำอยู่นั้น มีความมั่นคงสามารถเลี้ยงสมาชิกในครัวเรือนได้ ไม่มีภาระหนี้สิน และเป็นอาชีพที่ยั่งยืน (วันสพงษ์ ใจอินผล, 2553) และเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง รวมทั้งความมั่นคงของประเทศชาติ ในที่สุด ดังคำกล่าว “ทุกข์ของชาวนา คือ ทุกข์ของแผ่นดิน” ดังนั้นภาครัฐจึงควรส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรทั้งทางตรงทางอ้อม ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและติดตามผลพร้อมช่วยแก้ปัญหาอย่างจริงจัง เพื่อให้ชาวนามีรายได้มั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีที่นาเป็นของตนเอง

ประชากรที่ประกอบอาชีพทำนามีจำนวนถึง 1 ใน 4 ของจำนวนประชากรทั้งประเทศ และประมาณ 2 ใน 3 ของจำนวนผู้ประกอบอาชีพด้านการเกษตร การทำนาจึงเกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ เป็นแหล่งรองรับแรงงานที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ โดยพื้นที่การเพาะปลูกข้าวส่วนใหญ่อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดทั้งในปีและนาปีประมาณ 33 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 51 ของพื้นที่นาทั้งประเทศ แต่ปริมาณการผลิตข้าว ต่อไร่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำกว่าภาคกลาง ในสัดส่วนจำนวน 334 : 601 กิโลกรัมต่อไร่ ทั้งนี้สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง พื้นที่นาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นน่าน้ำฝน อาศัยธรรมชาติในการปลูกข้าว เพราะในภาคนี้มีพื้นที่นาที่อยู่ในเขตชลประทาน น้อยเพียง 3.74 ล้านไร่เท่านั้น ที่เหลืออาศัยน้ำฝนปลูกข้าวได้เพียงปีละ 1 ครั้ง ประกอบกับพื้นที่นาส่วนใหญ่เป็นนาดอน ผลผลิตต่อไร่จึงต่ำ (คณะกรรมการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา, 2553) แต่เป็นแหล่งผลิตข้าวคุณภาพเป็นที่นิยมไปทั่วโลก เช่น ข้าวหอมมะลิ ที่มีความเหนียวนุ่มกลิ่นหอมที่เป็นเอกลักษณ์ ที่ส่งขายมีชื่อเสียงระดับโลก

อีสานได้มีจำนวนประชากร 8,526,992 คน โดยรวมเขตพื้นที่ของ 5 จังหวัดไว้ด้วยกันคือ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556) ตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราชมีเทือกเขาสันกำแพง และเทือกเขาพนมดงรัก ปัจจุบันอีสานได้เป็นที่อยู่ของกลุ่มคน 4 กลุ่มคือ กลุ่มชาติพันธุ์กวย ลาว เขมร และไทย-โคราช ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ชาวนาในเขตนี้ส่วนใหญ่ปลูกข้าวได้ปีละครั้งเนื่องจากอยู่ไกลแหล่งน้ำ ชลประทาน ประกอบกับสภาพดินฟ้าอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ภาวะฝนแล้ง ภัยธรรมชาติ ที่ทำให้การผลิตข้าวไม่คุ้มทุน ทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น วิธีการดำรงชีวิตของประชากรในหมู่บ้านอีสานได้ในปัจจุบันจึงเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรที่เรียบง่ายและสงบร่มเย็นดังเช่นในอดีต ต้องดิ้นรนเพื่อการอยู่รอดหารายได้มาจุนเจือครอบครัว บางครอบครัวหมดหวังกับอาชีพเกษตรกร จึงต้องจัดสรรแรงงานในครัวเรือนไปหารายได้จากภาคนอกเกษตร จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้าน จากการผลิตเพื่อการยังชีพเป็นการผลิตเพื่อการค้า (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2556) สิ่งที่ต้องตระหนักร่วมกันทั้งชาติว่าประเทศไทยจะกอบกู้การเป็นแหล่งผลิตข้าวให้กับคนในประเทศ และส่งออกเป็นอันดับหนึ่งอย่างไร เพื่อหารายได้เข้าประเทศมาพัฒนาสังคมเศรษฐกิจให้กับชาติ หากชาวนาไทยได้มีหลักประกันที่มั่นคงและยั่งยืน โดยสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งน่าจะทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น ทั้งสุขภาพกายของเกษตรกรเองที่มีความเสี่ยงจากการทำงานหนัก อยู่กลางแจ้ง แดดกลางฝน เพื่อได้มีหลักประกันที่พวกเขาเหล่านั้นได้ มีสุขภาวะที่ดีขึ้นทั้งทางกาย และจิตใจ ไม่ต้องกังวล ถึงสุขภาพของตน และรายรับ รายจ่าย ภายในครัวเรือน และที่สำคัญจะทำให้การคงอยู่ของอาชีพทำนานั้นจะมีแนวโน้มในทางบวกเช่นกัน (กฤษณา งามกมล, 2552)

จากสถานการณ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับอาชีพการทำนาของชาวนาไทย ที่เป็นงานหนักและเหนื่อย มีหนี้สิน ใช้ต้นทุนผลิตสูง ราคาข้าวตกต่ำ-ไม่แน่นอน ชาวนาไทยแก้ตัวรวดเร็ว ปัญหาดินและแหล่งน้ำ อุทกภัย รวมถึงปัญหาของโครงสร้างการพัฒนาประเทศ นโยบายรัฐ กลไกภาครัฐในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมและผลผลิต เป็นต้น ทำให้ชาวนาส่วนใหญ่ผลิตข้าวไม่คุ้มทุน ชาวนาต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น ส่งผลให้มีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น จึงเป็นเรื่องที่ผู้ศึกษาสนใจถึงความสำคัญของอาชีพ ชาวนาไทย และความมั่นคงแห่งชาติ หากแนวโน้มมีการทำนาลดลง เนื่องจากสาเหตุและผลกระทบทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ทั้งหลายเหล่านี้ อาจส่งผลให้ชาวนาละทิ้งอาชีพทำนา ชาวนาขายที่นาทิ้ง คนรุ่นหลังไม่สนใจอาชีพชาวนา หรือไม่มีลูกหลานสืบทอดอาชีพทำนาของบรรพบุรุษหรือภูมิปัญญา ไทย ที่เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อคนในสังคมไทยต่อไป เมืองไทยอาจต้องเผชิญความเสี่ยงกับปัญหาความไม่มั่นคง ของคุณภาพชีวิตประชากร ความไม่มั่นคงด้านอาหาร รวมถึงความ ไม่มั่นคงด้านเศรษฐกิจและสังคม ก็เป็นไปได้ อนาคตประเทศไทย อาจจะต้องสั่งซื้อข้าว จากป ระเทศอื่นในราคาที่สูงเพื่อมาบริโภคภายในประเทศ ถึงแม้จะเป็นภาระจ่ายอ้อมก็ตาม หากเราไม่ตระหนักเห็นความสำคัญในอาชีพชาวนาดังกล่าว ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งรัดส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนา ความมั่นคง ศักยภาพของชาวนา ไทย การให้ความรู้ ให้ความสำคัญต่ออาชีพนี้ โดยให้การช่วยเหลือชาวนาให้มีหลักประกันการทำนาให้กับชาวนาได้ มั่นใจว่า การทำนาก่อให้เกิดรายได้ที่มั่นคง ลดภาระหนี้สิน โดยการช่วยเหลือนั้นต้องเป็นแนวทางที่ควรให้ชาวนาได้พึ่งพาตนเองได้ จะทำให้อาชีพทำนานั้นกลายเป็นอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืนแก่ชาวนาไทย รวมไปถึงส่งผลต่อรายได้ ของประเทศชาติ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม จึงต้องคำนึงถึงความหลักเป็นธรรมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อสร้างคุณภาพให้กับประเทศเพื่อลดความเหลื่อมล้ำหรือช่องว่างทางเศรษฐกิจและ สังคม ที่จะส่งผลให้สังคม ประเทศไทย สันติสุขและมีความมั่นคงแห่งชาติ ต่อไป

คำถามของการวิจัย

1. สภาพของปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย เขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย อยู่ในระดับใด
2. มีองค์ประกอบเชิงยืนยันใดบ้างเป็นองค์ประกอบสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย
3. ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบ บจำลองสม การ โครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย เป็นอย่างไร

4. แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาความมั่นคงที่เหมาะสมของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพของปัจจัย การพัฒนาความมั่นคง ของชาวนาไทย เขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ องค์ประกอบเชิงยืนยัน ตามแบบจำลองสมการ โครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาเรื่องความสัมพันธ์เชิงเหตุ ผลระหว่างปัจจัยสำคัญตามแบบจำลองสมการ โครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย
4. เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อ การพัฒนาความมั่นคง ที่เหมาะสมให้ชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย

แนวคิด ทฤษฎีและเหตุผล

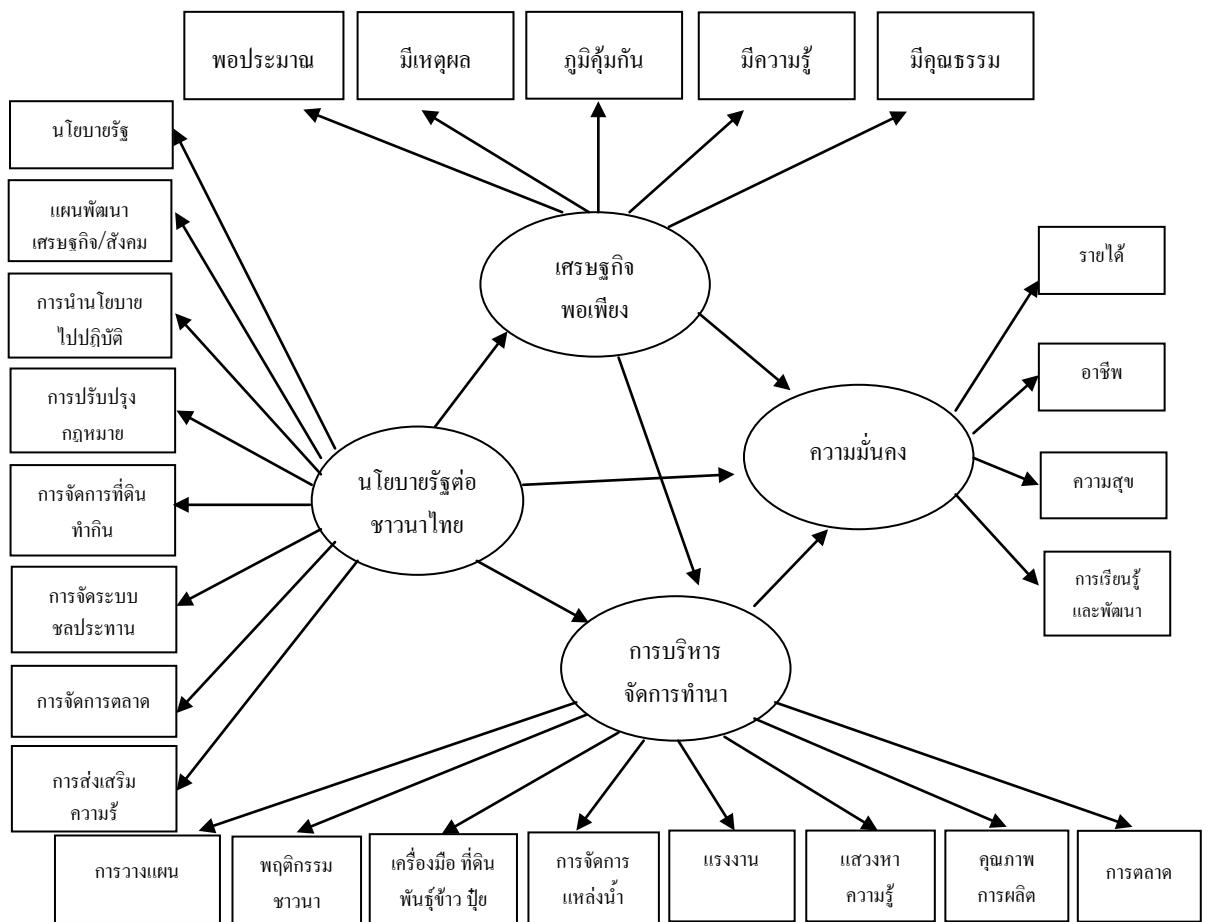
จากการศึกษาและทบทวนองค์ความรู้เชิงทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยการ พัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย มีรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างหรือความสัมพันธ์เชิงเหตุผล โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาโมเดล ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล และได้กำหนดตัวแปรแฝง (Latent variable) และ ตัวแปรเชิงสังเกต (Observed variable) ที่ใช้ในการศึกษา ดังภาพที่ 1

ตัวแปรแฝงที่ 1 นโยบายรัฐต่อชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Government policies) ได้ประยุกต์จากแนวความคิดของ แครนซ์ (Krantz, 2001); อรุณ อวนสกุล (2542); อรทัย มิ่งธิพล และ กัลยารัตน์ ลิ้มเสรี (2550); วสันต์พงษ์ ใจอินผล(2554); ธวัชชัย เฟื่องพิณิจ(2554;สุพัตรา โอทาศรี (2554); อภิชาติทองอยู่(2010); จุฑาทิพย์ ภัทราวาท (2555); เสรี พงศ์พิศ (2556); เอ็นนู ชื่อสุวรรณ (2557) ประเวศ วะสี (2557) ประภส ปิ่นตบแต่ง (2558) มาใช้เป็นตัวแปรแฝง และมีตัวแปรเชิงสังเกต จำนวน 8 ด้าน ประกอบด้วย 1. นโยบายรัฐ 2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม 3. กลยุทธ์การนำนโยบายไปปฏิบัติ 4. การปรับปรุงกฎหมาย 5. การจัดการที่ดินทำกิน 6. การจัดการระบบชลประทาน /น้ำ 7. การจัดการตลาด และ 8. การส่งเสริมความรู้

ตัวแปรแฝงที่ 2 ด้านเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Sufficiency economy) ผู้วิจัยได้นำแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวความคิดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มาใช้เป็นตัวแปรแฝง และมีตัวแปรเชิงสังเกต จำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1. การอยู่อย่างพอประมาณ 2. การมีเหตุผล 3. การมีภูมิคุ้มกัน 4. การมีเงื่อนไขความรู้ และ 5. การมีเงื่อนไขคุณธรรม

ตัวแปรแฝงที่ 3 การบริหารจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management) ผู้วิจัยได้ประยุกต์จากแนวความคิดของ แครนซ์ (Krantz, 2001); มาร์ควอดท์ (Marquardt, 2002); มณีมัย ทองอยู่ (2549) สุพัตชา โอทาศรี (2554); นกคณ หงส์ศรีพันธ์ (2552); ชันวา จิตต์สงวน (2554); วสันต์พงษ์ ใจอินผล (2554); จุฑาทิพย์ ภัทราวาท (2555); เสรี พงศ์พิศ (2556); ประเวศ วะสี (2557); นิพนธ์ พัวพงศกร (2557) มาใช้เป็นตัวแปรแฝง และมีตัวแปรเชิงสังเกต จำนวน 8 ด้าน ประกอบด้วย 1. การวางแผน 2. พฤติกรรมชาวนา 3. เครื่องมือ-ที่ดิน-พันธุ์ข้าว-ปุ๋ย 4. การจัดการแหล่งน้ำ 5. แรงงาน 6. การแสวงหาความรู้ 7. การพัฒนาคุณภาพผลผลิต และ 8. การตลาด

ตัวแปรแฝงที่ 4 การพัฒนาความมั่นคง (Security) ของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย ผู้วิจัยได้นำแนวความคิด กระบวนการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2554) มาใช้เป็นตัวแปรแฝง (Latent variable) และมีตัวแปรเชิงสังเกต (Observed variable) จำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านการเงิน 2. ด้านอาชีพ 3. ด้านความสุข และ 4. ด้านการเรียนรู้และพัฒนา

ภาพที่ 1 แบบจำลองโครงสร้างเต็มรูปแบบ (Full path model) การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย

สมมุติฐานของการวิจัย

1. ระดับปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย อยู่ในระดับสูง เมื่อเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

2. องค์ประกอบที่นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ [ได้แก่ องค์ประกอบ 8 ด้าน ของปัจจัยแฝงนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย องค์ประกอบ 5 ด้านของปัจจัยแฝงเศรษฐกิจพอเพียง องค์ประกอบ 8 ด้านของปัจจัยแฝงการจัดการทำนา และ องค์ประกอบ 4 ด้านของปัจจัยแฝงความมั่นคงของชาวนา] ตามแบบจำลองสมการ โครงสร้างเชิงยืนยัน (Confirmatory structural equation model) ความมั่นคงของชาวนาไทยในเขต อีสานใต้ของประเทศไทย โดยทุกองค์ประกอบและทุกปัจจัยที่นำมาศึกษา เป็นองค์ประกอบสำคัญของชาวนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย

3. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสำคัญที่นำมาศึกษามีอิทธิพลทางตรง และ/หรือ ทางอ้อม ต่อการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย ดังนี้

โมเดลที่ 1: เศรษฐกิจพอเพียงของชาวนา (ใช้สัญลักษณ์ Sufficiency economy) ได้รับอิทธิพลทางตรงจากนโยบายรัฐ (ใช้สัญลักษณ์ Government policies) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

โมเดลที่ 2: การบริหารจัดการ (ใช้สัญลักษณ์ Management) ได้รับอิทธิพลทางตรงจากแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Sufficiency economy) และนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Government policies) และในขณะเดียวกันได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากนโยบายรัฐ ต่อชาวนาไทย โดยส่งผ่านแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

โมเดลที่ 3: การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Security) เขตอีสานใต้ของประเทศไทย ได้รับอิทธิพลทางตรงมาจาก แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Sufficiency economy) นโยบายรัฐต่อชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Government policies) และ บริหารจัดการ (ใช้สัญลักษณ์ Management) ในขณะเดียวกันได้รับอิทธิพลทางอ้อมมาจากนโยบายรัฐ (ใช้สัญลักษณ์ Government policies) โดยส่งผ่าน แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ/หรือ การบริหารจัดการของชาวนาไทย อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร ที่ใช้ในการวิจัย เป็นชาวนาไทยที่อาศัยและมีอาชีพทำนาอยู่ในพื้นที่อีสานใต้ ใน 5 จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และ นครราชสีมา มีประชากรรวม 8,526,992 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัย เป็นตัวแทนของชาวนาไทยที่อาศัยและมีอาชีพทำนาอยู่ในพื้นที่อีสานใต้ ของ 5 จังหวัดดังกล่าว 384 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางการสุ่ม

ของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp. 607-610 อ้างถึงใน สุทนต์ ศรีไสย์, 2551, หน้า 132-133) ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 และใช้เทคนิคการเลือกสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling)

3. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ตามแบบจำลองสมการโครงสร้างเต็มรูปแบบความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย ประกอบด้วย ตัวแปรแฝง และตัวแปรเชิงสังเกต และการออกแบบการสร้างแบบจำลองเป็นไปตามหลักระยะเวลา (Chronological order) หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหลัง (Event) โดยผู้วิจัยดังนี้

3.1 ปัจจัยแฝง นโยบายรัฐต่อชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Government policies) ประกอบด้วยตัวแปรเชิงสังเกต 8 ด้านคือ 1. นโยบายรัฐ 2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม 3. กลยุทธ์การนำนโยบายไปปฏิบัติ 4. การปรับปรุงกฎหมาย 5. การจัดการที่ดินทำกิน 6. การจัดการระบบชลประทาน/น้ำ 7. การจัดการตลาด และ 8. การส่งเสริมความรู้

3.2 ปัจจัยแฝงเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Sufficiency economy) ประกอบด้วยตัวแปรเชิงสังเกต 5 ด้านคือ 1. การอยู่อย่างพอประมาณ 2. การมีเหตุผล 3. การมีภูมิคุ้มกัน 4. การมีเงื่อนไขความรู้ และ 5. การมีเงื่อนไขคุณธรรม

3.3 ปัจจัยแฝงการจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management) ประกอบด้วยตัวแปรเชิงสังเกต จำนวน 8 ด้าน ประกอบด้วย 1. การวางแผน 2. พฤติกรรมชาวนา 3. เครื่องมือ-ที่ดิน-พันธุ์ข้าว-ปุ๋ย 4. การจัดการแหล่งน้ำ 5. แรงงาน 6. การแสวงหาความรู้ 7. การพัฒนาคุณภาพผลผลิต และ 8. การตลาด

3.4 ปัจจัยแฝงการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Security) ในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย ประกอบด้วยตัวแปรเชิงสังเกต ใน 4 ด้านคือ 1. ด้านการเงิน 2. ด้านอาชีพ 3. ด้านความสุข และ 4. ด้านการเรียนรู้และพัฒนา

4. ระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล เริ่มตั้งแต่เดือน กรกฎาคม พ.ศ.2557 ถึง ธันวาคม พ.ศ.2558

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ด้านวิชาการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในศาสตร์ทางด้านรัฐศาสตร์ (ยุทธศาสตร์และความมั่นคง) เกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยและศักยภาพชาวนาไทย ในมิติความมั่นคงด้านอาชีพและรายได้ตามกรอบมาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์ของ UNDP และ ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อสร้างคุณภาพให้กับประเทศไทย ในการ

พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของประเทศไปสู่ ความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา จะเป็น องค์ความรู้ด้านยุทธศาสตร์และความมั่นคงที่ใช้ สำหรับ อธิบาย รูปแบบหรือแนวทศวรรษขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในความมั่นคงของชาวนาไทยที่เกี่ยวข้องถึงความมั่นคงของแห่งชาติไทย

2. ด้านการประยุกต์ใช้

2.1 ผลของการศึกษาจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องทราบถึง สภาพปัญหาและบุพ ปัจจัย การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาในเขตภาคอีสานใต้ของประเทศไทย

2.2 ผลของการศึกษาจะมีประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทาง อ้อม ในอันที่จะนำข้อมูลต่าง ๆ ตลอดจน แนวทาง/ข้อเสนอแนะไปประยุกต์ใช้กับหน่วยงาน เพื่อการพัฒนาศักยภาพชาวนาไทยให้มีประสิทธิ ภาพ และพัฒนาความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้กับ ชาวนารวมทั้งเกษตรกร ได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมถึงการ พัฒนาความมั่นคงด้านอาหาร และความมั่นคงแห่งชาติไทย

2.3 ผลของการศึกษาจะมีประโยชน์ต่อชาวนาในอันที่จะนำแนวทาง/ข้อเสนอแนะไป ประยุกต์ใช้ทำนา เพื่อพัฒนาศักยภาพชาวนาให้มีประสิทธิ ภาพ ส่งผลต่อการ พัฒนาความมั่นคงใน อาชีพและรายได้ให้กับชาวนารวมทั้งเกษตรกร รวมถึงการพัฒนาความมั่นคงด้านอาหารต่อไป

2.4 ผลของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะเป็นแนวทางให้ผู้ที่ต้องการศึกษาหรือวิจัยได้ใช้ เป็นแนวทางในการวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกับเรื่องนี้ต่อไป

นิยามศัพท์

การพัฒนา หมายถึง การเติบโต ความเจริญ ความก้าวหน้า ความรุ่งเรือง (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน , 2525) การเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่สังคม มที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างความ เจริญเติบโตทาง สังคม การเมือง เศรษฐกิจ ความเป็นธรรมในสังคม ความเสมอภาคทางการเมือง และการรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของประเทศ ด้วยวิธีการพัฒนาที่สมดุล ใช้หลักวิธีการบริหารที่ เหมาะสม เพื่อให้ประเทศก้าวหน้า และประชาชนจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีตาม วัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

อีสานใต้ (Esarn-tai) หมายถึง จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย ประกอบด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ อุบลราชธานี

ชาวนาไทย หมายถึง บุคคลผู้ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมในประเทศไทย ที่มีอาชีพ ปลูกข้าว เป็นหลัก อาชีพทำนาเป็นอาชีพดั้งเดิม ที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไทย ที่สืบทอดมายังอนุชน รุ่นหลัง ชาวนาไทยนับว่าเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุด เพราะข้าวเป็นอาหาร หลักของคนไทย ซึ่งมีการทำ

นาปี และทำนาปรัง โดย “นาปี” เป็นการทำนาในฤดูฝน ส่วน “นาปรัง” เป็นการทำนานอกฤดูฝน ชาวนาได้ใช้น้ำจากน้ำฝน ลำคลอง หนอง บึง ชลประทาน และเขื่อนระบายน้ำ ผลผลิตที่ได้จากการทำนาคือ ข้าว เพื่อใช้ในการเลี้ยงชีพและเป็นอาหารให้กลุ่มผู้บริโภคน้ำ

ชาวนาอีสานใต้ หมายถึง ผู้มีอาชีพปลูกข้าวเป็นหลัก อยู่ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างประเทศไทย ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของ บรรพบุรุษ ที่สืบทอดยั่งอนุชนรุ่นหลัง ชาวนาอีสานใต้ส่วนใหญ่ จะปลูกข้าวปีละครั้งหรือ ทำนาปี เป็นการทำนาในฤดูฝน เนื่องจากพื้นที่ราบสูงยกเว้นชาวนาที่อยู่ในเขตชลประทาน อ่างเก็บน้ำหรือเขื่อนระบายน้ำ ที่อาจจะปลูกข้าวได้ปีละ 2 ครั้งคือข้าวนาปีและข้าวนาปรัง ผลผลิตที่ได้จากการทำนาคือ ข้าว เพื่อใช้ในการเลี้ยงชีพและ ขายให้กลุ่มผู้บริโภคน้ำ

การบริหารจัดการทำนา หมายถึง การผลิตข้าว โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการเพาะปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งมีการวางแผน การเรียนรู้ การจัดการแหล่งน้ำ การพัฒนาคุณภาพการผลิต รวมทั้งการรวมกลุ่มในการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อพัฒนาผลผลิต แปรรูปการผลิต และช่องทางการตลาดในการจำหน่ายและต่อราคา

เศรษฐกิจพอเพียง ของชาวนา หมายถึง การทำนาโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการมีเหตุมีผลในการผลิตที่คุ้มค่า การมีความรู้ การแสวงหาความรู้ การมีคุณธรรมในการผลิต และดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ อยู่อย่างพอเพียง มีความสุขและมีความปลอดภัย

นโยบายรัฐต่อชาวนา หมายถึง นโยบายรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้ชาวนาเกิดความมั่นคง ตั้งแต่แนโยบายระดับชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การนำนโยบายในระดับประเทศลงสู่การปฏิบัติในชุมชน ระดับกลุ่มและครัวเรือน อันได้แก่ การปรับปรุงกฎหมาย การจัดการที่ดินทำกิน การจัดระบบชลประทานแหล่งน้ำ การจัดการตลาด และการส่งเสริมความรู้

ความมั่นคง หมายถึง การที่ชาติหรือรัฐมีเอกราช สวัสดิภาพของสังคมและประชาชนอยู่ในความปลอดภัย อยู่ดีมีสุข มีความสามัคคี มีระเบียบวินัย และมีวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอันเป็นหลักความมั่นคงแห่งชาติ 5 ประการคือ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม- จิตวิทยา การทหาร และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การพลังงานและสิ่งแวดล้อม

ความมั่นคงของมนุษย์ หมายถึง การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมในการพัฒนาศักยภาพตนเอง

ความมั่นคงของชาวนาไทย หมายถึง ความมั่นคง ในชีวิตการดำรงชีพอยู่ในสังคม โดยเกษตรกรชาวนาได้รับหลักประกันด้านสิทธิ มีความมั่นคง ในการประกอบอาชีพที่มีรายได้ที่ได้รับความเป็นธรรมจากการลงทุนการผลิต เพื่อลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพทำนา การสนองตอบ

ต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีความสุข ตลอดจนได้รับความเป็นธรรมและได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมในการพัฒนาศักยภาพตนเอง

ตัวชี้วัดความมั่นคง หมายถึง ตัวชี้วัดเกี่ยวกับปัจจัยในการสร้างความมั่นคงของ ชีวิตและสังคมของชาวนา โดยมีตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ (Human security) ใน 7 ด้าน ตามกรอบของ (UNDP: Human development report, 1994) ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านอาหาร ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านปัจเจกบุคคล ด้านชุมชน และด้านการเมือง

ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ความมั่นคงด้านการมีงานทำและรายได้ของชาวนา โดยมีการทำงานที่ได้รับค่าตอบแทน ที่จะทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจจะต้องครอบคลุมความจำเป็นขั้นพื้นฐานและไม่ควรผันผวนมากเกินไป การทำงานควรมีเสถียรภาพและปราศจากอันตราย โดยมีตัวชี้วัดศักยภาพชาวนาเพื่อการยกระดับและรักษา ความมั่นคงด้านรายได้และอาชีพเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ได้แก่ 1. ด้านการเงิน 2. ด้านอาชีพ 3. ด้านความสุข และ 4. ด้านการเรียนรู้และพัฒนา

ความมั่นคงด้านอาชีพ หมายถึง ความมั่นคงของ ชาวนาไทยใน ด้านความมั่นคงของชีวิตและอาชีพ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อ ความมั่นคงของมนุษย์ด้าน การมีงานทำและรายได้ ประกอบด้วย 1. การได้ทำงานที่มั่นคงและมีความสุขหรือพอใจในงาน 2. มีรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว 3. มีเงินออมที่พอเพียงสำหรับอนาคต และ 4. ปราศจากหนี้สินที่ไม่สร้างผลิตผล

บุพปัจจัยที่มีผลต่อ การทำนา หมายถึง ปัจจัยที่มีผล กระทบทั้งบวกและลบ ต่อการทำนาของชาวนาไทย ทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ซึ่งส่งผลให้การทำนาประสบผลสำเร็จมีความมั่นคงในอาชีพและการดำรงชีวิตตามกรอบความมั่นคงของมนุษย์ของ UNDP และไม่ประสบผลสำเร็จเกิดความไม่มั่นคงคือ มีหนี้สิน ยากจน ขาดทุน เป็นต้น

ดัชนีชี้วัดความมั่นคงในอาชีพทำนา หมายถึง ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ที่มีผลต่อความมั่นคงของอาชีพชาวนาไทย อีสานใต้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ 1. การวางแผน 2. พฤติกรรมชาวนา 3. เครื่องมือ-ที่ดิน-พันธุ์ข้าว-ปุ๋ย 4. การจัดการแหล่งน้ำ 5. แรงงาน 6. การแสวงหาความรู้ 7. การพัฒนาคุณภาพผลิตผล และ 8. การตลาด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องและศึกษาแนวคิดทฤษฎี เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตอีสานใต้ ของประเทศไทย มีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ชาวนาไทยและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง
 2. ความมั่นคงของชาวนาไทย
 3. นโยบายรัฐบาลต่อชาวนาไทย
 4. การบริหารจัดการทำนาของชาวนาไทย
 5. เศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาไทย
 6. ปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงชาวนาไทย
 7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 8. กรอบแนวคิดการวิจัย
- โดยแต่ละหัวข้อมีข้อมูลรายละเอียดดังนี้

ชาวนาไทยและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

ลักษณะชาวนาไทยและวิกฤตของอาชีพชาวนา

ชาวนา คือ ผู้ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมในการทำนาหรือปลูกข้าว เปรียบได้กับเป็นกระดูกสันหลังของชาติ มักมีความหมายถึงผู้มีอาชีพปลูกข้าวเป็นหลัก ชาวนาในประเทศไทยนับว่าเป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุด เพราะข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทย อาชีพทำนาเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนไทย ที่สืบทอดมายังอนุชนรุ่นหลัง ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของสังคมและความผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตผู้คนในสังคมไทย ชาวนาโดยส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายสงบเงียบในชนบท แต่เดิมการทำนาใช้แรงงานด้วยการลงแขก เมื่อใครเสร็จจากทำนาในพื้นที่ส่วนของตนแล้ว จะมาทำนาช่วยเพื่อนบ้าน การทำงานของชาวนาจะเริ่มทำงานตั้งแต่เช้ามี คจรดค่ำ โดยวัฏจักรในการปลูกข้าวเป็นปฏิทินที่ต้องทำตลอดทั้งปี การปลูกข้าวเริ่มตั้งแต่การเตรียมดิน เตรียมพันธุ์ข้าว เตรียมอุปกรณ์เครื่องมือ (ควาย คันไถ คราด จอบ เสียม มีด พร้า ครุ ถังน้ำ ถ้ำไม้ไผ่ ตอกไม้ไผ่ เป็นต้น) การเตรียมปุ๋ย วางแผนจัดการน้ำ การไถพรวนนาโดยใช้ควายไถนา การเพาะกล้า การปักดำ การหว่านปุ๋ย การทำลายวัชพืช การดูแลจัดการน้ำ การฉีดยาฆ่าศัตรูพืช การเก็บเกี่ยวผลผลิต การทำ

ลานใส่ข้าว การเตรียมยุ้งฉางข้าว การนวดข้าว ตลอดจนการขนส่งเพื่อนำไปขายยังโรงสี เป็นต้น หลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวประจำปีแล้ว ชาวนาจะเริ่มปลูกข้าวนาปรัง ปลูก พืชผักหรือพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น หอม กระเทียม ผักกาด ผักชี ผักบู่ ผักกวางตุ้ง คะนํ้า ถั่วฝักยาว พริกเผง แตงกวา เป็นต้น หรือเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย ปลา เป็ด ไก่ หมู เป็นต้น โดยปกติปลาจะอาศัยอยู่ตามธรรมชาติในนาข้าว ดังนั้น ต้นกล้าและปลาจะเติบโตไปพร้อม ๆ กัน ทำให้นาได้ปุ๋ยจากขี้ปลาเป็นวัฏจักร ทั้งการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือน หรือแจกจ่ายเพื่อนบ้านหรือพืชผัก อาหารมาแลกกัน และหากผลิตได้มากก็จะ ขายนํารายได้มาจุนเจือครอบครัวต่อไป

ในประเทศไทยส่วนใหญ่จะปลูกข้าวกันทั่วประเทศ ข้าวเป็นฐานแห่งอารยธรรมเคียงคู่กับแผ่นดินไทยมาช้านาน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏว่าในแผ่นดินแหลมทองหรือที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ ที่เป็นที่ตั้งของประเทศไทย ในปัจจุบันนี้ มีร่องรอยการปลูกข้าวมาแล้วไม่น้อยกว่า 5,000 ปี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าที่ตั้งของประเทศไทยในปัจจุบันเหมาะสมกับการปลูกข้าวเป็นอย่างยิ่ง แสดงว่าคนไทยรู้จักการปลูกข้าวและบริโภคข้าวมาช้านานแล้ว ชาวนาไทยมีความสามารถ จะเห็นได้จากที่ปลูกข้าวได้มากเกินความต้องการบริโภคในประเทศ จึงมีการส่งออกไปต่างประเทศ ในแต่ละปีการส่งออกข้าวทำรายได้ให้กับประเทศหลายแสนล้านบาท เป็นรายได้หลักที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศ แม้จะน้อยกว่าสินค้าอุตสาหกรรมบางชนิด แต่ก็ป็นรายได้สุทธิที่มากกว่าเพราะไม่มีการนำวัตถุดิบจากต่างประเทศมาผลิต อาจมีบ้างก็คือปุ๋ยและสารเคมี รายได้เกือบทั้งหมดจึงตกอยู่กับประเทศไทย (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ , 2556) ประเทศไทยเป็นประเทศที่มี ษัยภูมิลักษณะภูมิประเทศและสภาพ ภูมิอากาศ ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม จากอดีตจนถึงปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศเป็นพื้นที่เกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนาข้าว ซึ่งพบได้มากทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ อันแสดงให้เห็น ถึงความสำคัญของอาชีพชาวนา ที่มีต่อประเทศและคนในประเทศ เปรียบเหมือนกระดูกสันหลังของชาติ โดยที่ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นผู้ผลิตแหล่งอาหารสำคัญไม่เฉพาะแต่ของคนในชาติ แต่ยัง รวมถึงการเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของคนในโลก ด้วย (กระทรวงเกษตร และสหกรณ์, 2556)

ลักษณะของชาวนา มีผู้ให้ความหมายแบ่งประเภทหรือเรียกชาวนาอีสานแต่ละกลุ่มแตกต่างกันไป ได้แก่ “ชุมชนหลาย” (พวกชาวนารวย) “ชุมชนพอเฮ็ด” (พวกชาวนากลาง) “ชุมชนน้อย” (พวกชาวนาจน) และ “ชุมชนอนาพิ่นเฮ็ด” (พวกชาวนาไร่ที่ดิน) เพื่อชี้ให้เห็นภาพอย่างชัดเจน ผู้เขียน ได้แบ่งชนชั้นชาวบ้านด้วยการพิจารณาผ่านการถือครองที่นา (สุพัตรา โอทาศรี , 2554) ได้ดังนี้ “ชาวนารวย” คือ ชาวบ้านที่มีที่นาจำนวนมาก โดยสามารถผลิตข้าวและแบ่งที่นาให้เช่า หรือทำนาด้วยการว่าจ้างแรงงาน หรืออาจประกอบกิจการนอกเหนือภาคเกษตรกรรม ส่วนใหญ่มัจะมีที่นาเกิน

กว่า 80 ไร่ขึ้นไป “ชาวนากลาง” คือ ชาวบ้านที่มีนาเป็นของตนเองและเช่าที่นาเพื่อผลิตข้าวให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือสามารถกู้ยืมเงินเพื่อนำมาซื้อรถไถนา ส่วนใหญ่ ชาวนากลุ่มนี้จะใช้แรงงานผ่านระบบเครือญาติเพื่อแลกเปลี่ยนแรงงาน แต่ก็มีจ้างแรงงานบ้างมีที่นา 46 ไร่ขึ้นไป “ชาวนาจน” คือ ชาวนาที่มีรายได้จากที่ดินเล็กน้อย มีการเช่าที่นาและรับจ้างทั้งในและนอกภาคการเกษตร ชาวบ้านกลุ่มนี้มีที่นาจำนวน 2-14 ไร่ “ชาวนาไร้ที่ดิน” คือ ชาวนาที่ไม่มีที่นาสำหรับการผลิตข้าว รายได้ส่วนใหญ่มาจากการรับจ้างทั้งในและนอกภาคการเกษตร

อาจกล่าวได้ว่า ชาวนาในภาคอีสานส่วนใหญ่เป็นชาวนากลาง ชาวนาจน และชาวนาไร้ที่ดินทำกิน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวนาชนบทและได้รับมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ พื้นนาหรือที่นาได้จากการถางป่าและที่ป่าเสื่อมโทรม ลักษณะสังคมชาวนาชนบทเดิมเป็นครอบครัวใหญ่เมื่อมีการออกเรือนหรือแต่งงาน ทางพ่อแม่จะแบ่งมรดกมรดก เป็นที่นาหรือวัวควายให้ลูกหลานได้ทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว ทำให้ที่นาผืนใหญ่ถูกจัดสรรแบ่งส่วนน้อยลง ถ้ามีลูกมากก็จะถูกแบ่งที่นาออกไปหลายส่วน ที่ดินถูกแบ่งให้เป็นผืนเล็กลงในคนรุ่นหลัง การถือครองที่นาลดลง เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้นมากก็จะแบ่งส่วนหนึ่งไว้ใช้จ่าย อีกส่วนเก็บออมและนำมาซื้อที่นาเพิ่ม ซื้อวัวควายไว้เลี้ยงเพิ่ม ถ้าปีไหนฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ผลผลิตข้าวก็จะได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ ถ้าขยันและอดออมได้เงินมากก็อาจซื้อที่นาข้างเคียงได้มาก จึงทำให้ชาวนาต้องดูแลใส่ใจแปลงนาเพื่อให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน ในปัจจุบันสภาพแวดล้อมปัจจัยภายในภายนอกเปลี่ยนแปลงไป นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ได้เข้ามาแทนรูปแบบการผลิตเดิม ประกอบกับสังคมแยกเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้ “สังคมชาวนา” ถูกลดความสำคัญลงในภาคการเกษตร อย่างที่เห็นได้ชัดคือ การใช้เครื่องจักรกลแทนแรงงาน แทนการลงแขก เปลี่ยนจากการดำนาเป็นนาหว่าน มีการละทิ้งที่นา ขายนาทิ้ง เปลี่ยนที่นามาปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ยาง อ้อย มันสำปะหลัง เพิ่มมากขึ้นในเขตอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกยาง มีการทำนาแบบเคมีเข้มข้นและทำนาอินทรีย์ มีการอพยพและเคลื่อนย้ายแรงงาน ทำให้การเกษตรมีขีดจำกัดในเรื่องคุณภาพการผลิต ดังงานศึกษาของ มณีมัย ทองอยู่ และคณะ (2549); จักรี พรหมศิริ (2550); สมพจน์ วรรณนุช (2551); กฤษณา นาโสภ (2552); กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2553); สุพัตตา โอทาศรี (2554); ศจินทร์ ประชาสันต์ และคณะ (2555); สมพร อิศวิลานนท์ (2556); สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (2556); นิพนธ์ พัวพงศกร (2557); ประกาศ ปันตบแต่ง และสุภา ไยเมือง (2558)

ปัจจุบันการทำนาชาวนาสามารถจ้างได้ทั้งหมดเกือบทุกขั้นตอนกล่าวคือ มีระบบการรับจ้างรองรับ ตั้งแต่ขั้นทำเทือกหรือเตรียมดิน การหว่านเมล็ดพันธุ์ การพ่นยา / สารเคมีและหว่านปุ๋ย การจ้างรถเกี่ยว เคียวนี้ชาวนาจะรีบเร่งทำนาโดยเมื่อเกี่ยวเกี่ยวเสร็จแล้วชาวนาจะรีบเผาต่อซังข้าว เพื่อให้ทำนาได้เร็วขึ้น หลังเผาต่อซังและขึ้นน้ำเข้านาแล้วก็จะจ้างรถไถดิน แต่ก็ยังต้อง จ้างรถไถเล็ก

มาปรับพื้นที่ด้วยการคราดเพื่อให้เป็น เทือกพร้อมหว่าน การหว่านก็มีทีมรับจ้างหว่านข้าว ซึ่ง ทีมดังกล่าวนี้จะเป็นทีมเดียวกับทีมพ่นยา ตัดข้าวตืด ฯลฯ ทีมรับจ้างพ่นยาและหว่านปุ๋ยแต่ละทีมจะมีราว 10-15 คน ซึ่งจะทำงานร่วมกันกล่าวคือ เมื่อมีงานรับก็จะไปพร้อม ๆ กัน (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2558) กรณีศึกษาหลายชิ้นงานในทางมานุษยวิทยาและภูมิศาสตร์มนุษย์ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงของชนบทและระบบเกษตรหลายชิ้น (Rigg & Vandergeest, 2012) ได้ชี้ว่า ตั้งแต่หลายทศวรรษมาแล้ว ที่การกลายเป็นการเกษตรเชิงพาณิชย์ ซึ่งใช้ทุนและเครื่องมือหรือ เทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่แบบเข้มข้น เป็นทิศทางหลักของการเปลี่ยนแปลงของการเกษตรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งรัฐบาลของแทบทุกประเทศในภูมิภาค แแถบนี้ แก้ไขปัญหาความยากจนผ่านทาง การขยายตัวของผลผลิตด้านการเกษตร โดยส่งเสริมให้มีการบุกเบิกตั้งถิ่นฐานเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ อย่างเช่น ยางพารา โกโก้ ปาล์มน้ำมัน และยูคาลิปตัส ควบคู่ไปกับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการผลิตข้าว (De Koninck et al., 2012) การเปลี่ยนแปลงของการทำนาและชาวนาในประเทศไทยเป็นไปอย่างสอดคล้องกับทิศทางการเปลี่ยนของการเกษตรและชนบทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในแง่ที่ว่ากิจกรรมในภาคเกษตรมีบทบาทน้อย ยลง ทุกขณะ เราสามารถมองเห็นทิศทางการเปลี่ยนแปลงนี้ได้จากการทิ้งผืนนาให้กลายเป็นนาร้าง และจากที่การทำนาไม่สามารถเป็นเพียงแหล่งรายได้เดียวของครัวเรือนได้อีกต่อไป อย่งไรก็ดี การเปลี่ยนพื้นที่นามาใช้ปลูกพืชพาณิชย์ชนิดอื่นก็คือความพยายามคืนเงินของผู้คนที่ยังคงต้องการรายได้ที่เป็นกอบเป็นกำจากภาคเกษตร สิ่งที่เกิดขึ้นกับการทำนาและชาวนาทุกวันนี้จะห่างไกลจากภาพในเชิงอุดมคติที่พึงปรารถนาในมุมมองของเอ็นจีโอ ประชาสังคม และหน่วยงานรัฐที่เน้นระบบการผลิตแบบพึ่งตนเอง ยกเว้นชาวนาส่วนน้อยที่ทำนาอินทรีย์ (ชลิตา บัณฑุงศ์, 2554)

การดำรงชีวิตของชาวนาหรือเกษตรกรชนบทในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนไปจากแต่เดิมเป็นการผลิตเพื่อการยังชีพมาสู่เศรษฐกิจที่ชาวนาได้ร่วมกันผลิตเพื่อการค้ามากยิ่งขึ้น พัฒนาการของระบบทุนนิยมไทยทำให้ภาคเกษตรอ่อนแอ การปรับเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อการยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อการค้าได้สร้างปัญหานานัปการแก่ชาวนา ผลผลิตและรายได้จากการทำเกษตรกรรมไม่เพียงพอต่อการยังชีพอันเนื่องจากโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เป็นธรรม ระหว่างสินค้าเกษตรและสินค้าอุตสาหกรรม ชาวนาต้องประสบกับปัญหาความไม่มั่นคงและความเสี่ยงอย่างมากในการผลิต เนื่องจากความไม่แน่นอนของฤดูกาลและตลาด อันเป็นตัวแปรที่ชาวนาไม่สามารถควบคุมได้เลย ในสภาพการณ์เช่นนี้ ชาวนามีวิธีการเศรษฐกิจของครอบครัวไปอย่างไร ที่จะทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้ โดยมีได้เรียกร้องหรือสร้างปัญหาใดแก่สังคม ตรงกันข้ามในภาวะที่เศรษฐกิจของประเทศประสบปัญหาวิกฤติเช่น วิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ที่ผ่านมา ภาคเกษตรและสังคมชาวนากลับเป็นส่วนผดุงภาคการผลิตอื่น ๆ ไว้ ในท่ามกลางแรงบีบคั้นทางเศรษฐกิจอันเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่

หมักหมมและยากต่อการเยียวยานั้น ชาวนาพยายามต่อสู้ดิ้นรนที่จะนำพาชีวิตและครอบครัวให้อยู่รอดและมีชีวิตที่ดีขึ้น (มณีมัย ทองอยู่ และคณะ, 2549)

การเพาะปลูกข้าวของชาวนาไทย

เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ประมาณร้อยละ 65 หรือ 3.7 ล้านครัวเรือนจาก 5.7 ล้านครัวเรือน (ประมาณ 17.5 ล้านคน) ปลูกข้าวเป็นหลัก กระจายทั่วทุกภาคของประเทศ รวมพื้นที่ปลูกข้าวทั้งนาปีและนาปรังทั่วประเทศประมาณ 65 ล้านไร่ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด ทั้งนาปีและนาปรังประมาณ 33 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 51 ของพื้นที่นาทั้งประเทศ (ข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ๖๖ ปี ๒๕๕๖ จำนวน 39.7 ล้านไร่) แต่ปริมาณการผลิตข้าวต่อไร่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำกว่าภาคกลางในสัดส่วน จำนวน 334 : 601 กิโลกรัมต่อไร่ ทั้งนี้สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง พื้นที่นาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นน่าน้ำฝน อาศัยธรรมชาติในการปลูกข้าว เพราะในภาคนี้มีพื้นที่นาที่อยู่ในเขตชลประทานเพียง 3.74 ล้านไร่เท่านั้น ที่เหลืออาศัยน้ำฝนสำหรับปลูกข้าวได้เพียงปีละ 1 ครั้ง ประกอบกับพื้นที่นาส่วนใหญ่เป็นนาดอน ผลผลิตต่อไร่จึงต่ำ (คณะกรรมการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา, 2553) การที่พื้นที่ปลูกข้าวส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทาน ทำให้ผลผลิตเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ ในปีเพาะปลูก 2552-2553 ผลผลิตข้าวนาปีและนาปรังเฉลี่ย 475 กิโลกรัมต่อไร่ ขณะที่ผลผลิตเฉลี่ยข้าวของโลก คือ 693 กิโลกรัมต่อไร่ โดยสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ผลผลิตเฉลี่ย 1,053 กิโลกรัมต่อไร่ อินโดนีเซียได้ผลผลิตเฉลี่ย 802 กิโลกรัมต่อไร่ พม่าได้ผลผลิตเฉลี่ย 651 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนเวียดนามผลผลิตเฉลี่ย 855 กิโลกรัมต่อไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2556) ทั้งที่ประเทศไทยมีพื้นที่เพาะปลูกและชัยภูมิที่ดั้งเหมาะสมในการปลูกข้าว แต่ผลผลิตข้าวต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของโลกและต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านและอาเซียน

จากตัวเลขข้อมูลของ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี 2555 ได้เทียบสัดส่วนให้เห็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวลดลงอย่างต่อเนื่อง จากสถิติตั้งแต่ปี 2553 จนถึง ปี 2555 โดย ภาคอีสาน มีพื้นที่เพาะปลูกข้าวเกินครึ่งของทั้งประเทศ แต่ผลผลิต ข้าวเฉลี่ยต่อไร่ น้อย (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี 2555, 2555) ดังนั้นจึงน่าสนใจว่าเมื่ออีสานได้มีพื้นที่ดินจำนวนมาก หากมีการส่งเสริมสนับสนุนปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการเกษตรที่เหมาะสม พยายามทำความเข้าใจกับเงื่อนไขและข้อจำกัดของชาวนา เพื่อลดความเสี่ยงในการผลิต นำมาซึ่งการทำนาที่มีประสิทธิภาพและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับชาวนา เพื่อสร้างเศรษฐกิจและสังคมของชาติต่อไป (รายละเอียดในตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 เนื้อที่เพาะปลูกข้าวนาปี เนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่ ปี 2555-2557 ณ ความชื้น 15%

ภาค/จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)			เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)			ผลผลิต (ตัน)			ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่		
	2555	2556	2557	2555	2556	2557	2555	2556	2557	2555	2556	2557
รวมทั้งประเทศ	64,950,593	64,998,380	64,658,652	58,766,481	61,369,270	62,147,780	27,233,903	28,021,697	28,581,781	419	431	442
ภาคเหนือ	14,927,584	14,996,608	14,875,570	14,673,445	14,662,901	14,631,224	8,744,836	8,665,028	8,739,560	586	578	588
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	39,487,220	39,431,708	39,255,260	33,852,006	36,523,279	37,187,650	12,303,561	13,185,684	13,532,777	312	334	345
ภาคกลาง	9,553,265	9,605,305	9,575,442	9,290,298	9,245,447	9,395,098	5,751,115	5,729,266	5,866,642	602	596	613
ภาคใต้	982,524	964,759	952,380	950,732	937,643	933,808	434,391	441,719	442,802	442	458	465
ข้อมูลของจังหวัด												
ในอีสานใต้												
นครราชสีมา	3,829,239	3,833,834	3,823,102	2,973,307	3,352,327	3,689,294	1,070,390	1,186,531	1,312,563	280	309	343
บุรีรัมย์	3,056,421	3,053,060	3,045,180	2,640,771	2,849,538	2,880,740	996,975	1,055,907	1,076,771	326	346	354
สุรินทร์	3,219,076	3,214,247	3,204,513	2,885,634	2,862,150	2,980,197	1,093,665	1,074,084	1,128,512	340	334	352
ศรีสะเกษ	3,053,537	3,057,810	3,058,851	2,933,122	2,797,496	2,893,673	1,078,470	1,012,202	1,081,984	353	331	354
อุบลราชธานี	4,314,831	4,322,166	4,298,886	4,163,693	4,170,890	4,195,713	1,432,101	1,422,422	1,436,261	332	329	334

แหล่งที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี 2557, 2557

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะพื้นที่ราบสูง ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินและน้ำต่ำ ปริมาณน้ำฝนที่ตกในภูมิภาคนี้จะมีความแปรปรวนค่อนข้างสูง มีความแห้งแล้ง มีการพัฒนาชลประทานในภูมิภาคนี้หลายโครงการ เช่น โครงการน้ำพองในจังหวัดขอนแก่น โครงการน้ำมูลในจังหวัดอุบลราชธานี และโครงการเขื่อนลำปาวจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น แต่สัดส่วนชลประทานของภูมิภาคนี้มีจำนวนน้อย ดังนั้นการปลูกข้าวในภูมิภาคนี้จึงต้องพึ่งพิงน้ำฝนและปลูกข้าวปีละครั้ง ปัจจุบันมีการใช้เทคโนโลยีทดแทนการ ใช้แรงงานคนทำให้ต้นทุนสูง (สมพร อิศวิลานนท์ (2556, หน้า 13) การครอบครองพื้นที่นาเมื่อพิจารณา 10 จังหวัดที่มีผู้ถือครองทำการเกษตรมากที่สุด พบว่าจังหวัดนครราชสีมา อุบลราชธานี และศรีสะเกษ เกิน 2 แสนราย (2.60, 2.29, 2.03 แสนราย) รองลงมาคือ ขอนแก่น นครศรีธรรมราช ช สุรินทร์ ร้อยเอ็ด สกลนคร บุรีรัมย์ และอุดรธานี (1.98, 1.92, 1.87, 1.81, 1.78, 1.76, 1.57) ซึ่งนครราชสีมา และอุบลราชธานี 2 จังหวัดนี้นอกจากจะมีผู้ถือครองมากที่สุดแล้ว ยังมีเนื้อที่ทำการเกษตรมากที่สุดด้วย (6.6 และ 4.8 ล้านไร่) (กลุ่มสถิติการเกษตร สำนักงานสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556)

อีสานใต้ของประเทศไทย ประกอบด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และนครราชสีมาเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดเขตชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านคือประเทศลาวและเขมรมีทั้งพื้นที่ราบลุ่มและที่ดอน มีแม่น้ำมูลและแม่น้ำชีไหลผ่านในบางพื้นที่ มีอ่างเก็บหรือชลประทานน้อย พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทาน ชาวนาในเขตนี้ปลูกทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้าเพื่อเอาไว้ทั้งกินและทั้งขาย และหลายพื้นที่เป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิคุณภาพเช่นแฉะทุ่งกุลาร้องไห้ในเขตจังหวัดสุรินทร์ แต่ประชากร มีรายได้ต่ำกว่าเส้น ความยากจน รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2555 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม ณ สิงหาคม 2557 คนจนส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ป ะมาณ 3.7 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 44.5 ของคนจนทั้งประเทศ จากการจัดลำดับจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงสุด 10 ลำดับแรกในปี 2555 พบว่าจังหวัดในเขตอีสานใต้ที่ยากจนติดอันดับ คือจังหวัด ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ และที่มีปัญหาความยากจนเรื้อรังคือจังหวัดศรีสะเกษ บุรีรัมย์ โดยบุคคลใดที่มีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนแล้วก็จะถือว่าบุคคลนั้นเป็นคนจน เส้นความยากจนใช้แนวคิดความต้องการอาหารและสิ่งจำเป็นพื้นฐานขั้นต่ำที่เพียงพอต่อการดำรงชีพของแต่ละบุคคล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557) ข้อมูลรายงานของสำนักงานสถิติ รายได้และความยากจน ปี 2553 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนความยากจนสูงสุด โดยความรุนแรงความยากจนร้อยละ 1.9 ค่าใช้จ่ายต่ำกว่าทุกภาคเฉลี่ย 3,770 บาท/ต่อคนต่อเดือน รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินต่อครัวเรือน ปี 2552-2556

ภาค	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน					ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน					หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน			ร้อยละค่าใช้จ่ายต่อรายได้				
	2552	2554	2556	ร้อยละของการเปลี่ยนแปลงต่อปี		2552	2554	2556	ร้อยละของการเปลี่ยนแปลงต่อปี		2552	2554	2556	ร้อยละของการเปลี่ยนแปลงต่อปี		2552	2554	2556
				54/52	56/54				54/52	56/54				54/52	56/54			
ทั่วราชอาณาจักร	20,903	23,236	25,194	5.4	4.1	16,205	17,403	19,06	13.6	4.7	134,699	134,900	163,087	0.1	10.0	77.5	74.9	75.7
กลาง	20,952	20,822	26,114	-0.3	12.0	17,107	16,954	19,728	-0.4	7.9	131,902	109,168	145,588	-9.0	15.5	81.6	81.4	75.5
เหนือ	15,727	17,350	19,267	5.0	5.4	12,051	13,668	14,066	6.5	1.4	119,726	122,454	137,059	11	5.8	76.6	78.8	73.0
ตะวันออก																		
เฉียงเหนือ	15,358	18,217	19,181	8.9	2.6	12,260	14,375	15,092	8.3	2.5	118,308	137,663	149,307	7.9	4.1	79.8	78.9	78.7
ใต้	22,926	27,326	27,504	9.2	0.3	17,299	19,686	20,372	6.7	1.7	127,220	110,723	139,931	-6.7	12.4	75.5	72.0	74.1

หมายเหตุ* การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2556

แหล่งที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี 2557, 2557

หนี้สินครัวเรือนช่วงปี 2545 จำนวน 82,485 บาท ต่อมาในปี 2552, 2554 และ 2556 เป็นหนี้จำนวน 134,699 บาท 134,900 บาท และ 163,087 บาท (สำนักงานสถิติ, 2555) ตามลำดับซึ่งมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นทุกปี (แสดงดังตารางที่ 3) ข้อมูลสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เปรียบเทียบรายได้ค่าใช้จ่ายและหนี้สินของครัวเรือน ในปี 2556 พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีสัดส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้สูงสุดถึงร้อยละ 79.8 โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 19,181 บาท มีรายจ่ายเฉลี่ย 15,092 บาท/เดือน และมีหนี้เฉลี่ย 149,307 บาท/เดือน ซึ่งทำให้มีเงินออมหรือเงินเพื่อชำระหนี้้น้อยมาก (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2555) ดังนั้นในอนาคตอาจจะเกิดความไม่มั่นคงต่อชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ ประชากรส่วนใหญ่อยู่ใต้เส้นความยากจน มีความรุนแรงของความยากจนมากที่สุด แต่มีพื้นที่เพาะปลูกที่กว้างใหญ่หรือมากที่สุด ซึ่งประเทศไทยหรือภาครัฐสามารถที่จะพัฒนาพื้นที่และพัฒนาศักยภาพคนเพื่อเพิ่มผลผลิตการเกษตร เพื่อเป็นแหล่งรายได้สำคัญและสร้างเศรษฐกิจของประเทศได้

การทำนาและปัญหาของชาวนาเขตอีสานใต้

ชาวนาเขตอีสานใต้ หรือ ชาวนาที่ทำน่าน้ำฝน ส่วนใหญ่จะทำนาได้ปีละครั้ง เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ราบสูง ยกเว้นชาวนาที่อยู่ในเขตชลประทานหรืออ่างเก็บน้ำที่อาจจะปลูกข้าวได้ปีละ 2 ครั้ง กล่าวคือปลูกข้าวนาปีและข้าวนาปรัง แต่ก็มีไม่มากนัก นิยมปลูกข้าวพันธุ์ไวแสงหรือพันธุ์พื้นเมือง โดยเฉพาะข้าวพันธุ์ขาวมะลิ 105 มะลิ กข 15 (เอาไว้ขาย) ข้าวเหนียว กข 6 (เอาไว้กิน) และส่วนใหญ่ชาวนาในภาคอีสาน จะมียุ่งข้าวหรือฉางข้าวไว้เก็บรักษาหลังการเก็บเกี่ยวเพื่อรอราคาและเอาไว้กินในครัวเรือน แต่สำหรับชาวนาในภาคกลางแล้ว ดูเหมือนว่าวิถีอาชีพจะเป็นไปอย่างเร่งรีบ เพราะมีโอกาสทำนาได้มากกว่าปีละ 2 ครั้ง บางแห่งได้มากถึง 5 ครั้งในเวลา 2 ปี ชาวนาเหล่านี้เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว จำเป็นต้องขายทันที ทั้งๆ ที่ข้าวยังมีความชื้นสูง จึงทำให้การกำหนดราคาตกเป็นของพ่อค้าโรงสีไป ในงานวิจัยสุพัตรา โอทาศรี (2554) ได้กล่าวถึง การทำนาในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่ผ่านมา เช่น การลงแรงในการทำนาได้ เปลี่ยนเป็นการจ้างแรงงานแทนการทำนาคด้วยแรงงานคนมากขึ้น ชาวนาในปัจจุบันส่วนใหญ่จะทำนาคด้วยตนเองแค่บางขั้นตอนของการทำนาคเท่านั้น และขั้นตอนอื่นๆ อาทิ การไถนาเพื่อเตรียมดิน การเก็บเกี่ยวผลผลิตจะจ้างแรงงานในการทำแทน นอกจากนี้พบว่าชาวนาในปัจจุบันส่วนหนึ่งได้กลายเป็นเพียง “ผู้จัดการ” ที่คอยควบคุมดูแลการผลิตเท่านั้น คือ จะคอยสั่งหรือจ้างแรงงานในชุมชนในการทำนาคทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ไถนา การหว่านหรือดำนา การใส่ปุ๋ยบำรุง การฉีดยาฆ่าศัตรูพืช การเก็บเกี่ยวผลผลิตตลอดจนการขนส่งเพื่อนำไปขายยังโรงสี จะเห็นได้ว่าแรงงานในภาคเกษตรกรรมมีความสำคัญต่อการทำนาในปัจจุบันมากขึ้น เพราะช่วยอำนวยความสะดวกสบายในการทำนาคให้กับชาวนา โดยมีผลตอบแทน เป็นค่าจ้างงาน ถึงแม้ชาวนาจะต้องจ่ายค่าแรงงานที่สูงขึ้นจนทำให้ต้นทุนสูงขึ้นตามไปด้วย แต่ผลที่ได้ก็ไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนที่เสียไป

ปัญหาชาวนาไทย ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันก็ยังดำรงฝังลึกอยู่ เพียงแต่อาจต้องแยกแยะชาวนา ซึ่งมีทั้งชาวนาไร่ที่กินต้องเช่า ชาวนามีที่ดินน้อยไม่พอทำกิน ชาวนาขนาดเล็ก ขนาดกลาง ชาวนารวย แต่ชาวนาอาจแทบทุกระดับล้วนเป็นหนี้สิน ธนาคาร ธกส. ไม่มากก็น้อย เนื่องจากเพราะชาวนามักเสียเปรียบกลไกตลาด หรือลงทุนไม่คุ้มขายนั่นเอง ปัญหาด้านที่ดิน ยุคสมัยเจ้าศักดินา ชาวนาจำนวนมาก เป็นเพียงไพร่ทาสติดที่ดิน ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ต้องทำนาบนที่ดินของผู้อื่น และต้องส่งส่วยให้เจ้าศักดินาทั้งชาวนาศูนย์กลางอำนาจและชาวนาดามหัวเมืองต่าง ๆ ที่ปกครองโดยเจ้าเมือง ก่อนปฏิรูปการปกครองรวมศูนย์อำนาจสมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยก็ยังไม่มีการกระจายการถือครองที่ดิน ชาวนาจำนวนมากไม่น้อยต้องเช่าที่ดินอยู่ แม้ว่าสมัยหลังการปฏิวัติ 2475 นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในฐานะผู้นำสายพลเมืองของคณะราษฎรเคียวงานโยชานนี้ไว้ และสมัยจอมพล ป. พิบูล สงคราม เคยออกกฎหมายจำกัดการถือครองที่ดินไม่เกิน 50 ไร่ แต่อำนาจของผู้นำประเทศสมัยนั้นถูกโค่นล้มเสียก่อน หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กระแสประชาธิปไตยและมีการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปที่ดิน มีการตั้งสำนักงาน สปก. ขึ้นเพื่อดำเนินการปฏิรูปที่ดิน แต่ก็เป็นกรปฏิรูปที่ดินของรัฐมากกว่า จึงไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหา ของการกระจุกการถือครองที่ดินแต่อย่างใด ในขณะที่ “ที่ดินเป็นสินค้า” ก็ทำให้เกิดปรากฏการณ์เก็งกำไรที่ดิน มีการสะสมที่ดินและไม่ทำประโยชน์จำนวนมาก (สมาคมส่งเสริมชาวนาไทย, 2553)

การพัฒนาประเทศสู่สังคมทุนนิยม ไม่ว่าจะเป็นสมัยต้นรัตนโกสินทร์ช่วงสนธิสัญญาเบาริ่ง หรือสมัยแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติก็ตาม ชาวนาได้รับการสนับสนุนให้ปลูกพืชผลเพื่อการขาย เพื่อการค้า สนับสนุนให้หักล้างางพงเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยวโดยไม่มีการกระจายการถือครองที่ดิน ซึ่งชาวนานับล้านครอบครัวเมื่อถึงเวลากระแสนุรักษ์ มีกฎหมายอนุรักษ์ประกาศทับที่ทำกินพวกเขาจึงกลายเป็นผู้ผิดกฎหมาย สภาพทั่วไป การลงทุนทำการผลิตเพื่อขายของชาวนามักไม่คุ้มต้นทุน มักขาดทุนอยู่เสมอ เสมอจำนวนมากจึงกลายเป็นชาวนา ผู้มีหนี้สิน ขณะเดียวกันชาวนายุคปัจจุบันการดิ้นรนเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด มักมีการจ้างแรงงานของครัวเรือนชาวนา ไปเป็นแรงงานนอกระบบจำนวนราว 24 ล้านคน เช่น รับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้าอยู่ที่บ้าน ลูกของพวกเขาก็ทำงานนอกภาคเกษตร เช่น คนงานภาคอุตสาหกรรมราว 10 ล้านคน และภาคบริการอื่น ๆ กว่า 10 ล้านคน โดยทั่วประเทศมีผู้ประกอบการอาชีพทำนากว่า 20 ล้านคน เมื่อเทียบกับประชากรทั้งประเทศ 65 ล้านคนนั้น (สำนักงานเขตเกษตรเศรษฐกิจ, 2555)

การผลิตข้าวของชุมชนเกษตรกรชาวนาที่ทำนาคืออาชีพหลักในอดีตนั้นผลิตเพื่อยังชีพในครัวเรือน แต่ในปัจจุบันจากการเข้ามาของภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชนบท จึงทำให้ชุมชนชาวนามีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นการปลูกข้าวให้ได้ผลผลิตจำนวนมากเพื่อการส่งออก ซึ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนชาวนาจึงเปลี่ยนแปลงไปเป็นเชิงพาณิชย์ คือ ผลิตเพื่อขาย เข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ ภายใต้อิทธิพลของกลไกทุนนิยมคือ ต้องนำสินค้าที่ผลิตได้ไปขายในตลาด เพื่อที่จะได้เงินมาซื้อปัจจัยในการดำรงชีวิต และในการขายสินค้าใน

ตลาดนั้น ผู้ผลิตเหล่านี้ไม่มีอำนาจใดๆ ไปกำหนดกฎเกณฑ์ภาวะของตลาด และโดยทั่วไปมักจะตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบต่อพ่อค้าและนายทุนเสมอ ข้อเท็จจริงเหล่านี้ เป็นที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไปว่าในสังคมไทย มีการลงทุนทุกชั้นตอน มีการจ้างแรงงาน มีการใช้เทคโนโลยีทันสมัยในการผลิต เช่น เครื่องจักรกล ปู่เคมี ยากำจัดแมลง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สิ่งก็ตามมา คือ รายจ่ายในครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นตามการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มุ่งการพัฒนาที่เจริญให้ทันกับโลกยุคปัจจุบัน ในขณะที่ผลผลิตของชาวนากับมีราคาตกต่ำลง (กฤษฎา นา โสภ, 2552) จากสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นจึงมีหน่วยงานราชการ นักวิชาการ นักวิจัย ได้ศึกษาและพยายามหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจน แต่ชาวนาที่เป็นกระดูกสันหลังของชาติก็ยังมีฐานะยากจนและมีหนี้สินมากมาย แม้ว่าข้าวจะมีราคาแพงขึ้นถ้ามองในแง่ดีก็อาจจะทำให้ชาวนาไทยพอลืมตาอ้าปากได้บ้าง แต่ในความเป็นจริงแล้วชาวนาก็ไม่ได้รับ ประโยชน์ จากราคาข้าวที่เพิ่ม ขึ้นอีก สาเหตุที่ทำให้ชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวนาไม่ดีขึ้นนั้น มาจาก ปัญหาและอุปสรรค ดังเช่น 1. ปัญหาต้นทุนการผลิตข้าวสูง เช่น ราคา น้ำมันแพง ปุ๋ยราคาแพง เป็นต้น 2. ชาวนาบางส่วนยังต้องเช่าที่ดินคนอื่นทำนาอยู่ โดยการเช่าที่ดินไม่มีที่คืนทำกินเป็นของตนเอง. 3. ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางทำให้ผลผลิตขายได้ราคาถูก 4. ปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม 5. ปัญหาการคุกคามจากศัตรูพืช 6. ปัญหาการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิต เกษตรกรส่วนใหญ่จะจ้างแรงงานแทนการทำงานเอง เช่น จ้างหว่านปุ๋ย-ฉีดยา จ้างรถเกี่ยวข้าว เป็นต้น

ถึงแม้ว่า ประเทศไทยจะเป็นผู้ผลิต ข้าวและส่งออกข้าวไปยังประเทศที่บริโภคข้าวในอันดับต้น ๆ ของโลกก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ช่วยทำให้ชาวนาไทยมีรายได้เพิ่มขึ้นตามไปด้วย ในทางตรงข้ามกลับพบว่า ชาวนาไทยกลับมีภาระหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้นจากการทำนา ดังที่ ธนวรรณ พลวิชัย ผู้อำนวยการศูนย์พยากรณ์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย วิเคราะห์ว่า หนี้สินของเกษตรกรในปัจจุบันเพิ่มขึ้น ขณะที่รายได้ลดลง ซึ่งเป็น ผลมาจากสินค้าเกษตรมี ราคาสูงขึ้นมากอย่างผิดปกติ โดยผลสำรวจพบว่าเกษตรกรได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ เนื่องจากการบริโภคลดลง 51.68% ภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น 67.94% แต่รายได้ลดลง 47.84% ส่งผลต่อการออมลดลง 67.09% จึงเป็นสิ่งที่น่ากังวลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากระบบเกษตรกรรม และจากหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (NPL) ที่มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจาก 1% เป็น 2.5 % ภาระหนี้เพิ่มขึ้นเป็นผลมาจากรายได้ลดลง และต้นทุนสูงขึ้น จากตัวเลขดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า เกษตรกรเริ่มมีปัญหาในการผ่อนชำระหนี้สิน และหันไปพึ่งพาเงินนอกระบบมากขึ้น โดยพิจารณาจากผลการสำรวจสถานภาพเกษตรกรไทย ของหอการค้าไทยที่พบว่า มีภาระหนี้สินและการผ่อนชำระ โดยมีหนี้สินในระบบในเดือนกรกฎาคม ปี 2552 คิดเป็นสัดส่วน 64.67% จากเดิมเดือน ธันวาคม ปี 2551 มีหนี้ในระบบ 77.79% แต่ปรากฏว่ามีภาระหนี้นอกระบบในเดือนกรกฎาคม 2552 เพิ่มขึ้นเป็น 35.33% จากเดือนธันวาคม ปี 2551 มีหนี้นอกระบบ 22.21% ในขณะที่รายได้ของเกษตรกรที่เพิ่มขึ้นอย่างสูงเป็นผลมาจากโครงการรับจำนำ ผลผลิตผลการเกษตรซึ่งมีบทบาทสูงในการ

สร้างรายได้และพัฒนาเศรษฐกิจ ปัญหาหนี้ที่เพิ่มขึ้นนี้ เป็นสิ่งที่น่ากังวล ต่อความสามารถการพึ่งพาตัวเองของเกษตรกรในอนาคตเนื่องจากมีต้นทุนค่าครองชีพสูงขึ้น (ธนวรรณ พลวิชัย, 2552)

จากการที่รัฐบาลได้เร่งการ พัฒนา ระบบทุนนิยมมุ่งส่งเสริมการผลิต เพื่อเชิง พาณิชย์ ที่ต้องการผลผลิตจำนวนมาก ๆ โดยให้การสนับสนุน สินเชื่อ ให้กับชาวนาหากไม่มีทุนในการทำนา โดยสามารถนำโฉนดที่ดินไปฝากหรือ (จำนอง) ไว้กับธนาคารของรัฐ (ธ.ก.ส.) เพื่อนำเงินมาลงทุนต่อไป แต่ก็ต้องจ่ายดอกเบี้ย แม้นโยบายลักษณะนี้ในด้านนี้จะดูดี แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับเป็นการเพิ่มภาระหนี้สินให้กับชาวนาไทย บางรายไม่มีเงิน พอจ่ายค่าดอกเบี้ย จนต้องให้ธนาคารยึดที่ดินทำกินของตนไป นอกจากนี้ภาวะปัญหาจากภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เพิ่มขึ้นทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นฝนทิ้งช่วง แห้งแล้ง น้ำท่วม แมลงศัตรูพืชระบาด อีกทั้งพันธุ์ข้าวที่ชาวนาใช้ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรเก็บไว้ในฤดูที่ผ่านมา ซึ่งจะพบโรคข้าวที่ระบาดมากที่สุดคือโรคไหม้ รองลงมา คือโรคขอบใบแห้ง ส่วนแมลงศัตรูข้าวที่ระบาดมากที่สุด คือเพลี้ยไฟ รองลงมาคือแมลงบั่ว และเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล (ชาติ พานเหล็ก, 2551) และปัจจุบันข้าววัชพืชได้แพร่ระบาดไป ทั่วประเทศที่ นาในเขตภาคกลางของประเทศไทย ทำให้ผลผลิตของข้าวเสียหาย สาเหตุสำคัญที่ทำให้ข้าววัชพืชแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วคือการปนไปกับเมล็ดพันธุ์ (อาทิตยา สุตา, 2551) ทำให้ได้ผลผลิตไม่ดีหรือไม่ได้เลย นี่ก็เป็นอีกสาเหตุที่ทำให้ชาวนาต้องอพยพเข้าสู่เมืองเพื่อมาทำงานเพราะการทำนาไม่ได้ผลผลิต

ท่ามกลางปัญหาและความผันผวนของการทำการเกษตรแผนใหม่กระบวนการที่นำไปสู่การปรับตัวของเกษตรกรมาสู่เกษตรกรรมทางเลือก ได้ก่อตัวและมีกำลังเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องแม้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนยังทำการเกษตรเคมีเป็นหลัก แต่ก็ได้เรียนรู้ที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมทำการเกษตรแบบใหม่ โดยการใช้ทั้งปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยน้ำหมัก เข้ามาช่วยลดต้นทุนในการผลิต ซึ่งการเรียนรู้เหล่านี้เกิดจากการติดตามข่าวสาร ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ การฝึกอบรมเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้จากคนทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของตนเอง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ (นภดล หงส์ศรีพันธ์, 2552) ซึ่ง เกษตรกรนั้นมี ภูมิปัญญาของตนเองอยู่แล้วทั้งภูมิปัญญาทางกายภาพ สังคม ทรัพยากรบุคคล เพียงแต่ยังขาดการดึงศักยภาพที่มีอยู่ ออกมาใช้ ดังนั้นเกษตรกรควรถูกยกระดับกระบวนการวิจัยเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาการทำเกษตร กรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะทำให้ปัจจัยในการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้นในแต่ละปี ลดลงได้อีกด้วย ทั้งนี้ จำเป็นอย่างยิ่ง ขวดที่จะต้องอาศัยการสนับสนุนจากทางรัฐบาล ที่ควรออก นโยบายที่จะช่วยสร้างหลักประกันให้กับเกษตรกรที่ทำ นานั้น ได้มั่นใจว่าอาชีพที่ทำ อยู่มีความมั่นคงสามารถเลี้ยงสมาชิกในครัวเรือนได้ ไม่มี ภาระหนี้สิน และเป็นอาชีพ ที่ยั่งยืน (วนัสพงษ์ ใจอินผล, 2553) หากเกษตรกรที่มีอาชีพทำนา ได้มี หลักประกันที่มั่นคงและยั่งยืน โดยสามารถพึ่งตนเองได้น่าจะทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น ทั้งสุขภาพกายของเกษตรกรเองที่มีความเสี่ยงต้องเฝ้า ระวังเพราะต้องทำงานหนัก กลางแดด ก้ม ๆ เงย ๆ ได้มีหลักประกันที่ให้ พวกเขาเหล่านั้นได้ มีสุขภาวะที่ดีขึ้นทั้ง

ทางกาย และใจ ไม่ต้องกังวล ถึงสุขภาพของตน และรายรับ รายจ่าย ภายในครัวเรือนอีกต่อไป และที่สำคัญจะทำให้การคงอยู่ของอาชีพทำนานั้นจะมีแนวโน้มในทางบวกเช่นกัน (กฤษณา งามมกมล, 2552)

สภาพปัญหาชาวนา จากผลงานศึกษาหลายชิ้น งาน พบปัญหาที่สำคัญ ดังเช่น ในงานศึกษาของสมาคมส่งเสริมชาวนาไทย (2554) พบว่าปัญหาการผลิตข้าว ได้แก่ ปัญหาต้นทุนการผลิตข้าวที่สูงขึ้น ปัญหาโรคข้าวและแมลงข้าว ปัญหาสภาพดินเสื่อมโทรม ปัญหาตลาดรับซื้อข้าวเปลือกงานวิจัยของธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2556) พบข้อจำกัดทางการเกษตรของภาคอีสาน พื้นที่เป็นที่ราบสูง ดินร่วนปนทรายไม่อุ้มน้ำ น้ำไม่พอใช้ในการเกษตร การพัฒนาแหล่งน้ำในรูปเขื่อนเก็บกักน้ำยังมีข้อจำกัด พื้นที่ชลประทานมีน้อย โครงสร้างทางภูมิศาสตร์ไม่เอื้ออำนวย ภัยแล้ง ต้นทุนการผลิตสูง ค่าแรงงานค่าปุ๋ยแพง ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2556) ในงานศึกษาเรื่อง อีสานกับการเปลี่ยนแปลงของภาคเกษตร ปัญหาที่พบได้แก่ ปัญหาภัยแล้ง สภาพอากาศแปรปรวน ฝนทิ้งช่วง ข้อจำกัดด้านพื้นที่เก็บกักน้ำมีน้อย ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น งาน วิจัยและพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาการผลิตข้าวเฉพาะพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ของ สุกิจ รัตนศรีวงศ์ และคณะ (2551) พบปัญหาฝนแล้งทำให้ข้าวขาดน้ำ ดินอุ้มน้ำไม่ดี หนอนกอและเปลี้ยไฟระบาด ค่าแรงและค่าปุ๋ยแพง พันธุ์ข้าวเสื่อมมีเมล็ดปน ราคาข้าวต่ำและถูกกดราคาความชื้น และงานศึกษาของ คณะกรรมการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา (2553) พบว่าปริมาณการผลิตข้าวต่อไร่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำกว่าภาคกลาง ในสัดส่วนจำนวน 334 : 601 กิโลกรัมต่อไร่ ทั้งนี้สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง พื้นที่นาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นน่าน้ำฝน อาศัยธรรมชาติในการปลูกข้าว เพราะในภาคนี้มีพื้นที่นาที่อยู่ในเขตชลประทาน เพียง 3.74 ล้านไร่เท่านั้น ที่เหลืออาศัยน้ำฝนปลูกข้าวได้เพียงปีละ 1 ครั้ง ประกอบกับพื้นที่นาส่วนใหญ่เป็น ที่นาดอน ผลผลิตต่อไร่จึงต่ำ นอกจากนี้ ฉัตรชัย ขุนเพ็ง (2553) ศึกษาปัญหาและแนวทางการจัดการปัญหาของชาวนา กรณีศึกษาอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร พบว่า ปัญหาทางด้านแรงงาน ปัญหา ด้านศัตรูพืช เช่น เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล ปัญหาเรื่องน้ำทางการเกษตรเนื่องจากเกิดจากภัยแล้ง ปัญหา ราคาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาหนี้สิน ปัญหาด้านสุขภาพ และปัญหาดินไม่มีคุณภาพ สำนักงานกรรมการ วุฒิสภา (2553) ได้ศึกษาเรื่อง โอกาสข้าวไทยและอนาคตชาวนาไทยในวิกฤตพลังงานและอาหารโลก พบว่า ชาวนา ผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่ เป็นรายเล็ ก ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน หรือผู้ประกอบการ ขาด แคลนเงินทุน เงินทุนในการเพาะปลูกข้าวไม่เพียงพอ ต้องกู้ยืมแหล่งเงินทุนในระบบและนอกระบบ ต้นทุนผลิตสูง ขาดโอกาสการเข้าถึงข้อมูล ประสิทธิภาพการผลิต คุณภาพและผลผลิตต่อไร่ต่ำจากการขาดน้ำ ปลูกในพื้นที่ไม่เหมาะสม ปัญหาของตัวเกษตรกรคือ ไม่มีความเป็นเกษตรกรมืออาชีพ ขาดความรู้ความเข้าใจ รัฐเข้ามาแทรกแซงระบบตลาด ไม่นิยมรวมกลุ่มกันขาย เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ

สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (2556) ทำการศึกษาเรื่องความมั่นคงทางอาหารและพลังงานของไทย พบว่าสภาพปัญหาการปลูกข้าว ได้แก่ วิกฤติน้ำ เกิดการขาดแคลนน้ำชลประทานเพิ่มมากขึ้น การปลูกข้าวต้องใช้น้ำในปริมาณมาก วิกฤตดิน ที่ทรัพยากร ดินเสื่อมโทรมเนื่องจากไม่มีการพักแปลงนาและทำการปรับปรุงบำรุงดิน วิกฤตศัตรูข้าว เกิดจากการสะสมโรคและแมลงระบาด ระบบนิเวศในนาข้าวถูกทำลายเพราะมีการใช้สารเคมีในปริมาณสูง จึงทำลายสิ่งมีชีวิตทุกอย่างในพื้นที่ นอกจากนี้บทวิเคราะห์ของสำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร (2556) ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาการทำนา ระบบชลประทานของไทยยังมีไม่เพียงพอในพื้นที่ปลูกข้าว เมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่ง สำคัญ เช่น เวียดนามที่มีระบบชลประทานและใช้พันธุ์ ข้าวที่ให้ผลผลิตสูง ดังนั้น ประเทศไทยควรที่จะเพิ่มระบบชลประทานและเพิ่มขีดความสามารถของภาครัฐในการผลิตหรือจัดหาเมล็ดพันธุ์ดี เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขัน ข้อมูลในงานศึกษาข้าวไทยในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ของอัทธ์ พิศาสลวานิช (2558) พบปัญหาชาวนาและข้าวไทย ได้แก่ ต้นทุนการผลิตสูง ระบบชลประทานในพื้นที่มีจำกัด งบประมาณการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการผลิตข้าวน้อยเกินไป จำนวนชาวนาและแรงงานในภาคการผลิตข้าวลดลง ราคาส่งออกข้าวไปสูงกว่าประเทศเพื่อนบ้าน อีกทั้งต้นทุนค่าขนส่งสูง ไม่มีนโยบายและยุทธศาสตร์ข้าวที่ชัดเจน

จากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับอาชีพของชาวนาไทย ทั้งที่อาชีพชาวนามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและการพัฒนา ประเทศ หากแนวโน้มของอาชีพการทำนาลดลงแล้ว จะทำให้ประเทศไทยประสบกับปัญหาความมั่นคงด้านอาหารก็เป็นได้ ทั้งนี้เพราะประชากรในประเทศยังคงต้องบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก หากเราไม่มีอาชีพนี้ หรือมีลดลงอย่างมากอาจจะต้องนำเข้าข้าวมาจากประเทศอื่น หากเป็นเช่นนี้ราคาข้าวจะเพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อการค้าารงชีวิต เพราะรายจ่ายในครัวเรือนย่อมเพิ่มขึ้นตามไปด้วย จากการที่พบว่ามีปัจจัยที่สำคัญมากมายที่ทำให้อาชีพนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ซึ่งส่งผลกระทบต่ออาชีพชาวนา แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเร่งรัดให้มีการพัฒนาศักยภาพของชาวนา สนับสนุน การให้ความรู้ให้มีความสำคัญต่ออาชีพนี้โดยการให้การช่วยเหลือชาวนาให้มีหลักประกันการทำนาให้กับชาวนาได้มั่นใจว่าการทำนาก่อให้เกิดรายได้ที่มั่นคง ลดภาระหนี้สิน โดยการช่วยเหลือนั้นต้องเป็นแนวทางที่ควรให้ชาวนาได้พึ่ง พาดตนเอง และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง เพราะการทำอาชีพนี้แล้วสามารถพึ่งพาดตนเองได้ จะทำให้อาชีพทำนานั้นกลายเป็นอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืนแก่ชาวนาไทยต่อไปในอนาคต ซึ่งจะสร้างคุณภาพต่อการสร้างความมั่นคงให้กับประเทศอีกด้วย

การปรับตัวและแสวงหาทางรอดของชาวนา

ท่ามกลางปัญหาและความผันผวนของการทำการเกษตรแผนใหม่กระบวนการที่นำไปสู่การปรับตัวของเกษตรกรมาสู่เกษตรกรรมทางเลือก ได้ก่อตัวและมีกำลังเคลื่อนอย่างต่อเนื่องแม้

เกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนยังทำการเกษตรเคมีเป็นหลัก แต่ก็ได้เรียนรู้ที่จะเปลี่ยนพฤติกรรม การทำการเกษตรแบบใหม่ โดยการใช้ทั้งปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยน้ำหมัก เข้ามาช่วยลดต้นทุนในการผลิต ซึ่งการเรียนรู้เหล่านี้เกิดจากการติดตามข้อมูลข่าวสาร ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ การฝึกอบรม การแลกเปลี่ยนความรู้จากคนทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของตนเอง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ (นภคกุล หงส์ศรีพันธ์, 2552) ในสถานการณ์เฉพาะหน้าเราอาจจะพอเห็นการคืนร่นของชาวนาในหลายแนวทาง อัน ตัวอย่างเช่น การลดต้นทุนการทำนา การปรับเปลี่ยนการผลิต การปรับเปลี่ยนการปลูกข้าวอินทรีย์ ดังนี้

ประการแรก การลดต้นทุนการทำนา ชาวนาพยายามลดต้นทุนในหลายรูปแบบ เช่น การเก็บพันธุ์ข้าว ไว้ปลูกเอง ชาวนาเริ่ม ใช้แรงงานของตัวเองทำนามากยิ่งขึ้น การทำนา แบบลี้มตอ ช้าง (ประกาศ ปิ่นตบแต่ง และสุภา ใยเมือง, 2558) ทำปุ๋ยไว้ใช้เอง ใช้ปุ๋ยอินทรีย์- พืชสด ปลูกพืชคลุมดิน หลังการเก็บเกี่ยว (กรมการข้าว, 2556; นิพนธ์ พัวพงศกร, 2557)

ประการที่สอง การปรับเปลี่ยนการผลิต ชาวนาอีกส่วนหนึ่งปรับการผลิตมาเป็นการปลูกพืชที่มีตลาดรองรับ เช่น ทำนาบัว การทำนาผักบุ้ง ซึ่งทั้งนาบัวและผักบุ้ง ไม่จำเป็นต้องปรับพื้นที่ เพราะสามารถใช้พื้นที่นาปลูกได้เลย (ประกาศ ปิ่นตบแต่ง และสุภา ใยเมือง , 2558) อีกส่วนหนึ่งพบว่า ได้ยกผืนนาเป็นร่องสวนและปลูกพืชผักสวนครัว เช่น หอม กระเทียม ผักกาด กวางตุ้ง ผักชีฝรั่ง ผักหวานบ้าน (มณีมัย ทองอยู่, 2549) การปรับ โดยแบ่งพื้นที่บางส่วนออกไปทำอย่างอื่น ซึ่งอาจจะเป็นเพราะต้นทุนในเชิงเครื่องมือเกี่ยวกับการทำนามีจำนวนมาก (นิพนธ์ พัวพงศกร , 2557)

ประการที่สาม การปรับเปลี่ยนการปลูกข้าวอินทรีย์ ในเชิงภาพรวมจะเห็นได้ว่า มีการเพิ่มขึ้นของพื้นที่นาข้าวอินทรีย์และกลุ่มการผลิตข้าวอินทรีย์ ปัจจุบัน มีผลผลิตจากระบบเกษตรอินทรีย์จำนวนมากขึ้น ทั้งข้าว ผัก ผลไม้ สมุนไพร ชา กาแฟ และพืชไร่ ในจำนวนนี้เป็นข้าวอินทรีย์ที่มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2547 มีมูลค่าประมาณ 313.10 ล้านบาท และเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2553 เป็นมูลค่า ประมาณ 752.50 ล้านบาท และในปี พ.ศ. 2555 มูลค่าผลผลิตโดยรวมประมาณ 1,842.5 ล้านบาท ในช่วงการผลิตปี พ.ศ. 2557/2558 พบว่า มีชาวนาหันกลับมาทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น จากตัวเลขที่โรงสีข้าวของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ที่ต้องรับซื้อข้าวจากชาวนา ทั้งข้าวที่ลดการใช้สารเคมี และข้าวอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ความต้องการของตลาดก็มีเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน(ประกาศ ปิ่นตบแต่ง และสุภา ใยเมือง, 2558; มณีมัย ทองอยู่, 2549) หลังการยกเลิกโครงการจ่านาข้าว จะเห็นได้ว่า ชาวนาหันมาปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่และข้าว พันธุ์พื้นเมือง ที่ขายตรงไปสู่ผู้บริโภคกันมาก (อภิชาติ ทองอยู่, 2554; นิพนธ์ พัวพงศกร, 2557)

ความมั่นคงของชวนาไทย

แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคง

คำว่า ความมั่นคง (Security) ส่วนมากบุคคลทั่วไป มักจะนึกถึงเรื่องราว ที่เกี่ ขวข้องกับ สงคราม การทหาร การสู้รบ หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง ความเข้าใจเช่นนี้อาจเป็นความ จริงในสมัยก่อนเพราะเหตุว่าในสมัยก่อนนั้นภัยคุกคามที่จะมีผลกระทบต่อประเทศชาติได้ก็คือ การ รุกรานด้วยกำลังทหารของต่างชาติที่เหนือกว่า เพื่อต้องการยึดหรือบังคับประเทศอื่นให้ปฏิบัติตาม ความต้องการของประเทศตน หากประเทศใดที่มีกำลังทหาร เข้มแข็ง ผู้นำทัพที่ดี มีความสามารถ ก็ จะสามารถป้องกันรักษาเอกราชและความมั่นคงปลอดภัยของชาติเอาไว้ได้ แต่ในปัจจุบันนั้นการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมโลก และลักษณะของความขัดแย้งอยู่ในสภาวะการณ์ที่ก่อให้เกิดความยุ่งยาก และสลับซับซ้อนกันมาก ยิ่งขึ้น แม้กระทั่งในห้วงระยะ ะเวลาที่ประเทศชาติพ้นจากสภาพของการ สงครามแล้วก็ตาม ก็ยังประสบกับปัญหาในเรื่องความปลอดภัยนานัปการ ดังนั้นในปัจจุบันเรื่อง ความมั่นคงของชาติจึงเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ หลายประการที่แตกต่างกันหลายมิติ ซึ่ง ไม่ใช่มีแต่เรื่องของความรุนแรงแต่เพียงเท่า นั้น แต่ยังมีมิติอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการ ใช้ความรุนแรงหรือว่าสงคราม เช่น เรื่องของความมั่นคงภายใน ที่มีรากฐานมาจากความมั่นคงใน ชีวิตของคนในชาติ หรือเรื่องของสิ่งแวดล้อมที่ผลมีผลกระทบต่อมนุษย์ เรื่องเหล่านี้ถือเป็นเรื่องราวอีก ด้านหนึ่งของความมั่นคงของชาติ ดังนั้นกิจการทหารในปัจจุบันจึงเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งใน หลายองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความมั่นคงของชาติเท่านั้น

สำหรับความหมาย ความมั่นคงของชาติ (National security) ได้มีผู้กล่าวให้คำนิยาม หรือความหมายไว้มากมาย เช่นในพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2495 กล่าวว่า ความมั่นคง หรือ ความปลอดภัยแห่งราชอาณาจักร มีหมายความว่า การให้ เอกราชของชาติหรือสวัสดิภาพของประชาชนให้อยู่ในความมั่นคง ปลอดภัย รวมตลอดถึงการให้ ประเทศดำรงอยู่ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

สิทธิ เสวตศิลา (2524, อ้างถึงใน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ , 2556) ให้ความหมายว่า การให้เอกราชของชาติบูรภาพของดินแดนและสวัสดิภาพของประชาชนอยู่ ในความมั่นคงและปลอดภัย รวมถึงการให้ประเทศดำรงอยู่ในความปกครองระบอบประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญราชอาณาจักร

หลวงวิจิตร วาทการ (2525 อ้างถึงใน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2556) ให้ความหมาย “ความมั่นคง” หมายถึง การทรงตัวอยู่ อย่างแ น่นหนาถาวร ดำรงเอกราชที่ เสรีภาพแห่งชาติ มีความสงบสุขภายในประเทศ มีความแน่นอน อนในชีวิตและเศรษฐกิจของพลเมือง สามารถจำแนก ความมั่นคงแห่งชาติ ได้ 4 ด้าน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของชาติ คือ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา และการทหาร

ความมั่นคงแห่งชาติในความหมายใหม่ แนวความคิดของนักวิชาการและนักบริหารยุคปัจจุบัน มองว่าเป็นความมั่นคงในลักษณะองค์รวมที่มีความหมายกว้างขึ้น ครอบคลุมถึงปัจจัยทุกด้านมากขึ้น โดยไม่มองเฉพาะความหมายเกี่ยวกับความอยู่รอดปลอดภัยของรัฐหรือประเทศเท่านั้น แต่รวมถึงภายนอกประเทศด้วย คือ ความมั่นคงของประเทศเพื่อนบ้าน ด้วยเหตุผลว่าประเทศไม่สามารถมั่นคงได้ด้วยตนเองโดยลำพัง หากประเทศเพื่อนบ้านยังไม่มั่นคง แนวความคิด หลักการในลักษณะองค์รวมดังกล่าว เรียกว่า เป็นความมั่นคงสมบูรณ แบบหรือความมั่นคงเบ็ดเสร็จสมบูรณ (Comprehensive national security) ความมั่นคงแห่งชาติ มีความสัมพันธ์กับพลังอำนาจ หรือกำลังอำนาจชาติ (Power) ซึ่งเป็นเครื่องมือ สำคัญที่ประเทศจะใช้ในการตัดสินใจ กำหนดแนวปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์แห่งชาติและผลประโยชน์แห่งชาติ กำลังอำนาจแห่งชาติคือ ความสามารถของชาติในการพัฒนาความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่ง ในเรื่องความมั่นคงแห่งชาตินั้น ทุกประเทศจำเป็นต้องใช้กำลังอำนาจของชาติทั้ง 5 ด้านร่วมกัน ได้แก่ กำลังอำนาจด้านการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา การทหาร และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ถึงจะรักษาประเทศชาติให้อยู่รอดปลอดภัย

อาจกล่าวสรุปได้ว่า “ความมั่นคง” หมายถึง การที่ชาติหรือรัฐมีเอกราช สวัสดิภาพของสังคมและประชาชนอยู่ในความปลอดภัย อยู่ดีมีสุข มีความสามัคคี มีระเบียบวินัย และมีวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ อันเป็นหลักความมั่นคงแห่งชาติ 5 ประการ คือ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม-จิตวิทยา การทหาร และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การพลังงานและสิ่งแวดล้อม

ความมั่นคงในชีวิตและอาชีพ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้กำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ ตามแนวคิดทฤษฎีในประเทศและต่างประเทศร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2556)

ความหมาย ความมั่นคงของมนุษย์ (Human security) หมายถึง การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ตลอดจนได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ประกอบด้วย ความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 10 มิติ ตามแนวทาง ดังนี้

1. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการมีงานทำและรายได้ ประกอบด้วย 1. การได้ทำงานที่มั่นคงและมีความสุขหรือ อพอใจในงาน 2. มีรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว 3. มีเงินออมที่พอเพียงสำหรับอนาคต 4. ปราศจากหนี้สินที่ไม่สร้างผลผลิต

2. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านครอบครัว ประกอบด้วย 1. ความรักใคร่ปรองดอง 2. ความรับผิดชอบและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ 3. การเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน 4. การไม่ใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ

3. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสุขภาพอนามัย ประกอบด้วย 1. การมีสุขภาพกายที่ดี 2. การมีสุขภาพจิตที่ดี 3. การมีหลักประกันด้านสุขภาพอนามัยอย่างเท่าเทียมและพอเพียง 4. ประชากรไม่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยทางกายและจิต 5. การปฏิบัติตนที่มีส่วนส่งเสริมสุขภาพกายและจิต

4. ความมั่นคงของมนุษย์ด้าน การศึกษา ประกอบด้วย 1. ประชากรที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม 2. การมีการศึกษาที่พอเพียงต่อการครองชีวิต 3. การได้รับการศึกษา และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

5. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ส่วน บุคคล) ประกอบด้วย 1. การปลอดจากการประทุษร้ายต่อร่างกาย 2. ความรู้สึกปลอดภัยจากการประทุษร้ายต่อร่างกาย 3. การปลอดจากการประทุษร้ายด้านทรัพย์สิน 4. ความรู้สึกปลอดจากการประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน

6. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 1. เพิ่มระดับการมีสิทธิครอบครองที่อยู่อาศัยที่มีมาตรฐาน 2. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานโดยเฉพาะน้ำสะอาดอย่างทั่วถึง 3. สิ่งแวดล้อมที่ปราศจากมลพิษทาง เสียง กลิ่น ฝุ่น ควัน

7. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสิทธิและความเป็นธรรม ประกอบด้วย 1. การปลอดจากการถูกละเมิดและเลือกปฏิบัติทุก รูปแบบ 2. มีหลักประกันและการคุ้มครองด้านสิทธิ 3. กลไกที่แก้ปัญหาข้อขัดแย้งด้านสิทธิที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

8. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านสังคม- วัฒนธรรม ประกอบด้วย 1. มีเวลาพักผ่อนที่ปลอดจากภารกิจที่พอเพียง 2. ใช้เวลาติดตามข่าวสารทางสังคม- วัฒนธรรม 3. มีเวลาในการทำจิตใจให้สงบ 4. มีส่วนในการปฏิศาสนกิจ 5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มสังคมและชุมชน

9. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการสนับสนุนทางสังคม ประกอบด้วย 1. การมีบุคคลที่สามารถให้ความช่วยเหลือ ได้ 2. ระบบบริการสังคมที่ให้การคุ้มครองและเข้าถึงได้ในเวลาอันรวดเร็ว 3. ความรู้สึกในคุณค่าของชีวิต และความสุขในชีวิต

10. ความมั่นคงของมนุษย์ด้านการเมือง - ธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 1. ส่งเสริมการใช้สิทธิเลือกตั้งอย่าง บริสุทธิ์ในทุกระดับ 2. ส่งเสริม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองและการรวมกลุ่มทางการเมือง 3. ส่งเสริม การติดตามข่าวสารทางการเมืองของประชากร 4. สร้างความโปร่งใส การตรวจสอบได้และความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ความมั่นคงของชานาไทย หมายถึง ความมั่นคง ในชีวิตการดำรงชีพ อยู่ในสังคม โดย เกษตรกรชานา ได้รับหลักประกันด้านสิทธิ มีความมั่นคง ในการประกอบอาชีพที่มี รายได้ที่ได้รับ ความเป็นธรรมจากการลงทุนการผลิต เพื่อลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพทำนา การสนองตอบ ต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีความสุข ตลอดจน ได้รับความเป็นธรรมและได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมในการพัฒนาศักยภาพตนเอง

แนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืน

แนวคิดการดำรงชีพ อย่างยั่งยืนเกิดขึ้นครั้งแรกโดย Brundtland คณะกรรมการ สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ปี ค.ศ. 1992 ในการประชุมสหประชาชาติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการ พัฒนา ได้เผยแผ่แนวคิดที่สนับสนุนความสำเร็จของวิถีชีวิตอย่างยั่งยืนให้มีเป้าหมายที่กว้างขึ้นเพื่อ ขจัดความยากจน ในปี ค.ศ. 1992 Robert Chambers & Gordon Conway (1992) อ้างถึงใน Krantz (2001) ได้นำเสนอความหมายโดยรวมของการดำรงชีพในชนบทอย่างยั่งยืน ซึ่งถูกนำไปใช้มากที่สุด โดยทั่วไปในระดับครัวเรือน กล่าวว่า การดำรงชีพอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ความสามารถ ทรัพย์สิน (ร้านค้า, ทรัพยากร, การเรียกร้อง และการเข้าถึงทรัพยากร) และกิจกรรมที่จำเป็นสำหรับการครองชีพ ซึ่งการดำรงชีพ คือ ความสามารถในการรับมือกับแรงกดดัน ความตึงเครียด และสามารถฟื้นคืนสู่สภาพปกติได้อย่างยั่งยืน การสานต่อหรือเพิ่มความสามารถและทรัพย์สินของตนจะทำให้ สามารถสร้างโอกาสในการดำรงชีพอย่างยั่งยืนสำหรับรุ่นต่อไปและก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อการ ดำรงชีพอื่นๆ ในระดับท้องถิ่นและระดับโลก ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว แนวคิดการดำรงชีพอย่าง ยั่งยืน หมายถึง ความต้องการให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพมากขึ้น โดยไม่เน้น การเข้าถึงเพียงชุมชนและขจัดความยากจนเท่านั้น ซึ่งมีความหมายที่แคบเกินไปเพราะมุ่งเน้นเฉพาะ บางแง่มุมของความ ยากจนเท่านั้น เช่น มองความยากจนจากรายได้ต่ำ โดยที่ไม่ได้พิจารณาถึง ลักษณะอื่น ๆ ที่สำคัญของความยากจน เช่น ช่องโหว่และการกีดกันทางสังคม ปัจจุบันได้รับการ ยอมรับและให้ความสนใจในปัจจัยต่าง ๆ และกระบวนการที่จำกัดหรือยกระดับความสามารถของ คนยากจน ที่สามารถทำให้ดำรงอยู่ในลักษณะทางเศรษฐกิจ นิเวศวิทยา และทางด้านสังคมที่ยั่งยืน แนวความคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนจึงมีการเชื่อมโยงแนวความคิดการบูรณาการการแก้ปัญหาควม ยากจนมากขึ้น (Krantz, 2001)

ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนแนวทางการดำรงชีพ อย่างยั่งยืน คือ การตระหนักถึงความยากจน สามารถแบ่งเป็น 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก คือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอาจเป็นจุดสำคัญที่ ช่วยลดความยากจน แต่ผลจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ไม่สอดคล้องเพราะจากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันพบว่าเศรษฐกิจ เติบโตมากขึ้นแต่ความยากจนไม่ลดลง สะท้อนให้เห็นว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่ ไม่

ช่วยลดความยากจน ซึ่งทั้งหมดยังขึ้นอยู่กับความสามารถของคนจนที่จะสามารถได้รับผลประโยชน์จากโอกาสในการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ประการที่สอง คือ ชาวบางส่วนเข้าใจว่าความยากจนเป็นเพียงแค่เรื่องรายได้ต่ำ แต่ไม่ได้รวมถึงมิติด้านอื่น ๆ เช่น สุขภาพแย่ ไม่รู้หนังสือ ขาดการบริการด้านสังคม ฯลฯ แสดงให้เห็น ถึงความเหลื่อมล้ำ ของคนในสังคม ประการสุดท้าย ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่า สถานการณ์ความยากจน สามารถรู้ได้จากความต้องการของ ตนเอง ปัจจุบันสามารถประยุกต์ใช้แนวคิดการค้า รงชีพอย่างยั่งยืนได้ขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่จะสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ (หรือเป็นเครื่องมือ) สำหรับวางแผน โครงการและการประเมิน หรือกำหนด โดยหน่วยงานเอง อย่างไรก็ตาม มีอยู่ 3 คุณสมบัติพื้นฐานทั่วไปที่ใช้กันมากที่สุด ในวิธีการนี้ก็คือ 1.ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของคนจน 2. แนวทางนี้จะปฏิเสธขั้นตอนมาตรฐานแบบเดิมที่เน้นปัจจัยเฉพาะ อาทิ เกษตรกรรม น้ำ หรือสุขภาพ และ 3. แนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ โดยเน้นการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนทั้งการวิเคราะห์และการนำไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสม (Krantz, 2001) ความหลากหลายของแนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืน มีความคล้ายคลึงกับแนวทางการพัฒนา ชนบทแบบบูรณาการแบบดั้งเดิม ซึ่งมีความแตกต่างที่สำคัญ คือ แนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืนไม่ได้มีเป้าหมายในแง่วิถีชีวิตของคนยากจนทั้งหมด แต่มองแบบองค์รวมสำหรับการวิเคราะห์วิถีชีวิต เชิงบูรณาการ เพื่อระบุปัญหาตามลักษณะพื้นที่ ซึ่งสามารถวางกลยุทธ์ที่สำคัญ เพื่อลดปัญหาความยากจนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในระดับท้องถิ่น หรือในระดับนโยบาย

จุดแข็งของวิธีการดำรงชีพอย่างยั่งยืน คือ ความสนใจในความหลากหลายของทรัพยากรต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้คนสามารถใช้ทรัพยากรนั้นในการสร้างตัวเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพของพวกเขา แนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืนจึงสร้างมุมมองแบบองค์รวมเพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของทรัพยากรที่มีอยู่หรือการผสมผสานทรัพยากร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญสำหรับคนยากจนไม่เพียงแต่ทรัพยากรทางกายภาพและทรัพยากรทางธรรมชาติเท่านั้นแต่รวมไปถึงทุนทางสังคมและทุนมนุษย์ แนวทางนี้ยังช่วยเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจถึงสาเหตุของความยากจน โดยเน้นความหลากหลายของปัจจัยที่มีระดับแตกต่างกัน ซึ่งสามารถกำหนดได้โดยตรงหรือโดยทางอ้อมหรือจำเป็นต้องเข้าถึงทรัพยากรของคนยากจน ความแตกต่างของทรัพยากรจึงส่งผลต่อการดำรงชีพ ท้ายที่สุดแนวทางนี้ช่วยให้ได้กรอบแนวคิดที่เป็นจริง เพื่อการเข้าถึงปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเงื่อนไขการดำรงอยู่ของผู้คน แนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืนหรือองค์ประกอบจะสามารถเป็นประโยชน์ได้ หากมีการนำไปประยุกต์ใช้อย่างต่อเนื่อง (Krantz, 2001)

ความมั่นคงของชาวนาในคลื่นลูกใหม่ของเศรษฐกิจ สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นผ่านนวัตกรรม โครงสร้างการบริหารจัดการและความรู้แบบใหม่ ยุคปัจจุบันเศรษฐกิจคลื่นลูกที่ 6

เป็นการขับเคลื่อนด้วยนาโนเทคโนโลยีและเทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งความมั่งคั่งในช่วงปี 2010-2060 จะเคลื่อนไปอยู่ในกลุ่มเทคโนโลยีชีวภาพ กลุ่มนาโนเทคโนโลยี และวิทยาการทางการแพทย์ในการยืดชีวิตมนุษย์ในความเคลื่อนไหวของคลื่นเศรษฐกิจที่วุ่นวายนี้ เกษตรกรรมเป็นส่วนหนึ่งที่จะมีส่วนได้รับผลแห่งความมั่งคั่งนี้ ด้วย หากมีการวางแผนจัดการที่ดีและสร้างผลผลิตที่สนองตอบต่อระบบนิเวศเศรษฐกิจใหม่ในคลื่นเศรษฐกิจนี้ได้ถูกทิศถูกทางมีประเด็นสำคัญ (อภิชาติ ทองอยู่, 2554) ดังนี้

ประเด็นเศรษฐกิจสังคมชาวนา เมื่อพิจารณาถึง กลุ่มสังคมเศรษฐกิจชาวนาในคลื่นเศรษฐกิจใหม่ ไม่ว่าจะภาพลักษณ์ของชาวนาและสังคมของชาวนาจะถูกฝังไว้ได้ภาพของความอ่อนด้อยล้าหลังเพียงใดนั้น ถ้าสามารถมองเห็นถึงคลื่นเศรษฐกิจใหม่ที่กำลังหลุดออกจากการสร้างความมั่งคั่งให้อุตสาหกรรมยุคสารสนเทศสู่คลื่นลูกที่ 6 การบริหารประเทศย่อมต้องหันมาใส่ใจความเคลื่อนไหวของสังคมเศรษฐกิจชาวนาอย่างจริงจังในทัศนะใหม่ โดยทัศนะที่มีต่อชาวนา ผลผลิตของชาวนา สังคมเศรษฐกิจและโลกแวดล้อมของชาวนา ซึ่งภายใต้กรอบทัศนะที่ว่านี้ รัฐจะต้องสร้างแนวทางในทางปฏิบัติให้สนองตอบต่อวิสัยทัศน์ใหม่ที่สอดคล้องกับ โครงสร้างเศรษฐกิจใหม่ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นจริงและต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญ 4 ส่วน ที่จะต้องให้ความสำคัญและผลักดันให้เกิดขึ้นคือ 1. นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการพัฒนาการผลิต 2. ทู่นและการเข้าถึงทุน 3. ระบบการบริหารจัดการแบบใหม่ และ 4. ระบบสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและโครงสร้างเศรษฐกิจครัวเรือนชาวนา อีกหนึ่ง ปัจจัย สำคัญทั้ง 4 ส่วน ที่ต้องสร้างขึ้นมาใหม่ จะเป็นกลไกในการกระตุ้นสร้างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ให้กับกลุ่มสังคมฐานรากให้พ้นออกจากปัญหาความเหลื่อมล้ำ ที่เป็นบาดแผลของสังคมได้ การให้ความสำคัญทั้ง 4 ส่วนที่กล่าวจะเป็นกลไกช่วยขับเคลื่อนให้การจัดวางตำแหน่งทางเศรษฐกิจของประเทศมุ่งสู่การเป็นแหล่งอาหารโลกที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง และมีหลักประกันต่อสุขภาพของผู้คน รวมทั้งเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวโน้มตลาดอาหารยุคใหม่ที่กำลังเติบโตแบบก้าวกระโดดอย่างมีนัยสำคัญ ยุคปัจจุบันที่โลกและผู้คนมั่งคั่งขึ้น พื้นฐานเรื่องนวัตกรรมและเทคโนโลยีในการพัฒนาการผลิต ต้องเป็นเทคโนโลยีชีวภาพ ที่ช่วยให้ปรับกระบวนการผลิตด้านเกษตรกรรมของชาวนาและเกษตรกรทั้งหลาย ซึ่งต้องเป็นเทคโนโลยีที่เพิ่มผลผลิต ลดต้นทุนในการผลิต และขจัดปัญหาการใช้แรงงานที่มากเกินไป รวมทั้งระบบแวดล้อมในไร่นาต้องสนับสนุนให้มีการจัดการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เรื่องนี้สามารถใช้แบบจำลองจากชาวนาในหลายพื้นที่ทั้งในภาคกลาง อีสาน และเหนือได้อย่างดี

ประเด็นเรื่องทุนและการเข้าถึงแหล่งทุน มีความก้าวหน้าไปมากพอควรในช่วงเวลาที่ผ่านมา แบบจำลองจากการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านเองในชุมชนและตัวแบบของกลุ่มเกษตรกรหลายกลุ่มได้ช่วย กระตุ้นขับเคลื่อนให้เกิดความก้าวหน้าขึ้น ในด้านระบบการบริหารจัดการใหม่ การจัดการปรับการรวมกลุ่ม การสร้าง เครือข่าย การผลิต การตลาด และความร่วมมือระหว่างชาวนาด้วยกัน

และระหว่างภาคส่วนอื่นๆ ต้องสร้างทำขึ้นใหม่เพื่อเสริมต่อยอดให้เกิดความเข้มแข็งจากพื้นฐานที่เป็นอยู่ ซึ่งต้องคำนึงถึงพื้นฐานองค์ประกอบของ สังคม เศรษฐกิจ ที่เป็น นิจจริง และความก้าวหน้าในอนาคต การบริหารจัดการใหม่จะเป็นการโยกโยงของเครือข่ายในความสัมพันธ์แนวราบ มีการเติบโตและแตกตัวที่มั่นคงดูแลกันเองได้ และเชื่อมต่อกับสถาบันทางสังคมอื่นๆ ได้ด้วยตัวเอง

ประเด็นเรื่อง การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพ ชีวิต และ โครงสร้างเศรษฐกิจครัวเรือน ชาวนา เรื่องนี้รัฐต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องสวัสดิการเชิงวิ ชาชีพของชาวนา และการสร้างหลักประกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนกลุ่มนี้ การจัดสวัสดิการครัวเรือนและพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องตั้งอยู่บนฐานของการมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับอาชีพ และยกระดับฐานะทางสังคมให้กับกลุ่มชาวนา โดยอาศัยหลักเกณฑ์เดียวกันกับสภาอาชีพอื่นๆ ที่ก้าวหน้า ซึ่งเรื่องนี้จะเป็นองค์ประกอบแวดล้อมสำคัญที่ปรับเปลี่ยนชาวนาออกจากมุมอับของสังคมเศรษฐกิจสู่การมีที่ยืนในสังคมอย่างเป็นตัวของตัวเอง และกลับเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเศรษฐกิจของประเทศที่สามารถจัดสภาวะความเหลื่อมล้ำลงได้ ทั้ง 4 องค์ประกอบสำคัญที่กล่าวมาจะช่วยพลิกวิกฤติเป็นโอกาส สร้างความมั่นคงให้กับชาวนาในคลื่นเศรษฐกิจใหม่

นโยบายรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรของไทย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ เป็นเข็มทิศหรือแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นฉบับแรก ปัจจุบันมี 11 ฉบับ ถือเป็นเข็มทิศสำหรับพัฒนาประเทศ ซึ่ง ยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศสามารถแบ่งเป็น 3 ช่วง (สำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2557) ดังนี้

ช่วงที่ 1 เน้นการ สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 2 3 และฉบับที่ 4 ระหว่าง พ.ศ. 2504-2524 เน้นโครงสร้างพื้นฐานในการรองรับยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า ลดช่องว่างระหว่างรายได้และความเป็นอยู่ของประชาชนในภูมิภาคและชนบท เน้นการกระจายรายได้และการพัฒนาท้องถิ่น เพิ่มผลผลิตในภาคการเกษตร แปรรูปการเกษตรใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น-เร่งบูรณะและปรับปรุงการบริหารทรัพยากรหลักของชาติ รวมทั้งการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ โดยเฉพาะที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้และแหล่งแร่ เร่งรัดการปฏิรูปที่ดิน จัดสรรแหล่งน้ำในประเทศ

ช่วงที่ 2 เน้นพื้นที่เป้าหมาย เป็นช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5, 6 และ 7 ระหว่าง พ.ศ. 2525 - 2539 เน้นแนวคิดพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึดหลักในการวางแผน กำหนดแผนงานและโครงการให้มีผลทางปฏิบัติ ทั้งภา ครัฐและภาคเอกชน เช่น พื้นที่เป้าหมายเพื่อพัฒนา

ชนบท ปรับโครงสร้างการเกษตร ปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออกและกระจายอุตสาหกรรมไปสู่ส่วนภูมิภาค ปรับโครงสร้างการค้าต่างประเทศและบริการ ปรับโครงสร้างการผลิตและการใช้พลังงาน เน้นการกระจายรายได้และการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคและชนบท เน้นพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจในภูมิภาค

ช่วงที่ 3 เน้นคนเป็นศูนย์กลางและเศรษฐกิจพอเพียง เป็นช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8, 9, 10 และ 11 ระหว่าง พ.ศ. 2540 - 2558 นับเป็นจุดเปลี่ยนแนวคิดการพัฒนาประเทศและกระบวนการพัฒนาประเทศที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ให้มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งเน้นปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามในปีแรกของแผนฯ นั้น ประเทศไทยต้องประสบวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง และส่งผลกระทบต่อคนและสังคมเป็นอย่างมาก จึงต้องเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพมั่นคง และลดผลกระทบจากวิกฤตที่ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานและความยากจนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เป็นแผนที่ได้อัญเชิญ แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจ ให้มีเสถียรภาพและมีภูมิคุ้มกัน เพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้อย่างรู้เท่าทันโลก เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีในสังคมไทยทุกระดับ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนไทยในการพึ่งพาตนเองและแผนต่อมาเน้น 7 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ การสร้างฐานการผลิตให้เข้มแข็ง สมดุลอย่างสร้างสรรค์ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการผลิต การค้า การลงทุน และการพัฒนาคุณภาพคน ทั้งความรู้คู่คุณธรรม สังคม มั่นคง

นโยบายรัฐบาลด้านการเกษตรและข้าว

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร มีหน้าที่หลักในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) โดยได้ระดมความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับทุกสาขาเกษตร ให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางพัฒนา และน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ โดยเน้นคุณธรรมนำความรู้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ

ยุทธศาสตร์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ทิศทางการทำงานในช่วง 4 ปีข้างหน้าของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ความสำคัญดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนฐานการผลิตที่เคยเน้นใช้ทรัพยากร จากการใช้จำนวนที่ดินเป็นปัจจัยหลัก ควบคู่กับการใช้จำนวนแรงงานที่มีอยู่ในฟาร์มและแรงงานจ้างราคาถูกลง ก้าวมาเป็นฐานการผลิต

จากองค์ความรู้ที่ใช้ ภาคทุน ภาคองค์ความรู้ และวิทยาการสมัยใหม่ที่ผสมผสานกับเทคโนโลยี พื้นฐานและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อน

2. การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต จากการผลิตมากแต่ให้ผลตอบแทนน้อย และเป็น การผลิตสินค้าเกษตรขั้นปฐม เปลี่ยนไปเป็นการผลิตโดยพิจารณาตลอดทั้งห่วงโซ่การผลิต ตั้งแต่ การผลิต การแปรรูป และการตลาด รวมทั้งการปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าชนิดหนึ่งไปสู่สินค้าอีก ชนิดหนึ่งที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าเดิม สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ เพื่อสร้างรายได้ในภาค การเกษตรให้สูงขึ้น

3. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาปรับปรุงระบบควบคุมคุณภาพและตรวจสอบรับรองสินค้า เกษตรและอาหารให้ได้มาตรฐาน และสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยให้แก่ ผู้บริโภค ตั้งแต่ ระดับไร่นาจนถึงโต๊ะอาหารและเพื่อเป็นการผลักดันการขยายตลาดสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูป ในต่างประเทศ โดย

3.1 ระดับไร่นา/ฟาร์ม จะเน้นหลักปฏิบัติสินค้าเกษตรที่ดีและเหมาะสม ได้แก่

- Good Agricultural Practice: GAP
- Thailand Quality Management System in Agriculture: TQA
- Code of Conduct: CoC Code of Practice ต่างๆ

3.2 ระดับโรงงานจะใช้หลักการจัดการด้านสุขลักษณะในโรงงานแปรรูป ได้แก่

- Good Manufacturing Practice: GMP
- Good Hygienic Practice: GHP
- การวิเคราะห์จุดวิกฤตที่ต้องควบคุม (Hazard Analysis Critical Control

Point: HACCP)

3.3 ระบบตรวจสอบรับรองคุณภาพและความปลอดภัยของสินค้าจะใช้ระบบที่เป็นสากล และยึดหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่มีความก้าวหน้าด้านเทคนิคทัดเทียมนานาชาติ ซึ่งรวมทั้งการ พัฒนาห้องปฏิบัติการตรวจวิเคราะห์ด้วยเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การค้า การเกษตรและสหกรณ์ ของประเทศ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะมียุทธศาสตร์ 5 ด้าน ซึ่ง ประกอบด้วย 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์ของแผนบริหารราชการ แผ่นดิน ดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 จัดความยากจนของเกษตรกร โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะพัฒนาใน 3 ระดับ คือระดับบุคคล ชุมชน และประเทศ โดยเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่ เกษตรกร การมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมกันแก้ไขปัญหา การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง พัฒนาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร

ชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้ขบวนการวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชนและสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อช่วยเหลือด้านการตลาด อันจะสามารถเชื่อมโยงไปสู่การส่งออกในรูปแบบการทำพันธสัญญา กับบริษัทเอกชน ปรับปรุงคุณภาพดิน เพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำและบ่อน้ำในไร่นาให้แก่เกษตรกรอย่างทั่วถึง พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตรในระดับชุมชน เช่น โรงสีชุมชน โรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชน และเครื่องจักรกลเกษตรขั้นพื้นฐาน เป็นต้น จัดสรรที่ดินทำกินและเร่งรัดการกระจายกรรมสิทธิ์ที่ดิน ขยายโอกาสการเข้าสู่ทุนผ่านระบบการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน เร่งรัดการแก้ไขหนี้สินของเกษตรกรอย่างต่อเนื่องและเป็นธรรม สร้างกลไกการบริหารจัดการด้านการผลิต การแปรรูป และด้านการตลาด โดยรัฐ เป็นผู้เชื่อมโยงทางด้านตลาดทุนและตลาดสินค้าในรูปแบบนิติบุคคลเฉพาะกิจ (SPV)

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การปรับโครงสร้างภาค การเกษตร โดยพัฒนาด้านปัจจัยการผลิตให้ระบบชลประทานที่มีอยู่เดิม ระบบการใช้ที่ดิน ดิน และปัจจัยผลิตทางการเกษตร มีการใช้ที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น พัฒนาอาชีพและสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรเกษตรกรปรับโครงสร้างสินค้าเกษตร โดยการเพิ่มผลผลิตการผลิต คือผลิตให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาให้ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ปรับปรุงคุณภาพสินค้าและขยายกำลังการผลิตสร้างมูลค่าให้กับสินค้าเกษตรโดยการจัดทำมาตรฐานสินค้า เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันสร้างตราสินค้า และส่งเสริมการผลิตและการแปรรูปสินค้า พัฒนาด้านการตลาด บริการและระบบโลจิสติกส์ โดยในช่วง 4 ปีข้างหน้าจะเน้นการดำเนินการใน 3 กลุ่มสินค้า คือ

1. สินค้าเกษตรที่สร้างรายได้จากการส่งออก (Cash cow) ได้แก่ กุ้ง ไข่ อาหารทะเล กระป๋องและแปรรูป ผัก/ผลไม้กระป๋องและแปรรูป ผลิตภัณฑ์ข้าว /ข้าวสาลีและอาหารแปรรูปอื่น ๆ ไขมันและน้ำมันพืช สัตว์เนื้อสัตว์และของปรุงแต่งที่ทำจากเนื้อสัตว์ข้าว ยางพารา ผักรวม
2. สินค้าเกษตรที่มีโอกาส (New opportunity) ได้แก่ กลุ่มพลังงานทดแทน (ปาล์มน้ำมัน อ้อย มันสำปะหลัง) ไม้ยางพารา (เฟอร์นิเจอร์) สินค้าเกษตรอินทรีย์โคเนื้อ
3. สินค้าเกษตรที่ต้องปรับโครงสร้างการผลิต ได้แก่ กลุ่มผลไม้ (ลำไย ทุเรียน ลิ้นจี่ เงาะ มังคุด) หอมแดง กระเทียม หอมหัวใหญ่กาแฟ ถั่วเหลือง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตร ให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ โดยจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรประมง พื้นที่ทางการเกษตร และพื้นที่แหล่งน้ำโดยการเพิ่มความสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงในแหล่งน้ำธรรมชาติ ควบคุมการใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย ยุติการทำลายหน้าดิน ลดปริมาณการใช้สารเคมีทางการเกษตร ปกป้องกัน การชะล้างพังทลายของดิน โดยการใช้ระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ และการปลูกหญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ การบริหารจัดการน้ำเพื่อป้องกันอุทกภัย รักษาคุณภาพน้ำรวมทั้ง

สร้างจิตสำนึกและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้น้ำเพื่อการผลิตสินค้าเกษตรอย่าง ประหยัดและมีประสิทธิภาพ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การต่างประเทศและเศรษฐกิจการเกษตรระหว่างประเทศมุ่งเน้น ให้การผลิตภายในประเทศสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ โดย การค้าสินค้าเกษตรระหว่างประเทศ เน้นการเจรจา การลดอุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี และการ อำนวยความสะดวกทางการค้า ให้ความร่วมมือในการพัฒนาด้านวิชาการ ความมีส่วนร่วมในเวที โลก รวมทั้งผลักดันความคิดริเริ่มของไทยในภูมิภาค

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 การเพิ่มประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการ ดำเนินการปรับ โครงสร้างองค์กร สร้างมาตรฐานการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นที่ยอมรับด้านความสามารถของ บุคลากรเพื่อเพิ่มคุณภาพ อำนวยความสะดวกและเพิ่มความเร็วในการให้บริการตลอดจนสามารถ บูรณาการเพื่อพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ นอกจากนี้จะเน้นความโปร่งใสในการบริหาร จัดการภาครัฐ พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย สร้างฐานข้อมูลด้านการเกษตรที่ดีที่สุดใน ประเทศไทย สามารถเชื่อมโยงได้ทั้งภายในและภายนอกกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รวมทั้ง พัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมแก่เกษตรกรในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การ ปรับโครงสร้างภาคการเกษตร มีการกำหนดเป้าประสงค์ภายในกรอบนโยบายของยุทธศาสตร์การ พัฒนาประเทศ ในยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน โดย ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพและคุณค่าของสินค้า และบริการบน ฐานความรู้และความเป็นไทย โดยปรับโครงสร้างภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการที่ใช้ กระบวนการพัฒนาคลัสเตอร์ และห่วงโซ่อุปทาน รวมทั้งเครือข่ายชุมชนบนรากฐานของความรู้ สมัยใหม่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อสร้างสินค้าที่มี คุณภาพและมูลค่าสูง มีตราสินค้าเป็นที่ยอมรับของตลาด รวมทั้งสร้างบรรยากาศการลงทุนที่ดี เพื่อ ดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ และส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศตลอดจนการบริหารองค์ ความรู้อย่างเป็นระบบ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ การปฏิรูปองค์กร การ ปรับปรุงกฎระเบียบและพัฒนาระบบมาตรฐานในด้านต่าง ๆ รวมทั้ง การดำเนินนโยบายการค้า ระหว่างประเทศ ให้สนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิต และการเพิ่มขีดความสามารถในการ แข่งขันของประเทศ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ภายใต้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้าง ของระบบต่างๆ ภายในประเทศให้มีศักยภาพ แข่งขันได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ และสร้างฐานความรู้ ให้เป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน ควบคู่ไปกับการกระจายการพัฒนาที่

เป็นธรรมและเสริมสร้างความเท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคม และความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์เป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคง และเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมไทย ตลอดจนการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศทุกระดับ (กรมการค้าภายใน, 2554)

รัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์สำหรับแผนพัฒนาการเกษตรในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ถึงฉบับที่ 9 โดยให้ความสำคัญในการรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตรเพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการผลิตให้กับเกษตรกรผลิตสินค้าเพื่อการบริโภคภายในประเทศและผลิตเพื่อการส่งออกเพิ่มมากขึ้นและสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนาตลาดกลาง ตลาดท้องถิ่น รวมถึงตลาดซื้อขายล่วงหน้าเพื่อให้เกษตรกรได้ราคาที่เป็นธรรม โดยรัฐบาลจะเป็นผู้สนับสนุนเงินงบประมาณและแนวทางในการ พัฒนาตลาด สินค้าเกษตร ในรูปแบบต่าง ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายประกอบด้วย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร กรมการค้าภายใน และคณะกรรมการนโยบายและมาตรการช่วยเหลือเกษตรกร (กรมการค้าภายใน, 2554) ได้แก่

1. นโยบายการรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร โดย 1. ส่งเสริมและจัดตั้งตลาดสินค้าเกษตร 2. ส่งเสริมและสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน 3. ส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ 4. ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตร 5. พัฒนาระบบการซื้อขายสินค้าเกษตรให้เป็นสากล 6. พัฒนาระบบโลจิสติกส์ เพื่อรองรับกระจายสินค้าจากแหล่งผลิตสู่ผู้บริโภคเพื่อลดต้นทุนการตลาด 7. เสริมสร้างศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถด้านการตลาดแก่เกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

2. นโยบายการแทรกแซงราคา นโยบายการแทรกแซงราคาเป็นมาตรการที่รัฐบาลกำหนดขึ้นเพื่อจูงใจให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากราคาสินค้าเกษตรมีความไม่แน่นอน เช่น ราคาผลผลิตตกต่ำผลิตน้อยลง จึงต้องมีการแทรกแซงราคาสินค้าเกษตร เพื่อที่จะให้เกษตรกรได้รับความมั่นใจว่าสามารถขายสินค้าได้ในราคาที่รัฐรับประกันตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย

3. นโยบายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดการตลาดสินค้าเกษตร ได้แก่ 1. นโยบายปรับปรุงระบบการตลาดภายในประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ระบบตลาดมีประสิทธิภาพมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ผลิตและผู้บริโภคที่เข้ามาใช้บริการในตลาด แนวทางการปรับปรุงระบบตลาดจะมุ่งเน้น การลดค่าใช้จ่าย ซึ่งได้แก่ ค่าขนส่ง ค่าเก็บรักษาค่าเสื่อมคุณภาพของสินค้า เป็นต้น โดยมีเป้าหมายเพื่อต้องการให้ผู้บริโภคสามารถซื้อสินค้าในราคาที่ถูกลง และผู้ผลิตสามารถที่จะขายสินค้าได้มากขึ้น ด้วย 2. นโยบายการเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการแข่งขัน โดยมุ่งเน้นการสร้างความปลอดภัยของสินค้าเกษตร ด้วยแนวทางในการพัฒนา 1. โครงสร้างการ

ผลิต โดยการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรจากชนิดที่มีมูลค่าต่ำไปสู่ชนิดที่มีมูลค่าสูง
 กว่า ส่งเสริมการผลิตเชิงคุณภาพ และส่งเสริมการผลิตเกษตรอินทรีย์ 2. การปรับปรุงประสิทธิภาพ
 การผลิต ให้มีความเหมาะสมในด้านกายภาพ / โครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยใช้
 มาตรการจูงใจไม่ใช่วิธีการบังคับและคำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพ 3. การปรับปรุงคุณภาพ
 สินค้าโดยให้ความสำคัญกับการจัดระบบควบคุมตรวจสอบรับรองคุณภาพสินค้าเกษตร โดยการ
 กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร เพิ่มประสิทธิภาพการตรวจสอบและรับรองสินค้า รวมทั้งพัฒนา/
 จัดระบบเครือข่ายอุปกรณ์ห้องปฏิบัติการให้ก้าวหน้าและทัดเทียมประเทศคู่ค้า 4. การเตรียมการเพื่อ
 เป็นครัวของโลก โดยเน้นการสร้าง เครือข่ายเพื่อ ลดอุปสรรคที่ส่งผลต่อการค้าสินค้าเกษตรเช่น
 อุปสรรคจากมาตรการกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภายในรวมทั้งสร้างความร่วมมือด้านการรับรอง
 มาตรฐานระหว่างกันภายใต้เขตการค้าเสรี และส่งเสริมการสร้างตราสินค้า (Brand name) และการ
 ดำเนินงานร่วม มือกับกระทรวงพาณิชย์ในการพัฒนาระบบตลาด 5. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
 การผลิตเน้นการบริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในเขตที่ดินของรัฐ การแก้ไขปัญหา
 การขาดแคลนนํ้าการสร้างระบบเตือนภัยและป้องกันนํ้าท่วม รวมทั้งการแก้ไขปัญหาหน้า่นํ้าเสีย

4. โครงการที่เกี่ยวข้องในการจัดการการผลิตและตลาดสินค้าเกษตร ได้แก่ 1. โครงการ
 ศูนย์เครือข่ายข้อมูลการตลาดเชิงพาณิชย์ ย่อเล็กทรอนิกส์ 2. โครงการเชื่อมโยงสินค้าเกษตรและ
 บริการตลาดข้าว ของสหกรณ์ 3. โครงการเกษตรภายใต้ระบบพันธะสัญญา (Contract Farming)
 4. การประเมินผลแผนงาน ความปลอดภัยด้านอาหาร 5. โครงการตกลงด้าน เศรษฐกิจการเกษตร
 ระหว่างประเทศ 6. นโยบายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการตลาดกลางสินค้าเกษตร

5. นโยบายและมาตรการของรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับการแทรกแซงราคาสินค้าเกษตรสินค้าเกษตร
 มักประสบปัญหาจากการผลิตที่ไม่เหมาะสมกับความต้องการของตลาดเนื่องจากขาดการวางแผนที่ดี
 และการขายผลผลิตที่ได้ราคาไม่เหมาะสมกับสภาพจริง ทำให้รัฐบาลต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งก็
 คือ การเข้าแทรกแซงตลาดสินค้าเพื่อรักษาเสถียร ภาพของราคาและรายได้ของเกษตรกร และเพิ่ม
 ประสิทธิภาพการผลิต โดยนโยบายและมาตรการที่รัฐบาลนำมาใช้ ได้แก่ 1. มาตรการประกันราคา
 2. มาตรการพยุงราคา 3. มาตรการรับจำนำผลผลิต 4. นโยบายการจ่ายเงินชดเชยให้ผู้ผลิต 5. นโยบาย
 การจัดตั้งมูลนิธิกักกันชน 6. การจำกัดเนื้อที่เพาะปลูก 7. การจัดตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า 8. นโยบาย
 การระบายข้าวสารใน สต็อกรัฐบาล (กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์, 2554)

การบริหารจัดการทำนาของชาวนาไทย

การบริหารจัดการระบบการเกษตรกรรม

แนวทาง การจัดการ ในไร่นามีศูนย์กลางความคิดอยู่ที่การบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อ การเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่การผลิตที่หลากหลาย ซึ่งแนวทางการบริหารจัดการระบบ เกษตรมีแนวคิดทฤษฎีเพื่อช่วยสนับสนุนด้านเกษตรหลากหลาย ได้แก่ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ ในภาคการเกษตร ของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้จาก รูปแบบ ระบบไร่นาตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรรมทางเลือก โดยมีหลักสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ

1. การบริหาร และจัดแบ่งที่ดินออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร
2. มีการคำนวณโดยหลักวิชาเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียงต่อภาวะปลูกได้ตลอดปี
3. มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบสำหรับเกษตรกรรายย่อย โดยมี 3 ขั้นตอน ได้แก่ ทฤษฎีใหม่ ขั้นต้น ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม โดยมีหลักการและแนวทางสำคัญคือ

3.1 เป็นการผลิตแบบพอเพียง ที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ชุมชนต้องมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

3.2 ข้าวเป็นปัจจัยหลักที่ทุกครัวเรือนจะต้องบริโภค ดังนั้นทุกครัวเรือนควรปลูกข้าว เพื่อให้มีข้าวกินตลอดปี โดยไม่ต้องซื้อหาในราคาแพง ยึดหลักพึ่งพาตนเองได้อย่างมีอิสรภาพ

3.3 ต้องมีน้ำเพื่อการเพาะปลูกสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้ง หรือในระยะเวลาฝนทิ้งช่วงได้อย่าง พอเพียง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้ขุดสระน้ำ โดยมีหลักว่าต้องมีน้ำเพียงพอที่จะทำ การเพาะปลูกได้ตลอดปี

4. การจัดแบ่งที่ดินเพาะปลูกเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยใช้อัตราส่วนคร่าว ๆ ในพื้นที่ 30:30:30:10 แบ่งเป็น 30% แรก ขุดสระน้ำ (สามารถเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกระเฉด ฯลฯ)

- 30% ที่สอง ทำนา

- 30% ที่สาม ปลูกพืชไร่ พืชสวน (ไม้ผล ไม้ใช้สอย พืชไร่ ผัก ฯลฯ)

- 10% สุกท้าย เป็นที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ

อย่างไรก็ตามอัตราส่วนพื้นที่ดังกล่าวเป็นหลักการ โดยประมาณสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ได้ตามความเหมาะสม โดยขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นดิน ปริมาณน้ำฝน และสภาพแวดล้อมของแต่ละ มิ สังคม อาทิ ไร่นาทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างของจังหวัดอ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท อยุธยา ปทุมธานีและนนทบุรี ก็อาจจะใช้พื้นที่สระน้ำราว 10%-15% ก็ได้เพราะพื้นที่มีปริมาณน้ำที่ อุดมสมบูรณ์เป็นอย่างดีแล้ว ต่างจากพื้นที่จังหวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังเช่น สุรินทร์ ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด หรือ บุรีรัมย์ ที่อาจจะต้องใช้พื้นที่สระน้ำตามหลักการ 30% เนื่องจากเป็นที่ดิน ทราบ เก็บน้ำได้ยากกว่า (ธันวา จิตต์สงวน, 2554, หน้า 237)

ทางเลือกของชาวนามีมาก แต่ถูกทำให้มีน้อย จนดูเหมือนว่ามีทางเดียวเท่านั้น คือ เอาข้าว ไปจำหน่าย โลกเปลี่ยนไปนานแล้ว เราไม่ได้อยู่ในยุคเกษตรที่ข้าวสำคัญที่สุดและเป็นปัจจัยความมั่นคง

ของชีวิต เราไม่ได้อยู่ในยุคอุตสาหกรรมที่เงินสำคัญที่สุด เราอยู่ในยุคที่ "ความรู้" สำคัญที่สุด คนไม่มีความรู้อยู่ไม่ได้ ตัวแบบอย่างเช่น ลุงเชียง ไทดี ชาวศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เลือกที่จะเปลี่ยนนาเป็นสวน ปลูกผสมผสาน เลี้ยงสัตว์หลากหลาย เพียง 7 ไร่ ก็อยู่ได้ ส่งลูกเรียนจบมหาวิทยาลัย 5 คน โดยไม่มีหนี้หอการค้าส่งเสริมการทำโครงการ 1 ไร่ได้ 1 แสนไปทั่วประเทศ ได้ผลดี บางคนได้ 2-3 แสน บางคนได้ 2-3 พัน ความแตกต่างอยู่ที่การใช้ความรู้ ความมุ่งมั่นและความขยันหมั่นเพียร ลุงนิวัฒน์ ที่ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ มีพื้นที่ เพียง 1 ไร่ ปลูกมะนาวเป็นส่วนใหญ่ ผสมผสานกับพืชอื่น ๆ ทำสัญญาขายมะนาวอินทรีย์ให้ร้านอาหารในเมืองบุรีรัมย์วันละ 200 ลูก ๆ ละ 3 บาท ตลอดปี มะนาวขึ้น 8 บาทก็จะขาย 3 บาท ลุงนิวัฒน์และภรรยา มีรายได้วันละ 600-800 บาท เดือนละ 18,000-24,000 บาท ได้มากกว่าปริญญาตรี นอกจากนี้ ขนิษฐา มะโนสมบัติ ชาวพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย มีที่ข้างบ้านเพียง 53 ตารางวา แต่สามารถเลี้ยงหมู เป็ด ไก่ ปลา กบ และปลูกผักนับ 100 ชนิด มีอาหารปลอดสำหรับครอบครัว มีรายได้ปีละเป็นแสน แบบอย่างของนักศึกษา "มหาวิทยาลัยชีวิต" ที่เรียนแล้วชีวิตเปลี่ยน ัญญาศัสมกานต์ สุวรรณรัตน์ เป็นคนแกร่งคอย จังหวัดสระบุรี เรียน "ม.ชีวิต" ปีเดียวก็เริ่มจัดระเบียบชีวิตใหม่ วางเป้าหมายไว้ชัดเจนว่าจะทำอะไรกับชีวิตตน ไม่นานก็พัฒนากิจการต้นอ่อนทานตะวัน ใช้พื้นที่เพียง 20 ตารางเมตร เพาะเลี้ยงต้นอ่อนทานตะวัน ซึ่งมีคุณค่าอาหารสูง ขายส่งถึงกรุงเทพฯ กิโลละ 150 บาท มีรายได้สัปดาห์ละ 20,000 บาท หรือจะทำอย่างเดียวกันก็ได้ แต่ต้องเรียนรู้และปรับเปลี่ยนวิธีการให้เหมาะสม เลิกใช้สารเคมีหันมาใช้ข้อมูลความรู้ในทุกขั้นตอนอย่างชวานาเงินล้านหลายคน วันนี้มีชวานาเงินล้านมากมายทั่วประเทศ มีคนที่ทำนาได้ไร่ละต้นหรือมากกว่า ส่วนใหญ่ทำเช่นนี้ได้เพราะได้ปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นชวานาแบบ "ตาสีตาสา" มาเป็น "ชวานานักประกอบการ" ที่เรียนรู้ว่าจะจัดการนา พื้นที่อย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุด เรื่องการทำโซนนิ่งข้าวและพืชผลทางการเกษตรวางแผนกันมานานหลายสิบปี แต่ไม่ได้มีการทำกันจริงจัง หรือทำแต่แผนทางกายภาพ ไม่มีแผนการเรียนรู้ ไม่ได้พัฒนาคน ไม่ได้พัฒนาความรู้ ความจริง ก่อนที่จะทำโซนนิ่ง น่าจะทำ "โคลนนิง" เช่น พ่อมหาอยู่ สุนทรไท พ่อเชียง ไทยดี, ชัยพร พรหมพันธุ์, ชัยพล ยิ้มไทร และ ขนิษฐา มะโนสมบัติ ให้เต็มแผ่นดิน การพัฒนาคนยากกว่าพัฒนาดิน ความล้มเหลวในการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นเพราะไปพัฒนาดินก่อนพัฒนาคน โชนนิ่งก็เลย "นิ่ง" ตลอดมา (เสรี พงศ์พิศ, 2556)

ถ้ามีการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสม ชวานาสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองได้อย่างแน่นอน ข้อเสียมีอย่างเดียว พวกเขาจะไม่ถูกรอบงำได้ง่ายๆ อีกต่อไปเท่านั้น อาจเพราะกลัวว่าจะรอบงำไม่ได้หรือไม่ที่สารเคมียังเต็มบ้านเต็มเมือง พันธุ์ข้าวจึงจำกัดหรือถูกผูกขาดโดยนายทุน การชลประทานเพื่อการเกษตรจึงไม่มีการ พัฒน อย่างเป็นระบบ รอแต่การสร้างเขื่อนใหญ่ ๆ หรือโครงการเมกะโปรเจกต์ รัฐสามารถช่วยเหลือชวานาได้หลายทาง หลายวิธี ตั้งแต่เรื่องชลประทาน

เรื่องพันธุ์ข้าว เรื่องปุ๋ย เรื่องเครื่องมือเครื่องจักรทางการเกษตร ซึ่งเป็นต้นทุนการผลิตที่สูง ยังไม่รวมค่าเช่านาที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ มีที่ดินรกร้างว่างเปล่าเป็นล้าน ๆ ไร่ในประเทศนี้ แต่มีชาวนาเป็นล้าน ๆ คนที่ไม่มีที่ทำนา ต้องเช่าเขาหรือไปปลูกป่า ระบายคอมมิวนิสต์ลี้มเล็กกัน ไปนานแล้ว ไม่ต้องไปโหยหาลัทธินี้เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้แก่ชาวนา ถ้ามีการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสม ส่งเสริมปัจจัยการผลิตอื่นๆ ไปพร้อมกัน ชาวนาจะอยู่ได้อย่างพอเพียงและมั่นคงกว่าที่เป็นอยู่อย่างแน่นอน เพราะตัวอย่างดีๆ ที่เขียนข้างต้นมาจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น การเรียนรู้จะเปิดโลกกว้าง และทางเลือกมากมายให้ชาวนาสามารถปรับตัวให้อยู่ในโลกยุคใหม่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีกินอย่างยั่งยืน (เสรี พงศ์พิศ, 2556)

แนวทางและโครงการพัฒนาคุณภาพการผลิต

การจัดการไร่นาและการเกษตร เกษตรกรได้มีการปรับตัวเพื่อพัฒนาปริมาณและคุณภาพการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและผู้บริโภค อีกทั้งหน่วยงานได้มีโครงการหรือกิจกรรม โดยมีการส่งเสริมพัฒนา การผลิตข้าว และจากสภาพปัญหาการเกษตรที่เกิ ดขึ้นทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ปัจจัยเงื่อนไขที่มีความสลับซับซ้อนแตกต่างกันไปของในแต่ละพื้นที่ ทำให้เกิดแนวคิดที่มุ่งแสวงหาทางออกให้แก่สังคมด้านการเกษตร โดยทั้งหน่วยงานราชการ ภาครัฐ องค์กรเอกชนและกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ได้มีทางเลือกใหม่เพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและชาวนา อันได้แก่เกษตรกรรมทางเลือก (เกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ เกษตรยั่งยืน เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ วนเกษตร) การผลิตข้าวตามมาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practice) ของกรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โครงการริเริ่มการผลิตข้าวที่ดี “เบรีย” (BRIA) ภายใต้ German Food Partnership และความร่วมมือระหว่างกรมการข้าว กรมส่งเสริมการเกษตร Bayer Crop Science และ BASF โครงการสร้างชาวนามี ออาชีพ “เยาวชนเกษตรกร” (Young smart farmer) โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน (สสค.) ดังนี้

1. การส่งเสริมการผลิตข้าวหอมมะลิตาม ระบบ GAP (Good Agricultural Practices) เป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถผลิตข้าวหอมมะลิตามระบบจัดการคุณภาพมาตรฐาน GAP เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ปลอดภัยและได้มาตรฐาน โดย กรมส่งเสริมการเกษตรมีหน้า ที่เป็น ที่ปรึกษาและตรวจประเมินแปลงเบื้องต้น กรมการข้าวมีหน้า ที่ตรวจประเมินแปลงและรับรองแปลง ระบบการจัดการคุณภาพในด้านการผลิตทางการเกษตรที่สามารถควบคุมระบบการ ผลิต ให้ผลผลิตมีความปลอดภัย ปราศจากการปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดโรครักคน มีเกณฑ์ที่กำหนด และวิธีตรวจประเมินของเจ้าหน้าที่ มี 7 ข้อ คือ 1. แหล่งน้ำ 2. พื้นที่เพาะปลูก 3. การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร 4. การจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว 5. การเก็บเกี่ยวและการ

ปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว 6. การขนย้าย การเก็บรักษาและการรวบรวมผลผลิต 7. การบันทึกและการจัดเก็บข้อมูล ถือเป็นการทำงานผลิตอย่างเป็นระบบที่สามารถปกป้องความปลอดภัยของผู้ผลิตและผู้บริโภค ภายใต้ความคุ้มครองรวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม และเกิดความยั่งยืน

2. โครงการสร้างชาวนามืออาชีพ ในชื่อว่า เยาวชนเกษตรกร (Young smart farmer) โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน (สสค.) จึงได้ริเริ่มพัฒนาหลักสูตรเรียนรู้ ชาวนามืออาชีพ โดยเน้นไปที่การจัดการเรียนรู้ที่จะทำให้ชาวนาได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติในการผลิตข้าวคุณภาพ ปรับเปลี่ยนวิถีคิดในการจัดการวิถีอาชีพและวิถีชีวิตให้เกิดความสำเร็จอย่างสมดุล และการเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการทำงานอย่างมืออาชีพ ที่สามารถสร้างทางเลือกให้กับตนเองอย่างรู้เท่าทันและมีภูมิคุ้มกันตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. โครงการริเริ่มข้าวที่ดีขึ้นแห่งเอเชีย (Better Rice Initiative Asia : BRIA) ภายใต้ German Food Partnership และความร่วมมือระหว่างกรมการข้าว , กรมส่งเสริมการเกษตร , Bayer Crop Science และ BASF มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตข้าว เพิ่มรายได้ของชาวนารายย่อย และสร้างความมั่นคงทางอาหารในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีขอบเขตการดำเนินงานใน 4 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และเวียดนาม มีแนวทางการดำเนินงานประกอบด้วย การเพิ่มผลผลิตอย่างยั่งยืน การลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก การเพิ่มสารคุณค่าทางอาหารในข้าวและการพัฒนาการทำนาให้เป็นอาชีพในอนาคต สำหรับโครงการ BRIA ประเทศไทย จะเน้นการดำเนินงานด้านส่งเสริมการผลิตข้าวอย่างยั่งยืนและมีการฟื้นฟูระบบนิเวศน์ ด้วย 4 กิจกรรมหลัก คือ การฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตข้าวอย่างยั่งยืน การสร้างความตระหนักในการผลิตอย่างยั่งยืน การลดความสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยวและการเชื่อมโยงตลาด และการสร้างชาวนารุ่นใหม่

เกษตรกรรมทางเลือกและการปรับตัวของชาวนาในขบวนการเกษตรกรรมยั่งยืน

เกษตรกรรมทางเลือก

เกษตรทางเลือกเป็นการทำเกษตรอีกแบบหนึ่ง ที่ไม่ใช่เกษตรเคมีดังที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน เป็นการทำการเกษตรที่เน้นการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก และวัสดุคลุมดิน การผสมผสานการปลูกพืชและสัตว์ ลดการใช้สารเคมีสังเคราะห์ และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชให้น้อยลง จนถึงขั้นไม่ใช้เลย เกษตรทางเลือกมีเป้าหมายในการผลิตอาหารและปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมากกว่าผลิตเพื่อการส่งออก เกษตรทางเลือกมี การใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม และเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวสามารถ

ทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน ซึ่ง ในปัจจุบันเกษตรทางเลือกมีอยู่หลายกลุ่ม ส่วนใหญ่จะมีหลักการ และวิธีการที่ใกล้เคียงกัน และจะมีแตกต่างกันบ้างตามแนวคิด และวิธีปฏิบัติไปตามสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม (สมาคมส่งเสริมชาวนาไทย, 2553; กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2556) ได้แก่

1. เกษตรธรรมชาติ (Natural farming)

เกษตรธรรมชาติเป็นระบบเกษตรที่คำนึงถึงระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมมีหลายแนวคิดที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย เช่น แนวคิดของมาซาโนบุ ฟูกูโอกะ แนวคิดเกษตรธรรมชาติคิวยะของโมกิจิ โอคาดะ และ แนวคิดเกษตรธรรมชาติเกาหลีของ ฮาน คิว โซ ส่วนใหญ่แนวคิดของเกษตรธรรมชาติจะมีหลักการที่คล้ายคลึงกัน คือ การไม่ไถพรวนดิน ไม่ใส่ปุ๋ยเคมี ไม่กำจัดวัชพืช ใช้การคลุมดิน ใช้พลังจากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ และให้ความสำคัญกับดินเป็นอันดับแรกด้วยการปรับปรุงดินให้มีพลังในการเพาะปลูก เหมือนกับดินในป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ โดยการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อม โดยไม่เป็นอันตรายต่อเกษตรกรและผู้บริโภค สามารถให้ผลผลิตที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพ ถือได้ว่าเป็นระบบเกษตรที่มีความยั่งยืนมั่นคง แนวทางของเกษตรธรรมชาติเป็นแนวทางที่จะทำให้ดินเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นดินที่มีชีวิตสามารถเพาะปลูกให้ได้ผลผลิตสูง และมีคุณภาพดีไม่ว่าจะเป็นพืชไร่ นาข้าว พืชผัก ไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ และเป็นแนวทางการผลิตที่ปลอดภัยจากสารพิษทางการเกษตรทั้งต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค ไม่มีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม เป้าหมายของเกษตรธรรมชาติ คือ 1. ปรับปรุงดินให้อุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ และจัดระบบนิเวศให้เกื้อกูลกัน 2. ผลิตอาหารที่มีรสชาติตามธรรมชาติ และไม่มีสารพิษ 3. ผู้ผลิตและผู้บริโภคปลอดภัยจากสารพิษจากกระบวนการผลิต 4. เกษตรธรรมชาติ เป็นระบบการเกษตรแบบยั่งยืน รักษาสมดุลธรรมชาติ จุดเด่นของเกษตรธรรมชาติ คือ การฟื้นฟูความสมดุลของระบบนิเวศ และการลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก

2. เกษตรอินทรีย์ (Organic farming)

เกษตรอินทรีย์ เป็นระบบการผลิตทางการเกษตรทางเลือกที่หลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและฮอร์โมนต่าง ๆ ที่กระตุ้นการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ ตลอดจนไม่ใช้พืชหรือสัตว์ที่เกิดจากการตัดต่อทางพันธุกรรมที่อาจเกิด เป็นพิษในสภาพแวดล้อมเน้นการใช้อินทรีย์วัตถุเช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสดและปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุงบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ การปลูกพืชหมุนเวียน หรือพืชคลุมดิน รวมทั้งใช้หลักการควบคุมศัตรูพืชโดยชีวภาพ และเน้นการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements) หรือ IFOM ได้ให้ความหมายของ

เกษตรอินทรีย์ไว้ว่า “เป็นระบบเกษตรที่ผลิตอาหารและเส้นใยด้วยความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ โดยเน้นที่หลักการปรับปรุงบำรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืชสัตว์ และนิเวศการเกษตร เกษตรอินทรีย์จึงลดการใช้ปัจจัยจากภายนอกและหลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช และเวชภัณฑ์ สำหรับสัตว์ แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามประยุกต์ใช้ ธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิต และพัฒนาความต้านทานต่อโรคของพืชและสัตว์ หลักการเกษตรอินทรีย์นี้เป็นหลักการสากลที่สอดคล้องกับเงื่อนไข ทางด้านสภาพภูมิอากาศ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย” โดยหลักการทำเกษตรอินทรีย์ คือ 1. ให้ความสำคัญกับการป้องกันการสูญเสียธาตุอาหารที่เกิดจากระบบการผลิต ลดการพึ่งพาแหล่งธาตุอาหารจากนอกฟาร์มที่มากเกินไป 2. การคลุมดิน ไม่ว่าจะเป็นฟาง ใบไม้ ซึ่งอินทรีย์วัตถุเหล่านี้จะกลายเป็นอาหารของสิ่งมีชีวิต และจุลินทรีย์ในดิน ทำให้ดินฟื้นกลับมามีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้การไม่ใช้สารเคมี ยาศัตรูพืช ยังเป็นการช่วยทำให้ดินฟื้นความสมบูรณ์ได้เร็ว ทำให้พืชที่ปลูกมีความแข็งแรง ต้านทานโรคและแมลง รวมทั้งให้ผลผลิตสูง 3. สร้างความหลากหลายที่สัมพันธ์กันอย่างสมดุลในระบบนิเวศ โดยการปลูกพืชร่วมกันหลายชนิดในเวลาเดียวกัน การปลูกพืชหมุนเวียน รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ โดยปัจจุบัน แนวทางเกษตรอินทรีย์ได้รับการยอมรับทั่วโลกมีรูปแบบและแนวทางที่แตกต่าง กันไปในแต่ละประเทศและภูมิภาค

3. เกษตรยั่งยืน (Sustainable agriculture)

ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นเกษตรทางเลือกอีกแนวทางหนึ่ง โดยเป็นแนวทางการพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของเกษตรกรและสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของชุมชนหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ ซึ่งความเคลื่อนไหวด้านเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรและองค์กรที่ก่อตัวขึ้นในสังคมไทยเริ่มตั้งแต่ปลายปีพ .ศ. 2520 เป็นต้นมา ในระบบเกษตรยั่งยืนเป็นการ ทำการเกษตรแบบผสมผสานที่มีทั้งการปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์หลายชนิดที่ผสมกันและมีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันอย่างลงตัว ในการปลูกพืชจะมีการใช้พื้นที่ปลูกให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการปลูกพืชต่างระดับกันเพื่อให้พืชแต่ละระดับได้ใช้แสงโดยทั่วกัน และเกี่ยวเนื่องกันระหว่างพืชแต่ละชนิด และในการเลือกพืชแต่ละชนิดหรือรูปแบบการปลูกพืชจะพิจารณาจากสภาพพื้นที่แต่ละแห่งด้วย สำหรับการเลี้ยงสัตว์ก็จะใช้หลักการจัดการที่เกี่ยวเนื่องกันระหว่างสัตว์เลี้ยงด้วยตนเอง หรือระหว่างสัตว์เลี้ยงกับพืชที่ปลูก เช่น การเลี้ยงปลาในนาข้าว ปลาจะกินสาหร่ายในนาข้าว และถ่ายมูลออกมาเป็นปุ๋ยให้แก่นาข้าว การเลี้ยง ไก่บนบ่อปลา ไก่จะถ่ายมูลลงในบ่อปลา และมูลนั้นจะเป็นอาหารให้กับปลาในบ่อต่อไป เนื่องจากระบบเกษตรยั่งยืนเป็นระบบเกษตรที่มีความหมายค่อนข้างใกล้เคียงกับระบบเกษตรผสมผสานแต่จะเน้นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อ

ความยั่งยืน ดังนั้นระบบการเกษตรแบบใดก็ตามที่มีรูปแบบที่ทำให้เกิดความมั่นคงต่อเกษตรกร และมีผลในระยะยาวจึงจะถูกรวมเข้ามาอยู่ในระบบเกษตรยั่งยืน อาทิเช่น เกษตรธรรมชาติ วนเกษตร และเกษตรผสมผสาน

4. เกษตรผสมผสาน (Integrated farming)

เกษตรผสมผสานจัดเป็นเกษตรทำ เลือุกที่เป็นรูปแบบการทำเกษตรที่มีกิจกรรมตั้งแต่ สองชนิดขึ้นไป ในช่วงเวลาและพื้นที่เดียวกัน เช่น การปลูกพืชและมีการเลี้ยงสัตว์หลายชนิดใน พื้นที่เดียวกัน มีการเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่องระหว่างกิจกรรม เช่น ระหว่างพืชกับพืช พืชกับปลา สัตว์ กับปลา พืชกับสัตว์ สัตว์กับสัตว์ ลักษณะการเกื้อกูลกันของระบบเกษตรผสมผสาน จึงทำให้ต้นทุน การผลิตลดลง และลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกในที่สุด ซึ่งเป็นวิธีการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน เป็นการให้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในด้านเทคนิคและการจัดการ พื้นที่เกษตรนั้น เกษตรผสมผสานให้ความสำคัญในเรื่องของการสร้างความหลากหลาย ของพืช สัตว์ และทรัพยากรชีวภาพ การใช้ประโยชน์เกื้อกูลกันระหว่างกิจกรรม การใช้วัสดุหรือพืชคลุมดิน การปลูกพืชหลายระดับ มีแหล่งน้ำในพื้นที่ ซึ่งจะไม่นั้นหนักในข้อปฏิบัติ เช่น มีการไถ พรวน หรือใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกันก็ได้ เกษตรผสมผสานเริ่มเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในประเทศไทยเมื่อ ประมาณปี 2527-2528 ซึ่งเกิดจากการที่เกษตรกรชาวนาของไทยประสบปัญหาหาค่าข้าวตกต่ำอย่าง รุนแรง ส่งผลให้ชาวนาที่ด้อยพึ่งพารายได้จากการปลูกข้าวเพียงอย่างเดียวเกิดความเดือดร้อน อย่างหนัก ทำให้ต้องหันไปปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ก็ใช้ว่าจะสามารถแก้ปัญหาได้อย่างถาวร เพราะราคา ผลผลิตขึ้นอยู่กับ การส่งออกและราคาตลาดโลก เกษตรกรที่เลิกทำนาแล้วหันไปปลูกพืชชนิดอื่น เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง อ้อย ฯลฯ ในที่สุดก็ประสบปัญหาเช่นเดิม ดังนั้นจึงได้เกิด กระแส แนวคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการทำเกษตรแบบเดี่ยวมาเป็นการทำการเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อ ป้องกันปัญหาความเสี่ยงจากราคาผลผลิตตกต่ำได้

การทำเกษตรผสมผสาน มีความแตกต่างจากการทำเกษตรหลาย ๆ อย่างที่เรียกว่า “ไร่นา สวนผสม” (Mixed farming) ตรงที่เกษตรผสมผสานมีการจัดการกิจกรรมการผลิตผสมผสานเกื้อกูล กันเพื่อลดต้นทุนการผลิต และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างสูงสุด มิใช่มีกิจกรรมการผลิตหลาย ๆ อย่างเพื่อลดความเสี่ยงจากราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอนเป็นหลักอย่างการทำไร่นาสวนผสม แต่บางครั้ง การทำไร่นาสวนผสมอาจมี กลไกการเกื้อกูลกันจากกิจกรรมการผลิตได้บ้าง แต่ก็ยังเป็นเพียงเล็กน้อย มิใช่เกิดจากความรู้ความเข้าใจและการจัดการของเกษตรกร อย่างไรก็ตาม การทำไร่นาสวนผสมอาจ เป็นบันไดขั้นต้นของการทำเกษตรผสมผสานได้อีกทางหนึ่ง

5. เกษตรทฤษฎีใหม่ (New theory agriculture)

เกษตรทฤษฎีใหม่มีแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกิดจากพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถที่ได้ทรงคิด ดัดแปลงปรับปรุง และแก้ไขให้การพัฒนาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นงานที่ดำเนินการไปได้โดยง่ายไม่ยุ่งยากซับซ้อนและสอดคล้อง กับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศโดยส่วนรวมของธรรมชาติ ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้ทรงคิดและคำนวณตามหลักวิชาถึงวิธีการบริหารทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนสภาพทางสังคมของชุมชนนั้น ๆ โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีอยู่มากมายหลายประเภทแตกต่างกัน ไปตามลักษณะและวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น ๆ ซึ่งส่วนมากเป็นการแก้ไข ปัญหาและพัฒนาด้านการทำมาหากินของประชาชนเป็นสำคัญ หลักสำคัญของทุกเรื่องก็คือ ความเรียบง่าย ทั้งนี้ทรงใช้คำว่า “Simplify” หรือ “Simplicity” ทั้งในแนวคิดและด้านเทคนิควิชาการจะต้องสมเหตุสมผล ทำให้รวดเร็วและสามารถแก้ไขปัญหาให้ก่อประโยชน์ได้จริง ตลอดจนต้องมุ่งไปสู่วิถีแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีหลักการดังนี้

1. เป็นรูปแบบการทำเกษตรเหมาะสำหรับพื้นที่ขนาดเล็กประมาณ 10-20 ไร่
2. ให้เกษตรกรสามารถทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงตนเองได้แบบค่อยเป็นค่อยไป ตามกำลัง
3. ทำกิจกรรมการเกษตรหลายอย่าง เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างเต็มที่ เพื่อเพิ่ม

ประสิทธิภาพการผลิต เพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน และสร้างสมดุลให้แก่ระบบนิเวศ

4. แบ่งพื้นที่การเกษตรออกเป็นสวน ๆ ได้แก่
 - 4.1 ให้มีแหล่งน้ำในไร่นา เพื่อใช้ในการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง 30% ของพื้นที่
 - 4.2 ให้มีพื้นที่ทำนาปลูกข้าวในฤดูฝนไว้บริโภค ให้พอเพียงตลอดปี 30% ของพื้นที่
 - 4.3 ให้มีพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกพืชไร่ พืชผัก ไม้ผล พืชสมุนไพร 30% ของพื้นที่
 - 4.4 ให้มีพื้นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่น ๆ 10% ของพื้นที่

ความสัมพันธ์ของพื้นที่ทั้ง 4 ในพื้นที่ 5 ไร่ 10 ไร่ หรือ 14 ไร่ การทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดคือ การหมุนเวียนการใช้ประโยชน์ของทรัพยากร ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน ปัจจัยการผลิต หรือเศษเหลือใช้จากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการเกษตรแบบผสมผสาน โดยมีพื้นฐานอยู่ที่เกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง และเป็นการเพิ่มเติมความสัมพันธ์ของพื้นที่ทั้ง 4 ส่วน ที่พระองค์ท่านได้มีสายพระเนตรอันยาวไกล เห็นถึงประโยชน์จากการหมุนเวียนของวัสดุเหลือใช้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ตลอดจนการรักษาสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น

6. วนเกษตร (Agro forestry)

วนเกษตร คือ เกษตรทางเลือกรูปแบบหนึ่งโดยเป็นการทำเกษตรที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างผสมผสานระหว่างกิจกรรมการเกษตร การป่าไม้ รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ ในพื้นที่เดียวกัน

หรือสลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป เป็นกิจกรรมที่ ความสอดคล้อง และเกื้อกูลกับระบบนิเวศน์ ป่าไม้ ในท้องถิ่น เพื่อให้ได้ผลผลิตอย่างสม่ำเสมอตลอดไป คำนึงถึงหลักความสมดุลตามธรรมชาติของ ระบบนิเวศเป็นสำคัญ เพื่อตอบสนองความต้องการ ในขณะที่ยังคงรักษาวิถีชีวิตของสังคมชาวชนบทที่เกี่ยวข้องในพื้นที่นั้น ๆ ให้มากที่สุด “วนเกษตร” มาจากคำว่า “วน” ที่หมายถึง ป่าที่มีความหลากหลายของทรัพยากรที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต และคำว่า “เกษตร” หมายถึง การใช้ที่ดินในการผลิตพืช หรือสัตว์ เช่นการเพาะปลูกพืช- ผัก การทำป่าไม้ ประมง ปศุสัตว์ ต่าง ๆ ดังนั้น “วนเกษตร” จึงหมายถึง การใช้ที่ดินในการผลิตพืช และสัตว์ให้มากขึ้น หรือมีความซับซ้อนและหลากหลายทางชีวภาพใกล้เคียงธรรมชาติมากที่สุด หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การทำเกษตรร่วมกันกับการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยมีราก ฐานหรือปัจจัยการผลิตที่มาจากท้องถิ่นเอง ทั้งนี้การทำวนเกษตรจะมีลักษณะแตกต่างหรือผันแปรไปตามสภาพ พื้นที่ รวมถึงทัศนคติ ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีและความรู้ความสามารถในการจัดการของแต่ละท้องถิ่นเอง

อาจกล่าวได้ว่า การจัดการไร่นา ด้วยระบบเกษตรกรรมทางเลือก เพื่อพัฒนาปริมาณและคุณภาพการผลิต มีหลากหลายแนวทางที่เกษตรกรสามารถเลือกหรือนำมาปรับใช้ให้เหมาะกับพื้นที่เฉพาะได้ เพื่อให้สอดคล้องกับ สภาพวิถีการดำรงชีวิต สภาพปัจจัยแวดล้อม รวมทั้งความต้องการของตลาดและผู้บริโภค อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน เครือข่าย ประชาชน ได้มีโครงการหรือกิจกรรมในการส่งเสริมพัฒนาการผลิตข้าวหรือปลูกพืช เพื่อการพัฒนาอาชีพสู่ความยั่งยืนและมั่นคง ได้หากมีความตระหนัก มุ่งมั่น เลือกแนวทางที่เหมาะสมกับพื้นที่เฉพาะและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

การปรับตัวของชาวนาในขบวนการเกษตรกรรมยั่งยืน

หากพิจารณาในกลุ่มชาวนาที่พัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน ก็พบว่าความพยายามหาทางออกของชาวนามีได้ เพิ่งเกิดขึ้น มีการปรับตัวเพื่อทำเกษตรกรรมยั่งยืนมาหลายทศวรรษ ในนามเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก และในภายหลังก็มีชาวนาอีกหลายกลุ่มที่ปรับตัวมาทำการเกษตรยั่งยืน การปรับตัว ที่สำคัญที่ชาวนากลุ่มเหล่านี้ทำ ก็คือ การเปลี่ยนระบบเกษตรกรรมจากการใช้สารเคมีมาสู่การทำข้าวอินทรีย์ ในส่วนของชาวนาในเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกมีกระบวนการพัฒนาสู่การเชื่อมโยงตลาดที่ดำเนินการโดยกลุ่มชาวนาในหลายรูปแบบ ทั้งการทำโรงสีของกลุ่ม หรือวิสาหกิจชุมชน การพัฒนารูปแบบตลาดเขียวขึ้นในระดับอำเภอ และระดับจังหวัด รวมทั้งการขายในตลาดทั่วไปที่เป็นรูปแบบตลาดนัด เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการค้าข้าว อันเนื่องจากการวิเคราะห์กลไกการค้าที่ไม่เป็นธรรม และด้วยเจตจำนงที่ต้องการให้พื้นที่การค้าเป็นพื้นที่เชื่อมโยงผู้ผลิต ต-ผู้บริโภค (ศจินทร์ ประชาสันต์ , 2555) ในช่วงระยะ โครงการรับจำนำข้าว การขยายตัวของชาวนาที่ผลิตแบบอินทรีย์ลดจำนวนลง และกลุ่มชาวนาที่รวมตัวกันทำโรงสี ก็ต้องรับซื้อข้าวสมาชิกในราคาที่สูง ในขณะที่เงินทุนของกลุ่มมีไม่มากนัก ภายหลังจากการ

เปลี่ยนแปลงนโยบายข้าว โรงสีข้าวอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เหล่านี้ มีเกษตรกรสนใจเข้ามาสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มในการผลิตข้าวอินทรีย์เป็นจำนวนมาก แต่กลุ่มไม่สามารถรองรับความต้องการของกลุ่มเกษตรกรที่ต้องการสมัครเข้ากลุ่มได้ทั้งหมด เนื่องจากกระบวนการในการค้าข้าวอินทรีย์นั้น ต้องมีการบริหารจัดการในด้านการพัฒนาศักยภาพสมาชิก และรับรองมาตรฐาน ด้วย ซึ่งต้องการระยะเวลาและบุคลากรรวมทั้งเงินทุน เพื่อ สนับสนุนการพัฒนาระบบในไร่นา ขณะเดียวกันกลุ่มก็มีเงินทุนจำกัดในการรับซื้อข้าว (ประกาศ ปิ่นตบแต่ง และสุภา ไยเมือง, 2558)

ภายใต้ประสบการณ์อันยาวนานของเครือข่าย กลุ่มเกษตรกรยั่งยืนเหล่านี้ พบว่า การพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนนั้น ต้องเชื่อมโยงการผลิต การแปรรูป และการตลาด มีประเด็นสำคัญที่กลุ่มเหล่านี้กำลังขับเคลื่อนให้เกิดการบูรณาการและเชื่อมโยงชาวนาและผู้บริโภค โดยมีระบบคุณค่าและการพัฒนาทาง เศรษฐกิจและสังคม สิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกัน ภายใต้การต่อสู้เพื่อแก้ไข ปัญหาของชาวนาให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดชีวิตของตนเอง และมีบทบาทในระบบห่วงโซ่อาหารที่เป็นธรรม โดยเสนอในเรื่อง 1. การสร้างตลาดของชาวนา 2. บทบาทชาวนากับการคัดเลือก และปรับปรุงพันธุ์ ข้าวและการยกระดับเป็นผู้ผลิตพันธุ์ข้าว และ 3. การปรับตัวจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและธรรมชาติ (ประกาศ ปิ่นตบแต่ง และสุภา ไยเมือง, 2558) ดังนี้

1. การสร้างตลาดของชาวนา ตลาดชาวนาถูกพัฒนาขึ้นในหลายพื้นที่ หัวใจสำคัญอยู่ที่ การเป็นเจ้าของตลาดของชาวนา ซึ่งส่งผ่านความคิดสู่สาธารณะด้วยผลผลิตที่ปลอดภัยจากสารพิษ ผลผลิตอินทรีย์ หรือบางแห่งอาจเรียกว่า ตลาดเขียว บางแห่งอาจเรียกว่าตลาดชุมชน การสื่อสาร ธุรกรรมของการผลิตที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมและรับผิดชอบต่อคุณภาพของผลผลิต เชื่อมโยงสู่ ประเด็นเรื่องสุขภาพ รวมทั้งผลิตอาหารที่หลากหลาย ดำเนินการควบคู่กับความรู้อันดีสื่อสารกับ ผู้บริโภค ตลาดสีเขียว หรือตลาดนัดกลายเป็นพื้นที่เรียนรู้ระหว่างกันของชาวนาและผู้บริโภค และเป็นพื้นที่ประสานสัมพันธ์ระหว่างชาวนาและหน่วยงานต่าง ๆ ในท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งสถาบัน วิชาการ ตลาดของชาวนา เป็นพื้นที่เรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่ของชาวนา เพราะทำให้ ชาวนาได้ทำหน้าที่ผลิตอาหารที่ดีให้กับสังคม และทำให้ชาวนาเรียนรู้ทั้งการผลิตและการตลาด การจัดการผลผลิต ทั้งในด้านการคิดค้นนวัตกรรมในการแปรรูปเพื่อสร้างทางเลือกให้กับผลผลิตใน ไร่นา เช่น การแปรรูปข้าวเป็นขนม ซึ่งมีทั้งขนมที่เคยพบเห็นกันโดยทั่วไปในท้องถิ่น เช่น ข้าวพอง ข้าวโป่ง ฯลฯ ไปจนถึงการแปรรูปข้าวเป็น อาหาร ขนมที่ผสมผสานวัฒนธรรมใหม่ หรือการใช้ข้าว ในผลิตภัณฑ์เพื่อความงาม การดูแลสุขภาพ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับ นักวิชาการ และสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เข้ามาในตลาดมากขึ้น โดยกลุ่มของชาวนา

การเรียนรู้ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นข้อกำหนดที่ทำให้ ชาวนาต้องทำตาม แต่การเข้าไปมีส่วนร่วมในกลไกการรับรองของหน่วยงานมาตรฐาน หรือการก่อตั้ง

องค์กรรับรองมาตรฐานในระดับท้องถิ่นของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ทั้งหน่วยงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ หรือมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งการนำเสนอเรื่องการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม หรือ Participatory Guarantee System (GPS) ซึ่งทำให้กลุ่มชาวนาได้มีบทบาทในการรับรองมาตรฐานผลผลิตอินทรีย์ของตนเอง และเครือข่าย ร่วมกับองค์กรผู้บริโภค เหล่านี้ล้วนเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวสำคัญของชาวนากลุ่มเล็ก ๆ ที่อยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ และได้รับการสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น สหพันธ์มาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากล หรือ IFOAM เป็นต้น และกระบวนการสร้างระบบการค้าที่เป็นธรรม หรือ Fair trade ถูกคาดหวังว่าจะเป็นแนวทางในการสร้างความเป็นธรรมกับการแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับกลุ่มเกษตรกร “เกษตรกรมีส่วนร่วมในพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ” ความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้ผลิตและผู้บริโภค หรือคู่ค้า จะต้องก่อให้เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรม มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ชัดเจน พัฒนาศักยภาพการผลิต ที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ การพัฒนาระบบการค้าที่เป็นธรรมนี้ ดำเนินการอยู่ในระบบการส่งออกข้าวอินทรีย์ แต่การนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมในประเทศไทย ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น ซึ่งทำให้ประเด็นเรื่องมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และการพัฒนาระบบเกษตรอินทรีย์เชื่อมโยงกับประเด็นความเป็นธรรมได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นที่ต้องการการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การยกระดับจากการเป็นเพียงผู้ปลูกข้าว กลายเป็นผู้ขาย และนักส่งเสริมข้าวอินทรีย์ รวมทั้งการเป็นผู้ประกอบการของกลุ่มในชุมชน เป็นการพัฒนาศักยภาพของชาวนาไทยที่น่าสนใจ แต่กระบวนการเหล่านี้ อยู่ภายใต้การวิเคราะห์ท่าทีของชาวนา การเรียนรู้ที่จะพัฒนาสิ่งที่ไม่เคยเป็นความรู้ของชาวนา เช่น การบริหารจัดการผลผลิต การบริหารจัดการตลาด โรงสี ฯลฯ งานด้านการตลาด และการเปลี่ยนแปลงระบบการปลูกข้าว ทำให้มีคนรุ่นใหม่ ทั้งที่เป็นชนชั้นกลางที่ทำอาชีพอื่น ๆ และคนรุ่นใหม่ที่เป็นลูกหลานชาวนา เริ่มกลับบ้าน หรือปรับเปลี่ยนอาชีพมาทำการเกษตร แม้ว่าจำนวนอาลัยยังไม่มากนัก แต่ก็แนวโน้มของสังคมที่น่าจับตามองถือเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เห็นนโยบายการพัฒนาในภาคเกษตรกรรมไทยต้องก้าวตามความเปลี่ยนแปลงของชาวนา และชุมชน และมีความเป็นไปได้ที่ชาวนากลุ่มเหล่านี้ จะยกระดับตนเองอย่างไม่หยุดยั้ง โดยเฉพาะการนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นให้มีความเป็นธรรมบนฐานความรู้และภูมิปัญญาที่ปรับประยุกต์ใช้ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมไร้พรมแดน

2. บทบาทชาวนากับ การคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ข้าว และความพยายามยกระดับความสามารถของชาวนาสู่การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ชาวนาในหลากหลายพื้นที่เริ่มหันมาให้ความสนใจกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เนื่องจากให้ราคาดีกว่าการขายข้าวเปลือกเพื่อให้สีเป็นข้าวสาร ราคาเมล็ดพันธุ์ข้าวประมาณกิโลกรัมละ 23-25 บาท สำหรับข้าวหอมมะลิ ในขณะที่ข้าวเปลือกหอม

มะลิที่ขายให้โรงสีประมาณกิโลกรัมละ 16 บาท นอกจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งโดยส่วนใหญ่ ชาวนาโดยทั่วไปจะผลิตส่งให้กับกรมการข้าว

การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ไม่ได้เพียงเพื่อขายข้าวให้ได้ราคาดีเท่านั้น แต่กลุ่มชาวนาใน เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนในหลายพื้นที่ต่างตระหนักถึงความสำคัญของการมีพันธุ์ กรรมข้าวไว้ใน ชุมชน การเกิดกลุ่มอนุรักษ์และปรับปรุงพันธุ์กรรมพันธุ์บ้านของเครือข่ายเกษตรกรในเครือข่าย เกษตรกรรมทางเลือกในทุกภูมิภาค เช่น กลุ่มในจังหวัดยโสธร สุรินทร์ ขอนแก่น มหาสารคาม กระบี่ น่าน ฯลฯ และกลุ่มเกษตรกรอีกหลายจังหวัด ดังเช่น นครสวรรค์ อุบลราชธานี ฯลฯ ต่าง ตระหนักในความสำคัญของการอนุรักษ์พันธุ์ กรรมและความหลากหลายทางชีวภาพในไร่นาของ ตนเองมานานับทศวรรษ ด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์นโยบายระหว่างประเทศ ในประเด็นการ เจริญในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นเจ้าของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ยิ่งไปกว่า นั้น การที่พันธุ์ข้าวในชุมชนลดเหลือเพียง 1-2 สายพันธุ์ ด้วยนโยบายแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวของรัฐ และทำให้ข้าวพื้นบ้านของชุมชนสูญหายไป สิ่งเหล่านี้ล้วนสร้างให้กลุ่มชาวนาเหล่านี้ตระหนักถึง ความไม่มั่นคงในการทำนา เพราะต้องพึ่งพิงเมล็ดพันธุ์จากภายนอก รวมทั้งในอนาคตธุรกิจเมล็ด พันธุ์จะเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ ที่จะทำให้ราคาเมล็ดพันธุ์แพงมากขึ้น และกลายเป็นต้นทุนของปัจจัย การผลิตที่สำคัญในการทำนา

ในช่วงนับทศวรรษที่ผ่านมา ชาวนาเหล่านี้ได้ทวงคืนบทบาทการ อนุรักษ์และปรับปรุง พันธุ์ข้าวคืนมาได้ค่อนข้างน่าสนใจ โดยการสร้างศักยภาพในการอนุรักษ์ คัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ ข้าว สร้างความหลากหลายของพันธุ์กรรมข้าวในผืนนาของตนเอง และชุมชน เป็นการอนุรักษ์ใน ถิ่นที่อยู่ (In-situ conservation) ควบคู่กับการอนุรักษ์ในธนาคารเมล็ด คพันธุ์ หรือ Gene Bank ของรัฐ หรือที่เรียกกันว่าการอนุรักษ์นอกถิ่นที่อยู่ (Ex-situ conservation) ความร่วมมือระหว่าง กลุ่มชาวนา หลากหลายกลุ่ม กับองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐ และนักวิชาการ ทำให้กลุ่มชาวนาได้ สร้างศักยภาพของการรักษาเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์หายากให้คงอยู่ในชุมชนและเป็นต้นทุนที่สำคัญ ของสังคม ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ชาวนาในเครือข่ายได้พัฒนากลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์จากแปลงไร่นา ของเกษตรกร ขายให้กับชาวนาโดยทั่วไป โดยการประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมการข้าว สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) เป็นต้น การยกระดับจากการผลิต ข้าวเปลือกขายเป็นข้าวสาร มาสู่การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาย เป็นการริเริ่มสำคัญที่ชาวนาในเครือข่าย ต้องการให้เมล็ดพันธุ์ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญอยู่ในมือชาวนา

3. การปรับตัวจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ และธรรมชาติ ภาวะน้ำท่วม ฝนแล้ง กลายเป็นปัญหาต่อการผลิตของชาวนา ความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ทำให้การฟื้นฟูไร่นา และการสร้างระบบไร่นาให้อุดมสมบูรณ์สำหรับการผลิต เป็นความท้าทายของ

ชาวนา ประกอบการขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ทั้งที่ดิน ป่าไม้และน้ำ ทำให้การแก้ไขปัญหาลดผลกระทบยิ่งยากมากขึ้น ความแห้งแล้งเนื่องจากปริมาณฝนที่ตกมาไม่เพียงพอ กับนโยบายการจัดการน้ำ กลายเป็นความขัดแย้งของสังคมไปได้เช่นกัน ความรู้ในการจัดการเพื่อรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงยังไม่ชัดเจน นโยบายในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ และการลดโลกร้อน ยังเป็นนโยบายที่ไม่มีรูปธรรม และปฏิบัติการไม่ได้ อันเนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน และเกษตรกร ในขณะที่ความรู้ ภูมิปัญญาของชาวนาต้องการการยกระดับ และปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ และธรรมชาติ ชาวนาในหลายพื้นที่ปรับตัวจากผลกระทบที่ได้รับตามลักษณะครัวเรือนบ้าง เป็นกลุ่มชุมชนบ้าน ชาวนาในเครือข่ายเกษตรกรรวมทางเลือก กำลังปฏิบัติการค้นหาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ และสอดคล้องกับระบบนิเวศของไร่นา และชุมชน รวมทั้งสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ทัศนคติในการบริโภค และสร้างความหลากหลายทางชีวภาพและผลผลิตเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้

ต้นแบบกลุ่มชาวนาเขตอีสานใต้ที่มีความเข้มแข็งในการผลิตข้าว

การทำนาของชาวนาไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบการเกษตร เศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชาวนาต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด และให้มีรายได้เพื่อการดำรงชีพของครอบครัว ซึ่งในเขตอีสานใต้มีเกษตรกรและกลุ่มชาวนาที่มีความเข้มแข็ง และประสบความสำเร็จ ในการผลิตข้าวและแปรรูปผลผลิต ที่สามารถเพิ่มผลผลิตและคุณภาพสินค้า รวมทั้งเพิ่มมูลค่าผลผลิตในหลายรายด้วยกัน (ข้อมูลจากการลงพื้นที่ ของผู้วิจัย และสัมภาษณ์ปราชญ์และผู้เกี่ยวข้อง, 2557) ดังนี้

จังหวัดสุรินทร์ ตัวอย่างเช่น 1. กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านทัพไทย ตำบลทมอ อำเภอปราสาท เป็นการทำระบบเกษตรอินทรีย์ด้วยการปลูกข้าวอินทรีย์ พืชผักและเลี้ยงสัตว์ แบบครบวงจร เพื่อที่จะไม่ได้พึ่งพายุจากภายนอก ผลิตข้าวอินทรีย์และสินค้าปลอดสารเคมี และนำกลุ่มสินค้าจากสหกรณ์เกษตรกรอินทรีย์ทัพไทยจำกัด มาจำหน่ายที่ “ตลาดสีเขียว” หรือ “ตลาดกรีน-มอ.” และมีการจำหน่ายผ่านเฟสบุ๊กส์ 2. กลุ่มข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ ผลิตข้าวหอมมะลิ 105 ที่มีคุณลักษณะพิเศษหอมและอร่อย มีชื่อเสียงไปทั่วโลก และมีการควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ โดยมีการผลิต การแปรรูปและการตลาด ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้แบบครบวงจรทั้งในและต่างประเทศ 3. ศูนย์ข้าวชุมชนเครือข่ายอำเภอสังขะ นำโดยนายจิตติชัย สุวิชา ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มทำการเพาะปลูกข้าวเพื่อเอามาจำหน่ายปีแรกได้ทำนา 80 ไร่ มีสมาชิกเพียง 3 คน ขายพันธุ์ข้าว 29 บาท/กิโลกรัม ปัจจุบันมีสมาชิก 20 คน โดยนำเมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ

จังหวัดบุรีรัมย์ ตัวอย่างเช่น 1. หมู่บ้านข้าวอินทรีย์ยายแยม อำเภอนครหลวงพระเกียรติ เป็นแหล่งผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร เริ่มตั้งแต่แปลงเพาะปลูก การแปรรูป การคัดบรรจุ และพัฒนา มาตรฐานสัญลักษณ์ จนปัจจุบันได้รับการรับรอง และสามารถติดตราสัญลักษณ์ Organic Thailand ส่งจำหน่ายทั้งในและต่างจังหวัด นอกจากนี้ยังได้มีการยกระดับให้เป็นแหล่งผลิตข้าวอินทรีย์ที่ได้รับมาตรฐานระดับสากลที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ และเป็นศูนย์เรียนรู้ถ่ายทอดเทคโนโลยี การผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร 1 ใน 10 แห่งของประเทศ พร้อมหนุน เสริมพัฒนายกระดับคุณภาพข้าวไทยแข่งขันในตลาด “AEC” 2. กลุ่มข้าวหอมมะลินทรีย์ภูเขาไฟ เป็นกลุ่มผลิต ข้าวอินทรีย์ ของ “กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ข้าวหอมมะลิ ข้าวฮางภูเขาไฟ ” บ้านหนองบัวราย อำเภอประโคนชัย ภายใต้การนำของ ป้าอานวย สลับเพชร ภูมิปัญญาโบราณที่เรียกว่าการทำ “ข้าวฮาง” ซึ่งทำให้การกินข้าวมากกว่าการกินแล้วอืด ยิ่งทำให้ เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรกว่า 50 ครอบครัว ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มสามารถที่จะเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์จนเป็นเอกลักษณ์ให้กับจังหวัดเล็กๆ แห่งนี้ได้ ต่อมาได้รับการส่งเสริมจาก อบต. จะเข้มา ให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สัมผัสวิถีชีวิต วัฒนธรรมและธรรมชาติ ท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี เช่นที่บ้าน โคมเมืองมีปราสาทเมืองต่ำ หมู่บ้านเก่าแก่ แหล่งท่องเที่ยวผ้าไหม การทอเสื่อกก ผ้าไหมลายผักกูด กุ้ง จอมผัดทรงเครื่อง ข้าวจี (ชมและสาธิต) การทำซารางจืด การทำสมุนไพรเป็นเครื่องสำอางเป็นสมุนไพร ยาสระผม มี 10 ฐานเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีการแสดงรำอัสตรา บายสีสู่วัฒน ปันจักรยานชมวิถีชุมชน อาสามัครพาเที่ยว เป็นต้น

จังหวัดศรีสะเกษ ตัวอย่างเช่น 1. ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอุ่มแสง ตำบลคู อำเภอรามัน ตั้งมาตั้งแต่ปี 2549 เป็นกลุ่มที่ผลิตข้าวปลอดสารพิษและข้าวอินทรีย์ มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้แก่ ข้าวหอมมะลินทรีย์ขัดขาว ข้าวกล้อง ข้าวกล้องงอก หอมมะลิ ข้าวมะลิแดง ข้าวไรท์เบอร์รี่ จมูกข้าวกล้องงอก 2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ห้วยท่ พัทน มีนายทำนอง ห่อไทยสงค์ เป็นประธานกลุ่มเครือข่าย เป็นกลุ่มเกษตรกรปลูกข้าวหอมมะลินิล ได้รับรางวัลจากการประกวดข้าวหอมมะลิอีสาน ปี 2558 ผลิตข้าวอินทรีย์ได้ประมาณ 40 ตันต่อปี ส่งจำหน่ายให้กับประเทศอาเซียน เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และ จีน 3. กลุ่มเศรษฐกิจชุมชนบ้าน ละทาย อำเภอกันทรารมย์ มีนายสมาน พันธุ์วิไล เป็นผู้นำกลุ่ม ผลิตข้าวปลอดสารพิษและข้าวอินทรีย์ และปลูกพืชผักอินทรีย์ หอมกระเทียม ดาวอินคา ข่า ตะไคร้ มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้แก่ข้าวหอมมะลินทรีย์ขัดขาว ข้าวกล้อง ข้าวมะลิแดง ข้าวไรท์เบอร์รี่ ข้าวเหนียวธัญญศิริ

จังหวัดอุบลราชธานี ตัวอย่างเช่น 1. กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ไร้สารพิษบ้านบัวเทียม อำเภอดงขุ้ม มีนายสำเนา นันตเสน เป็นผู้ประสานงาน เป็นกลุ่มทำนาอินทรีย์ โดยเริ่มต้นจากการฟื้นฟู โดยการทำน้ำหมักชีวภาพและนำหมักสมุนไพรป้องกันแมลงเป็นการลดค่าใช้จ่าย ผลิตข้าวปลอดสารพิษและข้าวอินทรีย์ และปลูกพืชผัก มี ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้แก่ข้าวหอมมะลินทรีย์ ข้าวกล้อง

ข้าวมะลิแดง ข้าวเหนียว กข 6 ข้าวไรท์เบอร์รี่ 2. กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านบัวงาม อำเภอเดชอุดม มีนางวาสนา อภัยโคตร เป็นประธานศูนย์ข้าวฯ เป็นกลุ่มทำนาอินทรีย์ ได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวดข้าวหอมมะลิ 105 เป็นต้นแบบของการปลูกข้าวหอมมะลิ ผลิตข้าวอินทรีย์ ข้าวปลอดสารพิษและข้าวอินทรีย์ 3. กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ข้าว วนาเขีย ตำบลนาเขีย มีนายนิคม เจริญ เป็นผู้ประสานงาน มีการผลิตข้าวแปลงนารวมสายพันธุ์ข้าวหอม 3 กอ. (มีน้ำตาดน้อยที่สุดซึ่งเหมาะกับผู้เป็นโรคเบาหวาน) และข้าวพันธุ์โสมาลี ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์ดั้งเดิม ทำนา 4 ไร่เป็นแปลงสาธิต และแปลงสมาชิก 10 ไร่ปลูกข้าวรวม เป็นการอนุรักษ์รักษาพันธุ์ข้าวที่สูญหายไป ปัจจุบันมีสมาชิก 33 ครอบครัว รวมตัวกันปลูกข้าวพันธุ์พื้นบ้าน จำนวน 8 สายพันธุ์ ได้แก่ ข้าวเหนียวแดง ข้าวเก่า ข้าวเก่าดอ ข้าวหอม 3 กอ. ข้าวนางนวล ข้าวอีดื้อขาว ข้าวมะลิแดง ข้าวโสมาลี โดยจำหน่ายข้าวและเมล็ดพันธุ์ข้าว 25 บาท/กิโลกรัม แปรรูปข้าวพื้นเมืองจำหน่าย กิโลกรัมละ 40 บาท

จังหวัดนครราชสีมา ตัวอย่างเช่น 1. กลุ่มข้าวทุ่งสัมฤทธิ์ ผลิตข้าวขาวดอกมะลิมี 5 อำเภอ (พิมาย โนนสูง ชุมพวง เฉลิมพระเกียรติฯ และจักรราช) เริ่มตั้งแต่ปี 2556 มีเกษตรกรรวม 1,000 ราย เนื้อที่เพาะปลูกข้าว 10,000 ไร่ โดยการปรับปรุงดินใช้ปุ๋ยพืชสด มีการตรวจวิเคราะห์ดินก่อนทำนา มีกระบวนการตรวจสอบจนถึงการเก็บเกี่ยว โดยใช้พันธุ์ข้าวขาวมะลิ 105 โครงการสนับสนุนโดยสำนักงานเขตเศรษฐกิจการเกษตรเขต 5 โครงการนี้สามารถผลิตข้าวได้ผลผลิตสูง ขายได้ตันละ 15,370 บาท และการทำตราสินค้าข้าวหอมมะลิ ประชาสัมพันธ์ เป็นจุดขาย และขยายไปตลาดต่างประเทศ 2. กลุ่มเครือข่ายภูมิปัญญา ำไทย ตำบลโนนไทย อำเภอโนนไทย เริ่มมาตั้งแต่ปี 2552 ปลูกข้าวดินเค็ม มีการประชุมเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกันเนื่องจากดินเขตนี้นี้เป็นดินเค็มมีค่าเป็นด่างสูง มีเกลือผุดขึ้นมาที่หน้าดินจึงหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพผลปรากฏว่าข้าวหอมมะลิขึ้นได้ดีได้ข้าว 26-30 ถัง/ไร่ สมาชิกจึงรวมตัวใช้ชีวิตแบบพอเพียง ใช้วิธีการปลูกโดยการลงแขก มีการจัดงาน “กินข้าวใหม่ปลามัน ” ยกระดับข้าวไทย 3. กลุ่มทำนาแบบดั้งเดิม เป็นกลุ่มชาวด่านเกวียน อำเภอโชคชัย ร่วมกันทำนาแบบดั้งเดิม โดยใช้แรงงานควายและปุ๋ยชีวภาพ ในโครงการ “คนกระโทกพอเพียง ” สามารถลดต้นทุนการผลิตได้ถึง 50% โดยใช้พื้นที่ 10 ตำบล ๆ ละ 1 ไร่ เป็นแปลงสาธิตปลอดสารพิษ โดยอำเภอโชคชัยสนับสนุนพันธุ์ข้าวและปุ๋ย ในอำเภอโชคชัยมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด 94,810 ไร่ ปลูกข้าวได้ปีละ 3 ครั้งต่อปี ได้ผลผลิตข้าว 1.50 แสนตัน

เศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาไทย

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระบรมราชนุญาตให้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับตั้งแต่ครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไป ในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้อง อาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการ วางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนใน ชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความ ซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา ความรู้และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและ กว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี หลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง : การให้ความหมาย และคำอธิบายจากพสกนิกร ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานให้แก่ประชาชนซึ่งพสกนิกรชาวไทยได้น้อมเกล้าฯน้อม กระหม่อมรับไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ขยายผล และได้มีผู้รู้อย่างท่านได้ให้ความหมายและ คำอธิบายในมุมมองต่าง ๆ เพิ่มเติมดังขอยกมาเป็น สังเขปดังนี้ ประเวศ วะสี (2542, หน้า 4-6 อ้าง ถึงใน วรเดช จันทรศร อรรถ สมร่าง ชันวา จิตต์สวงน และพิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ 2551, หน้า 7) ได้ อธิบายว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจที่มีรูปแบบทางสายกลาง โดยหลักการเศรษฐกิจพอเพียง ยังหมายถึง ความพอเพียงอย่างน้อย 7 ประการ คือ 1. พอเพียงสำหรับทุกคน 2. จิตใจมีความพอเพียง 3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง 4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง 5. ปัญญาพอเพียง 6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรม พอเพียง และ 7. มีความมั่นคงพอเพียง

สุเมธ ตันติ วชกุล (2541, หน้า 25-43 อ้างถึงใน วรเดช จันทรศร และคณะ, 2551, หน้า 7-8) ได้ อธิบายความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของ ชุมชนเมืองรัฐประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดในการเลี้ยงสังคม นั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ และเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรภาพไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด ยึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต ที่ส่งผลให้สามารถพึ่งตนเองได้

เสน่ห์ จามริก (2543, หน้า 166-167 อ้างถึงใน วรเดช จันทรศร และคณะ, 2551, หน้า 9) ให้มุมมองเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นทั้งหลักการและกระบวนการทางสังคมตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน และขยายเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพอ

อยู่พอกินขึ้นไปถึงขั้นแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน สร้างอาชีพและทักษะวิชาการที่หลากหลาย เกิดตลาดซื้อขาย สะสมทุน ฯลฯ บนพื้นฐานเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนนี้เอง ที่เศรษฐกิจจะพัฒนาขึ้นมาอย่างมั่นคงรวมทั้งเทคโนโลยีซึ่งจะค่อย ๆ พัฒนามาจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชาติ และทั้งที่จะคัดสรรเรียนรู้จากโลกภายนอก “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงมีความหมายเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันให้กับ “โลกาภิวัตน์” เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาสำหรับ “การจัดการ” เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยีและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีสมมติฐานที่ยอมรับว่าโลกมีการทำงานในเชิงระบบและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยมีความมุ่งหวังสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพื่อสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา การรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเศรษฐกิจพอเพียงใช้การตระหนักถึงความสำคัญของหลักการทางสายกลาง เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้มีความสุข ซึ่งจะได้จากการจัดการ 3 มิติ ได้แก่ 1. ความพอประมาณ หมายถึง การจัดการให้มีความสมดุลระหว่างกิจกรรมหลากหลาย เพื่อไม่ให้เกิดส่วนเกิน หรือเกิดขาดแคลน สอดคล้องกับความจำเป็น 2. ความมีเหตุผล หมายถึง การจัดการให้มีการเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมหลากหลายอย่างเป็น ประโยชน์แก่กันและกัน 3. การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การจัดการให้มีปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิตให้อยู่ในการควบคุมของตนเอง

เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

นับตั้งแต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จขึ้น ครองสิริราชสมบัติ เมื่อ พุทธศักราช 2489 เป็นต้นมา พระองค์ท่านได้เสด็จแปรพระราชฐาน และเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมพสกนิกร โดยเฉพาะประชาชนในชนบทและท้องถิ่นทุรกันดารทั่วราชอาณาจักรอย่างสม่ำเสมอ พระองค์ได้ทรงประสบกับความทุกข์ยากของพสกนิกรด้วยพระองค์เอง โดยเฉพาะพสกนิกรที่เป็นเกษตรกร ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ คนเหล่านี้ล้วนแต่ประสบกับปัญหาในการประกอบอาชีพเนื่องจากอาชีพการเกษตรนั้นต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อันได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ รวมทั้งศัตรูพืช และสัตว์ชนิดต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีสภาพเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากเมื่อก่อนดินเคยอุดมสมบูรณ์ปลูกพืชอะไรก็เจริญเติบโต สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ แต่ปัจจุบันดินมีสภาพเสื่อมโทรมขาดแร่ธาตุอาหารที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืช โรคและแมลงศัตรูพืชต่าง ๆ ก็ระบาดรุนแรงมากขึ้น ปลูกพืชอะไรถ้าหากไม่ใส่ปุ๋ย ไม่ฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช ก็จะไม่ไ้เก็บเกี่ยวผลผลิต ไม่เพียงแต่โรคและแมลงศัตรูพืชนั้น ยังมีภัยพิบัติทางธรรมชาติอีกมากมายที่ก่อให้เกิดปัญหาในการประกอบอาชีพของเกษตรกร เช่นฝนแล้ง น้ำท่วม พายุ ลูกเห็บ เป็นต้น นอกจากนี้ การประกอบอาชีพทางการเกษตรนั้นยังขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมอื่นๆเช่น สภาพเศรษฐกิจและการตลาดเป็นสำคัญ ถ้าหากปีใดเศรษฐกิจดี ตลาดมีความต้องการสูง ราคาผลผลิตทางการเกษตรก็จะดีไปด้วย เกษตรกรที่ประกอบอาชีพนี้ ก็

จะขายผลิตผลได้ในราคาสูง สามารถมีรายได้ เพียงพอ ต่อการครองชีพ ภายในครอบครัวแต่ถ้าหากปีใดเศรษฐกิจตกต่ำ รายได้ไม่คุ้มกับต้นทุนที่ลงไป ประสบกับภาวะขาดทุน บางรายถึงกับล้มละลายไปก็มีไม่น้อย (วัลลภ พรหมทอง, 2550, หน้า 1)

ด้วยพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ พระองค์ทรงทราบและตระหนักถึงความทุกข์ยากของพสกนิกรของพระองค์ จึงทรงพระราชดำริเพื่อแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพของเกษตรกรโดยเน้นที่เกษตรกรยากจนในเขตน้ำฝน ก่อน ซึ่งมีอยู่กว่าร้อยละ 70 ของเกษตรกรทั้งประเทศ เกษตรกรเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยมีพื้นที่ทำการเกษตร ประมาณ 5-15 ไร่ แนวทางในการแก้ปัญหาก็คือ การจัดการแหล่งน้ำให้พอเพียงต่อการ เพาะปลูกพืชในช่วงที่ไม่มีฝน เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการปลูกพืช หากมีน้ำเพียงพอ เกษตรกรก็สามารถปลูกพืชได้ทั้งปี มีงานทำและมีรายได้ตลอดทั้งปี ไม่ต้องอพยพเคลื่อนย้ายไปทำงานที่อื่น ดังกระแสพระราชดำริสความว่า "หลักสำคัญต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่ามีชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้" นอกจากการจัดการในเรื่องแหล่งน้ำแล้ว การแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพตามแนวพระราชดำรินี้ คือ ยังเน้นการจัดการระบบการปลูกพืชที่เหมาะสม ดังเช่น แบ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าว พืชผัก ไร่บริโภคนครอบครัว และพื้นที่ปลูกพืชอื่น ๆ ไร่บริโภคนครอบครัว และจำหน่ายแนวทางการประกอบอาชีพการเกษตรแบบนี้จะทำให้เกษตรกรมีงานทำ มีอาหารไว้บริโภค มีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามอัตภาพ อันจะเป็นการแก้ปัญหาในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร ซึ่งจะก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ นับว่าเป็นการพัฒนาที่นำไปสู่ยั่งยืน เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติในอนาคต แนวคิดในการแก้ปัญหการประกอบอาชีพการเกษตร ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ นี้ จึงเรียกว่า "ทฤษฎีใหม่" (วัลลภ พรหมทอง, 2550, หน้า 2)

เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานและแบบก้าวหน้า

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้บอกหลักการและแนวคิด ในขณะที่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอน เป็นตัวอย่างการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนที่สุดแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน อาจเปรียบเทียบกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบพื้นฐานกับแบบก้าวหน้า ได้ดังนี้ (ธันวา จิตต์สงวน, 2554, หน้า 234-236)

ขั้นที่ 1 ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัวเกษตรกร เป็น “เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน” เทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ที่มุ่งเน้นแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบกับความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่เพียงพอ แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อบริโภค หากสามารถแก้ปัญหาคความเสี่ยงเรื่องขาดแคลนน้ำได้นั้น จะทำให้เกษตรกรสามารถใช้ที่ดิน

ปลูกข้าวเพื่อบริโภคยังชีพในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดินส่วนอื่น ๆ สร้างผลผลิตอาหารสนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัวรวมทั้งขายผลผลิตในส่วนที่เหลือจากการบริโภค เพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้นับเป็นระบบไร่นาที่จะสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว จากการมีระบบการผลิตที่หลากหลายเกี่ยวคู่กัน ลดความเสี่ยงภัยที่อาจจะประสบและสร้างผลกำไรที่ยั่งยืนในระดับที่เหมาะสม ไม่ใช่เน้นการผลิตเชิงเดี่ยวเพียงชนิดเดียว เพื่อหวังผลกำไรในระดับสูงสุดแต่มีความเสี่ยงภัยสูงอาจจะประสบภาวะการขาดทุนได้ง่าย

อย่างไรก็ตาม แม้กระทั่ง ในทฤษฎีใหม่ของขั้นที่ 1 ก็จำเป็นที่เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากชุมชน หน่วยราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสม ดังเช่นกรณีเกษตรกรทฤษฎีใหม่ในภูมิภาคต่าง ๆ ที่ดำเนินงานอยู่ มักจะประสบกับปัญหาในช่วงแรกของการปรับเปลี่ยนระบบไร่นาจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว มาเป็นระบบไร่นาแบบทฤษฎีใหม่ จำเป็นต้องมีการลงทุนอาทิ ขุดสระน้ำ ปรับสภาพดิน ยกร่องปลูกพืชยืนต้น เป็นต้น ซึ่งอาจจะต้องมีการอุดหนุนจากภาครัฐผ่านมาตรการด้านสินเชื่อ หรือกองทุนหมุนเวียนในลักษณะต่าง ๆ ก็ได้

ขั้นที่ 2 ความพอเพียงในระดับกลุ่มและองค์กรเป็น เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุม ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่าง ๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่าง ๆ มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้ว ก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวม บนพื้นฐานการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความสามารถของตนซึ่งจะสามารถทำให้ ชุมชนโดยรวมหรือเครือข่าย เกิดความเพียงพอในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

ขั้นที่ 3 ความพอเพียงในระดับสังคมและประเทศ เป็น เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ซึ่งส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกร ชุมชนการเกษตร หรือเครือข่ายวิสาหกิจ ขยายความร่วมมือเชื่อมโยงกับภาคส่วนสังคมหรือ องค์กรอื่น ๆ ให้กว้างขวางขึ้น สามารถดำเนินงานในขอบเขตที่ใหญ่ขึ้น ตั้งแต่การสร้างเครือข่ายด้านการผลิต แปรรูป การตลาด การส่งออก การท่องเที่ยว การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การวิจัย และการส่งเสริมสังคมวัฒนธรรม อาทิเช่น การดำเนินงานในรูปแบบชุมชนสหกรณ์การเกษตร เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรระดับภูมิภาค บริษัทขนาดใหญ่ สถาบันการเงิน โครงการลงทุนเพื่อการพัฒนาขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบมาก เป็นต้น

การดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าเช่นนี้ จึงจะทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่ที่ประกอบด้วยชุมชน องค์กร กลุ่ม และธุรกิจต่าง ๆ ที่ดำเนินอยู่จำนวนมาก จะกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ได้ในที่สุด การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้ จะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญาแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนาตามความถนัดหรือความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม อันจะทำให้ต้นทุนรวมของการผลิตสินค้าเกษตรกรรม แปรรูป การตลาด เก็บรักษา ขนส่ง ไปจนถึงการส่งออก หรือจนถึงผู้บริโภคคนสุดท้ายที่ผ่านเครือข่ายที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จะมีระดับต่ำลง เมื่อเปรียบเทียบกับ หากจะดำเนินงานโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งไม่ได้มีความเชี่ยวชาญในทุกด้านที่เกี่ยวข้อง แนวคิดเช่นนี้เรียกว่าเกิดการประหยัดทางขอบข่าย

ปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงชาวนาไทย

การพัฒนาศักยภาพชาวนา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ที่จะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตชาวนา มีปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชาวนาไทย ให้มีความเข้มแข็งและมั่นคงในชีวิตและรายได้ ความมั่นคงในการประกอบอาชีพได้ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่าน ได้ศึกษาและให้แนวคิดไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้นำหลักแนวคิดทฤษฎีการจัดการบริหารจัดการของ หลัก 4 M (Man, Money, Material, Manage) มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ด้านความรู้ งานศึกษาของเอ็นนู ซื่อสุวรรณ (2557) และสมาคมชาวนาข้าวไทย (2556) แนวทางปฏิรูปการช่วยเหลือชาวนาและพัฒนาข้าวไทยอย่างยั่งยืนหรือแนวทางปฏิรูปภาคการเกษตรได้เสนอให้จัดความสำคัญในเรื่องการศึกษาของเกษตรกร ต้องจัดให้มีแผนแม่บทในการสร้างเกษตรกรไทยให้มีความรู้ความสามารถในการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะบุตรหลานของเกษตรกรที่จะเข้ามาสานต่ออาชีพเกษตรกร นอกจากนี้กระทรวงพาณิชย์ ได้เสนอแนวทางการพัฒนาชาวนา ในงานศึกษาโครงการเพิ่มศักยภาพชาวนาไทยเพื่อรองรับการเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียนของกระทรวงพาณิชย์ (2554) ยังได้เสนอการให้ความรู้โดยจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ โรงเรียนชาวนา หรือสถาบันการศึกษา เฉพาะทาง ที่จะจัดตั้งขึ้นควรจัดให้มีการเรียนรู้ตั้งแต่ปัจจัยการผลิต กระบวนการผลิต การดูแลรักษา การแปรรูป การบรรจุหีบห่อ การค้าและการตลาด การรับรองคุณภาพสินค้าและแหล่งผลิต วิจัยและพัฒนา จัดฝึกอบรม จัดทำเอกสารเผยแพร่ต้นแบบเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จ โครงการคนกล้าที่ดิน สอดคล้องกับงานศึกษาโครงการเพิ่มศักยภาพชาวนาไทยเพื่อรองรับการเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียน โดยจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ จัดฝึกอบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงการศึกษาดูงานจัดประชุม และสัมมนาเพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ไทยเพื่อใช้วางแผนและเพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ (2549) ในงานเขียนเกษตรกรก้าวหน้า เศรษฐกิจเข้มแข็ง กล่าวถึง ความรู้คือพลัง ความรู้ที่ถูกต้องเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกษตรกรควบคุมต้นทุน ในการผลิต ได้ เกษตรกรก้าวหน้าเชื่อในความสำคัญของความรู้และการ

ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับการเกษตรในรูปแบบ เกษตรขนาดใหญ่ และ เกษตร ครัวเรือน ได้ ดังนั้น เกษตรกรจึงต้องอาศัยความรู้ปรับใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ตนเอง เพื่อลดทอนความเสี่ยงภัยให้อยู่ในระดับต่ำเพื่อความมั่นคงของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาปฏิรูปการเกษตรเพื่อสังคมที่เป็นธรรมของคณะอนุกรรมการปฏิรูประบบเกษตรกรรมของคณะกรรมการปฏิรูป (คปร.) (2554) ได้เสนอการสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนากระบวนการวิจัยและพัฒนาเกษตรเป็นศูนย์กลาง โดยเสนอ 1. การปรับปรุงระบบการศึกษาเรียนรู้ของเกษตรกร เช่น จัดการเรียนรู้ในรูปแบบโรงเรียนเกษตรกร สร้างนักวิจัยเกษตรกรและสถาบันวิจัยและพัฒนาการเกษตรระดับตำบล ผูกอบรมทักษะและอาชีพเสริมการจัดสรรงบประมาณตั้งกองทุนสนับสนุนการเรียนรู้ของเกษตรกร 2. ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาให้ 'ได้รู้จักบริบทของชุมชนท้องถิ่นและเห็นคุณค่าความสำคัญของการเกษตรและเกษตรกร 3. จัดคู่มือเรียนฟรีแก่ลูกหลานเกษตรกรเพื่อลดภาระของเกษตรกรยากจน

นอกจากนี้ ภูมิปัญญา หรือ ปราชญ์ชาวบ้าน มีส่วนสำคัญที่จะขับเคลื่อน และผลักดันการพัฒนาศักยภาพชาวนา เป็นผู้มีความรู้ในระดับ พื้นที่ ที่สร้างองค์ความรู้ จากการปฏิบัติ ลองผิดลองถูก จนเกิดเป็นผลสำเร็จ ภูมิปัญญา จึงจัดเป็นทรัพยากรสำคัญในการ ผลิตและเผยแพร่ความรู้ เดียวนี้ชาวนาไทยไม่ค่อยรู้จักวิธีปลูกข้าวต้นเดี่ยวแบบ อินทรีย์ ในขณะที่ชาวนามาจากสการ์ จีน อินเดีย ฟิลิปปินส์ ศรีลังกา และกัมพูชายังใช้วิธีนี้ และยอมรับว่าเป็นระบบปลูกข้าวแบบเข้มข้น (System of Rice Intensification : SRI) เลยทำให้การปลูกข้าวของเขาได้ผลผลิตสูง แต่ต้นทุนต่ำ อาพา มิชรา หัวหน้าโครงการปลูกข้าวต้นเดี่ยวแบบอินทรีย์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT) ซึ่งได้รับทุนจากสหภาพยุโรป ศึกษาหาทางสร้างความเข้มแข็งให้กับการพัฒนาเกษตรกรรมอย่างยั่งยืนในกลุ่มน้ำโขงตอนใต้ ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม บอกว่า การปลูกข้าวต้นเดี่ยวเป็นวิธีที่คนไทยรู้จักกันมานาน แต่ถูกทอดทิ้งไป เพราะหลงคิดใจวิธีการปลูกแบบเอาสะดวกเข้าว่า หว่านข้าวโดยไม่สนว่า ต้นทุนค่าเมล็ดพันธุ์จะสูง การกำจัดวัชพืชทำได้ยาก ถึงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตต่ำทั้ง ๆ ที่ชดเชย ใตยาเคมีสารพัด ซึ่งการปลูกข้าวต้นเดี่ยวหรือทำนาดำ เป็นภูมิปัญญาอันหลักแหลมของบรรพบุรุษไทย เพราะ เป็นวิธีทำให้ต้นข้าวแตกกอได้ดี ผลผลิตสูง ต้นทุนต่ำ เพราะต้นข้าวแตกกอได้มาก นั้นหมายถึง ผลผลิตเพิ่มขึ้น (เพ็ญพิชญา เตียว, 2556) ความรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ หรือที่เรียกว่า ความรู้พื้นบ้านสามารถฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองได้ (อรทัย อาจอ่ำ, 2554) แนวทางการแก้ไขปัญหามองชาวนาเป็นตัวตั้ง โดยมุ่งไปที่การจัดการความรู้เพื่อเพิ่มสมรรถนะชาวนา สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน จะช่วยธำรงรักษาคุณภาพข้าวในสายตาชาวโลกและสานต่อ โอบอ้อมด้านความมั่นคงทางอาหารไปพร้อมกัน (จุฑาทิพย์ ภัทราวาท, 2555) ดังนั้น ถ้ามีเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสม ชาวนาสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองได้อย่างแน่นอน ขอเสียมีอย่างเดียว

พวกเขาจะไม่ถูกรอบงำได้ง่าย ๆ อีกต่อไปเท่านั้น อาจเพราะกลัวว่าจะรอบงำไม่ได้หรือไม่ รู้ว่าที่สารเคมียังเต็มบ้านเต็มเมือง พันธุ์ข้าวจึงจำกัดหรือถูกผูกขาดโดยนายทุน ชลประทานเพื่อการเกษตรจึงไม่มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบรอแต่การสร้างเขื่อนใหญ่ ๆ หรือโครงการเมกกะโปรเจกต์ของรัฐสามารถช่วยเหลือชาวนาได้ หลากหลายทาง หลายวิธี ตั้งแต่เรื่องชลประทาน เรื่องพันธุ์ข้าว เรื่องปุ๋ย เรื่องเครื่องมือเครื่องจักรทางกรเกษตร ซึ่งเป็นต้นทุนการผลิตที่สูง ยังไม่รวมค่าเช่านาที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ มีที่ดินรกร้างว่างเปล่าเป็นล้าน ๆ ไร่ในประเทศนี้ แต่มีชาวนาเป็นล้าน ๆ คนที่ไม่มีที่ทำนา ต้องเช่าเขาหรือไปรูกป่า (เสรี พงศ์พิศ, 2556)

2. แหล่งน้ำ ระบบชลประทาน การทำการเกษตรถ้าจะให้เกิดผลดีหรือผลผลิตสูง จะต้องมีน้ำเพียงพอในการเพาะปลูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวเป็นพืชที่ต้องการน้ำในปริมาณมาก ดังนั้นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเกษตรจะต้องมีระบบชลประทานหรือแหล่งน้ำ แต่ปัจจุบันภาคเกษตรประเทศไทยมีพื้นที่ชลประทานรวมทุกประเภททั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กมีพื้นที่ทั้งสิ้น 35.2 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 27 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ซึ่งนับ ได้น้อยมาก (กรมชลประทาน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร , 2552) ส่วนใหญ่ต้องทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีเนื้อที่การเกษตรประมาณครึ่งหนึ่งของประเทศแต่เนื้อที่ชลประทานเพียงร้อยละ 12 ของพื้นที่การเกษตรในภาคเท่านั้น ดังนั้นการพัฒนาเพื่อเพิ่มพื้นที่ชลประทานจะเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องดำเนินการ เพราะการเพิ่มพื้นที่ชลประทานนอกจากเป็นการเพิ่มผลผลิตแล้ว ยังเพิ่มจำนวนครั้งในการเพาะปลูกหรือเพิ่มเนื้อที่ปลูกนั่นเอง ซึ่งทำให้ผลผลิตโดยรวมเพิ่มขึ้นทำให้ประเทศชาติมีความมั่นคงทางอาหารมากยิ่งขึ้นนั่นเอง โดยเฉพาะการผลิตข้าวที่ต้องใช้น้ำมากเป็นพิเศษ (สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา , 2556) ดังนั้นการพัฒนาแหล่งน้ำ ระบบการกระจายน้ำ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ โดย จัดตั้งเครือข่ายการมีส่วนร่วม ของเกษตรกรกับหน่วยงานชลประทานในการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก ระบบการกระจายน้ำ และ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ การขุดสระน้ำเพื่อกักเก็บน้ำในช่วงที่มีฝนตกสำหรับเก็บไว้ใช้ในการเกษตรยามขาดแคลน นั้น ซึ่งจะทำให้เกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรในเขตน้าฝนของภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีน้ำไว้ใช้ในยามที่ขาดแคลน นับว่าเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ สามารถแก้ปัญหาหรือลดปัญหาความแห้งแล้งในพื้นที่ที่เกษตรกรประสบอยู่โดยทั่วไปในปัจจุบันได้ในระดับหนึ่ง (วัลลภ พรหมทอง, 2550, หน้า 13)

3. ด้านการตลาด ในด้านการตลาดนั้น เป็นความรับผิดชอบโดยตรงของกระทรวงพาณิชย์ มียุทธศาสตร์และกลยุทธ์ดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้ 1. สร้างความเป็นธรรมในระบบการค้าข้าว 2. ส่งเสริมและผลักดันการใช้มาตรฐานการผลิตและการค้า 3. สร้างค่านิยมการบริโภคข้าว 4. พัฒนาศักยภาพระบบการค้าข้าว 5. การสร้างนวัตกรรมข้าว และ 6. เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ ของ

ด้านโลจิสติกส์ โดยมีเป้าหมายผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวในอาเซียน และเป็นผู้ชี้นำราคาข้าวในตลาดโลก นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายประกอบด้วย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรมการค้าภายใน และคณะกรรมการนโยบายและมาตรการช่วยเหลือเกษตรกร (กรมการค้าภายใน, 2554) ได้แก่

1. นโยบายการรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร โดย 1. ส่งเสริมและจัดตั้งตลาดสินค้าเกษตร 2. ส่งเสริมและสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน 3. ส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ 4. ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตร 5. พัฒนาระบบการซื้อขายสินค้าเกษตรให้เป็นสากล 6. พัฒนาระบบโลจิสติกส์ เพื่อรองรับกระจายสินค้าจากแหล่งผลิตสู่ผู้บริโภคเพื่อลดต้นทุนการตลาด 7. เสริมสร้างศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถด้านการตลาด ให้แก่เกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

2. นโยบายการแทรกแซงราคาสินค้า นโยบายการแทรกแซงราคาเป็นมาตรการที่รัฐบาลกำหนดขึ้นเพื่อจูงใจให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากราคาสินค้าเกษตรมีความไม่แน่นอน เช่น ราคาผลผลิตตกต่ำผลผลิตน้อยลง จึงต้องมีการแทรกแซงราคาสินค้าเกษตรเพื่อที่จะให้เกษตรกรได้รับความมั่นใจว่าสามารถขายสินค้าได้ในราคาที่รัฐรับประกันตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย

3. นโยบายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดการตลาดสินค้าเกษตร

4. ด้านการเงินหรือเงินทุน แนวคิดของประเวศ วะสี (2557) กล่าวว่า แนวทางปฏิรูปเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวนา ควรมีสถาบันการเงินของชุมชนระดับตำบลทุกตำบล นอกเหนือไปจากกองทุนขนาดเล็กต่าง ๆ ในชุมชน ควรมีสถาบันการเงินของชุมชนระดับตำบลที่ชุมชนจัดการตนเอง เพื่อการออม การนำไปลงทุน และเพื่อสวัสดิการชุมชน ถ้าจัดการ ได้ดีแต่ละสถาบันอาจมีเงินถึง 100 กว่าล้าน และเป็นเครื่องมือการจัดการ การเรียนรู้และอาชีพที่ทรงพลังของชุมชน นี้ ก็คือ ธนาคารของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน เป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งของชุมชนจัดการตนเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธวัชชัย เฟื่องพินิจ และคณะ (2554) ศึกษาวิจัยเรื่อง ตัวชี้วัดความสำเร็จเกษตรกรพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการทำการเกษตรกรรมและตัวชี้วัดความสำเร็จเกษตรกรพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน 12 เครือข่าย ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่ม และประชุมเชิงปฏิบัติการ ใช้เวลา 12 เดือน จากการวิจัยพบว่า ปัญหาในการทำการเกษตรกรรม แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ปัญหากลไก ได้แก่ สุขภาพไม่แข็งแรง ขาดแรงงาน/ไม่มีผู้สืบทอดงาน ขาดความรู้และประสบการณ์ ไม่มีเงินทุน หนี้สิน รายรับรายจ่ายไม่สมดุล ครอบครัแตกแยก 2. ปัญหา

ภายนอก ได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำ สารพิษตกค้าง โรคระบาด ขาดตลาดรองรับผลผลิต เกษตร ขาด การสนับสนุนจากภายนอก ค่าครองชีพสูง สัตว์เลี้ยงทำลายพืชผล 3. ปัญหาจากธรรมชาติ ได้แก่ ภัย แล้ง แมลงศัตรูพืช น้ำท่วม ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ และ 4. ปัญหาด้านปัจจัยการผลิต ได้แก่ ไม่มี แหล่งน้ำ ต้นทุนการผลิตสูง ขาดพันธุ์พืชที่หลากหลาย ขาดเครื่องมือในการทำเกษตร ไม่มีที่ดินทำ กิน ค่าแรงงานแพง

ตัวชี้วัดความสำเร็จเกษตรพอเพียงของประชาชนชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน แบ่งออก ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน 7 องค์ประกอบ ดังนี้ ทางสายกลางมี 9 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ลดรายจ่าย ทำเกษตรผสมผสาน ไม่สร้างหนี้ ไม่เบียดเบียน พอใจในสิ่งที่ตนมี เอาความสุขตั้ง ทำ ตามกำลัง ยึดหลักธรรมและหางานเสริมเพิ่มรายได้ ความพอประมาณมี 8 ตัวชี้วัดประกอบด้วย พอใจในสิ่งที่ตนมี พอกินพออยู่พอใช้ ทำจากน้อยไปหามาก รู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ทำตามกำลัง ไม่ ตามกระแส และไม่เดือดร้อนหรือสบายเกินไป ความมีเหตุผลมี 13 ตัวชี้วัดประกอบด้วย ไม่เห็นแก่ ตัว รับฟังความคิดเห็น วางแผนการทำงาน ไว้เนื้อเชื่อใจ เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำตาม กำลัง เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของ งาน เสียสละ ยึดหลักธรรม ไม่ใจร้อน และทำ จากน้อยไปหามาก การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีมี 13 ตัวชี้วัดประกอบด้วย ปลูกทุกอย่างที่กินกินทุกอย่าง ที่ปลูก ครอบครัวย่ออุ่น ลดรายจ่าย ไม่ตามกระแส ปลูกไม้ผลไม้ยืนต้นและสมุนไพร ร่างกาย แข็งแรง พอกินพออยู่พอใช้ มีลูกหลานสืบทอด สามัคคี แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ชุมชนเข้มแข็ง รวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน และมีเงินออม เงื่อนไขความรู้มี 9 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ลดรายจ่าย เรียนรู้ รวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน พอใจในสิ่งที่ตนมี ทำตามกำลัง ไม่สร้างหนี้ ครอบครัวย่ออุ่น ปลูกทุกอย่างที่กิน ได้ กินทุกอย่างที่ปลูก และทำบัญชีครอบครัว โดยเงื่อนไขคุณธรรมมี 12 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ซื่อสัตย์ เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน รู้จักตนเอง เลิกอบายมุข รวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน รับฟังความคิดเห็นเหลือกินแจก แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ยึดหลักธรรม สามัคคี และรักษาสืบทอด ประเพณี ความสมดุล มั่นคง ยั่งยืนมี 11 ตัวชี้วัดประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมดี พอกินพออยู่พอใช้ ยั่งยืน ชั่วลูกหลาน ยึดหลักธรรม เอื้ออาทร ไม่เบียดเบียนพึ่งตนเอง ช่วยเหลือกัน รับฟังความคิดเห็น ซื่อสัตย์ และสามัคคี เมื่อนำทุกตัวชี้วัดมาเปรียบเทียบใน 7 องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง จะมีตัวชี้วัดรวมทั้งสิ้น 43 ตัวชี้วัด แบ่งออกเป็น ตัวชี้วัดที่ปรากฏอยู่ 4 องค์ประกอบมี 2 ตัวชี้วัด ปรากฏอยู่ 3 องค์ประกอบ มี 7 ตัวชี้วัด ปรากฏอยู่ 2 องค์ประกอบ มี 12 ตัวชี้วัด และ ปรากฏอยู่ 1 องค์ประกอบ มี 22 ตัวชี้วัด

สุพัตษา โอทาศรี (2554) วิจัยเรื่อง การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย : กรณีศึกษาชาวนา จังหวัดลพบุรี การศึกษาเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสถานการณ์การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนา ไทยในจังหวัดลพบุรี 2. ศึกษาเงื่อนไขการดำรง อยู่ของอาชีพชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี 3. ศึกษา

ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญรวมทั้งสิ้น 45 คน คือ ชาวนาในจังหวัดลพบุรี จำนวน 33 คน และเจ้าหน้าที่เกษตรระดับจังหวัด และระดับเกษตรอำเภอในจังหวัดลพบุรี จำนวน 12 คน ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรวมทั้งการสังเกต พฤติกรรม และกระบวนการกลุ่ม โดยผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจำแนกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ หาความหมายและความเชื่อมโยงของประเด็นต่าง ๆ ภายใต้บริบทที่เป็นอยู่ แล้วนำเสนอ ผลการศึกษาเชิงพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า สถานการณ์การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี มีจำนวนชาวนาที่อยู่ในพื้นที่เขตชลประทานเพิ่มขึ้นจากเดิม เนื่องจากกรมมีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์พื้นที่เหมาะสมแก่การทำนา และมีเครื่องมือทางการเกษตรที่ทันสมัย ช่วยทุ่นแรงให้กับชาวนาได้ทำนาได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น อีกทั้งยังมีแรงงานภาคเกษตรที่ช่วยในการทำนาแทน ชาวนาได้อีกด้วยตลอดจนการสนับสนุนทางนโยบายการเกษตรของรัฐบาล แต่สำหรับชาวนาที่อยู่นอกเขตพื้นที่ชลประทานกลับมีจำนวนชาวนาลดลงจากเดิม ทั้งนี้เพราะไม่มีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ต้องรอเพียงน้ำฝนในการทำนาเท่านั้น จึงสามารถทำนาได้เพียงปีละหนึ่งครั้ง นอกจากนี้ต้นทุนการทำนาก็สูงขึ้นราคาผลผลิตตกต่ำ อีกทั้งยังประสบภัยธรรมชาติต่าง ๆ จึงทำให้ชาวนาที่อยู่นอกเขตพื้นที่ชลประทานบางส่วนเปลี่ยนไปทำไร่อ้อยแทนการทำนา เพราะว่าได้ราคาดีและมีวิธีปฏิบัติที่ง่ายกว่าการทำนา อย่างไรก็ตามแนวโน้มจำนวนของชาวนาในจังหวัดลพบุรีในอนาคตโดยรวมอาจจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เป็นเพราะความแตกต่างทางการสนับสนุนเชิงนโยบายของรัฐบาลแต่ละรัฐบาล

ในด้านเงื่อนไขของการดำรงอยู่ของชาวนาไทยในจังหวัดลพบุรี สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มปัจจัยหลัก คือ 1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของชาวนาไทย ได้แก่ ปัจจัยด้านที่ดินและแหล่งน้ำ ปัจจัยด้านวิธีการทำนา ปัจจัยด้านการเงิน ปัจจัยด้านนโยบาย และปัจจัยด้านวิถีการดำเนินชีวิต และ 2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลิกทำนาของชาวนาไทย ได้แก่ ปัจจัยด้านการย้ายถิ่น ปัจจัยด้านความหลากหลายของอาชีพในจังหวัดลพบุรี และปัจจัยด้านการสืบทอดของลูกหลาน ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของชาวนาในจังหวัดลพบุรี 1. ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ และภัยทางธรรมชาติ เนื่องจากไม่มีการจัดการบริหารเรื่องแหล่งน้ำที่ดี ถึงแม้เป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตชลประทานแต่ก็ยังพบปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับชาวนาที่อยู่นอกเขตพื้นที่ชลประทาน และปัญหาการจัดการกับน้ำที่มีในปริมาณที่มากเกินไป ไม่มีสถานที่สำหรับระบายน้ำเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก 2. ปัญหาการแทรกแซงจากนักรบเมืองท้องถิ่น ทำให้เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอและเกษตรจังหวัดไม่สามารถควบคุมการกำหนดระยะเวลาการทำนาให้กับชาวนาในจังหวัดลพบุรี 3. ปัญหาเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์ที่ไม่มีคุณภาพ ไม่มีแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ 4. ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิตและการขนส่งที่เป็นไปด้วยความลำบาก ระยะทางไกลจึงไม่สามารถขายผลผลิตตามโรงสีได้ จึงจำเป็นต้อง

ขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อถึงที่แทน ถึงแม้ราคาจะต่ำกว่าก็ตาม และ 5. ปัญหาจากการสนับสนุนเชิงนโยบายในลักษณะประชานิยมของรัฐบาลที่ให้การช่วยเหลือชวนามากเกินไป ทำให้ต่อไปชวาจะไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ จะรอคอยการช่วยเหลือจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว ซึ่งจะทำให้รัฐบาลต้องแบกภาระมากขึ้น

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาได้แก่ 1. ควรมีการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการดำเนินตามแนวทางของเกษตรทฤษฎีใหม่ ด้วยการปลูกพืชให้หลากหลายมากกว่าการทำนาเพียงอย่างเดียว ให้ชาวนารู้จักพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ไม่จำเป็นต้องรอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐ 2. ควรส่งเสริมความรู้ให้กับชาวนาให้มีความรู้มากขึ้น เช่น เรื่องเมล็ดพันธุ์ข้าว การใช้วัสดุในท้องถิ่น ต้องเข้าใจวิถีชีวิตของตนเองอยู่กับธรรมชาติให้ได้ 3. ภาครัฐต้องให้การสนับสนุนภาคเกษตรกรรมให้มากขึ้นและจริงจังอีกทั้งยังต้องมีการปลูกฝังอาชีพทำนา สนับสนุนแหล่งเงินทุนแก่ชาวนา แต่ต้องตัดการให้เชิงประชานิยม

อรรถัย มิ่งธิพล และ กัลยาณี ตรี ลิ้มเสรี และศูนย์ การศึกษาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (2550) วิจัยเรื่อง ความยั่งยืนของเศรษฐกิจระดับครัวเรือน ชุมชนปกากะญอ บ้านห้วยส้มป่อย โครงการหลวง ห้วยส้มป่อย กลุ่มน้ำแม่เตี้ยะตอนบน จังหวัดเชียงใหม่ การประเมินความยั่งยืนทางเศรษฐกิจระดับครัวเรือนของชุมชนปกากะญอ บ้านห้วยส้มป่อยภายใต้ข้อจำกัด ของทรัพยากร ธรรมชาติบนพื้นที่สูง และระบบเกษตรพาณิชย์พึ่งพิงภายนอก ดำเนินการศึกษาข้อมูลช่วงปี พ.ศ. 2547-2550 โดยวิเคราะห์ระบบผลิต สภาพเศรษฐกิจและปัจจัยที่มีผลต่อสภาพเศรษฐกิจระดับครัวเรือน ด้วยการพิจารณาความแตกต่างของจำนวนพื้นที่เพาะปลูกที่ครัวเรือนเกษตรถือครอง จากนั้นทำการสร้างตัวชี้วัดโดยสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีผสมผสานกับหลักการการดำรงชีวิตของชาวบ้านห้วยส้มป่อยด้วยเวทีชุมชน จากนั้นแบ่งดัชนีชี้วัดเป็นสี่กลุ่ม ประกอบด้วย ความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงทางการผลิตพาณิชย์ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และ ภูมิคุ้มกันของครอบครัว ผลการศึกษา พบว่าทุกครัวเรือนมีการผลิตทั้งเพื่อยังชีพและขาย โดย 98% ของจำนวนครัวเรือน ผลิตพืชพาณิชย์พึ่งพิงภายนอกเป็นหลัก ได้แก่ กะหล่ำปลีและหอมแดง จากการประเมินความยั่งยืนทางเศรษฐกิจด้วยสี่กลุ่มดัชนีชี้วัด พบว่า ครัวเรือน 67% มีความมั่นคงด้านอาหารระดับปานกลางถึงสูง แม้ว่าบางครัวเรือนผลิตข้าวไม่เพียงพอบริโภค แต่สามารถผลิตอาหารบริโภคประเภทอื่นได้มากกว่าการซื้ออาหาร ขณะที่ 53% มีความมั่นคงด้านการผลิตเพื่อขายในระดับปานกลางถึงสูง เช่นกัน แม้ว่าบางครัวเรือนประสบปัญหาขาดทุนที่ไม่ใช่ตัวเงินเช่นเดียวกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ครัวเรือน 59 % ขาดทุนจากการผลิตพืช จึงส่งผลกระทบต่อรายได้สุทธิและความสามารถในการชำระหนี้ สำหรับดัชนีวัดชี้ความมั่นคงของครัวเรือน โดยพิจารณาจาก

ภูมิคุ้มกัน คราวเรือน 46 % มีความมั่นคงด้านภูมิคุ้มกันสูงมาก เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนอยู่พร้อมหน้า และไม่จำเป็นต้องหารายได้เสริมด้วยทำงานนอกภาคเกษตร

จากการพิจารณา ความแตกต่างด้านความมั่นคงของครัวเรือนจากพื้นที่ถือครอง พบว่า กลุ่มครัวเรือนที่มีที่นาและพื้นที่ไร่มาก มีระดับความยั่งยืนทางเศรษฐกิจสูงกว่าครัวเรือนกลุ่มอื่น เพราะความมั่นคงด้านอาหาร และภูมิคุ้มกันจากความมั่นคงด้านการถือครองที่ดิน เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมระดับความมั่นคงของครัวเรือนและชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง เพราะช่วงเวลาศึกษาดังกล่าว กลุ่มประชากรส่วนใหญ่ประสบปัญหาขาดทุน เนื่องจากราคาข้าวและคุณภาพผลผลิตต่ำ แนวทางที่กลุ่มเกษตรกรไปสู่ความยั่งยืนที่สูงกว่า คือร่วมกันแก้ไขปัญหาราคาและคุณภาพผลผลิต ให้ความสำคัญกับการผลิตเพื่อบริโภคมากขึ้น ลดความเสี่ยงขาดทุน โดยพิจารณาปัจจัย และเงื่อนไขการผลิตพาณิชย์ การใช้ปุ๋ยคอกและสารอินทรีย์ สามารถเพิ่มความสมบูรณ์ของดินและลดต้นทุนการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งและป่าไม้ เป็นสิ่งจำเป็นต่อชุมชนห้วยส้มป่อย

วิจิต หล่อจิระ ชุณห์กุล และ จิราวัลย์ จิตรถเวช (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาดัชนีและตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับภาคของประเทศไทย การศึกษานี้ได้พัฒนาดัชนีและตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับภาค โดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและค้นหาแหล่งข้อมูลที่ส่วนราชการได้จัดเก็บตามอำนาจหน้าที่ของตนเองเป็นประจำ เพื่อสามารถคำนวณค่าดัชนีและตัวชี้วัดได้ โดยไม่ต้องมีการสำรวจข้อมูล มิติของดัชนีการพัฒนาที่ยั่งยืนที่นำเสนอในกรศึกษา คือ แรงขับเคลื่อน (Driving force) แรงกดดัน (Pressure) สภาวะ (State) และผลกระทบ (Impact) โดยตามกรอบแนวคิด DPSIR มิติแรงขับเคลื่อนประกอบด้วย ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรมและภาคประชาชน ภาคเกษตรกรรมมีตัวชี้วัด จำนวน 2 ตัวคือ พื้นที่การเพาะปลูก ร้อยละของอัตราผู้ป่วยจากเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรต่อจำนวนประชากรหนึ่งแสนคน ภาคอุตสาหกรรมมีตัวชี้วัด 1 ตัว คือ ร้อยละของผลิตภัณฑ์รวมภาคการผลิต ณ ราคาคงที่ปี 2551 ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวม ณ ราคาคงที่ปี 2531 และภาคประชากรมีตัวชี้วัด 1 ตัว คือ อัตราการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากรในรอบ 10 ปี

มิติแรงกดดัน ประกอบด้วย การใช้วัตถุพิษ การใช้พลังงาน และการก่อให้เกิดการบริหารจัดการของเสีย การใช้วัตถุพิษจะวัดโดยอัตราส่วนของผลิตภัณฑ์รวม ณ ราคาคงที่ในปี 2531 ต่อคน ในวัยทำงานการใช้พลังงานจะวัดด้วยตัวชี้วัด 1 ตัว คือ ความเข้มข้นในการใช้พลังงาน วัดโดยการใช้พลังงานน้ำมันต่อผลิตภัณฑ์รวม ณ ราคาคงที่ปี 2531 การก่อให้เกิดและการบริหารจัดการของเสียจะวัดด้วยตัวชี้วัด 1 ตัว คือ สัดส่วนของขยะต่อคนต่อวัน

มิติสภาวะ ประกอบด้วย คุณภาพสภาวะแวดล้อมและคุณภาพสุขภาพ ดัชนีคุณภาพสภาวะแวดล้อมจะวัดจากดัชนีคุณภาพอากาศ ตัวชี้วัดคุณภาพน้ำในแม่น้ำ ตัวชี้วัดพื้นที่ป่าและ

ตัวชี้วัดความหลากหลายทางชีวภาพ ดัชนีคุณภาพสุขภาพจะวัดจาก ตัวชี้วัด 4 ตัวคือ อัตราตายของทารกแรกเกิด ความคาดหมายของการคงชีพเมื่อแรกเกิด การเข้าถึงน้ำสะอาดและสุขอนามัย

มิติผลกระทบ ประกอบด้วย 6 มิติย่อยคือ ดัชนีโครงสร้างทางเศรษฐกิจซึ่งมีตัวชี้วัด 3 ตัวคือ การกระจายรายได้ การมีงานทำ และสถานภาพการคลัง ดัชนีความยากจน ดัชนีความมั่นคงของชีวิตและทรัพย์สิน ดัชนีความเสมอภาคทางเพศ ดัชนีสถานที่อยู่อาศัย และดัชนีวัดโอกาสการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงของค่าดัชนีในระดับมิติของภาคเหนือ สรุปได้ว่าการพัฒนาส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่าดัชนีทุกมิติในทิศทางที่แยกลง ค่าดัชนีในระดับภาคในปี 2550 มีค่าลดลงร้อยละ 0.20 และในปี 2552 มีค่าลดลงร้อยละ 2.39 เมื่อเทียบกับปี 2548 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือค่าดัชนีในระดับมิติมีการเปลี่ยนแปลง ค่าดัชนีลดลงร้อยละ 0.97 ในปี 2550 และลดลงร้อยละ 1.03 ในปี 2552 เมื่อเทียบกับปี 2548 ในภาคกลางเป็นภาคเดียวที่มีค่าดัชนีเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น ในปี 2550 มีค่าดัชนีเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.96 และในปี 2552 เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.83 เมื่อเทียบกับปี 2548 ในภาคใต้ก็เช่นเดียวกันเหมือนกับภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีการเปลี่ยนแปลงของค่าดัชนีในทิศทางที่แยกลง โดยมีการเปลี่ยนแปลงค่าดัชนีลดลงร้อยละ 1.85 ในปี 2550 และลดลงร้อยละ 3.81 ในปี 2552 เมื่อเทียบกับปี 2548 ในภาพรวมของประเทศ สรุปได้ว่าการพัฒนาในช่วงปี 2548-2552 มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่เป็นลบเล็กน้อย เมื่อเทียบกับปี 2548 กล่าวคือ มีค่าดัชนีเปลี่ยนแปลงในปี 2550 ลดลงร้อยละ 0.04 และในปี 2552 มีค่าดัชนีลดลง 0.63

อรุณ อวนสกุล (2548) วิจัยเรื่องการพัฒนาเกษตรยั่งยืน : แนวทางและดัชนีชี้วัด พบว่าแนวทางพัฒนาเกษตรยั่งยืน กำหนดขึ้นเป็น 6 ด้าน ที่หน่วยงานเกี่ยวข้อง ช้องต่าง ๆ สามารถใช้เป็นกรอบในการจัดทำนโยบาย/มาตรการและแผนงาน/โครงการ ที่สนับสนุนการพัฒนาการเกษตรยั่งยืนต่อไป สรุปได้ดังนี้

1. ด้านการเพิ่มผลผลิตเกษตรโดยเน้นรูปแบบการทำฟาร์มที่ยั่งยืน เช่น 1. เพาะปลูกพืชโดยไม่ใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช 2. เพาะปลูกโดยไม่ต้องไถเตรียมพื้นที่ (หรือไถให้น้อยที่สุด)
3. ป้องกันกำจัดสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างในผลผลิตเกษตรและในห่วงโซ่อาหาร
4. ควบคุมคุณภาพสินค้าเกษตรโดยใช้ระบบทำการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice หรือ GAP) และ/หรือ การจัดการการผลิตและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (Code of Conduct)
5. เพาะปลูกพืชระบบพหุกรรม ระบบการเกษตรแบบไร่-นา-สวนผสม ระบบการเกษตรผสมผสานระหว่างพืช-ปศุสัตว์-สัตว์น้ำต่าง ๆ ระบบการเกษตรแบบวนเกษตรหรืออินทรีย์เกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี
6. ระบบการทำฟาร์มแบบองค์รวม ที่จะช่วยรักษาคุณภาพของระบบนิเวศเกษตรกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เพื่อช่วยในการเพิ่มผลผลิต และรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2. ด้านการแก้ไขปัญหารักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย 1. จัดทำกิจกรรมที่เร่งรัดการฟื้นฟูบูรณะ และ/หรือเกื้อหนุนการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การวางแผนการใช้ที่ดินบนที่สูง การปลูกสร้างสวนป่า การฟื้นฟูและพัฒนาป่าไม้ แหล่งน้ำเสื่อมโทรมและดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ การลดปริมาณมลพิษและการแพร่กระจายของมลพิษทั้งทางน้ำและอากาศ จากการใช้สารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืช 2. กำหนดเขตพื้นที่ดำเนินการ เพื่อ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามความเหมาะสมของฐานทรัพยากรและระบบนิเวศวิทยาของพื้นที่ ได้แก่ การกำหนดเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าต่าง ๆ เขตการผลิตเพื่อการส่งออก เขตพื้นที่ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์ เขตพื้นที่ป่าชายเลน ฯลฯ

3. ด้านการพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรและคุณภาพเกษตรกร โดย 1. สนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาการเกษตรยั่งยืน สนับสนุนการพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีชีวภาพ เพื่อเพิ่มผลผลิต การเกษตรและปรับปรุงคุณภาพสินค้าอาหาร ที่ไม่เป็นอันตรายต่อการบริโภคของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม 2. สนับสนุนการใช้จักรกลเทคโนโลยีที่สะอาด ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม และหรือประหยัดการใช้ทรัพยากร ธรรมชาติ 3. พัฒนางานด้านบริการตรวจสอบและรับรองคุณภาพสินค้า การเกษตร และ 4. ส่งเสริมและสนับสนุนยกระดับการศึกษาของเกษตรกรและบุตรหลาน การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการฝึกอบรมเกษตรกร

4. ด้านการปฏิรูปนโยบาย โดย 1. ยกเลิกนโยบาย/มาตรการอุดหนุนราคาสินค้าและปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ที่ส่งผลต่อการบิดเบือน การใช้และทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2. ยกเลิก หรือห้ามก ารใช้สารเคมี 3. เร่งรัดนโยบายการออกเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกร 4. ให้มีนโยบายการกำหนดเขตคุ้มครองทางการเกษตร 5. ให้มีนโยบายจำกัดขนาดการถือครอง ที่ดินในเขตป่าสงวนเสื่อมโทรม 6. ให้มีนโยบายเก็บภาษีหรือค่าธรรมเนียมกา ไรใช้ทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยการผลิตที่ทำลายสิ่งแวดล้อม 7. ให้มีนโยบายสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา ระบบการทำฟาร์มที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการส่งเสริมให้ทำระบบการทำฟาร์มตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และ 8. ให้มีการปฏิรูปนโยบายสินเชื่อการเกษตรใหม่

5. ด้านการปรับปรุงกฎหมาย และ องค์ก ารบริหาร จัด การทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย 1. ปรับปรุง จัดทำ และบังคับใช้ กฎหมายระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พ.ร.บ.ทรัพยากรน้ำ พระราชบัญญัติป่าชุมชน 2. ปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม โดยการถ่ายโอนอำนาจไปสู่ส่วนท้องถิ่น และการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภายใต้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และ 3. จัดตั้งศูนย์ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6. ด้านการส่งเสริม การมี ส่วนร่วม และการปลูกสร้างจิตสำนึกของเกษตรกรในเรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย 1. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและชุมชนในพื้นที่ 2. รมรงค์เพื่อปลูกสร้างจิตสำนึก ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่เกษตรกร และประชาชนทั่วไปทุกกลุ่มอาชีพ

วันเพ็ญ สุรฤกษ์ และคณะ (2550) วิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์ของรัฐกับการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมีส่วนร่วมในภาคเหนือ เป็นการวิจัยที่นำเสนอยุทธศาสตร์ทางเลือกใหม่เพื่อแก้ปัญหาความยากจนที่เอื้อโอกาสให้ประชากรเป้าหมายยากจนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน โดยได้วิเคราะห์ยุทธศาสตร์ของรัฐกับการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยเฉพาะโครงการด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลในอดีต : รัฐบาลปัจจุบัน และได้ศึกษาโครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ผ่านระบบธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) โดยมุ่งศึกษาถึงสาเหตุของการเข้าร่วมโครงการ เงื่อนไขและแนวปฏิบัติในการเข้าร่วมโครงการ ความคิดเห็นที่มีต่อโครงการและข้อเสนอแนะที่มีต่อโครงการ โดยประชากรตัวอย่างศึกษาในครั้งนี้ เป็นประชากรจากพื้นที่ชนบทที่สูง และพื้นที่ชนบททั่วไป ในภาคเหนือ ผลจากการศึกษา พบว่า เกษตรกรสมาชิก ธ.ก.ส. ที่มีหนี้ค้างชำระไม่เกิน 100,000 บาท สามารถเข้าร่วมได้ทุกราย และประชากรสามารถปรับปรุงกิจกรรมการเกษตรและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้คาดคิดมาก่อน แต่มีจุดอ่อนอยู่ที่ว่า ประชากรที่ไม่ได้เป็นสมาชิก ธ.ก.ส. ไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้ และในช่วงระหว่างพักชำระหนี้ 3 ปี ประชากรที่ร่วมโครงการบางรายก็ยังไม่สามารถจะฟื้นตัวจากภาระหนี้สินเดิมได้ อีกทั้งมีปัญหาด้านภาวการณ์ขาดแคลนน้ำในพื้นที่ทำให้ไม่สามารถทำการเกษตรได้หรือได้ผลน้อย ทำให้ไม่สามารถชำระหนี้ได้เมื่อสิ้นสุดโครงการ ประกอบกับภาวะความผันผวนของราคาสินค้าเกษตรทำให้เกษตรกรต้องประสบปัญหาขาดทุน ทำให้ไม่สามารถชำระหนี้ค้างได้เมื่อสิ้นสุดโครงการ

ในบทความการแก้ไขปัญหาชาวนาทั้งระบบครบวงจรกับการปฏิรูปประเทศ จากทุกข์ของชาวนาไทย...สู่การปฏิรูปประเทศ โดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี (2557) ราษฎรอาวุโส ได้ปาฐกถาพิเศษ เรื่องการแก้ไขปัญหาชาวนาเชิงระบบครบวงจรกับการปฏิรูปประเทศไทย ใจความว่า

1. วิกฤตชาวนาคือวิกฤตประเทศ การขาดความเป็นธรรมที่มีต่อชาวนาเป็นปัญหาเรื้อรังมานาน และเป็นพื้นฐานของปัญหาอื่น ๆ ที่ทำให้ประเทศอ่อนแอและวิกฤต พระองค์เจ้าดิถีฯ พระราชโอรสองค์หนึ่งของ รัชกาลที่ 5 เสด็จไปศึกษาในยุโรปตั้งแต่พระชนมายุ 13 อยู่ในยุโรป 10 ปี สำเร็จการศึกษาปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์ จากประเทศเยอรมนี วิทยานิพนธ์เป็นเรื่องเศรษฐกิจชาวนาไทย ทรงเห็นใจชาวนาที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม แต่ไม่มีใครเข้าใจพระองค์ท่าน กลับมาทรงรับราชการอยู่ 10 ปี ก็สิ้นพระชนม์ด้วยทรงฆ่าตัวตาย

การพัฒนาสมัยใหม่ไม่เป็นธรรมกับชาวนา คือ การที่รัฐไปเปลี่ยนวิถีเกษตรกรรม จาก การเกษตรเพื่อชีวิตหรือเกษตรยั่งยืน เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อประโยชน์ของการตลาดที่ทำให้ ชาวนาทั่วประเทศตกอยู่ในฐานะขายถูกซื้อแพง ล้มละลายทางเศรษฐกิจ เป็นหนี้เป็นสิน ต้องขายวัว ขายควายขายที่ นี่ก็คือโศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นกับชาวนาไทยทั่วประเทศ ที่เป็นพื้นฐานของปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาคนจนเมือง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคมต่าง ๆ

2. เกษตรกร – ฐานของประเทศ – ฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในช่วง หลงผิด มีการ พูดว่าการเกษตรจะมีความสำคัญน้อยลง ๆ กาลเวลาล่วงมาได้พิสูจน์ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนา เศรษฐกิจสมัยใหม่ได้นำโลกไปสู่ การเสียความสมดุลอย่างรุนแรงและไม่ยั่งยืน เกิดความเหลื่อมล้ำ สุด ๆ ที่เรียกว่า “ปรากฏการณ์ 99 : 1” คือ การพัฒนาเป็นประโยชน์ต่อคน 1 เปอร์เซนต์เท่านั้น แต่ คนอีก 99 เปอร์เซนต์เสียเปรียบ ชาวนาก็อยู่ในพวก 99 ความเหลื่อมล้ำที่มากมายเกินไปนี้ทำให้เสีย สมดุลทางอำนาจ ทั้งทาง ด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ นำไปสู่ปัญหาสุขภาพ ปัญหาสังคม ปัญหา สิ่งแวดล้อม ปัญหาทางการเมือง อย่างแก้ไขไม่ได้ ระบบเศรษฐกิจบริโภคนิยมได้นำไปสู่การทำลาย สิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง และสภาวะโลกร้อน ซึ่งก่อให้เกิดหายนะภัยต่าง ๆ รุนแรงขึ้นและถี่ขึ้น เช่น พายุรุนแรง น้ำท่วม แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด คลื่นสึนามิ การผลิตอาหารจะทำได้น้อยลง โรค ระบาดจะมากขึ้น รวมแล้วจะทำให้คนตายเป็นพันล้านคน นั่นคือสภาพวิกฤตและความไม่ ยั่งยืน วิกฤตอาหาร จะเป็นส่วนหนึ่งของวิกฤตโลก ประเทศไทยมีจุดแข็งเรื่องการผลิตอาหาร ควรจะรักษา ตรงนี้ไว้ให้ได้ ฉะนั้น ความเข้มแข็ง และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรจึงมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนา อย่างยั่งยืน เกษตรกรเป็นฐานของประเทศ ถ้าฐานของประเทศแข็งแรงจะรองรับประเทศทั้งหมดให้ มั่นคงและยั่งยืน ความยั่งยืนของสังคมเกษตรกรคือความยั่งยืนของสังคมทั้งหมด

3. ปฏิรูปประเทศไทย – ปฏิรูประบบชีวิตชาวนาไทย จาก วิกฤตสุด ๆ ประเทศไทย คน ไทยทุกภาคส่วนได้ตระหนักร่วมกันว่าประเทศไทยต้องมีการเปลี่ยนแปลงใหญ่ หรือที่เรียกว่า ปฏิรูปประเทศไทย การปฏิรูปประเทศไทยมีวัตถุประสงค์ใหญ่เพื่อเปลี่ยนแปลง ลงประเทศให้มีความ เป็นธรรม ความไม่เป็นธรรมใหญ่อย่างหนึ่ง คือความไม่เป็นธรรมกับระบบชาวนาไทย ไม่มีใครไม่ อยากเห็นชีวิตชาวนาไทยดีขึ้น แต่ความพยายามที่แล้วมาไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะระบบชาวนามีหลาย มิติที่ซับซ้อนและยาก การแก้ไขที่ไม่สำเร็จเพราะไม่ได้แก้ทั้งระบบ ทุกฝั ายก็ประกาศว่าต้องการ ปฏิรูปประเทศไทย ุปรธรรมอย่างหนึ่งคือ ร่วมปฏิรูประบบชาวนาไทย และควรจะเป็นจุดที่ร่วมกัน ได้ว่าทุกฝ่ายรักชาวนาไทย ต้องการเห็นชีวิตชาวนาไทยดีขึ้น มีความมุ่งมั่นร่วมกันที่จะปฏิรูประบบ ชาวนาไทย

4. หลักการ – พัฒนาอย่างบูรณาการต้องเอาพื้นที่เป็น ตัวตั้ง – จะเอากรมเป็นตัวตั้งไม่ได้ สังคมชาวนาหรือสังคมชนบทจะมีสันติสุขและยั่งยืน ต่อเมื่อมีการพัฒนาอย่างบูรณาการและสมดุล

ซึ่งเกิดขึ้นไม่ได้เพราะประเทศไทยพัฒนาแบบแยกส่วน โดยรวมอำนาจการปกครองและใช้กรมเป็นเครื่องมือ การพัฒนาโดยเอากรมเป็นตัวตั้งบูรณาการไม่ได้ เพราะกรมทำงานแบบแยกส่วนเป็นเรื่อง ๆ เช่น กรมดิน กรมน้ำ กรมต้นไม้ กรม ข้าว ฯลฯ จะต้องปฏิรูปการปกครองโดยคืนอำนาจไปให้ประชาชนปกครองตัวเอง ในรูปชุมชนจัดการตนเอง ท้องถิ่นจัดการตนเอง จังหวัดจัดการตนเองเมื่อชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการพัฒนาอย่างบูรณาการ และจัดการพัฒนานโยบายสังคมชนบทหรือสังคมชานา จึงจะมั่นคงยั่งยืน

5. แนวทาง 5 ประการ ที่ทำให้ระบบชีวิตชานาดีขึ้น

5.1 สังคมชานาเข้มแข็ง ชานาต้องรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เป็นสังคมเข้มแข็ง มีการจัดการ มีพลังร่วม มีปัญญาร่วม ในแต่ละหมู่บ้านทั้ง 80,000 หมู่บ้าน ทั่วประเทศ มีสภาผู้นำชุมชน และสภาประชาชน เป็นเครื่องมือ รวมตัวร่วมคิดร่วมทำ เพื่อพัฒนาอย่างบูรณาการ และเจรจาต่อรอง นโยบายระหว่างหมู่บ้าน มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่ใหญ่ขึ้น เครือข่ายชานาที่มีข้อมูล คิดเป็นทำเป็น จัดการเป็น มีอำนาจต่อรองทางการเมืองจะเป็นพลังสำคัญที่สุดที่จะปฏิรูปชีวิตชานาและปฏิรูปประเทศไทย

5.2 ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง – เกษตรยั่งยืน – การพัฒนาอย่างยั่งยืน ปรับวิถีการเกษตรจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งทำให้เสียสมดุลหมดทุกมิติ ทั้งทางเศรษฐกิจทำให้เป็นหนี้สิน สิ่งแวดล้อมเสียสมดุล ชีวิตเสียสมดุล ไปเป็นเกษตรผสมผสาน หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือเกษตรยั่งยืน ที่ทำให้ชีวิตเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม คืนกลับสู่สมดุล และเติบโตขึ้นบนความสมดุล ถ้าฐานสมดุลแล้วก็สามารถต่อยอดขึ้นไปได้เรื่อย ๆ ด้วยความระมัดระวัง

5.3 การจัดการสรรการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ทรัพยากร เช่น ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับชีวิต ประชาชนมีสิทธิที่จะมีชีวิต จึงมีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน รัฐได้รับเอาสิทธิในการจัดการทรัพยากรไปเป็นของรัฐ แต่ไม่สามารถจัดการการใช้ได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ทำให้เกิด ทุรยุค ต้องคืนอำนาจการจัดการการใช้ทรัพยากรไปให้ชุมชนจัดการเอง ชุมชนสามารถ จัดการให้ทุกครอบครัวที่ทำกิน เมื่อทุกครอบครัวที่ทำกิน และทำเกษตรยั่งยืน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จะไม่ยากจนอย่างถาวรและมีความมั่นคงในชีวิต ทุกครอบครัวสามารถมี ฐานะน้ำประจำครอบครัว ทั่วประเทศจะเก็บน้ำได้มหาศาล ป้องกันน้ำท่วม เป็นประโยชน์ต่อการเกษตรอย่างทั่วถึงทุกครอบครัว มากกว่าระบบชลประทานมหภาค เมื่อทุกครอบครัวมีที่ดินมีสระน้ำก็จะปลูกต้นไม้ ความเป็นป่าก็จะกลับคืนมา ความสมดุลทางธรรมชาติก็จะกลับคืนมา ป้องกันน้ำท่วมและป้องกันความแห้งแล้ง

5.4 มีสถาบันการเงินของชุมชนระดับตำบลทุกตำบล นอกเหนือไปจากกองทุนขนาดเล็กต่าง ๆ ในชุมชน ควรมีสถาบันการเงินของชุมชนระดับตำบลที่ชุมชนจัดการตนเอง เพื่อการออม

การนำไปลงทุน และเพื่อสวัสดิการชุมชน ถ้าจัดการได้ดีแต่ละสถาบันอาจมีเงินถึง 100 กว่าล้าน และเป็นเครื่องมือการจัดการ การเรียนรู้และอาชีพที่ทรงพลังของชุมชน นี่ก็คือ ธนาคารของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน เป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งของชุมชนจัดการตนเอง

5.5 จัดการความสัมพันธ์กับภายนอกให้ได้สมดุล ชุมชนต้องสามารถจัดการแสวงหาความสนับสนุนที่เหมาะสม คือที่จะทำให้ชุมชนแข็งแรงขึ้นไม่ใช่อ่อนแอลง เช่น ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ เทคโนโลยี นโยบาย การเงิน การศึกษา การจัดการ การสื่อสาร การตลาด ฯลฯ และป้องกันปัจจัยต่าง ๆ จากภายนอกที่จะเข้ามาทำลายบูรณาภาพและคุณภาพของชุมชน

6. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ควรทำหลายอย่าง และเชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาเชิงระบบที่กล่าวข้างต้น เช่น 1. ลดความเครียด มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และโรงพยาบาลชุมชนทุกแห่งทั่วประเทศระดมกันไปดูแลลดความเครียด ป้องกันการฆ่าตัวตาย 2. ส่งเสริมการรวมตัวของชาวนา เพื่อแก้ปัญหาเชิงระบบ การรวมตัวอาจเพื่อการปรับทุกข์ การเรียนรู้ การเรียกร้องจากรัฐบาล รัฐบาลควรส่งเสริมให้ชาวนาได้ใช้ช่องทางสื่อสารมวลชนของรัฐเพื่อการนี้ 3. รัฐบาลขายข้าวที่รับจำนำไว้แล้วนำเงินมาใช้หนี้ชาวนา และวิธีอื่นใด 4. ชาวนาที่เดือดร้อนถึงขั้นไม่มีจะกิน ควรระดมความช่วยเหลือจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐกิจ องค์กรการกุศล องค์กรการพัฒนา องค์กรของรัฐ ผ่านกองทุนชุมชน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า 5. ระดมนักเรียน นิสิต นักศึกษา ทั้งหมดเป็นอาสาสมัครไปปรับฟังความทุกข์ยากของชาวนา และหาทางช่วยเหลือ จะเป็นการยกระดับจิตใจ และการเรียนรู้ของเยาวชนครั้งใหญ่ ถ้าคนไทยทุกภาคส่วนถือวิกฤตชาวนาไทย เป็นโอกาสที่จะร่วมมือกันทั่วประเทศ เพื่ อเห็นใจ เข้าใจ และแก้ไขปัญหชาวนาไทยเชิงระบบครบวงจร ประเทศไทยจะเปลี่ยน และเป็นการปฏิรูปครั้งใหญ่ คนไทยจะรักกันมากขึ้น

จักรี พรหมศิริ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชนบทและการเกษตรในพื้นที่ชายขอบ: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนดั้งเดิมและชุมชนตั้งใหม่ โดยใช้วิธีการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์และเชิงพื้นที่ เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพและประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และข้อมูลระยะไกล เพื่อวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการดำเนินชีวิต ผลการวิจัยพบว่าวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านทั้งสองชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตเนื่องจากได้รับเอาแนวคิดการพัฒนาชนบท อันเป็นผลมาจากอิทธิพลความเป็นสมัยใหม่และระบบทุนสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิวัติเขียว ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร โดยหันมาปลูกพันธุ์พืชชนิดใหม่ ซึ่งถูกปรับปรุงให้สามารถเพิ่มผลผลิตต่อไร่สูง ขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ยังปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตโดยอาศัยเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่ เช่น การใช้เครื่องจักรกลทุ่นแรง การใช้ปุ๋ย รวมถึงการใช้สารกำจัดศัตรูพืช บนเงื่อนไขดังกล่าวชาวนาต้องลงทุนเพื่อพัฒนาปัจจัยการผลิตเอง แม้ว่าภาครัฐจะสนับสนุนองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้ แต่สิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัด คือ การเกิดขึ้นของสถาบัน

การเงินของรัฐเอง ที่ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือทางด้านสินเชื่อแก่ชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านทั้งสองชุมชนได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโลกาภิวัตน์และระบบทุนแบบใหม่ การเปลี่ยนแปลงด้านวิถีการผลิตของชุมชนจากการผลิตเพื่อยังชีพภายในค รัวเรือไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ ได้ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านทั้งสองชุมชนเปลี่ยนแปลงจากอดีตอย่างสิ้นเชิง โดยทั้งสองชุมชนต่างเผชิญกับปัญหาภาวะหนี้สินอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนวิถีการผลิตในส่วนของชุมชนบ้านสามขา ชุมชนไม่ได้ปรับเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อการพาณิชย์อย่างเต็มรูปแบบเหมือนชุมชนบ้านสะท้อ นได้ทำเนื่องจากบริบททางพื้นที่ที่ไม่เอื้อต่อการทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะข้อจำกัดทางด้านภูมิศาสตร์ ได้แก่ แหล่งน้ำธรรมชาติและสภาพของดินที่ทำให้ไม่สามารถเก็บน้ำไว้ใช้ได้ตลอดปี โดยกลุ่มชาวบ้านได้มีความพยายามในการเพิ่มคุณภาพและปริมาณการผลิตตามแนวทางการพัฒนาทางการเกษตร ด้วยการใช้ที่ดินให้เข้มข้น ใช้เครื่องจักรกลทุ่นแรง การใช้ปุ๋ย รวมถึงการใช้สารกำจัดศัตรูพืช แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ อีกทั้งคนในชุมชนยังได้ใช้เงินที่ได้จากสินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตร (ธกส.) ไปใช้ไม่ถูกวัตถุประสงค์ในการ นำไปใช้เพื่อการลงทุน ทำให้เกิดภาวะหนี้สินและแก้ปัญหาผิดวิธี โดยการจัดกลุ่มสินเชื่อรายย่อยในชุมชน ซึ่งมีจำนวนมากกว่า 40 กลุ่ม เพื่อนำเงินมาแก้ปัญหาเงินกู้เฉพาะหน้าซึ่งยิ่งทำให้ปัญหาเพิ่มมากขึ้น แต่ท้ายที่สุด ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้มีองค์ความรู้ โดยได้อาศัยคุณลักษณะของความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน ในการฟื้นฟูความสามัคคีของชุมชนและนำไปสู่จุดเริ่มต้นของการเปิดเวทีระดมความคิดในการแก้ปัญหาต่าง ๆ รวมถึงการที่มีผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็งและลูกบ้านที่มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกันแก้ปัญหา ทำให้ชุมชนสามารถระดมสรรพกำลังในการเผชิญปัญหาได้ ทั้งยังได้มีการสร้างเครือข่ายในการเรียนรู้กับชุมชนภายนอกและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้ชุมชนบ้านสามขาได้รับการเลือกเป็นชุมชนนำร่องในการเรียนรู้และแก้ปัญหาเพื่อให้สามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ

ชุมพลภัทร์ คงธนจารุอนันต์ (2551) ได้วิจัยเรื่อง การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาด้านการดำเนินชีวิตเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ พบว่า เกษตรกรมีการจัดการที่ดินทำกิน ในการทำการเกษตรหลังจากได้มีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงโดยเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 99.3 มีการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 98.0 มีการผลิตเพื่อบริโภคเองในครัวเรือนถ้าเหลือจึงจะขาย เกษตรกรร้อยละ 54.2 ใช้พื้นที่ในการปลูกหอมกระเทียมและเกษตรกรทั้งหมดร้อยละ 100 มีความรู้/รับทราบแนวปฏิบัติตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาจากสื่อโทรทัศน์มีความตระหนักในการใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยรวม = 4.63) มีความพอใจในการใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยรวม

= 4.60) มีความภาคภูมิใจหลังใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยรวม = 4.97) เกษตรกรทั้งหมด ร้อยละ 100 มีความเต็มใจที่จะตัดสินใจเลือกใช้ชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และร้อยละ 71.9 เป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจในครอบครัว ร้อยละ 93.5 ของเกษตรกรระบุว่ามีหน่วยงานจากทางภาครัฐมีส่วนในการสนับสนุนในการตัดสินใจ เกษตรกรมีการจับจ่ายใช้สอยในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยรวม = 3.31) ร้อยละ 51.3 ของเกษตรกรใช้เงินทุน ตนเองในการลงทุนทำการเกษตร โดยร้อยละ 93.5 มีการทำบัญชีครัวเรือน ร้อยละ 99.3 มีรายได้พอต่อรายจ่าย ร้อยละ 99.3 มีการปลูกฝังเรื่องการประหยัดให้แก่สมาชิกในครอบครัว และร้อยละ 99.3 มีการวางแผนในการใช้จ่ายเงินประจำเดือนของครอบครัว ผลการศึกษาในด้านคุณภาพชีวิต พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีสุขภาพกายดีมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.73 และมีสุขภาพจิตที่เป็นปกติ คิดเป็นร้อยละ 98.7 ยังไม่แน่ใจ

ปวินท์ หน่อแก้ว (2552) ได้วิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนรูปแบบของการผลิตพืชเชิงพาณิชย์ของชาวปกากะญอ : กรณีศึกษาหมู่บ้านขุนแปะ ตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของเกษตรกรภายใต้การเปลี่ยนสังคมเกษตรกรรมสู่การผลิตพืชเชิงพาณิชย์นั้น ชาวปกากะญอ ตามลักษณะดั้งเดิมนั้นเป็นการเพาะปลูกข้าวเพื่อการบริโภคเป็นหลักมีการปลูกพืชผักอย่างอื่นบ้างผสมไปในไร่ข้าว เช่น มัน เผือกถั่ว งาม และแตง ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อเก็บไว้บริโภคแทบทั้งสิ้น และรูปแบบการใช้ที่ดิน นั้นมักจะเป็นการทำไร่หมุนเวียน ที่มีการปล่อยให้ดินได้พักตัวตามธรรมชาติ มีกฎเกณฑ์การใช้ที่ดินของหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิตและวิถีการผลิตเดิมของชาวปกากะญอได้เปลี่ยนไปเนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น นโยบายการใช้ประโยชน์จากที่ดินป่าไม้ของรัฐมีความเข้มงวดมากขึ้น การขยายพื้นที่ทำกินยากลำบากมากยิ่งขึ้น ผลทำให้ชาวปกากะญอต้องหาทางออกเพื่อความอยู่รอด โดยมีการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนให้ชาวปกากะญอผลิตพืชเพื่อขายเป็นเงินมากขึ้นจึงทำให้การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตและการดำรงชีวิตของชาวปกากะญอ จากการทำไร่หมุนเวียนซึ่งเป็นการหมุนเวียนพื้นที่เพาะปลูกมาเป็นการผลิตในพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดจากการศึกษาพบว่า การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตพืชเชิงพาณิชย์มีอยู่ 5 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบการผลิตแบบการหมุนเวียนพื้นที่และหมุนเวียนพืชเพาะปลูก การปรับเปลี่ยนในการผลิตของรูปแบบนี้ปัจจัยทางด้านที่ดินมีการถือครองที่ดินมากกว่า 2 แปลงขึ้นไป สภาพทางกายภาพนั้นพบว่าใช้ที่ดินที่มีความชันค่อนข้างน้อยไปจนถึงความชันค่อนข้างมาก โดยใช้แรงงานในครัวเรือน 3-4 คน กลุ่มครัวเรือนที่ผลิตรูปแบบนี้ส่วนมากได้แก่ ครัวเรือนที่มีรายได้มาก และครัวเรือนที่มีรายได้ปานกลาง

2. รูปแบบการผลิตแบบการไม่หมุนพื้นที่แต่หมุนเวียนพืชเพาะปลูก รูปแบบนี้ใช้มากที่สุด และส่วนมากจะเป็นครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้มากและรายได้ปานกลาง มีลักษณะทางกายภาพค่อนข้างราบ

3. รูปแบบการผลิตแบบการหมุนเวียนพื้นที่แต่ไม่หมุนเวียนพืชเพาะปลูก รูปแบบนี้พบน้อยที่สุดจาก ส่วนมากจะพบในแปลงที่มีพื้นที่ค่อนข้างชัน รูปแบบนี้ครัวเรือนจะมีพื้นที่จำนวนมากพอที่จะพักดินได้ ส่วนในด้านการใช้แรงงานและทุน มีความแตกต่างค่อนข้างน้อย

4. รูปแบบการผลิตแบบการไม่หมุนพื้นที่และไม่หมุนเวียนพืชเพาะปลูก พบในครัวเรือนมีจำนวนหรือพื้นที่จำกัด และความเหมาะสมในการปลูกพืชหรือปัจจัยทางด้านอื่นไม่ว่าจะเป็นทุนหรือแรงงานสภาพพื้นที่การผลิตมีพื้นที่ค่อนข้างชัน ต่างระดับและมีการถือครองจำนวนที่ดินไม่มาก รูปแบบนี้ที่พบในครัวเรือนที่มีรายได้ปานกลางและรายได้น้อย 5) รูปแบบการผลิตแบบผสมผสาน พบมากในเกษตรกรที่มีรายได้น้อย เนื่องจากปัจจัยด้านที่ดิน ทุน และแรงงาน มีอยู่อย่างจำกัด จึงไม่มีรูปแบบที่ตายตัวในการผลิต เพราะในแต่ละปี มีปัจจัยด้านต่างๆ ไม่แน่นอน จึงไม่สามารถกำหนดรูปแบบที่ทำการเพาะปลูกได้ อย่างไรก็ตามยังพบในกลุ่มครัวเรือนตั้งอย่างที่มีรายได้มาก 1 ราย ซึ่งมีที่ดินถึงมาก และกระจายในพื้นที่ค่อนข้างราบจึงสามารถใช้ปัจจัยเหล่านี้ผลิตในรูปแบบที่มีความหลากหลายได้

ลิขิต พลยศ (2549) ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบระหว่างระบบการปลูกข้าวแบบประณีตกับระบบการปลูกข้าวแบบปกติ ในพื้นที่นาลุ่มเขต ชลประทาน โดยทำการทดลอง 2 ปี การทดลอง ณ แปลงทดลอง ของศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ งานทดลองในปีที่ 1 และงานทดลองปีที่ 2 การทดลองที่ 1 พบว่า ระบบการปลูกข้าวแบบประณีตมีแนวโน้มความสูงต้นข้าวเฉลี่ยดีกว่าระบบนาดำ แต่ผลผลิตที่ได้ในระบบการปลูกข้าวแบบประณีต และ ระบบนาดำไม่ได้แตกต่างกัน ซึ่งงานทดลองปี ที่ 1 ได้ผลผลิตเฉลี่ย 816 ก.ก./ไร่ นอกจากนี้ยังพบว่างานทดลองปี ที่ 2 การทดลองที่ 1 มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างระบบการปลูกและพันธุ์ข้าวโดยระบบการปลูกข้าวแบบประณีต ใช้ข้าวพันธุ์ กข 6 ให้ผลผลิต 959 ก.ก./ไร่ ไม่ต่างกับพันธุ์สันป่าตอง 1 ซึ่งได้ผลผลิตรวม 916 ก.ก./ไร่ แต่ในระบบนาดำ ข้าวพันธุ์สันป่าตอง 1 ให้ผลผลิต 1,154 ก.ก./ไร่ ดีกว่าพันธุ์ กข 6 ซึ่งได้ผลผลิต 1,017 ก.ก./ไร่ และพบว่า วิธีการจัดการปุ๋ยมีผลต่อการให้ผลผลิต โดยงานทดลองปี ที่ 1 แปลง ที่ให้ปุ๋ยเคมีได้ผลผลิต 915 ก.ก./ไร่ มากกว่าแปลงที่ให้ปุ๋ยหมัก ร่วมกับปุ๋ยเคมี และแปลงที่ไม่ให้ปุ๋ยซึ่งได้ ผลผลิต 849 และ 689 ก.ก./ไร่ตามลำดับ ในงานทดลองปี ที่ 2 การทดลองที่ 1 แปลงที่ให้ปุ๋ยเคมีได้ผลผลิต 1,140 ก.ก./ไร่ มากกว่าแปลงที่ให้ปุ๋ยหมักร่วมกับปุ๋ยเคมีซึ่งได้ผลผลิต 1,012 ก.ก./ไร่ และมากกว่าแปลงที่ให้ปุ๋ยหมักซึ่งได้ผลผลิต 873 ก.ก./ไร่ และพบงานทดลองปีที่ 4 ภายใต้ระบบการปลูกข้าวแบบประณีตพบการระบาดของไส้เดือนฝอยปมรากข้าว (Meloidogyne

graminicola) ช่วงที่มีการให้น้ำแบบเปียกแห้งสลับกัน แต่จำนวนปมลดลงเมื่อมีการขังน้ำในระยะข้าวเริ่มสร้างช่อดอกในงานทดลอง ปีที่ 2 โดยการทดลองที่ 1 ได้ทำการวัดการสะสมไนโตรเจนและคุณภาพการสี พบว่า แปลงที่ให้ปุ๋ยเคมีมีไนโตรเจนในเมล็ดเฉลี่ย 9.5 กก.ไนโตรเจน/ไร่ มากกว่าแปลงที่ให้ปุ๋ยหมักร่วมกับ ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยหมักซึ่งมี 7.7 และ 6.7 กก.ไนโตรเจน/ไร่ ในระบบการปลูกข้าวแบบประณีตไม่มีความแตกต่างของไนโตรเจนในเมล็ดระหว่างพันธุ์ข้าว และไม่มีความแตกต่างของไนโตรเจนในฟางใน วิธีการให้ปุ๋ยที่ต่างกัน แต่ในระบบนาดำ ข้าวพันธุ์กข 6 มีไนโตรเจนในเมล็ด 9.8 กก.ไนโตรเจน/ไร่ มากกว่าข้าวพันธุ์สันป่าตอง 1 ซึ่งมี 7.3 กก.ไนโตรเจน/ไร่ แปลงที่ให้ปุ๋ยหมักร่วมกับปุ๋ยเคมีและแปลงที่ให้ ปุ๋ยหมักมีไนโตรเจนในฟางข้าว 18.2 และ 15.8 กก.ไนโตรเจน/ไร่ มากกว่าแปลงที่ให้ปุ๋ยเคมีซึ่งมี 11.4 กก.ไนโตรเจน/ไร่ ด้านคุณภาพการสีพบว่า เปอร์เซ็นต์ข้าวตันในระบบการปลูกข้าวแบบประณีต ข้าว พันธุ์กข 6 ได้ 51% มากกว่าพันธุ์สันป่าตอง 1 ซึ่งได้ 35% แต่ในระบบนาดำ ข้าวพันธุ์สันป่าตอง 1 มี เปอร์เซ็นต์ข้าวตัน 52% มากกว่าพันธุ์กข 6 ซึ่งได้ 45% ส่วนงานทดลองปีที่ 2 การทดลองที่ 2 ศึกษาผลของระยะปลูก ภายใต้ระบบการปลูกข้าวแบบประณีต พบว่าที่ระยะปลูก 40 × 40 เซนติเมตรมีจำนวนหน่อและจำนวนรวงต่อตารางเมตรเฉลี่ยมากกว่า ที่ระยะปลูก 30 × 30 และ 25 × 25 เซนติเมตร ทำให้ที่ระยะปลูก 40×40 เซนติเมตรได้ผลผลิตเฉลี่ย 1,609 กก./ไร่ มากกว่าที่ระยะปลูก 30 × 30 และ 25 × 25 เซนติเมตร ซึ่งได้ผลผลิตเฉลี่ยที่ 1,335 และ 1,074 กก./ไร่ ตามลำดับ จากผลการทดลองสรุปได้ว่า ระบบการปลูกข้าวแบบประณีตในฤดูนาปีทำได้ยาก เพราะมีปัญหาในการควบคุมน้ำในแปลงนา แต่ในฤดูนาปรังในพื้นที่เขตชลประทานที่มีการจัดการน้ำได้ดี การ ปลูกข้าวแบบประณีตโดยใช้ระยะปลูกห่าง ให้ผลผลิตที่น่าพอใจ

ศุภิจ รัตนศรีวงษ์ และคณะ (2551) ได้วิจัยและพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาการผลิตข้าวเฉพาะพื้นที่ พบว่า ผลจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมประชุม 11 หมู่บ้าน ตำบลหนองหมื่นถ่าน อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด ปรากฏว่า เกษตรกรที่มีอาชีพหลักในการทำนา ภายใต้อำนาจของทรัพยากรธรรมชาติ คือ นาเป็นดินทราย ขาดความอุดมสมบูรณ์ อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ต้นทุนการผลิตสูง ปัญหาและข้อจำกัดในการผลิตข้าวที่สำคัญ ได้แก่ 1. ฝนแล้ง ทำให้ข้าวขาดน้ำ 2. ดินอุ้มน้ำไม่ดี 3. หนอนกอและเพลี้ยไประบาดในช่วงฝนแล้ง 4. ค่าแรงและค่าปุ๋ยแพง 5. พันธุ์ข้าวซ้อมมือมีเมล็ดปน และ 6. ราคาต่ำและถูกกดราคาเรื่องความชื้น ดังนั้น เกษตรกรได้เสนอแนวทางลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิตข้าวให้สูงกว่า 450 ก.ก.ต่อไร่ ได้แก่ 1. ลดพื้นที่นาให้พอดีแรงงาน 2. ทำนาดำ 3. การปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอ 4. ปรับดินโดยไถกลบตอซัง 5. ใส่มูลวัว ใส่ปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยเคมี ทั้งนี้มีข้อเสนอแนะเกษตรกรให้เครื่องพ่นข้าวในกรณีที่ขาดแคลนแรงงาน และวิธีการตัดต้นข้าวนาหว่านเป็นทางเลือกในการกำจัดวัชพืชและได้ปุ๋ย

อาคม พรหมเสน (2552) ศึกษาวิจัยเรื่อง การยอมรับระบบเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรโดยใช้สถิติไคสแควร์ ผลการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้ปลูกพืชอินทรีย์พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย อายุโดยเฉลี่ย 37.9 ปี มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 5.10 คน ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาต่ำกว่าระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสบการณ์การปลูกพืชอินทรีย์ เฉลี่ย 1.46 ปี เกษตรกรมีขนาดของพื้นที่ผลิตพืชอินทรีย์มากกว่า 1 ไร่ แรงงานที่ใช้ในการผลิตพืชอินทรีย์มาจากแรงงานในครอบครัว ซึ่งต้นทุนการผลิตพืชอินทรีย์เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตแบบไม่ได้ใช้อินทรีย์ เกษตรกรใช้ต้นทุนเท่าเดิม เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 20,522.45 บาท มีจำนวนหนี้สินเฉลี่ย 16,952.15 บาท และมีค่าใช้จ่ายประจำครัวเรือนเฉลี่ย 2,157.04 บาท ซึ่งเกษตรกรมีการติดต่อสื่อสารกับเกษตรกรรายอื่นในรอบเดือน จำนวน 1 - 2 ครั้ง/เดือน มีการติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในรอบเดือนจำนวน 1 - 2 ครั้ง/เดือน และมีประสบการณ์การฝึกอบรมจำนวน 1 - 2 ครั้ง/ปี สำหรับการปฏิบัติของเกษตรกรต่อการทำการเกษตรกรรมในระบบเกษตรอินทรีย์ตามมาตรฐานของเกษตรอินทรีย์โครงการหลวง (มกท.) พบว่า เกษตรกรมีคะแนนการปฏิบัติของเกษตรกรต่อการทำการเกษตรกรรมในระบบเกษตรอินทรีย์ตามมาตรฐานของเกษตรอินทรีย์โครงการหลวง (มกท.) ในระดับมาก การทดสอบสมมุติฐานพบว่าอายุ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ระดับการศึกษา ประสบการณ์การปลูกพืช ขนาดของพื้นที่ผลิตพืช หรือข้าว แรงงานในครอบครัว ต้นทุนการผลิตพืช หนี้สินและประสบการณ์การฝึกอบรมพบว่าไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับการยอมรับของเกษตรกรต่อวิธีการปฏิบัติในการทำการเกษตรกรรมในระบบเกษตรอินทรีย์ตามมาตรฐานของเกษตรอินทรีย์โครงการหลวง (มกท.) ส่วนค่าใช้จ่ายประจำครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการยอมรับของเกษตรกรต่อวิธีการปฏิบัติในการทำการเกษตรกรรมในระบบเกษตรอินทรีย์ตามมาตรฐานของเกษตรอินทรีย์โครงการหลวง (มกท.) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และพบว่า เพศ รายได้จากการขายผลผลิต การติดต่อกับเกษตรกรรายอื่น การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความสัมพันธ์กับการยอมรับของเกษตรกรต่อวิธีการปฏิบัติในการทำการเกษตรกรรมในระบบเกษตรอินทรีย์ตามมาตรฐานของเกษตรอินทรีย์โครงการหลวง (มกท.) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01

สุภาพร ลาภจิตร (2552) การวิจัยปฏิบัติการ: การออกแบบและพัฒนาระบบการเรียนรู้ภาคประชาชนบนพื้นฐานวิถีสุรินทร์แบบบูรณาการสู่การเป็นสังคมชุมชนพึ่งตนเอง มีวัตถุประสงค์ เพื่อออกแบบระบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อยกระดับการเรียนรู้ของภาคประชาชนสู่การเป็นสังคมชุมชนพึ่งตนเอง ดำเนินการตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2549 – มกราคม พ.ศ. 2552 โดยปฏิบัติการกับกลุ่ม

ผู้เรียน จำนวน 60 คน ในกิจกรรมการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน ณ บ้านนาตั้ง หมู่ที่ 8 และ 9 อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการจัดการศึกษาเพื่อ พัฒนาสังคมและชุมชนที่ผ่านมา มีการสอนหรือจัดการเรียนรู้เป็นหลักสูตรระยะสั้น ๆ ขาดการบูรณาการ เชื่อมโยง ส่งผลให้คนในชุมชนไม่สามารถพัฒนาไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง เมื่อผู้วิจัย ได้มาจัดระบบและกระบวนการเรียนรู้โดยดึงผู้เรียนและคนในชุมชนเข้ามาร่วมในการจัดการเรียนรู้ ให้เป็นไปตามสภาพปัญหาความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นการจัดองค์ประกอบการเรียนรู้ในชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นห้องเรียน ในการกลับไปเรียนรู้รากเหง้าประวัติศาสตร์ชุมชน (Back to the basic) เรียนรู้สิ่งใกล้ตัวและมีอยู่ในชุมชน เรียนรู้จากปราชญ์หรือภูมิปัญญา ผู้รู้ในหมู่บ้านและชุมชน โดยการบูรณาการความรู้และทักษะการดำรงชีวิต นำมาพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของประชาชนสู่การ เป็นสังคมชุมชนพึ่งตนเอง ด้วยกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สอนงานกัน การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การรวมกลุ่มพัฒนาการเรียนรู้ การพัฒนาอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ การรวมกลุ่มเครือข่าย ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง

มณีมัย ทองอยู่ และคณะ (2549) วิจัยเรื่อง ทุนชุมชน: รากแก้วของการสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนและสังคม ผลจากการ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทั้ง 10 หมู่บ้านในภาคอีสาน สามารถสรุปถึง ยุทธศาสตร์ เพื่อการอยู่รอดของชาวนาได้ 5 ประการ ที่มี ความสัมพันธ์กัน ได้แก่ 1. การผลิตเพื่อบริโภคควบคู่ไปกับการผลิตเพื่อการค้า 2. การแตกกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากการทำ เกษตรเป็นหลักไปสู่กิจกรรมนอกการเกษตร 3. การรักษาที่ดินเพื่อการเกษตรของครัวเรือน 4. การ รักษาบทบาทของครอบครัวไว้ในฐานะเป็นหน่วยหลักในการผลิตและการจัดสรรแรงงานและ หรือ ทรัพยากรที่หาได้ และ 5. การใช้ทุนสังคมเป็นฐานในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ยุทธนา หาระบุตร (2553) ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สู่การ ปฏิบัติระดับครัวเรือนในชุมชนภาคอีสานตอนใต้ พบว่า บุคคลพอเพียง ครัวเรือนพอเพียงและชุมชน พอเพียง โดยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติต้องขับเคลื่อนโดยใช้ยุทธศาสตร์ คัดสรร 5 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย 1. การปฏิบัติจริงและการเรียนรู้ : ให้บุคคลครอบครัวปฏิบัติจริง และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 2. การสร้างธรรมเนียมครัวเรือน : โดยแต่ละครัวเรือนร่วมกันกำหนดและ ปฏิบัติตามธรรมเนียมพอเพียงของครัวเรือน 3. ขับเคลื่อนแบบมีส่วนร่วมและพึ่งพาตนเอง : ปฏิบัติ อย่างเป็นระบบเน้นความเข้าใจ เข้าถึงการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายและพึ่งตนเอง 4. การเสริมแรงด้วย ความสำเร็จ : ใช้บทเรียนและความสำเร็จเป็นตัวเสริมแรงให้มีความกระตือรือร้นและพัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง 5. การจัดการความรู้เศรษฐกิจพอเพียง : เป็นการจัดการความรู้ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน กำหนดความรู้ที่ต้องเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างและสะสมองค์ความรู้ การขับเคลื่อนความสำเร็จ ภายใต้ง่อนไขทางวัฒนธรรม ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และการมีส่วนร่วมของครอบครัว

ชุมชน

อภิชาติ พงษ์ศรีหกุลชัย และคณะ (2556) นำเสนอผลวิจัยต่อสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา ได้วิเคราะห์สถานการณ์ความมั่นคงของอาหารประเทศญี่ปุ่น และฟิลิปปินส์ โดยญี่ปุ่นตั้งเป้าการพึ่งพาตนเองทาง ด้านอาหารเพียงร้อยละ 40-45 แต่ก็มั่นใจว่าจะจัดหาอาหารที่มีคุณภาพให้พอเพียงกับความต้องการภายในประชากรในอนาคต ส่วนฟิลิปปินส์ขาดความมั่นคง ทางอาหาร เนื่องจากความสามารถการแข่งขันภาคเกษตรของประเทศต่ำ และฟิลิปปินส์ได้เปลี่ยนจาก เป็นประเทศผู้ส่งออกไปเป็นประเทศผู้นำเข้าข้าวเป็นอันดับ 1 ของโลก ถึงแม้รัฐบาลจะมีมาตรการ ต่าง ๆ ที่จะเพิ่มผลผลิตแต่ก็ยังไม่สามารถผลิตให้พอเพียงต่อความต้องการของประเทศ เพราะปัญหา ภัยธรรมชาติและการเพิ่มขึ้นของประชากร

ประภาส ปันตบแต่ง และสุภา ไขเมือง (2558) นำเสนอผลงานวิจัย การเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจการเมืองในชุมชนชนบทและการปรับตัวของชาวนา โดยชาวนาชนบทยังครอบครองที่ดิน ขนาดเล็ก ต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตต่ำ และค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูงตามวัฒนธรรมการบริโภค สมัยใหม่ อยู่ในสถานะ “จมน้ำ” หรือ “ล้าถักน้ำ” อันเกิดจากปัญหาของวิกฤติแห่งการยังชีพ การผูก ร่อนของระบบเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ และสถาบันเดิม คนชนบทได้สร้างความสัมพันธ์แบบใหม่ โดยยึดโยงเข้ากับเครือข่ายทางการเมืองภายนอกทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นเพื่อเป็นหนทาง ให้พวกเขามีชีวิตรอดได้

Meredith T. Nile and others (2013) ศึกษาเรื่องการรับรู้และการตอบสนอง ของเกษตรกร ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพ ภูมิอากาศของแคลิฟอร์เนีย พบว่า มี 3 ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกร คือ 1. สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง หรือมีความผันผวนย่อมมี ผลกระทบโดยตรงต่อเกษตรกรและการผลิต 2. ประสบการณ์ทำให้รับรู้การเปลี่ยนแปลงสภาพ ภูมิอากาศที่เกิดขึ้นซึ่งเกษตรกร ต้องเตรียมแผนในการผลิต และ 3. นโยบายด้านสิ่งแวดล้อมมีผลต่อ เกษตรกรในการตอบสนองด้านนโยบาย

Masoud Yazdanpanah and others (2015) ศึกษาเรื่องการคาดการณ์พฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์ น้ำของเกษตรกรในอิหร่านเพื่อการผลิต พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในพื้นที่แห้งแล้ง และกึ่งแห้งแล้งเป็นปัญหามากยิ่งขึ้น ในอนาคต ปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้นในอิหร่าน ในรอบ 30 ปีได้ กลาย เป็นความสำคัญในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนมากขึ้น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องใน การบริหารจัดการแหล่งน้ำส่วนใหญ่เน้นไปที่ การเพิ่มแหล่งน้ำ โดยมีได้สนใจวิธีการในการอนุรักษ์ น้ำโดยใช้ทฤษฎีองค์ความรู้ทางสังคมหรือภูมิปัญญา ดังนั้นในงานวิจัยจึงได้ทดลองกับกลุ่ม อาสาสมัครพบว่า อาสาสมัครมีความเข้าใจและรับรู้วิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยสามารถผลักดัน ให้มีการอนุรักษ์และจัดการน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเป็นปัจจัย

สำคัญที่สุดของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรในการอนุรักษ์น้ำเพื่อการผลิต

การบริหารจัดการแหล่งน้ำส่วนใหญ่เน้นไปที่การเพิ่มแหล่งน้ำ โดยมีได้สนใจวิธีการในการอนุรักษ์น้ำโดยใช้ทฤษฎีองค์ความรู้ทางสังคม หรือภูมิปัญญา ดังนั้นในงานวิจัยจึงได้ทดลองกับกลุ่มอาสาสมัครพบว่า อาสาสมัครมีความเข้าใจและรับรู้วิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยสามารถผลักดันให้มีการอนุรักษ์และจัดการน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรในการอนุรักษ์น้ำเพื่อการผลิต

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชาวนาทั้งในและต่างประเทศ พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและการเมือง ส่งผลทำให้ชาวนาต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โดยชาวนาชนบทยังครอบครองที่ดินขนาดเล็ก ต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตต่ำ และค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูงตามวัฒนธรรมการบริโภคสมัยใหม่ สำหรับปัญหาและข้อจำกัดในการผลิตข้าวที่สำคัญของชาวนาอีสาน ได้แก่ ขาดแคลนแหล่งน้ำ ฝนแล้งทำให้ข้าวขาดน้ำ สภาพดินเป็นดินทราย ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ค่าแรงและค่าปุ๋ยแพง พันธุ์ข้าวที่ซื้อมามีเมล็ดปน ราคาต่ำและถูกกดราคาเรื่องความชื้นดังนั้นชาวนาต้องเรียนรู้ พัฒนา เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และแสวงหาความรู้ให้เท่าทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน ในงานที่ศึกษามาได้เสนอแนวทางเพื่อความอยู่รอดของชาวนาหรือเกษตรกร ที่สำคัญ ได้แก่ ลดต้นทุน และเพิ่มผลผลิตข้าว ลดพื้นที่นาให้พอดีแรงงาน ทำนาคำ การปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอ การผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ การปลูกพืชหมุนเวียนพืชคลุมดิน การใช้ทรัพยากรหรือทุนทางสังคม ภูมิปัญญาและการสร้างเครือข่าย ประเด็นสำคัญจากที่ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้นำมาเป็นตัวแปรสำคัญสำหรับการใช้การศึกษาและวางกรอบการวิจัยครั้งนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาและทบทวนองค์ความรู้เชิงทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยการ พัฒนาความมั่นคง ของชาวนาไทย ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยของนักวิชาการต่าง ๆ ได้กรอบแนวคิดสำหรับการศึกษาวิจัยใน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านนโยบายรัฐต่อชาวนา 2. ด้านเศรษฐกิจพอเพียง 3. ด้านการจัดการทำนา และ 4. ด้านความมั่นคงของชาวนาไทย ซึ่งทั้ง 4 ด้านมีความสัมพันธ์เชิงเหตุผลต่อกันทั้งมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อม และได้กำหนดตัวแปรแฝง และตัวแปรเชิงสังเกต สำหรับศึกษาดังนี้ และดังแสดงในภาพที่ 2

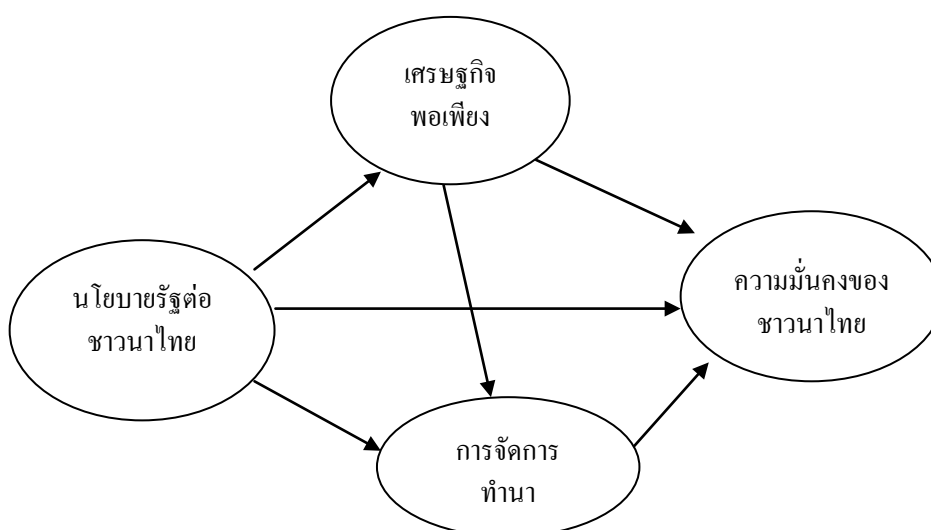
ด้านที่ 1 นโยบายรัฐต่อชาวนา ไทย (Government policies) ได้ประยุกต์จากแนวความคิดของ แครนซ์ (Krantz, 2001); อรุณ อวนสกุล (2542); อรทัย มิ่งธิพล และ กัลยารัตน์ ลิ้มเสวี (2551); วสันต์พงษ์ ใจอินผล (2554); ธวัชชัย เฟ็งพินิจ(2554;สุพัตษาโอทาศรี (2554); อภิชาติ ทองอยู่ (2010); จุฑาทิพย์ ภัทราวาท (2555); เสรี พงศ์พิศ (2556); สมพร อิศวิลานนท์ (2556); เอ็นนู ชื่อสุวรรณ

(2557); ประเวศ วะสี (2557); ประกาศ ปิ่นตบแต่ง (2558) มาใช้เป็นตัวแปรแฝง และมีตัวแปรเชิงสังเกต จำนวน 8 ด้าน ประกอบด้วย 1. นโยบายรัฐ 2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม 3. กลยุทธ์การนำนโยบายไปปฏิบัติ 4. การปรับปรุงกฎหมาย 5. การจัดการที่ดินทำกิน 6. การจัดการระบบชลประทาน/น้ำ 7. การจัดการตลาด และ 8. การส่งเสริมความรู้

ด้านที่ 2 เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy) ผู้วิจัยได้นำแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวความคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล อดุลยเดช มาใช้เป็นตัวแปรแฝง และมีตัวแปรเชิงสังเกต จำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1. การอยู่อย่างพอประมาณ 2. การมีเหตุผล 3. การมีภูมิคุ้มกัน 4. การมีเงื่อนไขความรู้ และ 5. การมีเงื่อนไขคุณธรรม

ด้านที่ 3 การจัดการทำนา (Management) ผู้วิจัยได้ประยุกต์จากแนวความคิดของ แครนซ์ (Krantz, 2001); มาร์ควอดท์ (Marquardt, 2002); นกตล หงส์ศรีพันธ์ (2552); สุปัตชา โอทาศรี (2554); อภิชาติ ทองอยู่ (2010); มณีมีชัย ทองอยู่ (2549); ธีรนา จิตต์สงวน (2554); วสันต์พงษ์ ใจอินผล (2554); จุฑาทิพย์ ภัทราวาท (2555); เสรี พงศ์พิศ (2556); ประเวศ วะสี (2557); นิพนธ์ พัวพงศกร (2557) มาใช้เป็นตัวแปรแฝง และมีตัวแปรเชิงสังเกต จำนวน 8 ด้าน ประกอบด้วย 1. การวางแผน 2. พฤติกรรมชาวนา 3. เครื่องมือ-ที่ดิน-พันธุ์ข้าว-ปุ๋ย 4. การจัดการแหล่งน้ำ 5. แรงงาน 6. การแสวงหาความรู้ 7. การพัฒนาคุณภาพผลผลิต และ 8. การตลาด

ด้านที่ 4 การความมั่นคง (Security) ของชาวนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย ผู้วิจัยได้นำแนวความคิด กระบวนการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2554) มาใช้เป็นตัวแปรแฝง (Latent variable) และมีตัวแปรเชิงสังเกต (Observed variable) จำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านการเงิน 2. ด้านอาชีพ 3. ด้านความสุข และ 4. ด้านการเรียนรู้และพัฒนา

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัยการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) มีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ 1. เพื่อศึกษาสภาพของปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย 2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตามแบบจำลองสมการโครงสร้างเกี่ยวกับ การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ในเขตพื้นที่อีสานใต้ 3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ระหว่างปัจจัยสำคัญตามแบบจำลองสมการโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ และ 4. เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงที่เหมาะสมให้ชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย วิธีดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และการเลือกกลุ่ม
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล
5. เกณฑ์การแปลความหมายข้อมูล

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และการเลือกกลุ่ม

1. ประชากร ที่ใช้ในการวิจัย ทั้งหมดเป็นผู้ประกอบอาชีพชาวนาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ของภาคอีสานใต้ ใน 5 จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และ นครราชสีมา

2. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัย เป็นตัวแทนของชาวนา ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ของภาคอีสานใต้ ใน 5 จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และ นครราชสีมา จำนวน 385 คน [กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจาก ตารางสุ่มของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp. 607-610 อ้างถึงใน สุธธนู ศรีไสย์, 2551: 132-133)] ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 และเพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินการในกรณีนี้ ผู้วิจัยจะใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนชาวนาจำนวน 400 คน

3. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการเลือกกลุ่ม แบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling) โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

ขั้นที่ 1 จำแนกกลุ่มชานาในภาคอีสานได้ออกตามจังหวัดต่าง ๆ 5 จังหวัด โดยใช้การเลือกแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling)

ขั้นที่ 2 กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นชานาจำแนกตามจังหวัดต่างๆ เท่ากัน โดยการคำนวณสัดส่วนหรือโควตา (Quota sampling) จำแนกตามแต่ละจังหวัด ได้จำนวนชานาแต่ละจังหวัดในภาคอีสานได้ จังหวัดละ 80 คน (รวมทั้งหมด 5 จังหวัดเป็น 400 คน)

ขั้นที่ 3 สุ่มรายชื่ออำเภอในแต่ละจังหวัด จังหวัดละ 4 อำเภอโดยการเลือกสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling)

ขั้นที่ 4 เลือกสุ่มชานาที่เป็นตัวแทนในการวิจัยของแต่ละอำเภอ โดยใช้การเลือกสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling)

ผลการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง สรุปได้ดังรายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวนชานาแต่ละจังหวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

เขตจังหวัด	อำเภอที่ 1*		อำเภอที่ 2*		อำเภอที่ 3*		อำเภอที่ 4*		รวม		%
	สุ่ม	กลับคืน	สุ่ม	กลับคืน	สุ่ม	กลับคืน	สุ่ม	กลับคืน	สุ่ม	กลับคืน	
อุบลราชธานี	20	20	20	20	20	20	20	20	80	80	20
ศรีสะเกษ	20	20	20	20	20	20	20	20	80	80	20
สุรินทร์	20	20	20	20	20	20	20	20	80	80	20
บุรีรัมย์	20	20	20	20	20	20	20	20	80	80	20
นครราชสีมา	20	20	20	20	20	20	20	20	80	80	20
รวม	100	100	100	100	100	100	100	100	400	400	100

* รายชื่ออำเภอที่ใช้เป็นฐานเก็บรวบรวมข้อมูล ดูรายละเอียดได้จาก ภาคผนวก ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ลักษณะเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในการศึกษา จำแนกออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็น คำถามเลือกตอบ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส วุฒิการศึกษาสูงสุด รายได้ต่อปี และ ประสบการณ์การเป็นชานา

ตอนที่ 2 สภาพของปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย มีลักษณะเป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (5 Rating scales) ประกอบด้วย 4 ปัจจัยแฝงและ 24 องค์ประกอบเชิงยืนยัน (รวมทั้งหมด 80 ข้อ) ได้แก่ ก. ปัจจัยแฝงนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย ประกอบด้วย ตัวแปรเชิงสังเกต 8 ด้าน คือ 1. นโยบายรัฐ 2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม 3. กลยุทธ์การนำนโยบายไปปฏิบัติ 4. การปรับปรุงกฎหมาย 5. การจัดการที่ดินทำกิน 6. การจัดการระบบชลประทาน /น้ำ 7. การจัดการตลาด และ 8. การส่งเสริมความรู้ ข. ปัจจัยแฝงเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยตัวแปรเชิงสังเกต 5 ด้านคือ 1. การอยู่อย่างพอประมาณ 2. การมีเหตุผล 3. การมีภูมิคุ้มกัน 4. การมีเงื่อนไขความรู้ และ 5. การมีเงื่อนไขคุณธรรม ค. ปัจจัยแฝงการบริหารจัดการทำนา ประกอบด้วยตัวแปรเชิงสังเกต 8 ด้านคือ 1. การวางแผน 2. พฤติกรรมชาวนา 3. เครื่องมือ-ที่ดิน-พันธุ์ข้าว-ปุ๋ย 4. ระบบชลประทาน 5. แรงงาน 6. การแสวงหาความรู้ 7. การพัฒนาคุณภาพผลผลิต และ 8. การตลาด และ ง. ปัจจัยแฝงการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ประกอบด้วยตัวแปรเชิงสังเกต 4 ด้านคือ 1. ด้านการเงิน 2. ด้านอาชีพ 3. ด้านความสุข และ 4. ด้านการเรียนรู้และพัฒนา

2. การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 การทดสอบความตรง (Validity) ของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ สร้างและพัฒนาขึ้นมา ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงในด้าน เนื้อหา ภาษา ข้อความ ความหมาย และ โครงสร้าง รวมทั้งการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา กับสิ่งที่ต้องการ การศึกษา (Item Objective Congruence: IOC) ผลการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา กับสิ่งที่ต้องการ การศึกษา โดยการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องรวมทั้งฉบับเป็น 0.975 (ดูรายละเอียดได้จากภาคผนวก ข) สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน มีรายนามดังนี้

1. นายจันทิ ประทุมภา	ปราชญ์ชาวบ้าน จ. นครราชสีมา
2. จำสิบเอก เสวย จานิกกรณ์	ปราชญ์ชาวบ้าน จ. สุรินทร์
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี ศรีวงษ์ชัย	อาจารย์คณะเกษตรศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์
4. นายทรงชัย ขยันงาน	อาจารย์เชี่ยวชาญ กรรมการศึกษานอกโรงเรียน
5. นายอุตร ชมาฤกษ์	เกษตรจังหวัดอุบลราชธานี

2.2 การทดสอบความเที่ยง (Reliability) ของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คนไปปรับปรุงแก้ไข หลังจากนั้นได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ไปลองใช้ (Tryout) กับกลุ่มตัวอย่างชาวนาที่ไม่ได้นำมาใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างจริงในการศึกษารั้งนี้ จำนวน 60 คน ที่หมู่บ้านเกษตรพัฒนา อำเภอ

วารินชำราบ จังหวัด อุบลราชธานี หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้รับทั้งหมด 60 ชุดนี้ไปคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์ ความเที่ยงหรือความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงแบบอัลฟา (Alpha-reliability Coefficient) ทั้งฉบับเป็น 0.991 (ดูรายละเอียดได้จากภาคผนวก ก) และ หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลมาได้ทั้งหมด จำนวน 400 ชุด ผู้วิจัยได้นำข้อมูลไปคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงแบบอัลฟาอีกครั้งหนึ่ง ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงทั้งฉบับเป็น 0.986 นอกจากนี้ยังจำแนกค่าดังกล่าวออกเป็นปัจจัยด้านต่างๆ (ดูรายละเอียดได้จากภาคผนวก ก) สรุปได้ดังนี้

ด้าน	ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงแบบอัลฟา
1. นโยบายรัฐต่อชาวนาไทย	0.958
2. เศรษฐกิจพอเพียง	0.955
3. การบริหารจัดการทำนา	0.978
4. ความมั่นคงของชาวนาไทย	0.953
รวมทั้งฉบับ	0.986

สรุปได้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (แบบสอบถาม) ครั้งนี้ มีการพัฒนาคุณภาพทั้งในด้านความตรง (Validity) และ ความเที่ยง (Reliability) อยู่ในระดับที่เหมาะสม ดังนั้นเครื่องมือสำหรับการวิจัยครั้งนี้ จึงมีคุณภาพอยู่ในระดับสูงขึ้นไป สามารถนำไปใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้อย่างเหมาะสม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามถาม กับชาวนาไทยในเขตพื้นที่ภาคอีสานใต้ ใน 5 จังหวัด จำนวน 400 ราย โดยมีการดำเนินการตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วเสร็จดังนี้

1. ปฏิบัติภาคสนามเพื่อ เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามถาม โดยผู้วิจัยได้ไปเก็บรวบรวมด้วยตนเอง และให้ผู้ช่วยนักวิจัยที่ผ่านการชี้แนะจากผู้วิจัยและรับทราบเงื่อนไขของการวิจัยแล้ว ไปช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลให้
2. การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม เริ่มตั้งแต่เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2557 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2557

การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ ข้อมูลด้วย โปรแกรมชุดค่าสถิติสำเร็จรูปด้วยคอมพิวเตอร์ แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 5 ตอนคือ

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ จำนวน (Frequency) และ ร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ศึกษาสภาพของปัจจัย การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ในเขตพื้นที่อีสานใต้ ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และ การทดสอบความมี นัยสำคัญระหว่างค่าเฉลี่ย กับ เกณฑ์ที่ตั้งไว้ (ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ของมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 เกณฑ์ ดังกล่าวเป็นดังนี้

1. ถ้าค่าเฉลี่ยเลขคณิตที่ได้จากการวิจัย กับเกณฑ์ (ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ใน 5 Rating scales) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ค่าเฉลี่ยนั้นสูงกว่าเกณฑ์ จะถือ ว่า ระดับปัจจัยประเด็นนั้นอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

2. ถ้าค่าเฉลี่ยเลขคณิตที่ได้จากการวิจัย กับเกณฑ์ (ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ใน 5 Rating scales) ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าเฉลี่ยนั้นเท่ากับหรือใกล้เคียงกับ เกณฑ์ จะถือว่า ระดับปัจจัยประเด็นนั้นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

3. ถ้าค่าเฉลี่ยเลขคณิตที่ได้จากการวิจัย กับเกณฑ์ (ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ใน 5 Rating scales) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าเฉลี่ยนั้นต่ำกว่าเกณฑ์ จะถือ ว่า ระดับปัจจัยประเด็นนั้นอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 “วิเคราะห์องค์ประกอบ เจริญยืนตามแบบจำลองสมการ โครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของ ชาวนาไทย ในเขต พื้นที่อีสานใต้” ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ การวิเคราะห์องค์ประกอบเจริญยืน จากโปรแกรม LISREL Version 8.72 และพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely standardized solution ตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป เป็นองค์ประกอบสำคัญ

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 “ศึกษาความสัมพันธ์เชิง เหตุผล ระหว่างปัจจัยสำคัญตามแบบจำลองสมการ โครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของ ชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้” ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ การวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) โดยใช้ โปรแกรม LISREL Version 8.72 แบบ Basic model

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนที่ 3 และ ตอนที่ 4 การพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path coefficients) และค่าสถิติเกี่ยวกับความสอดคล้องของข้อมูลเชิงประจักษ์กับแบบจำลอง ก่อนที่ จะแปลผลข้อมูลตามแบบจำลอง โครงสร้างที่นักวิจัย ได้พัฒนาขึ้นมา ผลลัพธ์ที่ได้จะต้องเป็นไปตาม ข้อตกลงทางสถิติดังนี้ 1. ค่าไคสแควร์ (Chi-square value) ต้องไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือ $P > .05$ 2. ค่าไคสแควร์ หาดด้วย ระดับชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of freedom หรือ df)

ต้องไม่เกิน 2 และ 3. ค่า Root Mean Square Error of Approximation หรือ RMSEA ต้องมีค่าน้อยกว่า 0.05 (Kline, 1998; Ullman, 2001; Stieger, 1990) นอกจากนี้ยังได้ใช้เกณฑ์การพิจารณาระดับความสำคัญของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงของชาวนาไทย ตามแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model or SEM) ทั้งทางตรง (Direct effect) และ ทางอ้อม (Indirect effect) จะพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ของเส้นทาง (Path coefficient) โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของ คีวีว และเป็ค (Devore & Peck, 1998 อ้างถึงใน สุทฤษฎี ศรีไสย์, 2551, หน้า 219) ดังนี้

ระดับความสัมพันธ์	แปลความหมาย
0.80 – 1.00	สูง
0.50 – 0.79	ปานกลาง
0.00 – 0.49	ต่ำ

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 4 “นำเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงที่เหมาะสมให้ชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้” ข้อมูลที่ได้จากตอนที่ 3 และ ตอนที่ 4 ผู้วิจัยได้นำไปประยุกต์เป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย โดยใช้แนวคิดเชิงทฤษฎี การจัดการแบบ 4M [4M-Management theory, cited from Phanomphon Patchawong, Chamchan Wangpan, and Wilailak Ounjit, (2012)] ได้แก่ บุคลากร (Man) เงิน (Money) การจัดการ (Management) และ วัสดุอุปกรณ์ (Material) เป็นแนวทางสำหรับจัดกลุ่มประเด็นต่างๆ และหลังจากพัฒนาในขั้นแรกแล้ว ขั้นต่อไปผู้วิจัยได้นำ แนวทางดังกล่าว ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 คน ช่วยกันวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะเพื่อความเหมาะสมและเป็นรูปธรรมของแนวทางที่จะนำเสนอ โดยการจัดอภิปรายกลุ่ม (Focus group discussion) และในขั้นสุดท้าย ผู้วิจัยได้ปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านั้น และนำไปเขียนในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

สำหรับ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 5 ตอน ผู้วิจัยได้นำเสนอ เป็นตาราง และแผนภาพประกอบคำอธิบาย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่องการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ 1. เพื่อศึกษาสภาพของปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย 2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขั้นตอนแบบจำลองสมการโครงสร้างเกี่ยวกับ การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ 3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ระหว่างปัจจัยสำคัญตามแบบจำลองสมการโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ และ 4. เพื่อเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงที่เหมาะสมให้ชาวนาไทย ในเขตพื้นที่อีสานใต้ ข้อมูลที่นำมาศึกษาได้มาจากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามการวิจัย ที่มีคุณภาพ [โดยการตรวจสอบความตรงจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน มีค่า IOC เป็น 0.975 และมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงแบบอัลฟา (Alpha-reliability coefficient) เป็น 0.991 และ หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทั้งหมด 400 ฉบับเป็น 0.986] โดยการสอบถามจากตัวแทนของชาวนาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ของภาคอีสานใต้ ใน 5 จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และ นครราชสีมา จำนวน 384 คน โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางการสุ่มของ เครจซี่ และมอร์แกน ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 (Krejcie & Morgan, 1970, pp. 607-610 อ้างถึงใน สุธนฐ ศรีไสย์, 2551, หน้า 132-133)] และ เพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินการในกรณีนี้ ผู้วิจัยจะใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนชาวนาจำนวน 400 คน หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลได้รับแบบสอบถามกลับคืนทั้งหมด 400 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ของการเลือกกลุ่ม ซึ่งจำนวนทั้งหมดนี้ได้มาจากการเลือกสุ่มแบบหลายขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 กำหนดขนาดชาวนาในภาคอีสานใต้ ออกตามจังหวัด ต่าง ๆ 5 จังหวัด โดยใช้การเลือกแบบชั้นภูมิ ขั้นที่ 2 กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวนาจำแนกตามจังหวัดต่าง ๆ เท่ากัน โดยการคำนวณสัดส่วนหรือโควตา จำแนกตามแต่ละจังหวัด ได้จำนวนชาวนาแต่ละจังหวัดในภาคอีสานใต้ จังหวัดละ 80 คน (รวมทั้งหมด 5 จังหวัดเป็น 400 คน) ขั้นที่ 3 สุ่มรายชื่ออำเภอในแต่ละจังหวัด จังหวัดละ 4 อำเภอโดยการเลือกสุ่มอย่างง่าย และ ขั้นที่ 4 เลือกสุ่มชาวนาที่เป็นตัวแทนในการวิจัยของแต่ละอำเภอ ใช้การเลือกสุ่มแบบบังเอิญ สำหรับการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากแบบสอบถามดังกล่าวไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมการคำนวณค่าสถิติสำเร็จรูปด้วยคอมพิวเตอร์ แบ่งการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถาม ค่าสถิติที่ใช้ได้แก่ จำนวน (Frequency) และ ร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ศึกษาสภาพของปัจจัยการพัฒนาคความมั่นคงของชาวนาไทย เขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทยค่าสถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบความมีนัยสำคัญระหว่างค่าเฉลี่ยกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ของมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เกณฑ์ดังกล่าวเป็นดังนี้

1. ถ้าค่าเฉลี่ยเลขคณิตที่ได้จากการวิจัย กับเกณฑ์ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ใน 5 Rating scales) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ค่าเฉลี่ยนั้นสูงกว่าเกณฑ์ จะถือว่า ระดับปัจจัยประเด็นนี้อยู่ในระดับสูงเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

2. ถ้าค่าเฉลี่ยเลขคณิตที่ได้จากการวิจัย กับเกณฑ์ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ใน 5 Rating scales) ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าเฉลี่ยนั้นเท่ากับหรือใกล้เคียงกับเกณฑ์ จะถือว่า ระดับปัจจัยประเด็นนี้อยู่ในระดับปานกลางเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

3. ถ้าค่าเฉลี่ยเลขคณิตที่ได้จากการวิจัย กับเกณฑ์ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ใน 5 Rating scales) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และค่าเฉลี่ยนั้นต่ำกว่าเกณฑ์ จะถือว่า ระดับปัจจัยประเด็นนี้อยู่ในระดับต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 “วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตามแบบจำลองสมการ โครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาคความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย” ค่าสถิติที่ใช้ได้แก่ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน จากโปรแกรม LISREL Version 8.72 และพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely standardized solution ตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไปเป็นองค์ประกอบสำคัญ

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 ศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างปัจจัยสำคัญตามแบบจำลองสมการ โครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาคความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทยค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ การวิเคราะห์เส้นทาง(Path analysis) โดยใช้โปรแกรม LISREL Version 8.72 แบบ Basic model

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนที่ 3 และตอนที่ 4 การพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path coefficients) และค่าสถิติเกี่ยวกับความสอดคล้องของข้อมูลเชิงประจักษ์กับแบบจำลอง ก่อนที่จะแปลผลข้อมูลตามแบบจำลอง โครงสร้างที่นักวิจัย ได้พัฒนาขึ้นมา โดยผลลัพธ์ที่ได้จะต้องเป็นไปตามข้อตกลงทางสถิติดังนี้ 1. ค่าไคสแควร์ (Chi-square value) ต้องไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือ $P > .05$ 2. ค่าไคสแควร์ (Chi-square value)หารด้วย ระดับชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of freedom

หรือ df) ต้องไม่เกิน 2 และ 3) ค่า Root Mean Square Error of Approximation หรือ RMSEA ต้องมีค่าน้อยกว่า 0.05 (Kline, 1998; Ullman, 2001; Stieger, 1990) นอกจากนี้ยังได้ใช้เกณฑ์การพิจารณา ระดับความสำคัญของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงของชาวนาไทย ตามแบบจำลอง สมการ โครงสร้าง (Structural Equation Model or SEM) ทั้งทางตรง (Direct Effect) และ ทางอ้อม (Indirect Effect) จะพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ของเส้นทางเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของ ดีวีว และ เป็ค (Devore and Peck, 1998 อ้างถึงใน สุทฤษฎี ศรีไสย์, 2551, หน้า 219) ดังนี้

ระดับความสัมพันธ์	แปลความหมาย
0.80 – 1.00	สูง
0.50 – 0.79	ปานกลาง
0.00 – 0.49	ต่ำ

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 4 นำเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงที่เหมาะสมให้ ชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย ข้อมูลที่ได้จากตอนที่ 3 และ ตอนที่ 4 ผู้วิจัยได้นำไปประยุกต์เป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย โดยใช้แนวคิด 4M (Man, Materials, Management, and Money) เป็นแนวทางสำหรับจัดกลุ่มประเด็นต่าง ๆ และหลังจากพัฒนาในขั้นแรกแล้ว ขั้นต่อไปผู้วิจัยได้นำแนวทางดังกล่าวไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 คน ช่วยกันวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะ แนวทางการพัฒนาเพื่อความเหมาะสมและเป็นรูปธรรมของแนวทางที่จะนำเสนอ โดยการจัดอภิปรายกลุ่ม (Focus group discussion) และในขั้นสุดท้าย ผู้วิจัยได้ปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ เหล่านั้น และนำไปเขียนในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

สำหรับผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามตอนต่าง ๆ สรุปดังตารางต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 5 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	181	45.25
หญิง	219	54.75
2. อายุ		
ต่ำกว่า20ปี	10	2.50
21 -30 ปี	38	9.50
31 -40 ปี	115	28.75
41 -50 ปี	122	30.50
51 -60 ปี	81	20.25
60 ปี ขึ้นไป	34	8.50
3. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	114	28.50
มัธยมศึกษาตอนต้น	67	16.75
มัธยมศึกษาตอนปลาย	101	25.25
ปริญญาตรี	100	25.00
ปริญญาโท	18	4.50
อื่นๆ	1	0.25
4. อาศัยอยู่ในจังหวัด		
นครราชสีมา	80	20.00
บุรีรัมย์	80	20.00
สุรินทร์	80	20.00
ศรีสะเกษ	80	20.00
อุบลราชธานี	80	20.00
5. ทำนาในพื้นที่		
ของตนเอง	373	93.25
เช่าที่นา	27	6.75

จากตารางที่ 5 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ ส่วนใหญ่ เป็นหญิง (ร้อยละ 54.75) มีอายุระหว่าง 31-60 ปี (ร้อยละ 79.50) สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาถึงปริญญาตรี (ร้อยละ 95.50) และมีที่อยู่อาศัยอยู่ในจังหวัด นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ อุบลราชธานี (ร้อยละ 20 เท่าๆ กัน) ในทำนองเดียวกันมีที่ทำนาเป็นของตนเอง (ร้อยละ 93.25)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ศึกษาสภาพของปัจจัย การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย

การศึกษาสภาพของปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง ของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ของ ประเทศไทย ตอนนี้นำการศึกษาออกเป็นด้านต่างๆ ตามตัวแปรแฝง (Latent variable) 4 ปัจจัยคือ

1. ปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกต คือ 1. นโยบายรัฐ 2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม 3. กลยุทธ์การนำนโยบายไปปฏิบัติ 4. การปรับปรุงกฎหมาย 5. การจัดการที่ดินทำกิน 6. การจัดการระบบชลประทาน /น้ำ 7. การจัดการตลาด และ 8. การส่งเสริมความรู้

2. ปัจจัยด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Economic) ประกอบด้วยตัวแปร สังเกตคือ 1. การอยู่อย่างพอประมาณ 2. การมีเหตุ ผล 3. การมีภูมิคุ้มกัน 4. การมีเงื่อนไขความรู้และ 5. การมีเงื่อนไขคุณธรรม

3. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management) ประกอบด้วยตัวแปร สังเกต คือ 1. การวางแผน 2. พฤติกรรมชาวนา 3. เครื่องมือ-ที่ดิน-พันธุ์ข้าว-ปุ๋ย 4. การจัดการแหล่ง น้ำ 5. แรงงาน 6. การแสวงหาความรู้ 7. คุณภาพการผลิต และ 8. การตลาด

4. ปัจจัยด้านความมั่นคงของชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Security) ประกอบด้วยตัวแปร สังเกต คือ 1. ด้านรายได้ 2. ด้านอาชีพ 3. ด้านความสุข และ 4. ด้านการเรียนรู้และพัฒนา

ในแต่ละรายข้อที่ใช้ในการศึกษาของแต่ละองค์ประกอบจะใช้ค่าสถิติสำหรับการวิเคราะห์ ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetics Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แล้ว นำค่าเฉลี่ยไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ที่ตั้งไว้ (ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ใน 5 ของมาตราส่วนประมาณค่า หรือ 5 มาตรวัด) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับตอนนี้คือ การ ทดสอบความมีนัยสำคัญระหว่างค่าเฉลี่ยเลขคณิต หรือการทดสอบค่าที่แบบ One-sample t-test โดยมี เกณฑ์ในการพิจารณาระดับการดำเนินการดังนี้

1. ถ้าค่าเฉลี่ยเลขคณิตที่ได้จากการวิจัย(Observed value) กับเกณฑ์ (ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ใน 5 มาตรวัด) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าเฉลี่ยนั้นสูงกว่าเกณฑ์

ดังกล่าวจะถือว่า สภาพของปัจจัยการพัฒนาคความมั่นคง ของชวนาไทย นั้นอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

2. ถ้าค่าเฉลี่ยเลขคณิตที่ได้จากการวิจัย(Observed value) กับเกณฑ์ (ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ใน 5 มาตรฐาน) ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าเฉลี่ยนั้นเท่ากับหรือใกล้เคียง กับเกณฑ์ จะถือว่าสภาพของปัจจัยการพัฒนาคความมั่นคง ของชวนาไทย นั้นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

3. ถ้าค่าเฉลี่ยเลขคณิตที่ได้จากการวิจัย(Observed value) กับเกณฑ์ (ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ใน 5 มาตรฐาน) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และค่าเฉลี่ยนั้นต่ำกว่าเกณฑ์ จะถือว่า สภาพของปัจจัยการพัฒนาคความมั่นคงของชวนาไทย นั้นอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

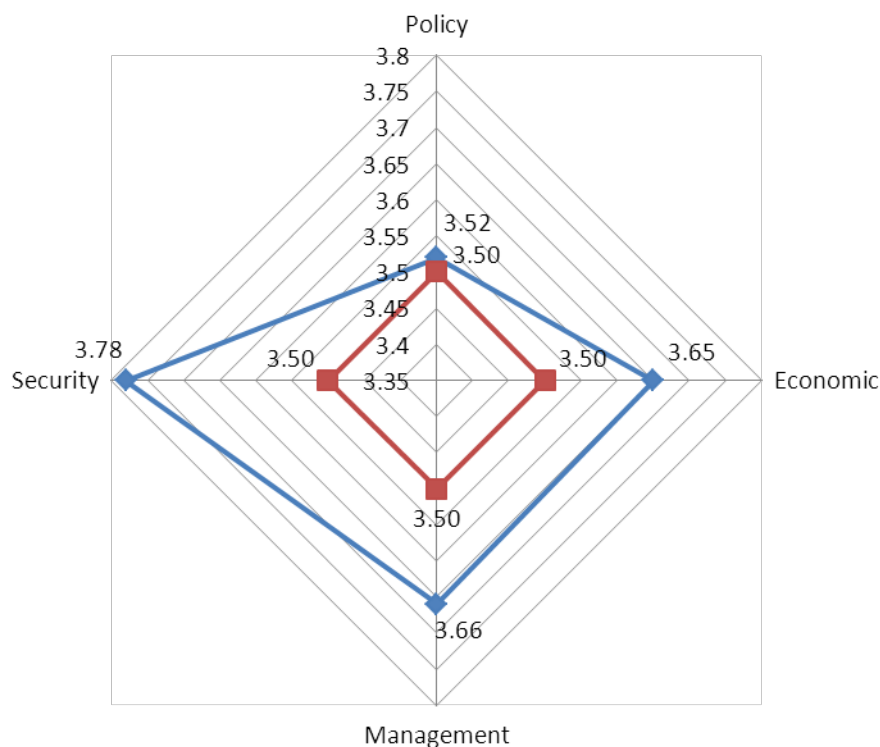
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนี่ 2 แบ่งเป็นตอนที่ 2.1 และตอนที่ 2.2 สรุปดังตารางที่ 6 และภาพที่ 2 ดังนี้

ตอนที่ 2.1 ภาพรวมแต่ปัจจัยการพัฒนาคความมั่นคงของชวนาไทย

ตารางที่ 6 ภาพรวมแต่ปัจจัยสภาพปัญหาการพัฒนาคความมั่นคงของชวนาไทยในพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย

ปัจจัย	เกณฑ์ 70% หรือ 3.5/5 ของ 5 Scales			
	\bar{X}	SD	t-value	แปลความหมาย
1. ด้านนโยบายรัฐต่อชวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy)	3.52	0.67	0.70	ปานกลาง
2. ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Economic)	3.65	0.76	3.91*	สูง
3. ด้านการจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management)	3.66	0.73	4.36*	สูง
4. ด้านความมั่นคงของชวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Security)	3.78	0.72	7.64*	สูง

* $P < .05$

ภาพที่ 2 ภาพรวมแต่ละปัจจัยสภาพปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย

จากตารางที่ 6 และ ภาพที่ 2 พบว่า โดยรวมสภาพปัญหาความมั่นคงของชาวนาไทยในพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย (ใช้สัญลักษณ์ Security) อยู่ในระดับสูง โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.78 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (Mean \geq 70% หรือ 3.5 ใน 5 ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดของภาพรวมในแต่ละด้าน ของปัจจัยสภาพปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในพื้นที่อีสานใต้ พบว่า ปัจจัยทั้งหมดทั้ง 3 ด้าน [ได้แก่ ด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy) ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Economic) และ ด้านการจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management)] มีปัจจัยอยู่ 2 ใน 3 ด้าน มีปัญหาอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ได้แก่ ปัจจัยด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Economic) และ ด้านการจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management) โดยมีค่าเฉลี่ย เป็น 3.65 และ 3.66 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยปัญหาด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy) อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.52 ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวไม่เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

ตอนที่ 2.2 รายละเอียดของแต่ละปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย

2.2.1 ด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy)

ตารางที่ 7 รายละเอียดแต่ละปัจจัยปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้
ด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย

รายการ	เกณฑ์ 70% หรือ 3.5/5 ของ 5 Scales			
	\bar{X}	SD	t-value	แปลความหมาย
นโยบายรัฐ	3.59	0.69	2.49*	สูง
1. นโยบายรัฐเกี่ยวกับการทำนา/การรับซื้อข้าว เช่น จำนำข้าว ประกันราคาข้าว ประกันผลผลิต	3.88	.866	8.83*	สูง
2. นโยบายการกำหนดเขตคุ้มครองทางการเกษตร	3.58	.880	1.93	ปานกลาง
3. นโยบายสินเชื่อการเกษตร	3.66	.909	3.58*	สูง
4. การจัดให้มีศูนย์ข้าวชุมชน โรงเม็ลต์พันธุ์ข้าว	3.34	1.02	-3.18*	ต่ำ
5. การมีศูนย์บริการชาวนาและเครือข่าย เช่น ให้บริการทาง วิชาการ วิเคราะห์คุณภาพข้าว บริการตรวจสอบสภาพดิน ถ่ายทอดข้อมูลการผลิต/การตลาด ออกหน่วยให้บริการ	3.46	1.06	-0.71	ปานกลาง
แผนพัฒนาเศรษฐกิจ/สังคม	3.68	0.69	5.15*	สูง
6. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	3.70	.776	5.09*	สูง
7. การใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง – เกษตรยั่งยืน เพื่อ พัฒนาปรับวิถีการเกษตร	3.66	.958	3.29*	สูง
การนำนโยบายไปปฏิบัติ	3.44	0.77	-1.55	ปานกลาง
8. การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	3.60	0.86	2.33*	สูง
9. การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานด้านเกษตรเช่นโรงสีชุมชน ตาชั่ง ลานข้าว โรงปุ๋ย รถไถ เครื่องจักรกลเกษตร	3.45	1.01	-1.04	ปานกลาง
10. การส่งเสริมให้มีศูนย์สาธิตและแหล่งเรียนรู้	3.41	0.92	-1.96	ปานกลาง
11. การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์	3.42	0.96	-1.56	ปานกลาง
12. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายชาวนา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีพลังอำนาจในการต่อรอง	3.35	1.00	-3.04*	ต่ำ
13. การติดตามและให้คำแนะนำแก่เกษตรกรชาวนา	3.42	0.97	-1.758	ปานกลาง
การปรับปรุงกฎหมาย	3.60	.855	2.46*	สูง
14. กฎหมาย/ข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน	3.60	.855	2.46*	สูง

* $P < .05$

ตารางที่ 7 (ต่อ)

รายการ	เกณฑ์ 70% หรือ 3.5/5 ของ 5 Scales			
	\bar{X}	SD	t-value	แปลความหมาย
การจัดการที่ดินทำกิน	3.52	0.91	0.55	ปานกลาง
15. การจัดการที่ดินทำกินของหน่วยงานรัฐ/ การกระจาย กรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน	3.52	0.91	0.55	ปานกลาง
การจัดระบบชลประทาน	3.56	1.08	1.21	ปานกลาง
16. การจัดระบบชลประทาน/แหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก	3.56	1.08	1.21	ปานกลาง
การจัดการตลาด	3.37	1.03	-2.54*	ต่ำ
17. การจัดการระบบและตลาดจำหน่ายข้าวและสินค้า แปรรูป	3.37	1.03	-2.54*	ต่ำ
การส่งเสริมความรู้	3.42	0.83	-1.95	ปานกลาง
18. การส่งเสริมพัฒนาความรู้ชาวนา/เกษตรกร เช่น อบรม	3.46	.954	-0.84	ปานกลาง
19. การส่งเสริมพัฒนาการแปรรูปผลผลิตข้าว	3.36	.937	-2.94*	ต่ำ
20. การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเสริม	3.44	.904	-1.44	ปานกลาง
รวม	3.52	0.67	0.70	ปานกลาง

* $P < .05$

จากตารางที่ 7 พบว่า สภาพปัจจัยปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยเป็น 3.52 อยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ($\text{Mean} \geq 70\%$ หรือ 3.5 ใน 5 ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในทำนองเดียวกันเมื่อพิจารณาในภาพรวมของแต่ละ ด้านของปัจจัยปัญหา ด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทยแล้ว พบว่า ภาพรวมของแต่ละด้านจาก 3 ใน 8 ด้าน [ได้แก่ 1. นโยบายรัฐ 2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ /สังคม และ 3. การปรับปรุงกฎหมาย มีปัญหาอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.59, 3.68, และ 3.60 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ในทำนองเดียวกันพบว่า มีภาพรวมปัญหาอีก 4 ใน 8 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 [ได้แก่ 1. การนำนโยบายไปปฏิบัติ 2. การจัดการที่ดินทำกิน 3. การจัดระบบชลประทาน และ 4. การส่งเสริมความรู้] โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.44, 3.52, 3.56 และ 3.42 ตามลำดับ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ และ มีภาพรวมปัญหาอีก 1 ใน 8 ด้านอยู่ในระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 [ได้แก่ การจัดการตลาด] มีค่าเฉลี่ยเป็น 3.37 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

2.2.2 ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Economic)

ตารางที่ 8 รายละเอียดแต่ละปัจจัย ปัญหา การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยด้าน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาไทย

รายการ	เกณฑ์ 70% หรือ 3.5/5 ของ 5 Scales			
	\bar{X}	SD	t-value	แปลความหมาย
ความพอประมาณ	3.83	0.77	8.70*	สูง
1. ยึดหลักพอกินพอใช้พออยู่	3.98	0.90	10.51*	สูง
2. ทำจากน้อยไปมาก	3.86	0.89	8.14*	สูง
3. ทำตามกำลัง	3.86	0.82	8.82*	สูง
4. ไม่ตามกระแสและพอประมาณ	3.72	0.89	4.94*	สูง
5. การใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ไม้คอก ไม้หมัก	3.75	0.92	5.52*	สูง
ความมีเหตุผล	3.67	0.81	4.24*	สูง
6. วางแผนทำนาและเตรียมการทำงาน	3.81	0.89	6.99*	สูง
7. เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้	3.66	0.91	3.57*	สูง
8. รับฟังข้อมูลและความคิดเห็นผู้อื่น	3.72	0.83	5.39*	สูง
9. วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของการทำนาแต่ละปี	3.72	0.92	4.91*	สูง
10. ไม่ใช้สารเคมี เพราะมีผลต่อสุขภาพ	3.51	1.03	0.24	ปานกลาง
11. ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ ปลอดภัย	3.66	0.99	3.23*	สูง
12. การปลูกพืชคลุมดิน เพื่อรักษาความชื้นและเป็นปุ๋ย	3.60	1.02	1.96	ปานกลาง
มีภูมิคุ้มกัน	3.58	0.87	1.88	ปานกลาง
13. แลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะประสบการณ์การปลูกข้าว	3.67	0.91	3.74*	สูง
14. ปลูกพืชอื่นนอกจากข้าวไว้กิน เพื่อลดรายจ่าย	3.68	1.00	3.51*	สูง
15. ปลูกพืชสมุนไพรเพื่อช่วยป้องกันศัตรูพืช	3.56	1.05	1.09	ปานกลาง
16. ลดการใช้สารเคมีโดยการปลูกพืชไล่แมลง	3.46	1.01	-0.69	ปานกลาง
17. มีลูกหลานสืบทอดอาชีพทำนา	3.60	0.96	2.02*	สูง
18. มีการออมเงินไว้ เพื่อใช้ในยามข้าวไม่ได้ผลผลิต	3.61	1.01	2.24*	สูง
19. มีการรวมกลุ่ม / เครือข่าย / ชมรม เพื่อช่วยเหลือกัน	3.49	1.03	-0.19	ปานกลาง
มีความรู้	3.53	0.87	0.64	ปานกลาง
20. แสวงหาความรู้ และเรียนรู้	3.76	.89	5.93*	สูง

* $P < .05$

ตารางที่ 8 (ต่อ)

รายการ	เกณฑ์ 70% หรือ 3.5/5 ของ 5 Scales			
	\bar{X}	SD	t-value	แปลความหมาย
21. การเรียนรู้จากภูมิปัญญา ปราชญ์	3.68	.93	3.87*	สูง
22. อบรมศึกษาครูงานแหล่งเรียนรู้และแลกเปลี่ยน ประสบการณ์	3.50	1.00	-0.05	ปานกลาง
23. ทำบัญชีการผลิต และบัญชีครัวเรือน	3.41	1.02	-1.81	ปานกลาง
24. เก็บข้อมูลสถิติการปลูกข้าวเพื่อปรับปรุงพัฒนา	3.36	1.03	-2.72*	ต่ำ
25. ปลูกพืชหมุนเวียน พืชตระกูลถั่วหลังเก็บเกี่ยวเพื่อคลุมดิน และเป็นปุ๋ยให้นาข้าว	3.46	1.07	-0.80	ปานกลาง
มีคุณธรรม	3.62	0.87	2.84*	สูง
26. เอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	3.80	0.91	6.64*	สูง
27. วัฒนธรรมการลงแขก ช่วงลดค่าจ้างแรงงาน	3.53	1.04	0.53	ปานกลาง
28. การสร้างความสามัคคี	3.77	0.91	6.01*	สูง
29. การรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำปุ๋ยหมัก	3.44	1.05	-1.10	ปานกลาง
30. การรักษาสืบต่อวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับข้าว	3.58	1.07	1.40	ปานกลาง
รวม	3.65	0.76	3.91*	สูง

* $P < .05$

จากตารางที่ 8 พบว่า สภาพโดยรวมของปัจจัยปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ มีค่าเฉลี่ยเป็น 3.65 มีปัญหาอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ($Mean \geq 70\%$ หรือ 3.5 ใน 5 ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในทำนองเดียวกันเมื่อพิจารณาในภาพรวมของแต่ละด้านของปัจจัยปัญหาด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ ชาวนาไทยแล้ว พบว่า ภาพรวม ทั้งหมด 3 ใน 5 ด้าน [ได้แก่ 1. ความพอประมาณ 2. ความมีเหตุผล และ 3. มีคุณธรรม] มีปัญหาอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.83, 3.67, และ 3.62 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนปัญหาที่อยู่ในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 มีอยู่ 2 ใน 5 ด้าน [ได้แก่ 1. มีภูมิคุ้มกัน และ 2. มีความรู้] มีค่าเฉลี่ยเป็น 3.58 และ 3.53 ตามลำดับ และ ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.2.3 ด้านการจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management)

ตารางที่ 9 รายละเอียดของปัจจัยปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ด้านการจัดการทำนา

รายการ	เกณฑ์ 70% หรือ 3.5/5 ของ 5 Scales			
	\bar{X}	SD	t-value	แปลความหมาย
การวางแผน	3.62	0.80	3.03*	สูง
1. การวางแผนหรือเตรียมการ	3.68	0.87	4.25*	สูง
2. การบริหารหรือจัดสรรที่ดินปลูกข้าว	3.56	0.88	1.31	ปานกลาง
พฤติกรรมชาวนา	3.86	.859	8.49*	สูง
3. ความขยัน อดทน เอาใจใส่ อดออม	3.86	.859	8.49*	สูง
4. ทำตามกำลัง	3.86	0.82	8.82*	สูง
เครื่องมือ ที่ดิน พันธุ์ข้าว ปุ๋ย	3.75	0.90	5.56*	สูง
5. ดันทุนในการปลูกข้าว เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ พันธุ์ข้าว ปุ๋ย แรงงาน ค่าเช่าที่นา เป็นต้น	3.75	0.90	5.56*	สูง
การจัดการแหล่งน้ำ	3.51	1.04	0.19	ปานกลาง
6. มีแหล่งน้ำ ระบบการกระจายน้ำ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ	3.51	1.04	0.19	ปานกลาง
แรงงาน	3.70	0.80	4.99*	สูง
7. การจัดหาแรงงานที่มีคุณภาพ	3.43	0.89	-1.57	ปานกลาง
8. แรงงานในครัวเรือนช่วยลดต้นทุนการผลิต	3.65	0.92	3.26*	สูง
การแสวงหาความรู้	3.57	0.82	1.63	ปานกลาง
9. ความรู้เรื่องสภาพดินที่ใช้ปลูกข้าว	3.56	0.94	1.17	ปานกลาง
10. การแสวงหาความรู้สำหรับการเพาะปลูกข้าว	3.61	0.86	2.55*	สูง
11. การแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้กับชาวนา ภูมิปัญญา ปราชญ์	3.54	0.89	0.79	ปานกลาง
คุณภาพการผลิต	3.57	0.75	1.98*	ปานกลาง
12. การปรับปรุงพัฒนาคุณภาพพันธุ์ข้าว	3.60	0.92	2.06*	สูง
13. ปลูกพืชหมุนเวียนในนาข้าวเป็นการเพิ่มธาตุอาหารให้ข้าว	3.50	0.99	-0.10	ปานกลาง
14. การใช้ปุ๋ยเคมีทำให้ผลิตข้าวได้มาก	3.60	0.87	2.18*	สูง
การตลาด	3.68	0.91	3.96*	สูง
15. การหาตลาด/โรงสีแหล่งจำหน่ายผลผลิตข้าว	3.68	0.91	3.96*	สูง
รวม	3.66	0.73	4.36*	สูง

* $P < .05$

จากตารางที่ 9 พบว่า สภาพปัจจัยปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยด้านการจัดการทำนาของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยเป็น 3.66 มีปัญหาอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ($\text{Mean} \geq 70\%$ หรือ 3.5 ใน 5 ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ในทำนองเดียวกันเมื่อพิจารณาในภาพรวมของแต่ละด้านของปัจจัยปัญหาด้านการจัดการทำนาของชาวนาไทยแล้ว พบว่า ภาพรวมทั้งหมด 8 ด้าน มี 5 ใน 8 ด้าน [ได้แก่ 1. การวางแผน 2. พฤติกรรมชาวนา 3. เครื่องมือ ที่ดิน พันธุ์ข้าว ปุ๋ย 4. แรงงาน และ 5. การตลาด] มีปัญหาอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.62, 3.86, 3.75, 3.70, 3.68 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนอีก 3 ใน 8 ด้าน [ได้แก่ 1) การจัดการแหล่งน้ำ 2) การแสวงหาความรู้ และ 3) คุณภาพการผลิต] มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.51, 3.57 และ 3.57 ตามลำดับ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.2.4 ด้านความมั่นคงของชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Security)

ตารางที่ 10 รายละเอียดแต่ละปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยด้านความมั่นคงของชาวนาไทย

รายการ	เกณฑ์ 70% หรือ 3.5/5 ของ 5 Scales			
	\bar{X}	SD	t-value	แปลความหมาย
รายได้	3.57	0.88	1.57	ปานกลาง
1. รายได้การทำนาสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้	3.78	0.93	6.07*	สูง
2. ปราศจากหนี้สินที่ไม่มีมูลค่าเพิ่มหรือไม่ก่อให้เกิดรายได้เพิ่ม	3.45	1.01	-1.04	ปานกลาง
3. มีเงินออมที่พอเพียงสำหรับอนาคต	3.48	1.01	-0.45	ปานกลาง
อาชีพ	3.91	0.78	10.49*	สูง
4. มีความเชื่อมั่นในอาชีพชาวนา	3.90	0.89	9.02*	สูง
5. มีข้าวเพียงพอไว้บริโภคในครัวเรือน	3.92	0.87	9.49*	สูง
ความสุข	3.80	0.77	7.78*	สูง
6. มีความสุขที่ได้ประกอบอาชีพชาวนา	3.94	0.88	9.94*	สูง
7. สมาชิกทุกคนในครอบครัวอยู่ดีกินดี	3.73	0.93	4.98*	สูง
8. ลูกหลานของตนมีการศึกษาตามควรแก่อัตรา	3.72	0.86	5.26*	สูง

* $P < .05$

ตารางที่ 10 (ต่อ)

รายการ	เกณฑ์ 70% หรือ 3.5/5 ของ 5 Scales			
	\bar{X}	SD	t-value	แปลความหมาย
การเรียนรู้และพัฒนา	3.83	0.79	8.36*	สูง
9. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวกับชุมชน	3.93	.87	9.96*	สูง
10. การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนตามเทศกาลต่างๆ	3.94	.87	10.03*	สูง
11. การทำนุบำรุงพระศาสนาและรักษาวัฒนธรรมประเพณี	4.04	.86	12.64*	สูง
12. การรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	3.86	.91	8.00*	สูง
13. มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนสำหรับเรียนรู้ปฏิบัติและบริการวิชาการ	3.76	.91	5.67*	สูง
14. รวมกลุ่มและจัดตั้งแกนนำเครือข่ายเพื่อประสานงาน/ ติดตาม	3.67	.95	3.63*	สูง
15. มีคณะกรรมการชาวนาระดับชุมชนเพื่อช่วยเหลือชาวนา	3.60	1.01	1.97*	สูง
รวม	3.78	0.72	7.64*	สูง

* $P < .05$

จากตารางที่ 10 พบว่า สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยที่ค้นพบความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.78 อยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ($\text{Mean} \geq 70\%$ หรือ 3.5 ใน 5 ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ในทำนองเดียวกันเมื่อพิจารณาในภาพรวมของแต่ละด้านของปัจจัยด้านความมั่นคงของชาวนาไทยแล้วพบว่า ภาพรวมทั้งหมด 4 ด้าน มี 3 ใน 4 ด้าน [ได้แก่ 1.อาชีพ 2. ความสุข และ 3. การเรียนรู้และพัฒนา] อยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.91, 3.80 และ 3.83 ตามลำดับ นอกจากนี้มีอีก 1 ใน 4 ด้าน [ได้แก่ ด้านรายได้] อยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.57 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2

วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ตามแบบจำลองสมการโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย

การวิเคราะห์ข้อมูลตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัยในตอน ที่ 3 นี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาความสัมพันธ์โดยการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) ของตัวแปรที่เกี่ยวข้องตามแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model or SEM) ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ส่วนเกณฑ์ที่ใช้ในการแปลความหมายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแบบจำลอง ทั้งทางตรง (Direct effect) และ ทางอ้อม (Indirect effect) จะพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ของเส้นทาง (Path coefficient) เปรียบเทียบกับเกณฑ์ของ ดีวีว และเป็ค (Devore & Peck, 2001 อ้างถึงใน สุทฤษฎี ศรีไสย์, 2551, หน้า 219) ดังนี้

ระดับความสัมพันธ์	แปลความหมาย
0.80 – 1.00	สูง
0.50 – 0.79	ปานกลาง
0.00 – 0.49	ต่ำ

สำหรับแบบจำลองโครงสร้างเต็มรูปแบบ (Full path model) จากความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลอง สมการ โครงสร้าง การพัฒนาความมั่นคงของ ชาวนาไทยในเขตพื้นที่ อีสานใต้ของประเทศไทย ประกอบด้วยตัวแปรแฝง 4 ตัว และแต่ละตัวแปรแฝงประกอบด้วย ตัวแปรสังเกต ดังนี้

1. ตัวแปรแฝงด้าน นโยบายรัฐต่อชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกต คือ 1. นโยบายรัฐ 2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม 3. กลยุทธ์การนำนโยบายไปปฏิบัติ 4. การปรับปรุงกฎหมาย 5. การจัดการที่ดินทำกิน 6. การจัดการระบบชลประทาน /น้ำ 7. การจัดการตลาด และ 8. การส่งเสริมความรู้
2. ตัวแปรแฝง ด้าน เศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Economic) ประกอบด้วย ตัวแปรสังเกต คือ 1. การอยู่อย่าง พอประมาณ 2. การมีเหตุผล 3. การมีภูมิคุ้มกัน 4. การมีเงื่อนไขความรู้ และ 5. การมีเงื่อนไขคุณธรรม
3. ตัวแปรแฝง ด้านการจัดการ ทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management) ประกอบด้วย ตัวแปรสังเกต คือ 1. การวางแผน 2. พฤติกรรมชาวนา 3. เครื่องมือ-ที่ดิน-พันธุ์ข้าว-ปุ๋ย 4. การพัฒนาแหล่งน้ำ 5. แรงงาน 6. การแสวง หาความรู้ 7. คุณภาพการผลิต และ 8. การตลาด
4. ตัวแปรแฝงด้านความมั่นคงของชาวนาไทย(ใช้สัญลักษณ์ Security) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกต คือ 1. ด้านรายได้ 2. ด้านอาชีพ 3. ด้านความสุข และ 4. ด้านการเรียนรู้และพัฒนา

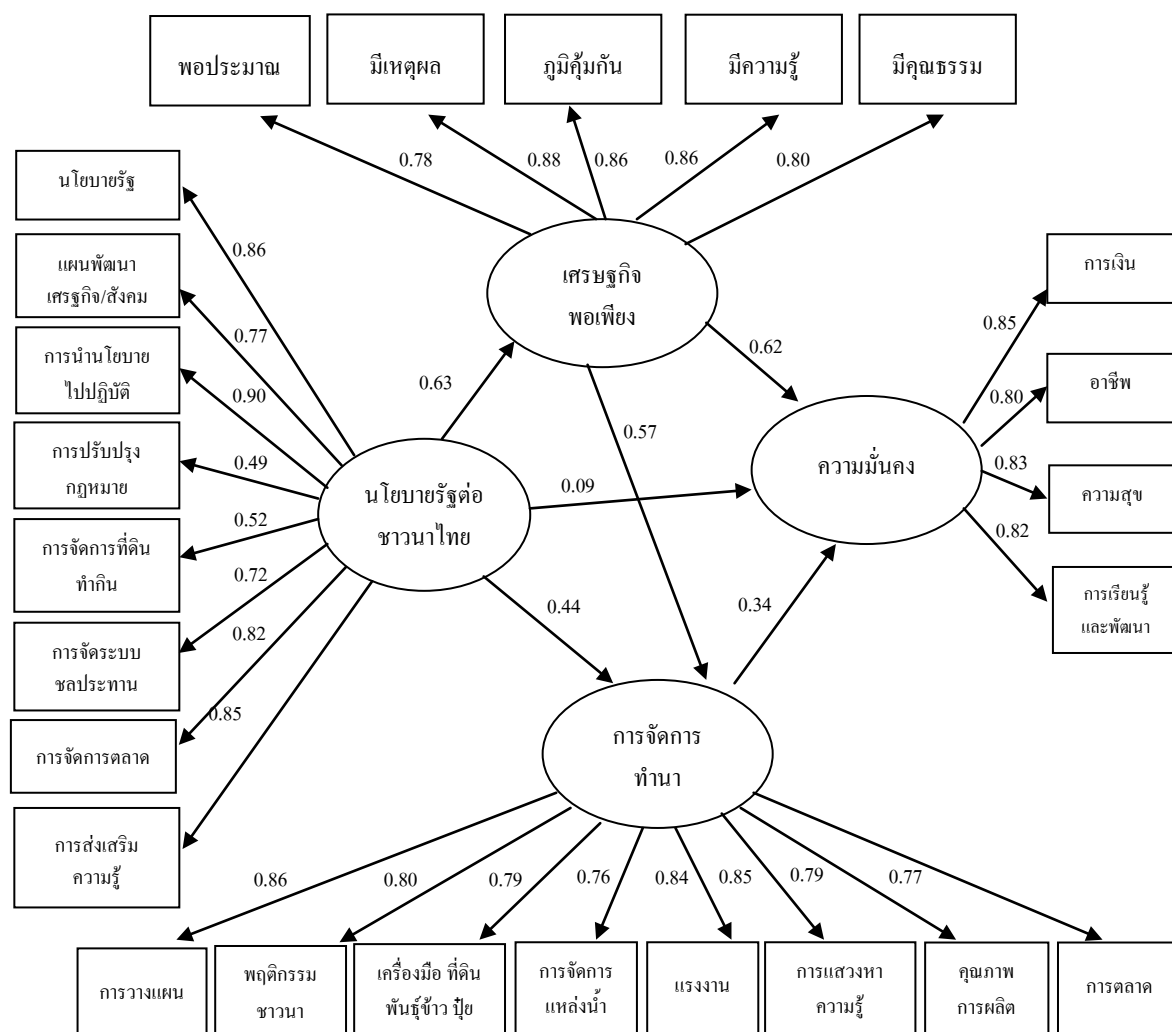
ตัวแปรทั้งหมดถูกนำไปพัฒนาเป็นแบบจำลอง สมการ โครงสร้าง ฯ หลังจากนั้นเป็นการทดสอบแบบจำลอง โดยนำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม LISREL Version 8.72 เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูลเชิงประจักษ์กับแบบจำลอง โดยผลลัพธ์ที่ได้จะต้องเป็นไปตามข้อตกลงทางสถิติดังนี้ 1. ค่าไคสแควร์ (Chi-square value) ต้องไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือ $P > .05$ 2. ค่าไคสแควร์ (Chi-square value)หารด้วย ระดับขั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of freedom หรือ df) ต้องไม่เกิน 2 และ 3. ค่า Root Mean Square Error of Approximation หรือ RMSEA ต้องมีค่าน้อยกว่า 0.05 หรือไม่เกิน 0.08 (Kline, 1998; Ullman, 2001; Stieger, 1990) สำหรับผลการวิเคราะห์องค์ประกอบและการนำเสนอแบบจำลองสมการ โครงสร้างดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำเสนอด้วยค่า Completely standardized solution แบบ Basic model ดัง ตารางที่ 11 และ ภาพที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 11 สัมประสิทธิ์เส้นทาง ทางตรง (DE) ทางอ้อม (IE) และ รวม (TT) ระหว่างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองเต็มรูปแบบการพัฒนาความมั่นคงของชานาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้

Dep.V.	Indep.V	R-square	F	Path Coefficients		
				DE	IE	TT
● Policy	● Economic	0.5280	154.14*	0.63*	0.00	0.63
● Management	● Economic	0.7450	580.03*	0.57*	0.00	0.57
	● Policy			0.44*	0.36	0.80
● Security	● Economic	0.8590	372.91*	0.62*	0.20	0.82
	● Policy			-0.09	0.66	0.57
	● Management			0.34*	0.00	0.34

* $P < .05$

Remark: Dep.V. = Dependent variable (ตัวแปรตาม), Indep.V. = Independent variable (ตัวแปรอิสระ), DE = Direct effect (อิทธิพลทางตรง), IE = Indirect Effect (อิทธิพลทางอ้อม), และ TT = Total (อิทธิพลโดยรวม) นโยบายรัฐต่อชานาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy), เศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Economic), การจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management), และ ความมั่นคงของชานาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Security)

Chi-square = 1416.93, df = 269, P-value = .00000, RMSEA = 0.103

ภาพที่ 3 แบบจำลองโครงสร้างเต็มรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองสมการโครงสร้าง การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้

จากภาพที่ 3 และ รายละเอียดในตารางที่ 11 ซึ่งเป็น Full Path Model ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์คือ Chi-square = 1416.93, df = 269, P-value = .00000, RMSEA = 0.103 [ผลดังกล่าวยังไม่เป็นไปตามข้อตกลงทางสถิติ ทั้งหมดคือ 1. ค่าไคสแควร์ (Chi-square value) ต้องไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือ $P > .05$ 2. ค่าไคสแควร์ หาดด้วย ระดับชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of freedom หรือ df) ต้องไม่เกิน 2 และ 3. ค่า Root Mean Square Error of Approximation หรือ RMSEA ต้องมีค่าน้อยกว่า 0.05 หรือไม่เกิน 0.08 (Kline, 1998; Ullman, 2001; Stieger, 1990) และ

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ของเส้นทางที่ปรากฏอยู่ในแบบจำลอง ดังกล่าวพบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์อยู่หนึ่งเส้นทางมีค่าสัมประสิทธิ์ต่ำกว่า .10 (ซึ่งเป็นค่าที่มีความสัมพันธ์ในระดับน้อยมาก) สรุปได้ว่าแบบจำลองดังกล่าวยังไม่เหมาะสม ต้องมีการปรับแต่งแบบจำลอง (Trim) อีก 2 ครั้งโดยพิจารณาตัดค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีค่าต่ำกว่า .10 ทิ้งไป เรียกแบบจำลองที่ปรับแต่งใหม่นี้ว่า แบบจำลองที่ปรับแล้ว นำโมเดลนี้ไปวิเคราะห์ข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง ได้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง ตามโมเดลใหม่ของแบบจำลองที่ปรับแล้ว ดังตารางที่ 12 และ ภาพที่ 4

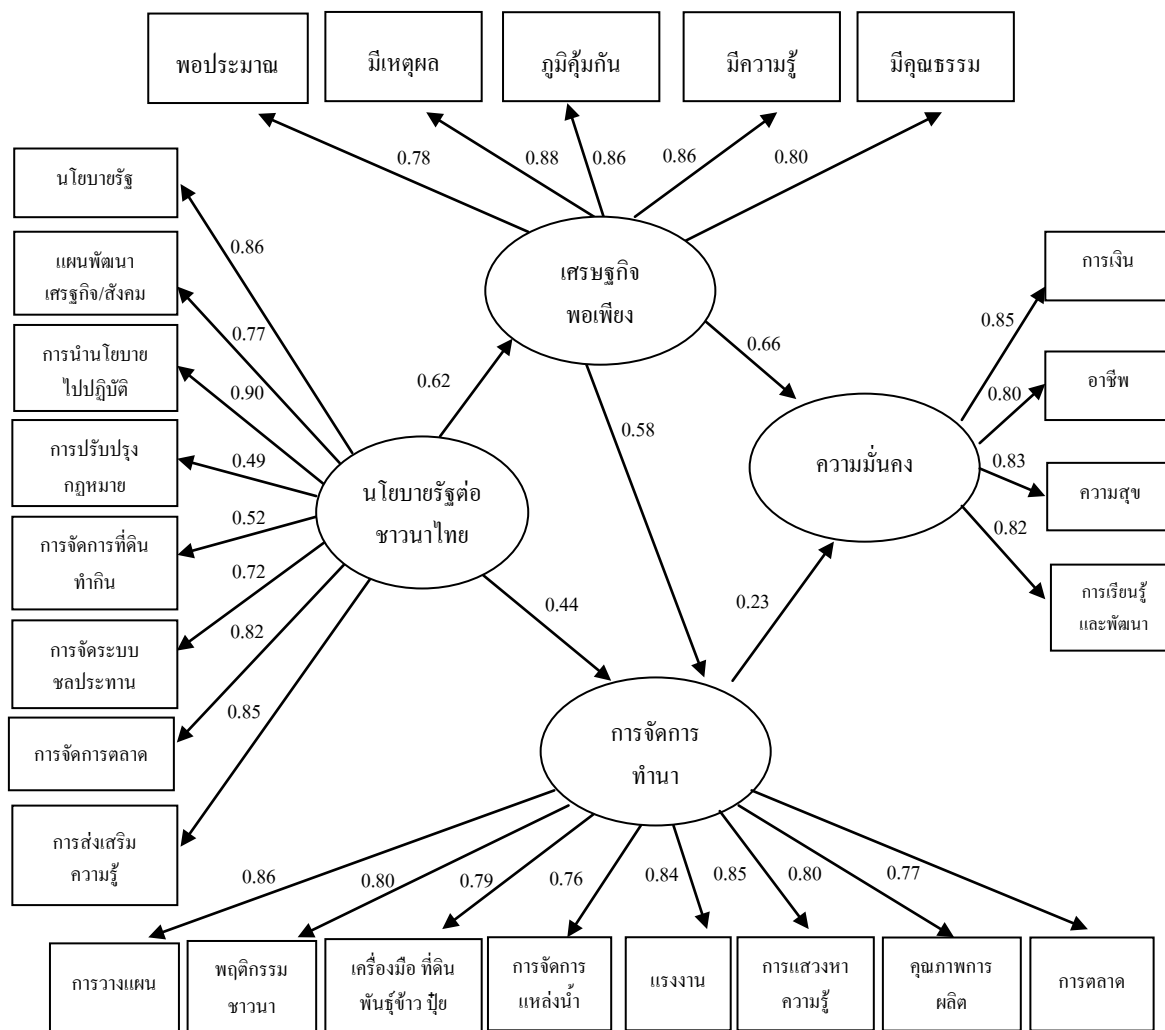
ตารางที่ 12 สัมประสิทธิ์เส้นทาง ทางตรง (DE) ทางอ้อม (IE) และ รวม (TT) ระหว่างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองหลังการปรับแต่ง การพัฒนาความมั่นคงของ ชวาณาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้

Dep.V.	Indep.V	R-square	F	Path Coefficients		
				DE	IE	TT
● Policy	● Economic	0.5280	154.14*	0.62*	0.00	0.62
● Management	● Economic	0.7450	580.03*	0.58*	0.00	0.58
	● Policy			0.44*	0.36	0.80
● Security	● Economic	0.8590	557.54*	0.66*	0.14	0.80
	● Policy			0.00	0.60	0.60
	● Management			0.23*	0.00	0.23

* $P < .05$

Remark: Dep.V. = Dependent variable (ตัวแปรตาม), Indep.V. = Independent variable (ตัวแปรอิสระ), DE = Direct effect (อิทธิพลทางตรง), IE = Indirect effect (อิทธิพลทางอ้อม), และ TT = Total (อิทธิพลโดยรวม)

นโยบายรัฐต่อชา วนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy) เศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Economic) การจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management) และความมั่นคงของชวาณาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Security)

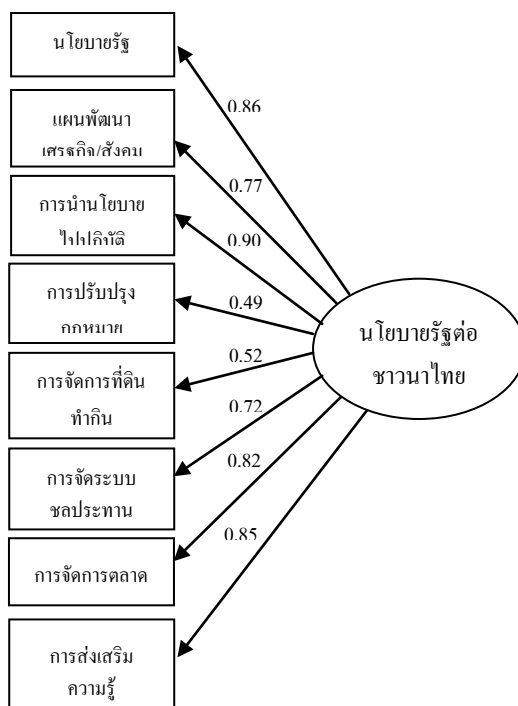
Chi-square = 174.92, df = 270, P-value = 1.000, RMSEA = 0.000

ภาพที่ 4 แบบจำลองที่ปรับแล้ว ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้

ผลการวิจัยตอนที่ 3 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 วิเคราะห์ องค์ประกอบเชิงยืนยันตามแบบจำลองสมการโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย โดยการพิจารณาน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely standardized solution ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไปเป็นองค์ประกอบสำคัญ (Crucial component) พบว่า

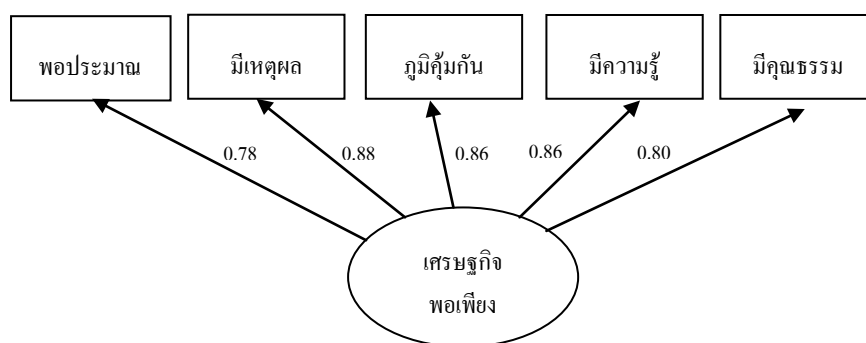
1. ตัวแปรแฝงด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย ทั้ง 8 องค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยันคือ 1. นโยบายรัฐ 2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม 3. กลยุทธ์การนำนโยบายไปปฏิบัติ 4. การปรับปรุงกฎหมาย 5. การจัดการที่ดินทำกิน 6. การจัดการระบบชลประทาน /น้ำ 7. การจัดการตลาด และ 8. การส่งเสริมความรู้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ

Completely standardized solution เป็น 0.86, 0.77, 0.90, 0.49, 0.52, 0.72, 0.82, และ 0.85 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ดังภาพที่ 5

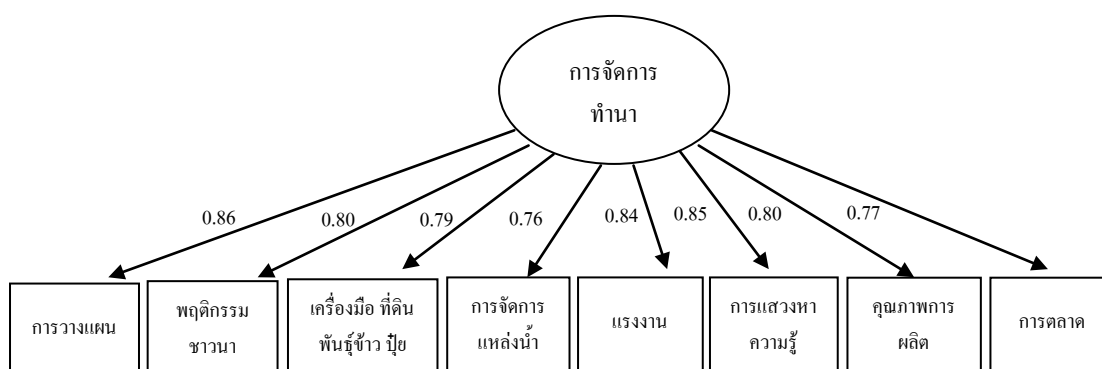
ภาพที่ 5 องค์ประกอบสำคัญด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทยตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้

2. ตัวแปรแฝงด้าน เศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 5 องค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยันคือ 1. การอยู่อย่างพอประมาณ 2. การมีเหตุผล 3. การมีภูมิคุ้มกัน 4. การมีเงื่อนไขความรู้ และ 5. การมีเงื่อนไขคุณธรรม มีค่านำหน้าองค์ประกอบแบบ Completely Standardized Solution เป็น 0.78, 0.88, 0.86, 0.86 และ 0.80 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ดังภาพที่ 6

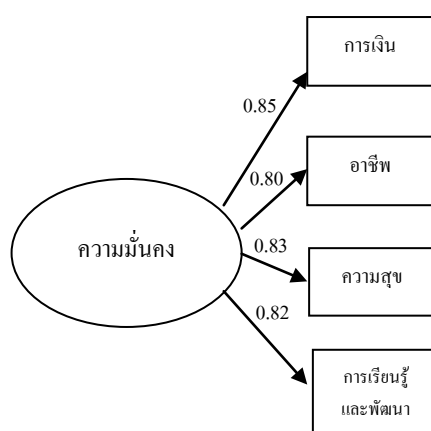
ภาพที่ 6 องค์ประกอบสำคัญด้านเศรษฐกิจพอเพียงตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้

3. ตัวแปรแฝงด้านการจัดการ ทำนา ทั้ง 8 องค์ประกอบ ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยันคือ 1. พฤติกรรมชาวนา 2. เครื่องมือ-ที่ดิน-พันธุ์ข้าว-ปุ๋ย 3. ระบบชลประทาน 4. แรงงาน 5. การแสวงหาความรู้ 6. การพัฒนาคุณภาพผลผลิต 7. การตลาด และ 8. การออม มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely Standardized Solution เป็น 0.86, 0.80, 0.79, 0.76, 0.84, 0.85, 0.80 และ 0.77 ตามลำดับ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 องค์ประกอบสำคัญด้านการจัดการทำนาตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้

4. ตัวแปรแฝงด้านความมั่นคงของชาวนาไทย ทั้ง 4 องค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยันคือ 1. ด้านการเงิน 2. ด้านอาชีพ 3. ด้านความสุข และ 4. ด้านการเรียนรู้และพัฒนา มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely standardized solution เป็น 0.85, 0.80, 0.83, และ 0.82 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ดังภาพที่ 8

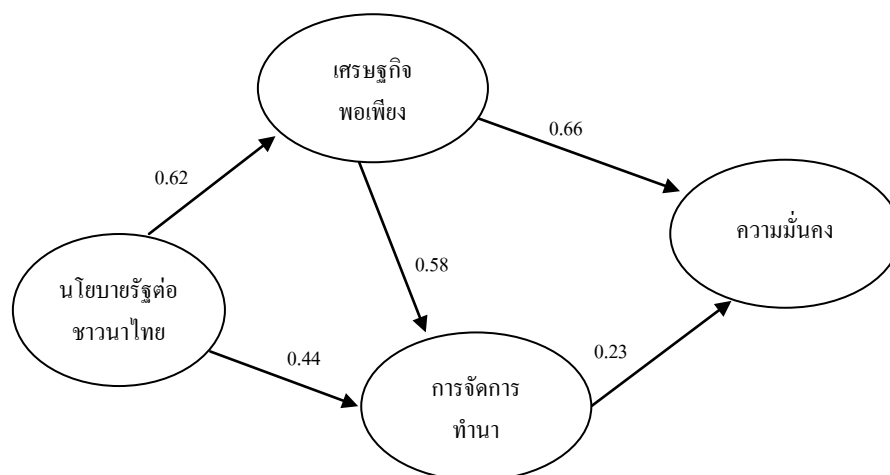

ภาพที่ 8 องค์ประกอบสำคัญด้านความมั่นคงของชาวนาไทยตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้

**ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 ศึกษาความสัมพันธ์
เชิงเหตุผลระหว่างปัจจัยสำคัญตามแบบจำลองสมการโครงสร้างเกี่ยวกับการ
พัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย**

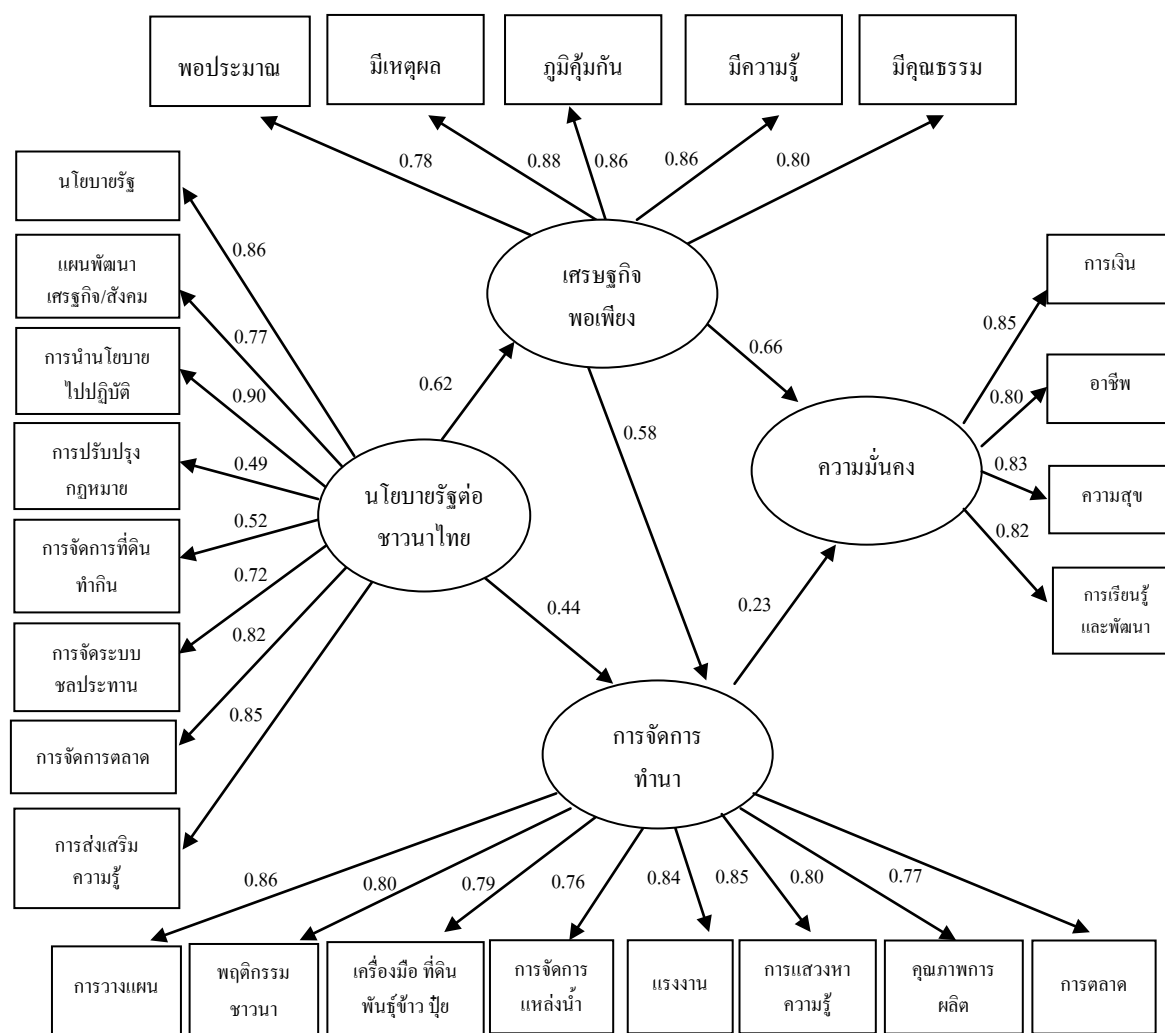
การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ตอนที่ 4 นี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาความสัมพันธ์ โดยการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) ของตัวแปรที่เกี่ยวข้องตามแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model or SEM) ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น และสรุปได้ว่า แบบจำลองดังกล่าวยังไม่เหมาะสม จึงต้องมีการปรับแต่งแบบจำลอง อีก 2 ครั้ง ได้ผลแบบจำลองที่เหมาะสมเป็นแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างปัจจัยสำคัญตามแบบจำลองสมการโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย

ผลการวิจัยตอนที่ 4 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ตามแบบจำลองสมการโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย จาก ภาพที่ 9 และ/หรือ ภาพที่ 4 พบว่า

Chi-square = 174.92, df = 270, P-value = 1.000, RMSEA = 0.000

ภาพที่ 9 แบบจำลองที่ปรับแล้ว ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้

Chi-square = 174.92, df = 270, P-value = 1.000, RMSEA = 0.000

ภาพที่ 4 แบบจำลองที่ปรับแล้ว ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้

จากภาพที่ 4 เป็นแบบจำลองที่ปรับแล้ว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลกับโปรแกรม LISREL อีกครั้งหนึ่งได้ผลลัพธ์ค่าสถิติเป็น Chi-square = 174.92, df = 270, P-value = 1.000, RMSEA = 0.000 [ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ดังกล่าวเป็นไปตามข้อตกลงทางสถิติ คือ 1. ค่าไคสแควร์ ต้องไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือ $P > .05$ 2) ค่าไคสแควร์ หารด้วย ระดับขั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of freedom หรือ df) ต้องไม่เกิน 2 และ 3) ค่า Root Mean Square Error of Approximation หรือ RMSEA ต้องมีค่าน้อยกว่า 0.05 หรือไม่เกิน 0.08 (Kline, 1998; Ullman, 2001; Stieger, 1990)]

สรุปได้ว่า ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์สอดคล้องกับแบบจำลองที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 สรุปได้ดังนี้

แบบจำลองที่ 1 (Model 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง ชาวนาในเขตพื้นที่อีสานใต้ที่มี เศรษฐกิจพอเพียงดี จะได้รับอิทธิพลทางตรงมาจากปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย อยู่ในระดับ ปานกลาง (Direct Effect or DE = 0.62) เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของ ดีวีว และเป็ค (Devore & Peck, 2001 อ้างถึงใน สุทรนุ ศรีไสย์, 2551, หน้า 219) ที่ตั้งไว้ โดยปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย ดังกล่าวสามารถอธิบายความแปรปรวนหรือทำนายตัวแปรตามคือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียงของ ชาวนาไทย ได้ร้อยละ 52.80 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งผลการวิจัยนี้เป็นไปตามสมมุติฐานการ วิจัยที่ตั้งไว้ สรุปได้ว่า ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ พบว่า ชาวนาในเขตพื้นที่อีสานใต้ที่มีความเป็นอยู่ แบบเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางตรงมาจากปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย อยู่ในระดับปานกลาง ในทำนองเดียวกันพบว่า ปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทยดังกล่าว สามารถ ทำนายปัจจัยด้าน เศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาไทย ได้ ร้อยละ 52.80 จากการทดสอบที่ระดับความ เชื่อมั่นไม่น้อยกว่า ร้อยละ 95

แบบจำลองที่ 2 (Model 2) ปัจจัยด้านการจัดการทำนา ชาวนาในเขตพื้นที่อีสานใต้ที่มีการ จัดการทำนาได้ดี ได้รับ อิทธิพลทางตรง มาจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับปานกลาง (Direct Effect or DE = 0.58) และ ปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย อยู่ในระดับต่ำ (DE = 0.62) เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของ ดีวีว และเป็ค (Devore & Peck, 2001 อ้างถึงใน สุทรนุ ศรีไสย์, 2551, หน้า 219) ที่ตั้งไว้ ในทำนองเดียวกันได้รับอิทธิ พลทางอ้อมมาจากปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนา ไทย ในระดับต่ำ (Indirect Effect or IE = 0.36) โดยส่งผ่านปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง และพบว่า ปัจจัยทั้งหมด ดังกล่าวสามารถอธิบายความแปรปรวนหรือทำนายตัวแปรตามคือ ปัจจัยด้านการ จัดการทำนาของชาวนาไทย ได้ร้อยละ 74.50 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งผลการวิจัยนี้เป็นไป ตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ สรุปได้ว่า ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ พบว่า ชาวนาในเขตพื้นที่ อีสานใต้ที่มีการจัดการทำนาได้ดี ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางตรงมาจากสองปัจจัยสำคัญคือ ปัจจัย ด้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับปานกลาง และปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย อยู่ในระดับต่ำ ในขณะเดียวกัน ได้รับอิทธิพลทางอ้อมมาจาก ปัจจัยด้านนโยบายของรัฐบาลต่อชาวนาไทยโดยส่งผ่าน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง ในทำนองเดียวกันพบว่า ปัจจัยทั้งสองด้านดังกล่าวสามารถทำนาย ปัจจัยด้านการจัดการทำนาของชาวนาไทย ในเขตพื้นที่อีสานใต้ได้ ร้อยละ 74.60 จากการทดสอบที่ ระดับความเชื่อมั่นไม่น้อยกว่า ร้อยละ 95

แบบจำลองที่ 3 (Model 3) ความมั่นคงของชาวนาไทย ชาวนาในเขตพื้นที่อีสานใต้ที่มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพสูง ส่วนใหญ่ได้รับ อิทธิพลทางตรง มาจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับปานกลาง (Direct Effect or DE = 0.66) และ ปัจจัยด้านการจัดการทำนา อยู่ในระดับต่ำ (DE = 0.23) เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของ ดีวีว และเป็ค (Devore & Peck, 2001 อ้างถึงใน สุทรธนู ศรีไสย์, 2551, หน้า 219) ที่ตั้งไว้ ในทำนองเดียวกันได้รับอิทธิพลทางอ้อมมา จากปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย ในระดับปานกลาง (Indirect Effect or IE = 0.60) โดยส่งผ่านปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง และ ปัจจัยด้านการจัดการทำนา ขณะเดียวกันได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับต่ำ (IE = 0.14) โดยส่งผ่านปัจจัยด้านการจัดการทำนา นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยทั้งหมดดังกล่าวสามารถอธิบายความแปรปรวนหรือทำนายตัวแปรตามคือ ปัจจัยด้านความมั่นคงของชาวนา ในเขตพื้นที่อีสานใต้ ได้ร้อยละ 85.90 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งผลการวิจัยนี้ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ สรุปได้ว่า ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ พบว่า ชาวนาในเขตพื้นที่อีสานใต้ที่มีความมั่นคงดี ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางตรงมาจาก ปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับปานกลาง และ ปัจจัยด้านการจัดการทำนา อยู่ในระดับ ต่ำ ในทำนองเดียวกันได้รับอิทธิพลทางอ้อมมาจากปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย ในระดับปานกลาง โดยส่งผ่านปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง และ ปัจจัยด้านการจัดการทำนา ขณะเดียวกันได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับต่ำ โดยส่งผ่านปัจจัยด้านการจัดการทำนา นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยทั้งหมดดังกล่าวสามารถอธิบายความแปรปรวนหรือทำนายตัวแปรตามคือ ปัจจัยด้านความมั่นคงของชาวนา ในเขตพื้นที่อีสานใต้ ได้ร้อยละ 85.90 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 4 นำเสนอแนวทางที่

เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยอีสานใต้ของประเทศไทย

ข้อมูลที่ได้จากตอนที่ 3 และ ตอนที่ 4 ผู้วิจัยได้นำไปพัฒนาและประยุกต์เป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย โดย ขั้นแรกได้ ใช้แนวคิด 4M (Man, Materials, Management, and Money) เป็นแนวทางสำหรับจัดกลุ่มประเด็นต่างๆ และหลังจากพัฒนาในขั้นแรกแล้ว ขั้นต่อไปผู้วิจัยได้นำแนวทางดังกล่าวไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 คน ช่วยกันวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะเพื่อความเหมาะสมและเป็นรูปธรรม โดยการจัดอภิปรายกลุ่ม (Focus group discussion) และในขั้นสุดท้าย ผู้วิจัยได้ปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ เหล่านั้น และนำไปเขียนในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

สำหรับขั้นตอนแรกได้มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3, 2, และ 1 ไปใช้ในการพัฒนาและนำเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงของ

ชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย ซึ่งจากข้อค้นที่ ได้รับ จากการวิเคราะห์เส้นทาง แสดงให้เห็นว่ามี 2 ใน 3 ปัจจัยสำคัญที่ควรได้รับการพิจารณาหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับ ปรับปรุงเป็นประการแรก ซึ่งจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย ปัจจัยนี้จากข้อค้นพบไม่พบว่า มีอิทธิพลทางตรงต่อ ความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตอีสานใต้เลย จึงเป็นประเด็นว่าอะไรคือ องค์ประกอบที่ทำให้ปัจจัย นี้ไม่มีผลทางตรง ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ต่อไปถึงองค์ประกอบ อดด้านต่างๆ ของปัจจัยนี้ พบว่า ทั้ง 8 องค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มี 4 ใน 8 องค์ประกอบสำคัญ ที่เป็นองค์ประกอบ เจริญยืนยันทตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้คือ 1. นโยบายรัฐ 2. การนำนโยบายไปปฏิบัติ 3. การจัดการตลาด และ 4. การส่งเสริมความรู้ โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely Standardized solution เป็น 0.86, 0.90, 0.82, และ 0.85 ตามลำดับ ส่วนอีก 4 องค์ประกอบไม่ เป็นองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม 2. การปรับปรุงกฎหมาย 3. การจัดการที่ดินทำกิน และ 4. การจัดการ ระบบชลประทาน/น้ำ โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely Standardized solution เป็น 0.77, 0.49, 0.52, และ 0.72 ตามลำดับ สำหรับในขั้นต่อไป ได้มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ไปสู่ประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการนำมาใช้ในการจัดทำแนวทางของแต่ละองค์ประกอบเป็นดังนี้

1.1 องค์ประกอบด้านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พบว่ามีประเด็นปัญหาที่ควรใช้ในการ จัดทำแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ได้แก่

1.1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

1.1.2 การใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง – เกษตรยั่งยืน เพื่อพัฒนาปรับวิถีการเกษตร

1.2 องค์ประกอบ ด้านการปรับปรุงกฎหมาย พบว่ามีประเด็น ปัญหาที่ควรใช้ในการ จัดทำแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ดังนี้

1.2.1 กฎหมาย/ข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน

1.3 องค์ประกอบ ด้านการจัดการที่ดินทำกิน พบว่ามีประเด็น ปัญหาที่ควรใช้ในการ จัดทำแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ดังนี้

1.3.1 การจัดการที่ดินทำกินของหน่วยงานรัฐ / การกระจายกรรมสิทธิ์การถือครอง ที่ดิน

1.4 องค์ประกอบด้านการจัดการระบบชลประทาน /น้ำ พบว่ามีประเด็น ปัญหาที่ควรใช้ ในการจัดทำแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ดังนี้

1.4.1 การจัดระบบชลประทาน/แหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก

2. ปัจจัยด้านการจัดการทำนา ปัจจัยนี้พบว่า มีอิทธิพลทางตรงต่อความมั่งคั่งของชาวนา ไทยในเขตอีสานใต้ อยู่ในระดับต่ำ (Direct effect = 0.23) จึงเป็นประเด็นว่าอะไรคือ ประเด็นที่ทำให้ องค์ประกอบนี้มีผลทางตรงไม่มากนัก ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ต่อไปถึงองค์ประกอบ

ด้านต่างๆ ของปัจจัยนี้พบว่า ทั้ง 8 องค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มี 5 ใน 8 องค์ประกอบสำคัญที่เป็นองค์ประกอบเชิงยืนยันตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ 1. การวางแผน 2. พฤติกรรมชานา 3. แรงงาน 4. การแสวงหาความรู้ และ 5. การพัฒนาคุณภาพผลผลิต โดยมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely standardized solution เป็น 0.86, 0.80, 0.84, 0.85 และ 0.80 ตามลำดับ ส่วนอีก 3 องค์ประกอบไม่เป็นองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1. เครื่องมือ-ที่ดิน-พันธุ์ข้าว-ปุ๋ย 2. การจัดการแหล่งน้ำ และ 3. การตลาด มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely standardized solution เป็น 0.79, 0.76 และ 0.77 ตามลำดับ สำหรับในขั้นต่อไปได้มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลไปสู่ประเด็นสำคัญที่เป็นปัญหาและควรได้รับการนำมาใช้ในการจัดทำแนวทางของแต่ละองค์ประกอบ โดยเร่งด่วนเป็นดังนี้

2.1 องค์ประกอบด้าน เครื่องมือ-ที่ดิน-พันธุ์ข้าว-ปุ๋ย พบว่ามีประเด็นที่ควรใช้ในการจัดทำแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาความมั่นคงของชานาไทย ได้แก่

2.1.1 ต้นทุนในการปลูกข้าว เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ พันธุ์ข้าว ปุ๋ย แรงงาน ค่าเช่าที่นา

2.2 องค์ประกอบด้าน การจัดการแหล่งน้ำ พบว่ามีประเด็นที่ควรใช้ในการจัดทำแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาความมั่นคงของชานาไทย ได้แก่

2.2.1 มีแหล่งน้ำ ระบบการกระจายน้ำ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ

2.3 องค์ประกอบ ด้านการ ตลาด พบว่ามีประเด็นที่ควรใช้ในการจัดทำแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาความมั่นคงของชานาไทย ได้แก่

2.3.1 การหาตลาด/โรงสีหรือแหล่งจำหน่ายผลผลิตข้าว

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามลำดับชั้นมาแล้วทั้งหมด พบว่ามีประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการนำมาใช้จัดทำแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงของชานาไทยในเขตพื้นที่อีสานได้อย่างเร่งด่วน ทั้งหมด 8 ประเด็นสำคัญคือ

1. ความรู้ความเข้าใจของชานาเกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
2. การใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง – เกษตรยั่งยืน เพื่อพัฒนาปรับวิถีการเกษตร
3. ความรู้ความเข้าใจของชานาต่อ กฎหมาย/ข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน
4. การจัดการที่ดินทำกินของหน่วยงานรัฐ/ การกระจายกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน
5. การจัดการระบบชลประทาน/แหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก
6. พัฒนาแหล่งน้ำ ระบบการกระจายน้ำ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ
7. ต้นทุนในการปลูกข้าว เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ พันธุ์ข้าว ปุ๋ย แรงงาน ค่าเช่าที่นา
8. การหาตลาด/โรงสีหรือแหล่งจำหน่ายผลผลิตข้าว

ข้อมูลทั้ง 8 ประเด็นสำคัญ ในขั้นต่อมาผู้วิจัยได้นำไปใช้พัฒนาเป็นร่างแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงของชานาในเขตพื้นที่อีสานได้ โดยใช้แนวคิดเชิงทฤษฎี การจัดการแบบ

4M [4M-Management Theory, cited from Phanomphon Patchawong, Chamchan Wangpan, and Wilailak Ounjit, (2012)] ได้แก่ บุคลากร (Man) เงิน (Money) การจัดการ (Management) และ วัสดุอุปกรณ์ (Material) เป็นแนวทางในการดำเนินการสร้าง โดยผู้วิจัยหวังว่า แนวทางนี้จะช่วยเสริมการทำงานในขั้นตอนปกติ โดยเน้นการปฏิบัติให้มีประสิทธิผล มากยิ่งขึ้นจากประเด็นที่สำคัญที่ค้นพบจากการวิจัยนี้ สำหรับขั้นตอนในการสร้างและพัฒนาแนวทางนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 สร้างและพัฒนาแนวทางเบื้องต้น (ร่างแนวทางฯ ที่นำเสนอโดยผู้วิจัย) โดยใช้ข้อมูลทั้ง 9 ประเด็นสำคัญมาจัดกลุ่ม 4 ด้านตามแนวคิดเชิงทฤษฎี 4M Management theory

ขั้นที่ 2 นำร่างแนวทางที่พัฒนาขึ้นมาแล้ว ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 คน วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะ

ขั้นที่ 3 นำคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์พร้อมที่จะนำเสนอและเผยแพร่ข้อค้นพบต่อสาธารณชนต่อไป

สำหรับการดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ เป็นดังนี้

แนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงชวาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้

ขั้นที่ 1 สร้างและพัฒนาแนวทางฯ เบื้องต้น (ร่างแนวทางฯ ที่นำเสนอโดยผู้วิจัย)

ตารางที่ 13 แนวทางที่เหมาะสม ต่อการพัฒนาความมั่นคงชวาวนาในเขตพื้นที่อีสานใต้ (นำเสนอโดยผู้วิจัย)

ด้าน	ประเด็นสำคัญ	แนวทางดำเนินการ
เกษตรกร (Man)	- ความรู้ความเข้าใจของชวาวนาเกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	1. จัดอบรมเพิ่มความรู้กับเกษตรกร โดยการแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กฎหมาย/
	- ความรู้ความเข้าใจของชวาวนาต่อ กฎหมาย/ข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน	ข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ด้าน	ประเด็นสำคัญ	แนวทางดำเนินการ
การจัดการ (Management)	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง-เกษตรยั่งยืน เพื่อพัฒนาปรับวิถีการเกษตร - การจัดการที่ดินทำกินของหน่วยงานรัฐ/ การกระจายกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน - การจัดระบบชลประทาน/แหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก - พัฒนาแหล่งน้ำ ระบบการกระจายน้ำ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ - การหาตลาด/โรงสีหรือแหล่งจำหน่ายผลผลิตข้าว (Manage) 	<ol style="list-style-type: none"> 2. จัดโครงการสัญจรเกษตรวิถีชมรม/ศูนย์/หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัดโครงการวิถีการเกษตรสัญจร เพื่อไปชมแปลงสาธิตหรือสวนเกษตรที่ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง-เกษตรยั่งยืน ตามช่วงเวลาที่เหมาะสม และควรจัดอย่างต่อเนื่อง 3. จัดที่ปรึกษากฎหมายสำหรับเกษตรกรหน่วยงานภาครัฐของแต่ละจังหวัดให้มีที่ปรึกษากฎหมาย (ทนายอาสา) ให้ความรู้และข้อแนะนำต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการที่ดินทำกินและสิทธิการถือครองที่ดิน 4. จัดตั้งเครือข่ายการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกับหน่วยงานชลประทานในการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก ระบบการกระจายน้ำ และการเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ 5. จัดตั้งกลุ่มการตลาดของเกษตรกรชมรม/กลุ่มเกษตรกรร่วมกันจัด ตั้งสหกรณ์การตลาดเพื่อทำหน้าที่ต่อรองหรือหาตลาดในการจำหน่ายผลผลิตข้าว
วัสดุอุปกรณ์ (Materials)	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่พบประเด็นสำคัญที่ต้องมีการแก้ไขเร่งด่วน 	-
การเงิน (Money)	<ul style="list-style-type: none"> - ต้นทุนในการปลูกข้าว เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ พันธุ์ข้าว ปุ๋ย แรงงาน ค่าเช่าที่นา ฯลฯ 	<ol style="list-style-type: none"> 6. จัดตั้งธนาคารเพื่อการทำอย่างยั่งยืน จัดตั้งธนาคารเพื่อชาวนา จัดกองทุนสวัสดิการชาวนาเพื่อรักษาผลประโยชน์ให้กับชาวนา จัดให้มีสวัสดิการด้านอื่นๆ เช่น การจัดหาปัจจัยการผลิตและอื่นๆ ให้กับผู้ประกอบการอาชีพทำนา เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับประเทศ

ขั้นที่ 2 นาร่างแนวทางที่ได้พัฒนาขึ้นมาไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้จัดให้มี “การสนทนากลุ่มเพื่อการวิพากษ์ การพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงชาวนาในเขตพื้นที่อีสานใต้” เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2558 ณ ห้องประชุมศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างเวลา 09.00-15.00 น. เพื่อนำร่างแนวทางฯ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 17 คน เป็นผู้วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะ ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวมีรายนามและตำแหน่งดังนี้

1. รศ.ดร.สุทนต์ ศรีไสย์	อาจารย์ที่ปรึกษาคุณุฎิพนธ์
2. ผศ.ณัชพล สามารถ	อาจารย์ภาควิชาพืชไร่ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
3. นายมนตรี พรหมลักษณ์	อดีตเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี
ผู้อำนวยการโครงการริเริ่มการผลิตข้าวที่ดี จังหวัดอุบลราชธานี (BRIA)
4. นายนิคม เพชรผา	เกษตรกรด้านเกษตรอินทรีย์ จังหวัดศรีสะเกษ
สมาพันธ์เกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย
5. นายจันทร์ ชัยรัตน์	ชาวนา/ผู้นำชุมชนบ้านเกษตรพัฒนา
อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
6. นายจารึก พิมพ์สุตะ	ตัวแทนชาวนาจังหวัดอุบลราชธานี
7. นางสมจิตร พิมพ์สุตะ	ตัวแทนชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ
8. นายอาคม ศรีประภาพงษ์	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการพิเศษ
สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี
9. นายประวิณ เขียวขำ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี
10. น.ส.จันทราพร ประธาน	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี
11. นายเจริญ โมงขุนทด	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ
12. นายวิฑูล ปิยะวงศ์ลาวัลย์	ผู้อำนวยการศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
13. นายโอภาส สารสิทธิ์	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการพิเศษ
ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

14. นายมานะ ปรีโม	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
15. นายบัณฑิต จันทรคำ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
16. น.ส.ชนันทยา ลลิตจรรยา	นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
17. นายวิทยา ทีโสดา	นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

ผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง 17 คนได้มีการวิพากษ์ในแต่ละประเด็นตามแบบที่ผู้วิจัยได้นำเสนออยู่ ่างกว้างขวาง ผลการวิพากษ์และข้อเสนอแนะ สรุปได้ดังนี้

1. ด้านเกษตรกร ควรเพิ่มเติมประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงชาวนาไทยอีสานในดังนี้

1.1 การพัฒนา “องค์ความรู้” ชาวนาจำเป็นต้องมีองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำนา เช่น ความรู้เรื่องแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติดี เพื่อรู้ทิศทางเป้าหมายและแนวโน้มของประเทศ รู้เหตุการณ์บ้านเมือง ความรู้ด้านกฎหมาย ความรู้ด้านวิชาการสำหรับใช้วางแผนการผลิตได้อย่างเป็นระบบ การจัดการความรู้การทำนาและเกษตรกรรม การพัฒนาอุปกรณ์หรือนวัตกรรมที่เหมาะสมกับทำนา/การผลิต เพื่อเพิ่มผลผลิต ลดปัจจัยเสี่ยง รู้จักทางเลือกทางรอด พัฒนาความคิดความรู้และต่อยอดองค์ความรู้ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมพัฒนาและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยการขับเคลื่อน ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด จับมือทำงานร่วมกัน โดยบูรณาการทำงาน นโยบายรัฐต้องจริงจัง ลงมาระดับจังหวัด/ตำบล/หมู่บ้าน ต้องร่วมมือกันระหว่าง รัฐ + หน่วยงานท้องถิ่น , อบต. + ประชาชน โดยมีรูปแบบวิธีการใหม่ๆ ที่จะจูงใจให้ชาวนาอยากเรียนรู้และพัฒนา

1.2 การสร้าง “ความภาคภูมิใจใน อาชีพชาวนา รักในเกียรติและศักดิ์ศรีของชาวนา ” แนวทางที่จะทำให้ชาวนามีความภาคภูมิใจใน อาชีพของตนเอง ความมั่นคงที่จะให้ลูกหลาน หรือทายาทได้สืบทอดอาชีพของชาวนา รักในอาชีพของบรรพบุรุษที่สร้างความมั่นคงด้านอาหารไว้ให้ลูกหลาน การพัฒนาที่จะให้มีอาชีพชาวนาอยู่ต่อยั่งยืนได้ในอีสานตอนล่าง อาชีพการทำนาทำอย่างไรให้เป็นหนึ่ง: ท็อปเท็น (Top Ten) ให้ลูกหลานได้สืบต่ออาชีพ โดยการปลูกจิตสำนึกการเป็นลูกชาวนา เสนอไปถึงระดับนักเรียน โรงเรียนเป็นหน่วยศึกษาที่จะช่วยบ่มเพาะโดยการให้ความรู้ ต้องปลูกจิตสำนึกการเป็นลูกชาวนา เพื่อให้เด็กรักในเกียรติและศักดิ์ศรีของชาวนา การจัดกิจกรรมหรือกำหนดไว้ในวิชาเรียน ในโรงเรียนต้องมีหลักสูตรการเกษตร เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ ลองปฏิบัติทดลองปลูกข้าว เพื่อใช้เป็นอาหารกลางวัน และเป็นข้าวปลอดสารพิษ

1.3 การจัดให้มี “สถาบันการศึกษาเฉพาะทาง” เกี่ยวกับด้านเกษตรและการทำนา เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านข้าวและการพัฒนาชาวนาอย่างครบวงจร โดยพัฒนาให้มีความรู้ทักษะและความชำนาญในการผลิตอย่างมีคุณภาพ การจัดการการผลิต การผลิตนวัตกรรม การตลาด และบริการชุมชน ชาวนา เป็นหนึ่งในอาชีพที่สำคัญของประเทศไทยและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหาร ดังนั้นเพื่อยกระดับการศึกษาชาวนา เสนอให้ชาวนาได้รับวุฒิทางการศึกษา จากการเรียนในสถาบันเฉพาะทาง ได้เฉกเช่นนักเรียนนักศึกษา สถานศึกษา เนื่องจากชาวนามีประสบการณ์ มีองค์ความรู้ และบูรณาการศาสตร์ในหลายศาสตร์ในการทำนา จึงต้องเทียบโอนความรู้และ ประสบการณ์ให้กับชาวนาได้เทียบระดับการศึกษาเข้าสู่ระดับชั้นปริญญาได้

1.4 การจัดการเชิง “ภูมิปัญญา” โดยการจัดการความรู้และองค์ความรู้เชิงภูมิปัญญา การสืบสานภูมิปัญญา เอกลักษณ์วัฒนธรรมข้าวไทย เช่น ผ่านภูมิปัญญาเมล็ดพันธุ์ ข้าว วันนึ่งยอกกินข้าวแดงหรือข้าวหอมนิลสามารถทำให้ออกหลังจากเกี่ยวข้าวชนิดอื่น เราไม่ต้องประมูลแรงงาน หรือแย่งแรงงานกัน ถ้าเราเข้าใจเรื่องข้าวหนักข้าวเบา เป็นการจัดการเชิงภูมิปัญญา เรียนรู้จากภูมิปัญญา การเรียนรู้จากความมั่นคงที่เป็นภูมิปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้านนั้น เนื้อในของการผลิตข้าวเป็นเรื่องที่ละเอียดมีหลายขั้นตอน ชาวนาต้องละเอียดทั้งเรื่องการใช้ชีวิตและละเอียดทั้งการดูแลผลผลิต

2. ด้านการจัดการ ควรมีการเพิ่มเติมประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงชาวนาไทยอีสานได้ ดังนี้

2.1 พัฒนา “กระบวนการจัดการ” ที่ต้องมีการบริหารจัดการในหลายระดับ เนื่องจากการสถานการณ์เปลี่ยนแปลงมีองค์ประกอบ ปัจจัยมากมาย ทั้งตัวชาวนา ด้านเศรษฐกิจ สังคมรวมทั้งแรงงาน จะเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนการผลิตอย่างไรเป็นเรื่องสำคัญมาก การจัดการน้ำ ดิน ปุ๋ย แรงงาน โรคแมลงศัตรูพืช การใช้เครื่องจักรกลเกษตร เทคโนโลยีและนวัตกรรม ตลาดรองรับการผลิต จึงต้องคิดแบบห่วงโซ่การผลิต โดยเริ่มตั้งแต่จัดหาเมล็ดพันธุ์คุณภาพ เรียนรู้ การดูแลจัดการนาจากภูมิปัญญา การมีพื้นที่เก็บน้ำจากน้ำฝนเพียงพอสำหรับการเพาะปลูก การ นำระบบ "เปียก-สลับ-แห้ง" แก่ล้างข้าวมาใช้ ปรับดินในแปลงนาให้สม่ำเสมอ เพิ่มธาตุอาหารให้ดินโดยใช้ อินทรีย์วัตถุ การปรับเปลี่ยนแนวคิดทำเกษตรอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนการผลิต การรวมกลุ่มเกษตรกร เพื่อช่วยเหลือและจัดการร่วมกันในเรื่องน้ำ การรวมแปลงนารายย่อย การใช้เครื่องจักรกลเกษตร การตลาด และการจำหน่ายสินค้าแปรรูป เพิ่มกลุ่มวิสาหกิจ และตลาดภาคการเกษตร

2.2 “กองทุนชาวนา ” มีจัดตั้งกองทุน สวัสดิการชาวนาเพื่อรักษาผลประโยชน์ให้กับชาวนาเพื่อต้องการให้เป็นอาชีพที่มีศักดิ์ศรี ผลิตข้าวสำหรับบริโภคและ สร้างรายได้เข้าประเทศ จัดให้มีสวัสดิการด้านอื่นๆ เช่น การจัดหาปัจจัยการผลิตให้กับผู้ประกอบการอาชีพทำนา สร้างแรงจูงใจให้

ชานาเห็นว่าอาชีพทำนามี เกียรติศักดิ์ศรีและมั่นคง ซึ่งจะช่วยให้เยาวชนรุ่นใหม่มีความ รักและ ยึดถือการประกอบอาชีพทำนาต่อไป เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารของประเทศต่อไป

สำหรับรายละเอียดที่มีการปรับแก้ สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้ในชั้นที่ 3

ชั้นที่ 3 การปรับปรุงแนวทางฯ ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

ตารางที่ 14 แนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงชานาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ (ปรับแก้ เพิ่มเติมตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ)

ด้าน	ประเด็นสำคัญ	แนวทางดำเนินการ
เกษตรกร	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ความเข้าใจของชานาเกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - ความรู้ความเข้าใจของชานาต่อ กฎหมาย/ข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน - องค์กรความรู้เกี่ยวกับชานาทั้งระบบ* - ความภาคภูมิใจในอาชีพชานา รักในเกียรติและศักดิ์ศรีของชานา* - นำภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยปรับปรุงอาชีพชานาไทย* 	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดอบรมเพิ่มความรู้กับเกษตรกร โดยการแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กฎหมาย/ข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน /*การจัดการความรู้การทำนาทั้งระบบ 2. จัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางเกี่ยวกับชานาโดยตรง* เป็นสถาบันการศึกษาที่ให้องค์ความรู้ในทุก ระดับเกี่ยวกับการ ส่งเสริม พัฒนาสารสนเทศ และ เทคโนโลยี พัฒนางานวิจัยตั้งแต่ระดับต้น จนถึงระดับสูงเพื่อใช้ในการพัฒนาอาชีพชานา สร้างความภาคภูมิใจในอาชีพ รักเกียรติ และศักดิ์ศรีของชานาไทย จัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ทดลอง และ ปฏิบัติ รวมทั้งพัฒนาเครือข่ายในการร่วมมือกันระหว่าง รัฐ + ท้องถิ่น+ปราชญ์ชาวบ้าน โดยมีรูปแบบวิธีการใหม่ๆ ที่จะจูงใจให้ชานาอยากเรียนรู้และพัฒนา 3. จัด โครงการสัญจรวิถีการเกษตร ชมรม/ศูนย์/หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัด โครงการวิถีการเกษตรสัญจร เพื่อไปชมแปลงสาธิตหรือส่วนเกษตรที่ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง-เกษตรยั่งยืน ตามช่วงเวลาที่เหมาะสม และควรจัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างแรงจูงใจ
	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้แนวทางเศรษฐกิจพอ เพียง-เกษตรยั่งยืน เพื่อพัฒนาปรับวิถีการเกษตร 	<ol style="list-style-type: none"> 3. จัด โครงการสัญจรวิถีการเกษตร ชมรม/ศูนย์/หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัด โครงการวิถีการเกษตรสัญจร เพื่อไปชมแปลงสาธิตหรือส่วนเกษตรที่ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง-เกษตรยั่งยืน ตามช่วงเวลาที่เหมาะสม และควรจัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างแรงจูงใจ

* เพิ่มเติมตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

ตารางที่ 14 (ต่อ)

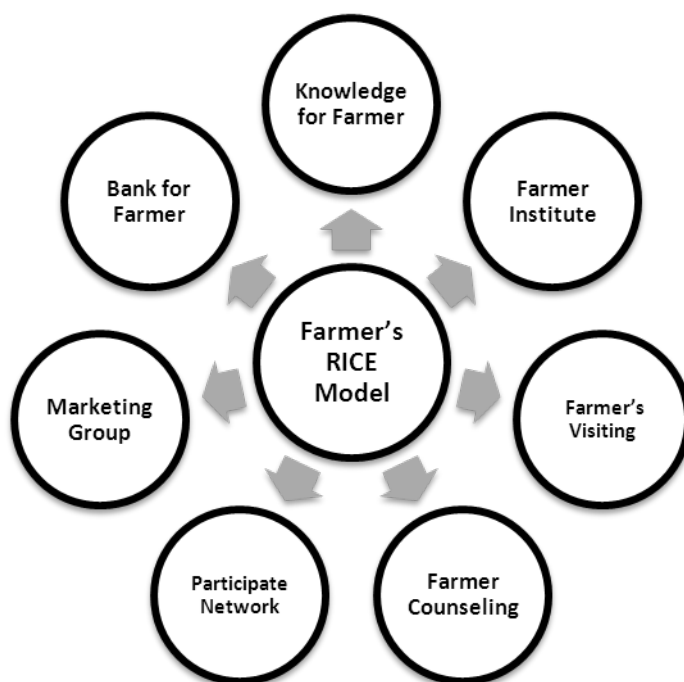
ด้าน	ประเด็นสำคัญ	แนวทางดำเนินการ
การจัดการ	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดการที่ดินทำกินของหน่วยงานรัฐ/ การกระจายกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน - การจัดระบบชลประทาน/แหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก - พัฒนาแหล่งน้ำ ระบบการกระจายน้ำ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ - การหาลาด/โรงสีหรือแหล่งจำหน่ายผลผลิตข้าว 	<p>4. จัดหน่วยงานที่ปรึกษากฎหมายสำหรับชาวนา</p> <p>หน่วยงานภาครัฐของแต่ละจังหวัดจัดให้มีที่ปรึกษากฎหมาย (ทนายอาสา) ให้ความรู้และข้อแนะนำต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการที่ดินทำกิน, สิทธิการถือครองที่ดิน, เกษตรพันธะสัญญา</p> <p>5. จัดตั้งเครือข่ายการมีส่วนร่วมของชาวนากับหน่วยงานชลประทานในการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก ระบบการกระจายน้ำ และ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ</p> <p>6. จัดตั้งกลุ่มการตลาดของชาวนา ชมรม/กลุ่มเกษตรกรร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์การตลาดเพื่อทำหน้าที่ต่อรองหรือหาลาดในการจำหน่ายผลผลิตข้าว</p>
วัสดุอุปกรณ์	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่พบประเด็นสำคัญที่ต้องมีการแก้ไขเร่งด่วน 	<p>*เสนอให้มีการพัฒนาเครื่องจักรกลเกษตรและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่</p>
การเงิน	<ul style="list-style-type: none"> - ต้นทุนในการปลูกข้าว เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ พันธุ์ข้าว ปุ๋ย แรงงาน ค่าเช่าที่นา ฯลฯ 	<p>7. จัดตั้งธนาคารเพื่อการทำอย่างยั่งยืน จัดตั้งธนาคารเพื่อชาวนา จัดกองทุนสวัสดิการชาวนาเพื่อรักษาผลประโยชน์ให้กับชาวนา จัดให้มีสวัสดิการด้านอื่นๆ เช่น การจัดหาปัจจัยการผลิตและอื่นๆ ให้กับผู้ประกอบการอาชีพทำนา เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับประเทศ เพื่อเป็นกองทุนฟื้นฟูพัฒนาเกษตรกรและการเกษตรของประเทศ</p>

* เพิ่มเติมตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาพที่ 10 การสนทนากลุ่มเพื่อวิพากษ์แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาความมั่นคงชานา
ในเขตพื้นที่อีสานใต้

สรุป แนวทางที่เหมาะสม ต่อการพัฒนาความมั่นคง ชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ ที่ควรได้รับการพัฒนาหรือบริหารจัดการ โดยเร่งด่วนในลำดับแรก ๆ ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมา มีอยู่ 6 แนวทาง และภายหลังจากการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ผู้วิจัยได้ปรับแก้ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีการปรับแก้เป็น 7 แนวทาง จำแนกตามเงื่อนไขของ 4M Management theory และเขียนเป็นรูปแบบ Farmer's rice model เป็นดังนี้

ภาพที่ 11 แนวทางการพัฒนาความมั่นคงที่เหมาะสมของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ หรือ (Farmer's rice model)

1. ด้านเกษตรกร ประกอบด้วย 2 แนวทางคือ

แนวทางที่ 1. จัดอบรมเพิ่มความรู้กับเกษตรกร (ใช้สัญลักษณ์ Knowledge for farmer) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญของการอบรม ได้แก่ การแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกฎหมาย/ข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน ความสำคัญของแรงงานในครัวเรือนที่ช่วยลดต้นทุนการผลิต การจัดการความรู้การทำนาและเกษตรกรรม การพัฒนาเครื่องมือจักรกลเกษตรหรือนวัตกรรมที่เหมาะสมกับทำนา/การผลิตในพื้นที่ เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิต

แนวทางที่ 2. จัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทาง เกี่ยวกับชาวนาโดยตรง (ใช้สัญลักษณ์ Farmer Institute) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญ ได้แก่ เป็นสถาบันการศึกษาที่ให้องค์ความรู้ในทุกระดับ

เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านข้าวและการพัฒนาชาวนาอย่างครบวงจร โดยพัฒนาให้มีความรู้ทักษะและความชำนาญในการผลิตอย่างมีคุณภาพ การจัดการการผลิต การผลิตนวัตกรรม การตลาดและบริการชุมชน เกี่ยวกับการส่งเสริม การพัฒนาสารสนเทศ และ เทคโนโลยี พัฒนางานวิจัยตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูงเพื่อใช้ในการพัฒนาอาชีพชาวนา สร้างความภาคภูมิใจในอาชีพ รักเกียรติและศักดิ์ศรีของชาวนาไทย จัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ทดลอง และ ปฏิบัติ รวมทั้งพัฒนาเครือข่ายในการร่วมมือ อกันระหว่าง รัฐ + หน่วยงานท้องถิ่น+ปราชญ์ชาวบ้าน โดยมีรูปแบบวิธีการใหม่ ๆ ที่จะจูงใจให้ชาวนาอยากเรียนรู้และพัฒนา

2. ด้านการจัดการ ประกอบด้วย 4 แนวทางคือ

แนวทางที่ 3. จัดโครงการสัญจรวิธีการเกษตร (ใช้สัญลักษณ์ Farmer's Visiting) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญ ได้แก่ ชมรม/ศูนย์/หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัดโครงการวิธีการเกษตรสัญจร เพื่อไปชมแปลงสาธิตหรือสวนเกษตรที่ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง -เกษตรยั่งยืน ตามช่วงเวลาที่เหมาะสมและควรจัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นการเรียนรู้

แนวทางที่ 4. จัดหน่วยงานที่ปรึกษา กฎหมายสำหรับชาวนา (ใช้สัญลักษณ์ Farmer Counseling) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐของแต่ละจังหวัดจัดให้มีที่ปรึกษากฎหมาย (ทนายอาสา) ให้ความรู้และข้อแนะนำต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการที่ดินทำกิน สิทธิการถือครองที่ดิน การเกษตรภายใต้พันธะสัญญาหรือระบบเกษตรพันธะสัญญา กองทุนชาวนา เป็นต้น

แนวทางที่ 5. จัดตั้งเครือข่ายการมีส่วนร่วมของชาวนา กับหน่วยงานชลประทาน (ใช้สัญลักษณ์ Participate Network) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก ระบบการกระจายน้ำ และการเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ

แนวทางที่ 6. จัดตั้งกลุ่มการตลาดของชาวนา (ใช้สัญลักษณ์ Marketing Group) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญ ได้แก่ ชมรม/กลุ่มเกษตรกร ร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร (อาชีพชาวนา) กลุ่มการผลิต และการตลาดเพื่อทำหน้าที่ต่อรองหรือหาตลาดในการจำหน่ายผลผลิตข้าว

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ ไม่พบประเด็นสำคัญที่ต้องมีการแก้ไขเร่งด่วน ทั้งนี้ในการสนทนา กลุ่มมีข้อเสนอให้มีการพัฒนาเครื่องจักรกลเกษตรและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่

4. ด้านการจัดการ ประกอบด้วย 1 แนวทางคือ

แนวทางที่ 7. จัดตั้งธนาคารเพื่อการทำนา อย่างยั่งยืน (ใช้สัญลักษณ์ Bank for Farmer) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญ ได้แก่ จัดตั้ง ธนาคารเพื่อชาวนา จัด กองทุนสวัสดิการชาวนาเพื่อรักษาผลประโยชน์ให้กับชาวนา จัดให้มีสวัสดิการด้านอื่น ๆ เช่น การจัดหาปัจจัยการผลิตและอื่น ๆ ให้กับผู้ประกอบอาชีพทำนา เพื่อเป็นกองทุนฟื้นฟูพัฒนาเกษตรกรและการเกษตรของประเทศ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1. เพื่อศึกษาสภาพของปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย เขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย 2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตามแบบจำลองสมการ โครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย 3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างปัจจัยสำคัญตามแบบจำลองสมการ โครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ ของประเทศไทย และ 4. เพื่อนำเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงที่เหมาะสมให้ชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย ข้อมูลที่นำมาศึกษาได้มาจากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม การวิจัยที่มีคุณภาพ [โดยการตรวจสอบความตรง จากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน โดยมีค่า IOC เป็น 0.975 และมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงแบบอัลฟา (Alpha-reliability coefficient) เป็น 0.991 และ หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทั้งหมด 400 ฉบับเป็น 0.990] โดยการสอบถามจากตัวแทนของชาวนาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ของภาคอีสานใต้ ใน 5 จังหวัดของประเทศไทย ได้แก่ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และ นครราชสีมา จำนวน 384 คน โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางการสุ่มของ เกรจซี่ และมอร์แกน ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 (Krejcie & Morgan, 1970, pp. 607-610 อ้างถึงใน สุทรธนู ศรีไสย์, 2551, หน้า 132-133) และเพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินการในกรณีนี้ ผู้วิจัยจะใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนชาวนาจำนวน 400 คน ซึ่งจำนวนทั้งหมดนี้ได้มาจากการเลือกสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling)

ข้อมูลทั้งหมดถูกนำไปวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคำนวณค่าสถิติสำเร็จรูปด้วยคอมพิวเตอร์ ค่าสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบความมีนัยสำคัญระหว่างค่าเฉลี่ยกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้หรือการทดสอบค่าทีแบบ One-sample t-Test (ร้อยละ 80 หรือ 4 ใน 5 ของมาตราส่วนประมาณค่า) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตามโครงสร้าง (Confirmatory factor analysis) โดยใช้โปรแกรม LISREL Version 8.72 และรายงานผลโดยใช้ค่านำหน้าองค์ประกอบแบบ Completely standardized solution และการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) โดยใช้โปรแกรม LISREL Version 8.72 แบบ Basic model สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาการทดสอบค่าทีแบบทดสอบกลุ่มเดียว เป็นดังนี้

1. ถ้าค่าเฉลี่ยเลขคณิตที่ได้จากการวิจัยกับเกณฑ์ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ใน 5 มาตราส่วนประมาณค่า) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าเฉลี่ยนั้นสูงกว่าเกณฑ์

ดังกล่าวจะถือว่าสภาพของปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชวนาไทย นั้นอยู่ในระดับสูงเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

2. ถ้าค่าเฉลี่ยเลขคณิตที่ได้จากการวิจัยกับเกณฑ์ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ใน 5 มาตรฐานประมาณค่า) ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าเฉลี่ยนั้นเท่ากับหรือใกล้เคียงกับเกณฑ์ จะถือว่าสภาพของปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชวนาไทย นั้นอยู่ในระดับปานกลางเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

3. ถ้าค่าเฉลี่ยเลขคณิตที่ได้จากการวิจัยกับเกณฑ์ร้อยละ 70 หรือ 3.5 ใน 5 มาตรฐานประมาณค่า) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 05 และค่าเฉลี่ยนั้นต่ำกว่าเกณฑ์ จะถือว่า สภาพของปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชวนาไทย นั้นอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

นอกจากนี้ ยังใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ขั้นตอนโครงสร้าง โดยใช้โปรแกรม LISREL Version 8.72 และรายงานผลโดยใช้ค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely standardized solution พิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไปเป็นองค์ประกอบเชิงยืนยันที่สำคัญ และการวิเคราะห์เส้นทาง โดยใช้โปรแกรม LISREL Version 8.72 แบบ Basic model รวมทั้งแปลความหมายความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามเกณฑ์ของ ดีวีว และเป็ค (Devore & Peck, 1998 อ้างถึงใน สุทฤษฎี ศรีไสย์, 2551, หน้า 219) ดังนี้

ระดับความสัมพันธ์	แปลความหมาย
0.80 – 1.00	สูง
0.50 – 0.79	ปานกลาง
0.00 – 0.49	ต่ำ

สรุปผลการวิจัย

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นหญิง (ร้อยละ 54.75) มีอายุระหว่าง 31-60 ปี (ร้อยละ 79.50) สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาถึงปริญญาตรี (ร้อยละ 95.50) และมีที่อยู่อาศัยอยู่ในจังหวัด นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ อุบลราชธานี (ร้อยละ 20 เท่า ๆ กัน) ในทำนองเดียวกันมีที่ทำนาคือของตนเอง (ร้อยละ 93.25)

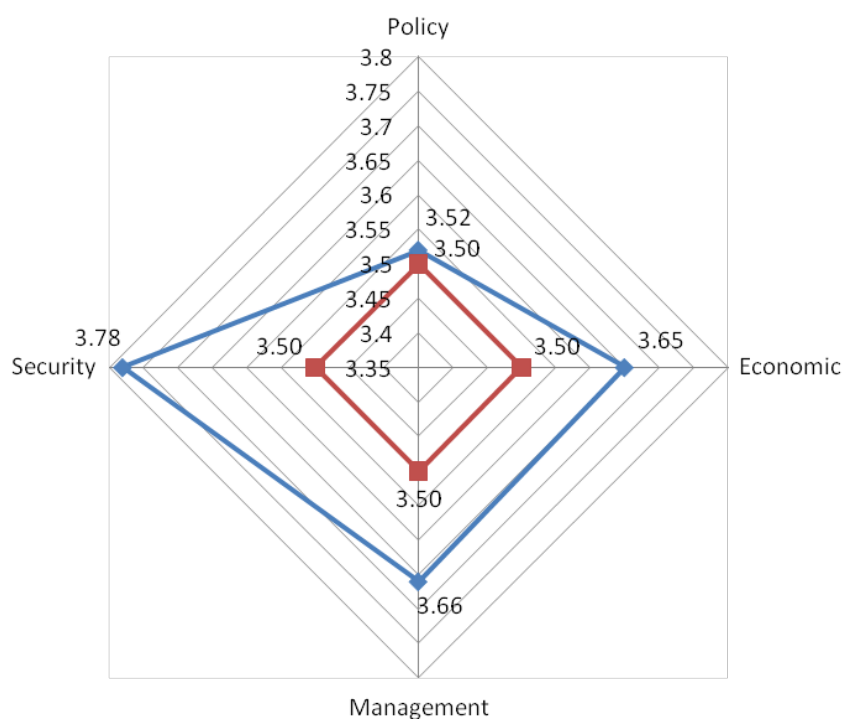
2. ศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ศึกษาสภาพของปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชวนาไทย เขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย พบว่า

2.1 สภาพความมั่นคงโดยรวมและแต่ละด้านของชาวนาในเขตพื้นที่อีสานใต้

ตารางที่ 15 ภาพรวมแต่ละปัจจัยการพัฒนความมั่นคงของชาวนาในพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย

ปัจจัย	เกณฑ์ 70% หรือ 3.5/5 ของ 5 Scales			
	\bar{X}	SD	t-value	แปลความหมาย
1. ด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy)	3.52	0.67	0.70	ปานกลาง
2. ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Economic)	3.65	0.76	3.91*	สูง
3. ด้านการจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management)	3.66	0.73	4.36*	สูง
4. ด้านความมั่นคงของชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Security)	3.78	0.72	7.64*	สูง

* $P < .05$

ภาพที่ 12 ภาพรวมแต่ละปัจจัยการพัฒนความมั่นคงของชาวนาในพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย

โดยรวม สภาพปัญหาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย (ใช้สัญลักษณ์ Security) อยู่ในระดับสูง โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.78 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (Mean \geq 70% หรือ 3.5 ใน 5 ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดของภาพรวมในแต่ละด้าน ของปัจจัยสภาพปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ พบว่า ปัจจัยทั้งหมดทั้ง 3 ด้าน [ได้แก่ ด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy) ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Economic) และ ด้านการจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management)] มีปัจจัยอยู่ 2 ใน 3 ด้าน มีปัญหาอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ได้แก่ ปัจจัยด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Economic) และ ด้านการจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management)] โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.65 และ 3.66 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยปัญหาด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy) อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.52 ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวไม่เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ดังตารางที่ 15 และ ภาพที่ 12

2.2 สภาพความมั่นคงของภาพรวมในแต่ละด้าน ของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ เป็นดังนี้

2.2.1 ด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Policy) พบว่า สภาพปัจจัยปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยเป็น 3.52 อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (Mean \geq 70% หรือ 3.5 ใน 5 ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในทำนองเดียวกันเมื่อพิจารณาในภาพรวมของแต่ละด้านของปัจจัยปัญหาด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทยแล้ว พบว่า ภาพรวมของแต่ละด้านจาก 3 ใน 8 ด้าน [ได้แก่ 1. นโยบายรัฐ 2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ /สังคม และ 3. การปรับปรุงกฎหมาย มีปัญหาอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.59, 3.68, และ 3.60 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ในทำนองเดียวกันพบว่า มีภาพรวมปัญหาอีก 4 ใน 8 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 [ได้แก่ 1. การนำนโยบายไปปฏิบัติ 2. การจัดการที่ดินทำกิน 3. การจัดระบบชลประทาน และ 4. การส่งเสริมความรู้] โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.44, 3.52, 3.56 และ 3.42 ตามลำดับ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ และมีภาพรวมปัญหาอีก 1 ใน 8 ด้านอยู่ในระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 [ได้แก่ การจัดการตลาด] มีค่าเฉลี่ยเป็น 3.37 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

2.2.2 ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ใช้สัญลักษณ์ Economic) พบว่า สภาพโดยรวมของปัจจัยปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ มีค่าเฉลี่ยเป็น 3.65 มีปัญหาอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (Mean \geq 70% หรือ 3.5 ใน 5 ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในทำนอง

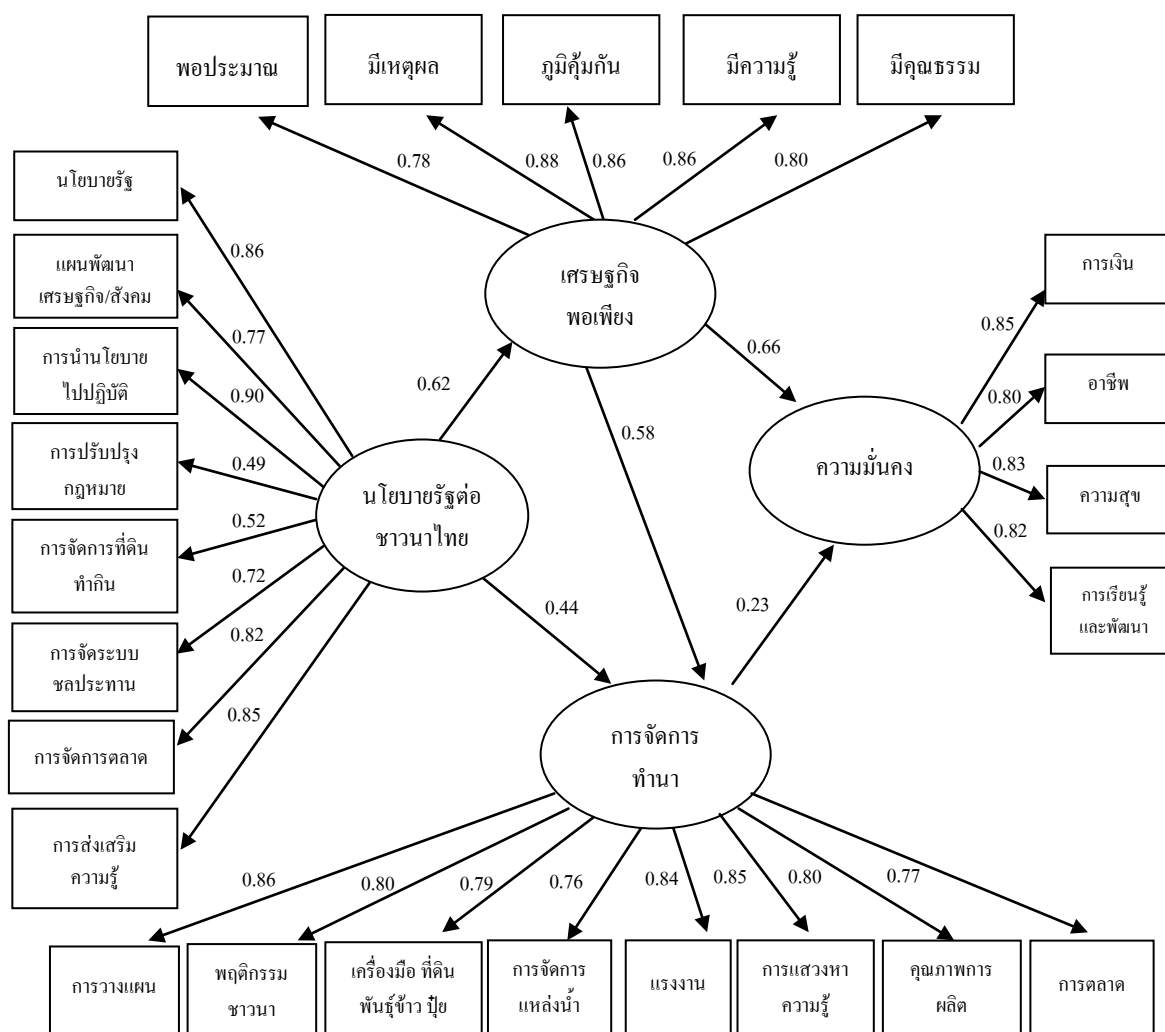
เดียวกันเมื่อพิจารณาในภาพรวมของแต่ละด้านของปัจจัยปัญหาด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาไทยแล้ว พบว่า ภาพรวมทั้งหมด 3 ใน 5 ด้าน [ได้แก่ 1. ความพอประมาณ 2. ความมีเหตุผล และ 3. มีคุณธรรม] มีปัญหาอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.83, 3.67, และ 3.62 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนปัญหาที่อยู่ในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 มีอยู่ 2 ใน 5 ด้าน [ได้แก่ 1. มีภูมิคุ้มกัน และ 2. มีความรู้] มีค่าเฉลี่ยเป็น 3.58 และ 3.53 ตามลำดับ และ ไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.2.3 ด้านการจัดการทำนา (ใช้สัญลักษณ์ Management) พบว่า สภาพปัจจัยปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทย ด้านการจัดการทำนาของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยเป็น 3.66 มีปัญหาอยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ($Mean \geq 70\%$ หรือ 3.5 ใน 5 ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ในทำนองเดียวกันเมื่อพิจารณาในภาพรวมของแต่ละด้านของปัจจัยปัญหาด้านการจัดการทำนาของชาวนาไทยแล้ว พบว่า ภาพรวมทั้งหมด 8 ด้าน มี 5 ใน 8 ด้าน [ได้แก่ 1. การวางแผน 2. พฤติกรรมชาวนา 3. เครื่องมือ ที่ดิน พันธุ์ข้าว ปุ๋ย 4. แรงงาน และ 5. การตลาด] มีปัญหาอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.62, 3.86, 3.75, 3.70, 3.68 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนอีก 3 ใน 8 ด้าน [ได้แก่ 1. การจัดการแหล่งน้ำ 2. การแสวงหาความรู้ และ 3. คุณภาพการผลิต] มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.51, 3.57 และ 3.57 ตามลำดับ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

2.2.4 ด้านความมั่นคงของชาวนาไทย (ใช้สัญลักษณ์ Security) พบว่า สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยด้านความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยเป็น 3.78 อยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ($Mean \geq 70\%$ หรือ 3.5 ใน 5 ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ในทำนองเดียวกันเมื่อพิจารณาในภาพรวมของแต่ละด้านของปัจจัยด้านความมั่นคงของชาวนาไทยแล้ว พบว่า ภาพรวมทั้งหมด 4 ด้าน มี 3 ใน 4 ด้าน [ได้แก่ 1) อาชีพ 2) ความสุข และ 3) การเรียนรู้และพัฒนา] อยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.91, 3.80 และ 3.83 ตามลำดับ นอกจากนี้มีอีก 1 ใน 4 ด้าน [ได้แก่ ด้านรายได้] อยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.57 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

3. ศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในข้อที่ 2 วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตามแบบจำลองสมการโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนา ความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของ

ประเทศไทย กับเกณฑ์ Completely standardized solution ตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป ตามแบบจำลองที่ ได้รับการปรับแล้ว ดังภาพที่ 13 สรุปได้ดังนี้

Chi-square = 174.92, df = 270, P-value = 1.000, RMSEA = 0.000

ภาพที่ 13 แบบจำลองที่ปรับแล้ว ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้

จากภาพที่ 13 เป็นแบบจำลองที่ปรับแล้ว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลกับโปรแกรม LISREL อีกครั้งหนึ่งได้ผลลัพธ์ค่าสถิติเป็น ไคสแควร์ = 174.92, df = 270, P-value = 1.000, RMSEA = 0.000 [ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ ข้อมูลดังกล่าวเป็นไปตามข้อตกลงทางสถิติคือ 1. ค่าไคสแควร์ ต้องไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือ $P > .05$ 2. ค่าไคสแควร์ หายด้วย ระดับชั้นแห่งความเป็นอิสระ

(Degree of freedom หรือ df) ต้องไม่เกิน 2 และ 3. ค่า Root Mean Square Error of Approximation หรือ RMSEA ต้องมีค่าน้อยกว่า 0.05 หรือไม่เกิน 0.08 (Kline, 1998; Ullman, 2001; Stieger, 1990)] สรุปได้ว่า ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์สอดคล้องกับแบบจำลองที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และ ข้อที่ 3 สรุปได้ตาม ภาพที่ 16 ดังนี้

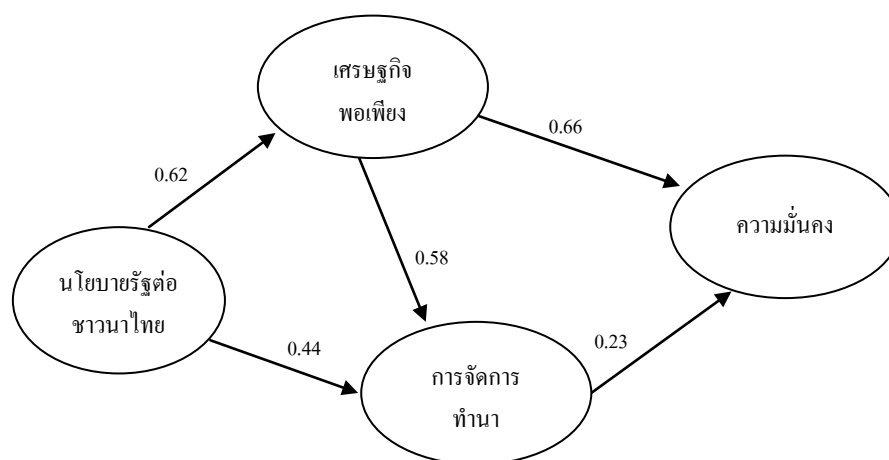
3.1 ตัวแปรแฝงด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย ทั้ง 8 องค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษาคครั้งนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยันคือ 1. นโยบายรัฐ 2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม 3. กลยุทธ์การนำนโยบายไปปฏิบัติ 4. การปรับปรุงกฎหมาย 5. การจัดการที่ดินทำกิน 6. การจัดการระบบชลประทาน /น้ำ 7. การจัดการตลาด และ 8. การส่งเสริมความรู้ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely Standardized Solution เป็น 0.86, 0.77, 0.90, 0.49, 0.52, 0.72, 0.82, และ 0.85 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

3.2 ตัวแปรแฝงด้านเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 5 องค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษาคครั้งนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยันกล่าวคือ 1. การอยู่อย่างพอประมาณ 2. การมีเหตุผล 3. การมีภูมิคุ้มกัน 4. การมีเงื่อนไขความรู้ และ 5. การมีเงื่อนไขคุณธรรม มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely standardized solution เป็น 0.78, 0.88, 0.86, 0.86 และ 0.80 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

3.3 ตัวแปรแฝงด้านการจัดการทำนา ทั้ง 8 องค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษาคครั้งนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยัน กล่าวคือ 1. การวางแผน 2. พฤติกรรมชาวนา 3. เครื่องมือ-ที่ดิน-พันธุ์ข้าว-ปุ๋ย 4. การจัดการแหล่งน้ำ 5. แรงงาน 6. การแสวงหาความรู้ 7. การพัฒนาคุณภาพผลผลิต และ 8. การตลาด มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely standardized solution เป็น 0.86, 0.80, 0.79, 0.76, 0.84, 0.85, 0.80 และ 0.77 ตามลำดับ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

3.4 ตัวแปรแฝงด้านความมั่นคงของชาวนาไทยทั้ง 4 องค์ประกอบที่ใช้ในการศึกษาคครั้งนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญเชิงยืนยันคือ 1. ด้านรายได้ 2. ด้านอาชีพ 3. ด้านความสุข และ 4. ด้านการเรียนรู้และพัฒนา มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบแบบ Completely standardized solution เป็น 0.85, 0.80, 0.83, และ 0.82 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้

4. ศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 ศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างปัจจัยสำคัญตามแบบจำลองสมการโครงสร้างเกี่ยวกับการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขต พื้นที่อีสานใต้ พบว่า แบบจำลองที่ปรับแล้ว มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าสถิติต่างๆ เป็นไปตามข้อตกลงคือ ไคสแควร์ = 174.92, df = 270, P-value = 1.000, RMSEA = 0.000 (ดังภาพที่ 13 หรือ ภาพที่ 14) ดังนั้นสามารถสรุปและแปลความหมายตามแบบจำลองได้ดังนี้

Chi-square = 174.92, df = 270, P-value = 1.000, RMSEA = 0.000

ภาพที่ 14 แบบจำลองที่ปรับแล้ว ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแบบจำลองการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้

แบบจำลองที่ 1 (Model 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง ชาวนาในพื้นที่อีสานใต้ที่มีเศรษฐกิจพอเพียงดี จะได้รับอิทธิพลทางตรงมาจากปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย อยู่ในระดับปานกลาง (Direct Effect or DE = 0.62) เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของ ดีวีว และเป็ค (Devore & Peck, 2001 อ้างถึงใน สุทธนู ศรีไสย์, 2551, หน้า 219) ที่ตั้งไว้ โดยปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทยดังกล่าวสามารถอธิบายความแปรปรวนหรือทำนายตัวแปรตามคือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาไทย ได้ร้อยละ 52.80 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งผลการวิจัยนี้เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ สรุปได้ว่า ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ พบว่า ชาวนาในพื้นที่อีสานใต้ที่มีความเป็นอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางตรงมาจากปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย อยู่ในระดับปานกลาง ในทำนองเดียวกันพบว่า ปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทยดังกล่าวสามารถทำนายปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียงของชาวนาไทย ได้ร้อยละ 52.80 จากการทดสอบที่ระดับความเชื่อมั่นไม่น้อยกว่า ร้อยละ 95

แบบจำลองที่ 2 (Model 2) ปัจจัยด้านการจัดการทำนา ชาวนาในพื้นที่อีสานใต้ที่มีการจัดการทำนาได้ดีได้รับอิทธิพลทางตรงมาจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับปานกลาง (Direct Effect or DE = 0.58) และ ปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย อยู่ในระดับต่ำ (DE = 0.62) เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของ ดีวีว และเป็ค (Devore & Peck, 2001 อ้างถึงใน สุทธนู ศรีไสย์, 2551,

หน้า 219) ที่ตั้งไว้ ในทำนองเดียวกันได้รับอิทธิพลทางอ้อมมาจากปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชวานาไทย ในระดับต่ำ (Indirect Effect or IE = 0.36) โดยส่งผ่านปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง และพบว่าปัจจัยทั้งหมดดังกล่าวสามารถอธิบายความแปรปรวนหรือทำนายตัวแปรตามคือ ปัจจัยด้านการจัดการทำนาของชวานาไทย ได้ร้อยละ 74.50 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งผลการวิจัยนี้เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้สรุปได้ว่าตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏพบว่า ชวานาในเขตพื้นที่อีสานใต้ที่มีการจัดการทำนาได้ดี ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางตรงมาจากสองปัจจัยสำคัญคือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับปานกลาง และปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชวานาไทย อยู่ใน ระดับต่ำ ในขณะที่เดียวกันได้รับอิทธิพลทางอ้อมมาจาก ปัจจัยด้านนโยบายของรัฐต่อชวานาไทยโดยส่งผ่านปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง ในทำนองเดียวกันพบว่า ปัจจัยทั้งสองด้านดังกล่าวสามารถทำนายปัจจัยด้านการจัดการทำนาของชวานาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ได้ร้อยละ 74.60 จากการทดสอบที่ระดับความเชื่อมั่นไม่น้อยกว่า ร้อยละ 95

แบบจำลองที่ 3 (Model 3) ความมั่นคงของชวานาไทย ชวานาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ที่มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพสูง ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางตรงมาจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับปานกลาง (Direct Effect or DE = 0.66) และปัจจัยด้านการจัดการทำนา อยู่ในระดับต่ำ (DE = 0.23) เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของ ดีวัวร์ และเป็ค (Devore & Peck, 2001 อ้างถึงใน สุทฤษฎี ศรีไสย์, 2551, หน้า 219) ที่ตั้งไว้ ในทำนองเดียวกันได้รับอิทธิพลทางอ้อมมาจากปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชวานาไทย ในระดับปานกลาง (Indirect Effect or IE = 0.60) โดยส่งผ่านปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง และ ปัจจัยด้านการจัดการทำนา ขณะเดียวกันได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับต่ำ (IE = 0.14) โดยส่งผ่านปัจจัยด้านการจัดการทำนา นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยทั้งหมดดังกล่าวสามารถอธิบายความแปรปรวนหรือทำนายตัวแปรตามคือ ปัจจัยด้านความมั่นคงของชวานา ในเขตพื้นที่อีสานใต้ ได้ร้อยละ 85.90 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งผลการวิจัยนี้ไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ สรุปได้ว่า ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏ พบว่า ชวานาในเขตพื้นที่อีสานใต้ที่มีความมั่นคงดี ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางตรงมาจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับปานกลาง และ ปัจจัยด้านการจัดการทำนา อยู่ในระดับต่ำ ในทำนองเดียวกันได้รับอิทธิพลทางอ้อมมาจากปัจจัยด้านนโยบายรัฐต่อชวานาไทย ในระดับปานกลาง โดยส่งผ่านปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง และ ปัจจัยด้านการจัดการทำนา ขณะเดียวกันได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับต่ำ โดยส่งผ่านปัจจัยด้านการจัดการทำนา นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยทั้งหมดดังกล่าวสามารถอธิบายความแปรปรวนหรือทำนายตัวแปรตามคือ ปัจจัยด้านความมั่นคงของชวานา ในเขตพื้นที่อีสานใต้ ได้ร้อยละ 85.90 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

4. ศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 4 นำเสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย ภายหลังจากผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 และ ข้อที่ 4 แล้ว ได้นำผลการวิเคราะห์ไปพัฒนาเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ ในขั้นสุดท้ายได้นำเอาแนวทางดังกล่าวไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 17 คน ให้ความคิดเห็นโดยการจัดสนทนากลุ่ม ขึ้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2558 ณ ห้องประชุมศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างเวลา 09.00-15.00 น. เพื่อนำร่างแนวทางฯ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 คน เป็นผู้วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นมาปรับปรุงแนวทางฯ และเขียนรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป สำหรับแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยที่ได้ปรับปรุงและสมบูรณ์แล้ว ประกอบด้วย 11 ด้าน 7 แนวทาง จำแนกตามเงื่อนไขในแต่ละด้านของ 4M (Management theory) ดังตารางที่ 16

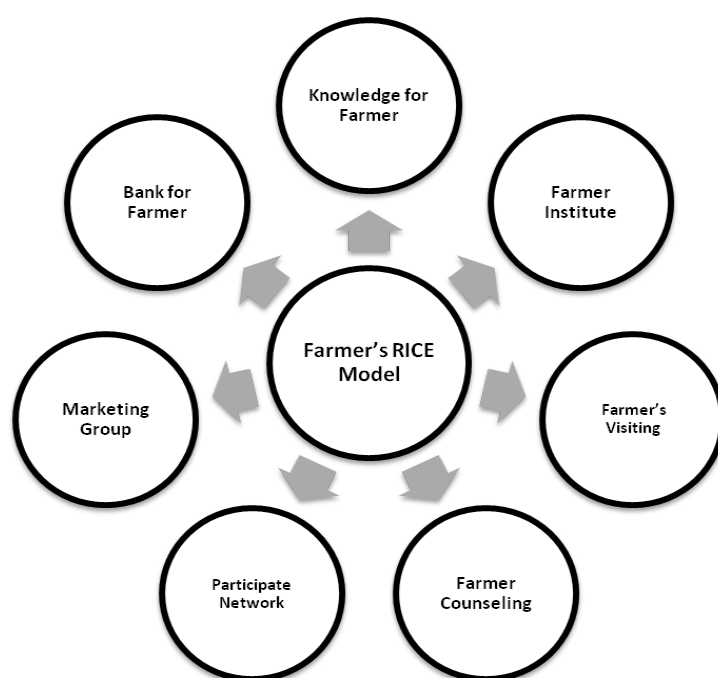
ตารางที่ 16 แนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ (ปรับแก้เพิ่มเติมตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ)

ด้าน	ประเด็นสำคัญ	แนวทางดำเนินการ
เกษตรกร	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ความเข้าใจของชาวนาเกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - ความรู้ความเข้าใจของชาวนาคือ กฎหมาย/ข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน - องค์กรความรู้เกี่ยวกับชาวนาทั้งระบบ* - ความภาคภูมิใจในอาชีพชาวนารักในเกียรติและศักดิ์ศรีของชาวนา* - นำภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยปรับปรุงอาชีพชาวนาไทย* 	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดอบรมเพิ่มความรู้กับเกษตรกร โดยการแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กฎหมาย/ข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน /*การจัดการความรู้การทำงานทั้งระบบ 2. จัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางเกี่ยวกับชาวนาโดยตรง* เป็นสถาบันการศึกษาที่ให้องค์ความรู้ในทุกระดับเกี่ยวกับการ ส่งเสริม พัฒนาสารสนเทศและเทคโนโลยี พัฒนางานวิจัยตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูงเพื่อใช้ในการพัฒนาอาชีพชาวนา สร้างความภาคภูมิใจในอาชีพ รักเกียรติและศักดิ์ศรีของชาวนาไทย จัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ทดลอง และ ปฏิบัติ รวมทั้งพัฒนาเครือข่ายใน

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ด้าน	ประเด็นสำคัญ	แนวทางดำเนินการ
การจัดการ	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง-เกษตรยั่งยืน เพื่อพัฒนาปรับวิถีการเกษตร - การจัดการที่ดินทำกินของหน่วยงานรัฐ/ การกระจายกรรม สิทธิการถือครองที่ดิน - การจัดระบบชลประทาน/แหล่งน้ำ สำหรับการเพาะปลูก - พัฒนาแหล่งน้ำ ระบบการกระจายน้ำ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ - การหาตลาด/โรงสีหรือแหล่งจำหน่ายผลผลิตข้าว 	<p>การร่วมมือกันระหว่าง รัฐ + ท้องถิ่น, อบต.+ ราษฎรชาวบ้าน โดยมีรูปแบบวิธีการใหม่ๆ ที่จะจูงใจให้ชาวนาอยากเรียนรู้และพัฒนา</p> <p>3. จัด โครงการสัญจรวิถีการเกษตร ชมรม/ศูนย์/หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัด โครงการวิถีการเกษตรสัญจร เพื่อไปชมแปลงสาธิตหรือสวนเกษตรที่ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง-เกษตรยั่งยืน ตามช่วงเวลาที่เหมาะสม และควรจัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างแรงจูงใจ</p> <p>4. จัดหน่วยงานที่ปรึกษากฎหมายสำหรับ ชาวนา หน่วยงานภาครัฐของแต่ละจังหวัดจัดให้มีที่ปรึกษากฎหมาย (ทนายอาสา) ให้ความรู้และข้อแนะนำต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการที่ดินทำกิน สิทธิการถือครองที่ดิน เกษตรพันธสัญญา</p> <p>5. จัดตั้งเครือข่ายการมีส่วนร่วมของชาวนากับ หน่วยงานชลประทานในการพัฒนาแหล่งน้ำ สำหรับการเพาะปลูก ระบบการกระจายน้ำ และ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ</p> <p>6. จัดตั้งกลุ่มการตลาดของชาวนา ชมรม/กลุ่มเกษตรกรร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์การผลิตและการตลาดเพื่อทำหน้าที่ต่อรองหรือหาตลาดในการจำหน่ายผลผลิตข้าว</p>
วัสดุอุปกรณ์	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่พบประเด็นสำคัญที่ต้องมีการแก้ไขเร่งด่วน 	<p>*เสนอให้มีการพัฒนาเครื่องจักรกลเกษตรและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่</p>
การเงิน	<ul style="list-style-type: none"> - ดันทุนในการปลูกข้าว เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ พันธุ์ข้าว ปุ๋ย แรงงาน ค่าเช่าที่นา ฯลฯ 	<p>7. จัดตั้งธนาคารเพื่อการทำอย่างยั่งยืน จัดตั้งธนาคารเพื่อชาวนา จัดกองทุนสวัสดิการ ชาวนาเพื่อรักษาผลประโยชน์ให้กับชาวนา จัดให้มีสวัสดิการด้านอื่นๆ เช่น การจัดหาปัจจัยการผลิตและอื่นๆ ให้กับชาวนา เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร, การฟื้นฟูการเกษตรประเทศ</p>

สรุป แนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ ที่ควรได้รับการพัฒนาหรือบริหารจัดการ โดยเร่งด่วนในลำดับแรก ๆ ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมา มีอยู่ 6 แนวทาง และภายหลังจากการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ผู้วิจัยได้ปรับแก้ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิโดยมีการปรับแก้เป็น 7 แนวทาง จำแนกตามเงื่อนไขของ 4M (Management theory) และเขียนเป็นรูปแบบ Farmer's rice model เป็นดังนี้

ภาพที่ 15 แนวทางการพัฒนาความมั่นคงที่เหมาะสมของชาวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานใต้ หรือ Farmer's rice model

1. ด้านเกษตรกร ประกอบด้วย 2 แนวทางคือ

แนวทางที่ 1. จัดอบรมเพิ่มความรู้กับเกษตรกร (ใช้สัญลักษณ์ Knowledge for farmer) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญของการอบรม ได้แก่ การแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกฎหมาย/ข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน ความสำคัญของแรงงานในครัวเรือนที่ช่วยลดต้นทุนการผลิต การจัดการความรู้การทำนาและเกษตรกรรม การพัฒนาเครื่องมือจักรกลเกษตรหรือนวัตกรรมที่เหมาะสมกับทำนา/การผลิตในพื้นที่ เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิต

แนวทางที่ 2. จัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทาง เกี่ยวกับชาวนาโดยตรง (ใช้สัญลักษณ์ Farmer Institute) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญ ได้แก่ เป็นสถาบันการศึกษาที่ให้องค์ความรู้ในทุกระดับ

เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านข้าวและการพัฒนาชาวนาอย่างครบวงจร โดยพัฒนาให้มีความรู้ทักษะและความชำนาญในการผลิตอย่างมีคุณภาพ การจัดการการผลิต การผลิตนวัตกรรม การตลาดและบริการชุมชน เกี่ยวกับการส่งเสริม การพัฒนาสารสนเทศ และ เทคโนโลยี พัฒนางานวิจัยตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูงเพื่อใช้ในการพัฒนาอาชีพชาวนา สร้างความภาคภูมิใจในอาชีพ รักเกียรติและศักดิ์ศรีของชาวนาไทย จัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ทดลอง และ ปฏิบัติ รวมทั้งพัฒนาเครือข่ายในการร่วมมือกันระหว่าง รัฐ + หน่วยงานท้องถิ่น + ประชาชนชาวนา โดยมีรูปแบบวิธีการใหม่ ๆ ที่จะจูงใจให้ชาวนาอยากเรียนรู้และพัฒนา

2. ด้านการจัดการ ประกอบด้วย 4 แนวทางคือ

แนวทางที่ 3. จัดโครงการสัญจรวิธีการเกษตร (ใช้สัญลักษณ์ Farmer's Visiting) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญ ได้แก่ ชมรม/ศูนย์/หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัดโครงการวิธีการเกษตรสัญจร เพื่อไปชม แปลงสาธิตหรือสวนเกษตรที่ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง -เกษตรยั่งยืน ตามช่วงเวลาที่เหมาะสมและควรจัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นการเรียนรู้

แนวทางที่ 4. จัดหน่วยงานที่ปรึกษากฎหมายสำหรับชาวนา (ใช้สัญลักษณ์ Farmer Counseling) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐของแต่ละจังหวัดจัดให้มีที่ปรึกษากฎหมาย (ทนายอาสา) ให้ความรู้และข้อแนะนำต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการที่ดินทำกิน สิทธิการถือครองที่ดิน การเกษตรภายใต้พันธะสัญญาหรือระบบเกษตรพันธะสัญญา กองทุนชาวนา เป็นต้น

แนวทางที่ 5. จัดตั้งเครือข่ายการมีส่วนร่วมของชาวนา กับหน่วยงานชลประทาน (ใช้สัญลักษณ์ Participate Network) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก ระบบการกระจายน้ำ และการเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ

แนวทางที่ 6. จัดตั้งกลุ่มการตลาดของชาวนา (ใช้สัญลักษณ์ Marketing Group) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญ ได้แก่ ชมรม/กลุ่มเกษตรกร ร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร (อาชีพชาวนา) กลุ่มการผลิต และการตลาดเพื่อทำหน้าที่ต่อรองหรือหาตลาดในการจำหน่ายผลผลิตข้าว

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ ไม่พบประเด็นสำคัญที่ต้องมีการแก้ไขเร่งด่วน ทั้งนี้ในการสนทนา กลุ่มมีข้อเสนอให้มีการพัฒนาเครื่องจักรกลเกษตรและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่

4. ด้านการจัดการ ประกอบด้วย 1 แนวทางคือ

แนวทางที่ 7. จัดตั้งธนาคารเพื่อการทำนาอย่างยั่งยืน (ใช้สัญลักษณ์ Bank for Farmer) สำหรับเนื้อหาที่สำคัญ ได้แก่ จัดตั้ง ธนาคารเพื่อชาวนา จัด กองทุนสวัสดิการชาวนาเพื่อ อนุรักษ์ผลประโยชน์ให้กับชาวนา จัดให้มีสวัสดิการด้านอื่น ๆ เช่น การจัดหาปัจจัยการผลิตและอื่น ๆ ให้กับผู้ประกอบอาชีพทำนา เพื่อเป็นกองทุนฟื้นฟูพัฒนาเกษตรกรและการเกษตรของประเทศ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงของชนวนาไทยในเขตพื้นที่อีสาน านใต้ เมื่อวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิตามลำดับชั้น พบว่ามีประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการนำมาใช้จัดทำแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความมั่นคงของชนวนาไทยในเขตพื้นที่อีสานได้อย่างเร่งด่วน ในด้านตัวเกษตรกร ด้านการจัดการ ด้านเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ และด้านการเงิน มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผลเพิ่มเติม ดังนี้

1. ด้านตัวเกษตรกร

1.1 ความรู้ความเข้าใจของชนวนา จากผลการศึกษาประเด็นสำคัญที่ต้องพัฒนาเกษตรกรชนวนา สิ่งสำคัญที่สุดคือ องค์ความรู้ ชวนาจำเป็นต้องมีองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำนา เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิต พัฒนาอาชีพและรายได้ให้กับชนวนาได้ยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น อีกทั้งเพื่อพัฒนาการทำนาให้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงระบบเกษตร อย่างในปัจจุบัน โดยการจัดอบรมเพิ่มความรู้ให้กับเกษตรกร โดยการแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ติ กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินทำกิน เพื่อรู้ทิศทางเป้าหมายและแนวโน้มของประเทศ รู้เหตุการณ์บ้านเมือง ความรู้ด้านวิชาการสำหรับวางแผนการผลิตอย่างเป็นระบบ การจัดการความรู้และพัฒนานวัตกรรมเพื่อลดต้นทุนการผลิตเพิ่มผลผลิต ลดปัจจัยเสี่ยง รู้จักทางเลือกทางรอด พัฒนาความคิดความรู้และต่อยอดองค์ความรู้ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมพัฒนาและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยการขับเคลื่อน ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด จับมือทำงานร่วมกันโดยบูรณาการทำงาน นโยบายรัฐ ต้องจริงจัง ลงมาระดับจังหวัด/ตำบล/หมู่บ้านต้องร่วมมือกันระหว่าง รัฐ+หน่วยงานท้องถิ่น , อบต.+ ประชาชน โดยมีรูปแบบวิธีการใหม่ๆ ที่จะจูงใจให้ชนวนาอยากเรียนรู้และพัฒนา (นิคม เพชรผา มন্ত্রী พรหมลักษณะ จันทร ชัยรัตน์ ประวิณ เขียวขำ จันทราพร ประธาน โอภาส สารสิทธิ์ เจริญ โม่งขุนทด นำเสนอสนทนากลุ่มวิจัยเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2558) สอดคล้องกับแนวคิด เสรี พงศ์พิศ (2556) มองว่า ปัจจัยความมั่นคงของชนวนายุคนี้อยู่ที่ความรู้สำคัญที่สุด และแนวคิดปราชญ์อีสานใต้ (ผาย สร้อย สระกลาง เสวย จานิกรณ์ ณรงค์ อะพรรัมย์ อภิวัฒน์ ชาวสวน จันที ประทุมภา สมาน พันธุ์ วิไล เชิดชัย จิณะเสน สัมภาษณ์เดือนเมษายน 2558) ที่เห็นว่า ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งซึ่งชนวนาสามารถเรียนรู้ได้จากปราชญ์ ภูมิปัญญา การจัดอบรมของหน่วยราชการ ภาคเอกชน แม้แต่การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองจากวิทยุ โทรทัศน์ ศึกษาดูงาน เป็นต้น เพื่อให้รู้เหตุการณ์บ้านเมือง รู้วิธีการเพาะปลูก รู้วิธีคิดว่า ทำอย่างไร ไม่ให้ขาดทุน โดยเสนอให้ชนวนาช่วยเหลือตัวเองก่อน กรณีหน่วยงานรัฐจัดอบรมให้ความรู้ควรติดตามประเมินผลลงพื้นที่และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานระดับพื้นที่ เช่น อบต. ต้องมีแผนรองรับการส่งเสริมพัฒนาการเกษตร โดยร่วมมือกับผู้นำชุมชน ภูมิปัญญา

ปราชญ์ และชาวบ้านเพื่อเป็นเครือข่ายหรือกลไกในการขับเคลื่อนพัฒนาชาวนาร่วมกัน ขณะเดียวกันในมุมมองของส่วนราชการ ไพบูลย์ ชาร์มย์ เห็นว่า ชาวนาขาดองค์ความรู้ เช่น การคัดเลือกพันธุ์ข้าว การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวในปริมาณที่เหมาะสม การจัดการน้ำ เป็นต้น ทำให้ต้องเผชิญกับปัญหาซ้ำซากปัญหาเรื่องน้ำ ดิน โรคแมลงศัตรูพืช เป็นต้น ดังนั้นชาวนาต้องไปเรียนรู้เพื่อความอยู่รอด ต้องศึกษาเรียนรู้ลองผิดลองถูก (สัมภาษณ์เมื่อเดือน พฤษภาคม 2558) เช่นเดียวกับข้อเสนอของ อรุณี นิคมทรัพย์ (สัมภาษณ์เดือน เมษายน 2558) โดยหน่วยงานต้องส่งเสริมความรู้ให้ชาวนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านกฎหมายและด้านวิชาการในการเพาะปลูก การใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่อย่างพอเหมาะเพื่อลดต้นทุนการผลิต เพื่อพัฒนาอาชีพและรายได้ (สมาน ประดับทอง ไพบูลย์ ชาร์มย์, สัมภาษณ์ 17 เมษายน 2558) ต้องส่งเสริมทั้งความรู้และเงินทุนเพื่อเพิ่มศักยภาพ ในการผลิต และยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2556) การแลกเปลี่ยนความรู้จากคนทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของตนเอง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ (นภค หงส์ศรีพันธ์, 2552) สอดคล้องกับงานศึกษาของ โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ (2549) เกษตรก้าวหน้า เศรษฐกิจเข้มแข็ง ที่กล่าวถึงความรู้คือพลัง ความรู้ที่ถูกต้อง เป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกษตรกรควบคุมต้นทุนได้ เกษตรกรก้าวหน้าเชื่อในความสำคัญของความรู้ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับการเกษตรในรูปแบบเกษตรขนาดใหญ่ และเกษตรครัวเรือนได้ ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องอาศัยความรู้ ปรับใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ตนเอง เพื่อลดทอนความเสี่ยงภัยให้อยู่ในระดับต่ำเพื่อความมั่นคงของเกษตรกร

ขณะเดียวกันในมุมมองของชาวนา เห็นว่า ความรู้หรือภูมิรู้เป็นสิ่งสำคัญในการ เกษตรทำนา เกษตรกรต้องเรียนรู้และแสวงหาความรู้ ไม่ใช่ทำตามกันหรือทำนาเอาสวยงามแต่ขาดทุน หากรู้เหตุการณ์บ้านเมือง สถานการณ์ต่าง ๆ เทคโนโลยีนวัตกรรมที่ช่วยลดต้นทุนการผลิต ทำให้สามารถวางแผนการผลิตได้ ดังนั้นการศึกษาเรียนรู้ ลองผิดลองถูก เข้าอบรมศึกษาดูงาน เรียนรู้กับปราชญ์ และรวมกลุ่มเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นแนวทางสู่เกษตรกรยุคใหม่หรือเกษตรกรก้าวหน้า จะช่วยพัฒนาอาชีพชาวนาสู่ความเข้มแข็งได้ (อภิวัฒน์ ชาวสวน สัจด์ มีพิศ สนุก สุทธิยานุช จันทา พลภักดี ศิริ ปาวิสัย และ น้อย แก้วมาศ, สัมภาษณ์เมื่อเดือน เมษายน 2558) สอดคล้องกับแนวคิดของนิคม เพชรผา จันทร ชัยรัตน์ มนตรี พรหมลัทธิ จาริก พิมพ์สุตะ (สนทนากลุ่มงานวิจัยวันที่ 15 กันยายน 2558) ที่เห็นว่า การเกษตรภาคอีสานยังมีปัญหาสำคัญที่ต้องเร่งพัฒนาอย่างต่อเนื่องในเรื่องของความรู้ องค์ความรู้ชาวนาเป็นสิ่งสำคัญมาก ชาวนาควรรู้เรื่องแผนพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งไม่ใช่เรื่องไกลตัว รวมทั้งเรื่องกฎหมายข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน สถานการณ์บ้านเมือง และองค์ความรู้ชาวนาทั้งระบบ เพื่อนำไปวางแผนการผลิต เพิ่มศักยภาพในการผลิต พัฒนาอาชีพและรายได้ ด้ให้กับ

ชาวนาได้ยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ทำให้ชาวนามีความมั่นคงในชีวิต มีเกียรติและศักดิ์ศรีของตัวเอง สอดคล้องงานวิจัย มณีมัย ทองอยู่ และคณะ (2549) ศึกษาทุนชุมชน: รากแก้วของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทั้ง 10 หมู่บ้านในภาคอีสาน สามารถสรุปถึงยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอดของชาวนาได้ 5 ประการ ที่มีความสัมพันธ์กัน ได้แก่ 1. การผลิตเพื่อบริโภคควบคู่ไปกับการผลิตเพื่อการค้า 2. การแตกกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากการทำเกษตรเป็นหลักไปสู่กิจกรรมนอกการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอพยพแรงงาน 3. การรักษาที่ดินเพื่อการเกษตรของครัวเรือน 4. การรักษายาบาทของครอบครัวไว้ในฐานะเป็นหน่วยหลักในการผลิตและการจัดสรรแรงงานและทรัพยากรที่หาได้ และ 5. การใช้ทุนสังคมเป็นฐานในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับ อรทัย อาจอ่ำ (2555) ซึ่งประเด็นความรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติที่เรียกว่า “ความรู้พื้นบ้าน” สามารถฟื้นฟูเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองได้ เช่นเดียวกับงานศึกษาวิจัยสุภาพร ลาภจิตร (2552) การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นห้องเรียน การเรียนรู้รากเหง้าประวัติศาสตร์ชุมชน การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การรวมกลุ่มพัฒนาการเรียนรู้ ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง จุฑาทิพย์ ภัทราวาท (2555) ที่กล่าวถึง แนวทางการแก้ไขปัญหาที่มองชาวนาเป็นตัวตั้ง โดยมุ่งไปที่การจัดการความรู้เพื่อเพิ่มสมรรถนะชาวนา สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน จะช่วยธำรงรักษาคุณภาพข้าวในสายตาชาวโลกและสานต่อนโยบายด้านความมั่นคงทางอาหารไปพร้อมกัน

เป็นที่น่าสนใจว่า พื้นที่ทำนาอีสานได้มี 36 ล้านไร่ ส่วนใหญ่ปลูกข้าวหอมมะลิ ประเทศไทยเคยส่งออกข้าวเป็นอันดับหนึ่งของโลก พม่ามีพื้นที่ปลูกข้าว 50 ล้านไร่ และในอนาคตจะเพิ่มเป็น 75 ล้านไร่ ไม่เกิน 10 ปี พม่าจะเป็นมือหนึ่งของโลก อยากให้เชื่อมความมั่นคงด้านอาหาร ดูแล้วรูปแบบมีความเป็นไปได้ เขาทำในรูปของกลุ่ม แต่ไทยมีปัญหาเกษตรกรรายย่อย เรามาทำในรูปแบบกลุ่ม แต่เราแก้มาแล้วยังแก้ไม่ได้ ประเด็นความมั่นคงชาวนาอย่าโทษดินฟ้าอากาศ สิ่งที่ค้นพบมาที่จังหวัด อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ที่พบมา ปัญหาชาวนาคือ องค์กรความรู้ บางคนทำมา 80 ปี ยังทำนามีปัญหาในการปลูกข้าว เราปลูกพืชอื่นนอกฤดูได้หมด แต่การทำนาของเราอาศัยธรรมชาติโดยตลอด จากความมั่งคั่งของชาวนา ทำให้เกษตรกรไม่มีความเข้มแข็งด้านองค์ความรู้ เมื่อกลับมาดูชาวนา อุบลฯ ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ นครราชสีมา ยอมรับว่ามีปัญหาด้านวิชาการ ข้าวไวแสงด้านองค์ความรู้ยังขาด เช่น โรคแมลง เรื่องแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เราทำมา 11 แผน ตอนนี้ทำแผน 12 แต่เมื่อดูรายละเอียดจะลึกแผนยังอยู่ห่างชาวนามาก ต้องสร้างชาวนาให้มีความรู้ เรื่ององค์ความรู้จะเป็นสิ่งสำคัญอันดับหนึ่ง เบอร์หนึ่ง สร้างชาวนาให้มีความรู้ เมื่อมีโรคแมลง ก็ยังหยิบมาให้หน่วยงานว่าเป็นปัญหาเพราะอะไร ผลผลิตต่อไร่ยังย่ำอยู่ที่ 440/450 กก./ไร่ เวียดนามผลิตต่อไร่ราว 900 กก./ไร่ เป็นตัวเลขสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2556) สรุป

หัวใจคือเรื่ององค์ความรู้ ชาวนาต้องเรียนรู้และพัฒนาเพื่อความอยู่รอด มีรายได้เพียงพอเลี้ยงครอบครัว พึ่งตนเองได้ ยกย่องความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น (มนตรี พรหมลักษณ์, สทนทา กลุ่มงานวิจัย วันที่ 15 กันยายน 2558) ดังนั้นหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาเกษตรกร ช่วยเหลือชาวนา จัดฝึกอบรม แนะนำให้ความรู้ ต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาเฉพาะพื้นที่ ต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูล องค์ความรู้ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมและสอดคล้องกับข้อเท็จจริง มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างภูมิรู้ ให้ชาวนา เพื่อให้ชาวนาพึ่งตนเองได้ มีรายได้ มีความมั่นคงและยั่งยืนในการประกอบอาชีพ มีคุณภาพชีวิตที่ดี

1.2 การสร้างความภาคภูมิใจในอาชีพชาวนา รักในเกียรติและศักดิ์ศรีของชาวนา ให้เป็นอาชีพที่ต้องอนุรักษ์ไว้ ชาวนาทำให้วัฒนธรรมข้าวเป็นมรดกแห่งความภาคภูมิใจของคนไทย และเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติที่ต้องรักษาไว้ แนวทางที่จะทำให้ชาวนามีความภาคภูมิใจในอาชีพของตนเอง ความมั่นคงที่จะให้ลูกหลานหรือทายาทได้สืบต่ออาชีพของชาวนา รักในอาชีพของบรรพบุรุษที่สร้างความมั่นคงด้านอาหารไว้ให้ลูกหลาน โดยจัดตั้งโรงเรียนชาวนาเพื่อพัฒนาอาชีพของชาวนาให้อยู่อย่างยั่งยืนได้ในอีสานตอนล่าง ไม่ใช่ชาวนารุ่นสุดท้าย อาชีพการทำนาทำอย่างไรให้เป็น ท็อปเท็น (Top Ten) ให้ลูกหลานได้สืบต่ออาชีพ โดยการปลูกจิตสำนึกการเป็นลูกชาวนา เสนอไปถึงระดับนักเรียน โรงเรียนเป็นหน่วยศึกษาที่จะช่วยบ่มเพาะโดยการให้ความรู้ ต้องปลูกจิตสำนึกการเป็นลูกชาวนา เพื่อให้เด็กรักในเกียรติและศักดิ์ศรีของชาวนา การจัดกิจกรรมหรือกำหนดไว้ในวิชาเรียน ในโรงเรียนต้องมีหลักสูตรการเกษตร เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ ลองปฏิบัติทดลองปลูกข้าว เพื่อใช้เป็นอาหารกลางวัน และเป็นข้าวปลอดสารพิษ หรือ ปลอดภัยมี โรงเรียนเกษตรกร หรือ สถาบันการศึกษาเฉพาะทาง เกี่ยวกับด้านเกษตรและการทำนา ซึ่งเป็นหนึ่งในอาชีพที่สำคัญของประเทศไทย และส่งผลต่อความมั่นคงด้านอาหาร เพื่อยกระดับการศึกษาชาวนา เสนอให้ชาวนาได้รับวุฒิทางการศึกษา เฉกเช่นนักเรียนนักศึกษา เนื่องจากชาวนามีป ระสบการณ์ มีองค์ความรู้และบูรณาการศาสตร์ในหลายศาสตร์ในการทำนา จึงต้องเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ให้กับชาวนาได้เทียบระดับการศึกษาเข้าสู่ระดับชั้นปริญญาได้ (นิคม เพชรผา ตัวแทนสมาพันธ์เกษตรกรอินทรีย์แห่งประเทศไทย จันท์ ชัยรัตน์ ตัวแทนชาวนาจังหวัดอุบลราชธานี และ มนตรี พรหมลักษณ์ อดีต เกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี , จากการนำเสนอ สทนทา กลุ่ม วิจัย วันที่ 15 กันยายน 2558) สอดคล้องกับแนวคิด ของปราชญ์อีสานใต้ ผาย สร้อยสระกลาง เสวย จานิกรณ์ ณรงค์ อະพรรัมย์ อภิวัฒน์ ชาวสวน จันท์ ประทุมภา สมาน พันธุ์ วิไล และเชิดชัย จิณะเสน (สัมภาษณ์เดือนเมษายน 2558) ที่เห็นว่า ชาวนาต้องพึงสำนึกความเป็นชาวนา ให้รักในเกียรติและศักดิ์ศรีของชาวนา อาชีพชาวนามีความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ ฝึกลูกหลานให้รักถิ่น รักในอาชีพที่มีคุณค่าที่บรรพบุรุษได้สร้างสมมา เป็นอาชีพที่มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

เป็นแหล่งความมั่นคงทางด้านอาหารและการยังชีพ อาชีพชานาจึงมีความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศชาติ ดังนั้นในโรงเรียนต้องมีหลักสูตรการเกษตร เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติ ต้องยกระดับการเรียนรู้ระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และ ระดับสูง สอดคล้องแนวคิด ของ สมาน ประดับทอง เกษตรอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ไพบุลย์ ชาร์มย์ เกษตรอำเภอกะดัง จังหวัดบุรีรัมย์ (สัมภาษณ์ 17 เมษายน 2558) ที่เห็นว่า แนวทางพัฒนาความมั่นคงชานา ต้องส่งเสริมให้การศึกษาควรมีโรงเรียนเกษตรกร ให้มีการเรียนรู้และพัฒนา เริ่มตั้งแต่การคิดพันธุ์ข้าว ตกกกล้า เพาะปลูก ดูแลเก็บเกี่ยว จัดเก็บ และการตลาด สอดคล้องกับงานศึกษาแนวทางปฏิรูปการช่วยเหลือชานาและพัฒนาข้าวไทยอย่างยั่งยืน ของ เอ็นนู ชื่อสุวรรณ (2557) สมาคมชานาข้าวไทย (2556) แนวทางปฏิรูปภาคการเกษตรโดยข้อเสนอ การศึกษาของเกษตรกร ต้องจัด ให้มีแผนแม่บทในการสร้างเกษตรกรไทยให้มีความรู้ความสามารถมีการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะบุตรหลานของเกษตรกรที่จะเข้ามาสานต่ออาชีพเกษตรกรรม

โรงเรียนชานา หรือสถาบันการศึกษาเฉพาะทาง ที่จะจัดตั้งขึ้นควรจัดให้มีการเรียนรู้ตั้งแต่ปัจจัยการผลิต กระบวนการผลิต การดูแลรักษา การแปรรูป การบรรจุหีบห่อ การค้าและการตลาด การรับรองคุณภาพสินค้าและแหล่งผลิต วิจัยและพัฒนา จัดฝึกอบรม จัดทำเอกสารเผยแพร่ต้นแบบเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จ โครงการคนกล้าคืนถิ่น สอดคล้องกับงานศึกษาโครงการเพิ่มศักยภาพชานาไทยเพื่อรองรับการเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียน (กระทรวงพาณิชย์, 2554) โดยจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ จัดฝึกอบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงการศึกษาดูงานจัดประชุม สัมมนาเพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรไทยเพื่อใช้วางแผนและเพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับข้อเสนอปฏิรูปการเกษตรเพื่อสังคมที่เป็นธรรม (คณะอนุกรรมการปฏิรูประบบเกษตรกรรมของคณะกรรมการปฏิรูป (คปร.), 2554) เสนอการสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาระบบการวิจัยและพัฒนาเกษตรเป็นศูนย์กลาง โดยเสนอ 1. ควรปรับปรุงระบบการศึกษาเรียนรู้ของเกษตรกร เช่น จัดการเรียนรู้ในรูปแบบโรงเรียนเกษตรกร สร้างนักวิจัยเกษตรกรและสถาบันวิจัยและพัฒนาการเกษตรระดับตำบล ฝึกอบรมทักษะและอาชีพเสริม การจัดสรรงบประมาณตั้งกองทุนสนับสนุนการเรียนรู้ของเกษตรกร 2. ควรปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาให้รู้จักบริบทของชุมชนท้องถิ่นและเห็นคุณค่าความสำคัญของการเกษตรและเกษตรกร 3. ควรจัดคู่มือเรียนรู้ฟรีแก่ลูกหลานเกษตรกรเพื่อลดภาระของเกษตรกรยากจน

ตัวอย่างแนวคิดความร่วมมือของชุมชนในการเรียนรู้ ชาวบ้านในบ้านบึง อบต .ดอนเรด จังหวัดสุรินทร์ ร่วมกันจัดตั้งโรงเรียนเตรียมนายฮ้อยทุ่งกุลาร้องไห้ขึ้น เพื่อเด็ก ๆ รุ่นใหม่ออกจากร้านเกม มาเรียนรู้รากเหง้าของตัวเอง เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การหาปลา การเลี้ยงควาย ภูมิปัญญาการทอผ้าไหม การทอเสื่อกก และภูมิปัญญาด้านอาหารของชาวบ้าน วิธีการอนุรักษ์และการหาอยู่

หากินในป่าตาม ชาวบ้านที่นี้อยู่ได้ด้วย ข้าว น้ำ ทาม ปลา เพราะถ้ารู้ว่า จะดูแลรักษาป่าทามอย่างไร รู้ว่าป่าทามแห่งนี้มีทรัพยากรใดบ้างในแต่ละฤดู และรู้ว่าจะหาอาหารจากป่าได้อย่างไร ชาวบ้านบอกว่า...ไม่มีวันอด ขอเพียงขยัน ซื่อสัตย์ อดทน และรู้ที่จะอยู่อย่างพอเพียง (อภิวัฒน์ ชาวสวน , สัมภาษณ์เมื่อ 25 ตุลาคม 2557) ศูนย์การศึกษาและเรียนรู้กสิกรรมไร้ สารพิษ เศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านราชธานีโศก ต.บุงไหม อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี นำเสนอตัวอย่างกรณีความสำเร็จของเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนด้วยเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรอินทรีย์ โดยมีการพัฒนาจิตใจเป็นพื้นฐานหลักที่สำคัญ แลกเปลี่ยน เรียนรู้ จากประสบการณ์ ในการทำงานจริงของเกษตรกรที่มีการพัฒนาองค์ความรู้ แบบครบวงจร ในสามอาชีพกัญชาติ คือ การทำกสิกรรมธรรมชาติ การทำปุ๋ยสะอาด และขยะวิทยา เป็นการจัดการขยะ ให้มีคุณค่า แปลงขยะให้เป็นปุ๋ย ทำกสิกรรมไร้สารพิษ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ มีกระบวนการทำงาน เป็นกลุ่มและการพึ่งตนเอง เพื่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน (เกศแก้ว เข้มเพชร , สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 30 ตุลาคม 2557) ทางเลือกใหม่เพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและชาวนา อันได้แก่ เกษตรกรรมทางเลือก (เกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ เกษตรยั่งยืน เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ วนเกษตร) การผลิตข้าว ตามมาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practice) ของกรมการข้าวกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โครงการริเริ่มการผลิตข้าวที่ดี “เบรีย” (BRIA) ภายใต้ German Food Partnership และความร่วมมือระหว่างกรมการข้าว กรมส่งเสริมการเกษตร, Bayer Crop Science และ BASF โครงการสร้างชาวนามืออาชีพ “เยาวชนเกษตรกร” (Young Smart Farmer) โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน (สสค.) เป็นแนวคิดความร่วมมือของชุมชนที่ต้องการพัฒนาการเรียนรู้ด้านเกษตรกรรม ทางรอดให้กับชาวเกษตรกร พึ่งพาตนเองได้

1.3 การจัดการเชิงภูมิปัญญา นำภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยปรับปรุงอาชีพชาวนา ส่งเสริมความรู้ให้เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร ชุมชนการเกษตร หรือเครือข่ายวิสาหกิจ ตั้งแต่ด้านการผลิต การแปรรูป รวมทั้งการตลาดและการส่งออก จัดทำภูมิปัญญาให้ประชาชนมาอบรมให้ความรู้ เพื่อช่วยขับเคลื่อนแนวคิดพึ่งตนเอง (เสวย จานิกรณ์ ผาย สร้อยสระกลาง ณรงค์ อะพรรัมย์ อภิวัฒน์ ชาวสวน จันที ประทุมภา สมาน พันธุ์วิไล เกศแก้ว เข้มเพชร เชิดชัย จิณะเสน , สัมภาษณ์เดือน เมษายน 2558) ถ้าจัดการความรู้และองค์ความรู้เชิงภูมิปัญญาผ่านภูมิปัญญาเมล็ดพันธุ์ข้าว วันนี้ยากกินข้าวแดงหรือข้าวหอมนิลสามารถทำให้ออกหลังจากเกี่ยวข้าวชนิดอื่น เราไม่ต้องประมุลแรงงาน ถ้าเราเข้าใจเรื่องข้าวหนักข้าวเบา เป็นการจัดการเชิงภูมิปัญญา เรียนรู้จากภูมิปัญญา ความสุขจากความมั่นคง การเรียนรู้จากความมั่นคงที่เป็นภูมิปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้านนั้น เนื้อในเป็นเรื่องที่ละเอียด ชาวนาต้องละเอียดทั้งเรื่องการใช้ชีวิตและละเอียดทั้งการดูแลผลผลิต สอดคล้องกับแนวคิด

ของ นิคม เพชรผา จันทร ชัยรัตน์ มนต์รี พรหมลักษณ์ ประวีณ เขียวขำ จันทราพร ประธาน โอภาส สารสิทธิ์ (นำเสนอสนทนากลุ่มวันที่ 15 กันยายน 2558) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ จะเป็น ประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ นวัตกรรมเทคโนโลยี และบทเรียนจากการ พัฒนาหรือร่วมมือการพัฒนาตามความถนัดหรือความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม อันจะทำให้ ต้นทุนรวมของการผลิตสินค้าเกษตรกรรม แปรรูป การตลาด การเก็บรักษา ขนส่ง ไปจนถึงการ ส่งออกหรือจนถึงผู้บริโภค (ธันวา จิตต์สงวน , 2554) ซึ่งกลุ่มเกษตรกรที่รวมตัวได้อย่างเช่น กลุ่ม เกษตรกรตำบลละทาย (ศูนย์วิสาหกิจชุมชนตำบลละทาย) อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ต้นแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีความเข้มแข็ง โดยการนำของพ่อสมาน พันธุ์ไว และลูกๆ มีการช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกร ทั้งการอบรมให้ความรู้ ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป การตลาด และการส่งออกแบบครบวงจร กลุ่มนี้มีจุดแข็งปลูกพืชผักอินทรีย์ มีการส่งออกข้าว อินทรีย์ ผักปลอดสารพิษหลายชนิดส่งออกไปยังตลาดกรุงเทพฯ และส่งออกนอกไปต่างประเทศ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นผู้มีภูมิรู้ที่เกิดจากการลงมือทำ ลองผิดลองถูก จนเกิดภูมิรู้ในการ จัดการทรัพยากรและการผลิตภายใต้ระบบนิเวศของท้องถิ่น อาทิ ความรู้เรื่องความหลากหลายของ สายพันธุ์ข้าว ข้าวแต่ละชนิดเหมาะกับสภาพพื้นที่ ปริมาณน้ำ แสงแดด การปรับปรุงดิน การจัดการ น้ำ การจัดการแมลงศัตรูพืช เป็นต้น ภูมิปัญญาหรือปราชญ์อีสานได้มีความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ พิเศษหลากหลาย เช่น

1. นายจันท์ ประทุมภา ปราชญ์จังหวัดนครราชสีมา มีความชำนาญพิเศษด้านเกษตรผสมผสาน เกษตรปราณีต และเป็นศูนย์ฝึกอบรมเกษตรผสมผสานบ้านโนนรัง- บურพา อยู่ที่อำเภอ ชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา
2. นายผาย สร้อยสระคู ปราชญ์จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอลำปลายมาศ มีความชำนาญพิเศษ ด้านเกษตรผสมผสาน ปราชญ์นักจัดการแห่งภาคอีสาน และเป็นศูนย์ฝึกอบรมเกษตรเศรษฐกิจ พอเพียง
3. นายณรงค์ อะพรรัมย์ เครือข่ายปราชญ์จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอกระสัง มีความชำนาญ พิเศษด้านเกษตรผสมผสาน เกษตรปราณีต และช่วยเหลือเกษตรกรถ่ายทอดความรู้ในระดับพื้นที่
4. นายอภิวัฒน์ ชาวสวน ปราชญ์จังหวัดสุรินทร์ อำเภอจอมพระ มีความชำนาญพิเศษด้าน เกษตรผสมผสาน เกษตรปราณีต และเป็นศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน
5. จสอ. เสวย जानิกรณ์ ปราชญ์จังหวัดสุรินทร์ อำเภอปราสาท มีความชำนาญพิเศษด้าน เกษตรผสมผสาน เกษตรปราณีต และเป็นศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน
6. นายสมาน พันธุ์ไว ปราชญ์จังหวัดศรีสะเกษ อำเภอกันทรารมย์ มีความชำนาญพิเศษ ด้านเกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ และเป็นศูนย์เศรษฐกิจชุมชน

7. นางเกศแก้ว เข้มเพชร เกษตรกรดีเด่น จังหวัดอุบลราชธานี มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีความชำนาญพิเศษด้านเกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ เกษตรกรรมไร้สารพิษ และเป็นศูนย์เศรษฐกิจชุมชน

8. นายเชิดชัย จิณะเสน ปราชญ์ด้านเศรษฐกิจพอเพียง มีศูนย์เรียนรู้ในนาม “ศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ระดับครอบครัว ตำบลคำเนียม อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ

9. นายทวี ประสานพันธ์ เกษตรกรดีเด่นระดับประเทศ ปี 2557 มีศูนย์เรียนรู้ชาวนาอยู่ที่อำเภอนาเยี่ย จังหวัดอุบลราชธานี มีความชำนาญพิเศษด้านการทำนา เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์

การทำนาของชาวนาไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบการเกษตร เศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชาวนาต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด และให้มีรายได้เพื่อการดำรงชีพของครอบครัว ซึ่งในเขตอีสานใต้มีเกษตรกรและกลุ่มชาวนาที่มีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จ ในการผลิตข้าวและแปรรูปผลผลิต ที่สามารถเพิ่มผลผลิตและคุณภาพสินค้า รวมทั้งเพิ่มมูลค่าผลผลิตในหลายรายด้วยกัน (ข้อมูลจากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยและสัมภาษณ์ปราชญ์และผู้เกี่ยวข้อง, 2557) ดังเช่น จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ 1. กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านทัพไทย ทำระบบเกษตรอินทรีย์ด้วยการปลูกข้าวอินทรีย์ พืชผักและเลี้ยงสัตว์ แบบครบวงจร 2. กลุ่มข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ ผลิตข้าวหอมมะลิ 105 ที่มีคุณลักษณะพิเศษหอมและอร่อย มีชื่อเสียงไปทั่วโลก และมีการควบคุมคุณภาพสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ 3. ศูนย์ข้าวชุมชนเครือข่ายอำเภอสังขะ เพาะปลูกข้าวเพื่อเอาเมล็ด พันธุ์มาจำหน่าย จังหวัดบุรีรัมย์ เช่น 1. หมู่บ้านข้าวอินทรีย์ยายเข้ม เป็นแหล่งผลิตข้าวอินทรีย์ครบวงจร 2. กลุ่มข้าวหอมมะลิอินทรีย์ภูเขาดำไฟ เป็นกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ และเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์จนเป็นเอกลักษณ์ให้กับ จังหวัดเล็ก ๆ เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศฐานเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดศรีสะเกษ เช่น 1. ศูนย์ข้าวชุมชนบ้านอุ่มแสง เป็นกลุ่มที่ผลิตข้าวปลอดสารพิษและข้าวอินทรีย์ มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม 2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ห้วยทัพทัน เป็นกลุ่มเกษตรกรปลูก ข้าวหอมมะลินิล ส่งจำหน่ายให้กับประเทศอาเซียน เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และจีน 3. กลุ่มเศรษฐกิจชุมชนบ้านละทาย ผลิตข้าวปลอดสารพิษและข้าวอินทรีย์ และปลูกพืชผักอินทรีย์ จังหวัดนครราชสีมา เช่น 1. กลุ่มข้าวทุ่งสัมฤทธิ์ ผลิตข้าวขาวดอกมะลิ ซึ่งมีอยู่ 5 อำเภอ มีการทำตราสินค้าข้าวหอมมะลิ ประชาสัมพันธ์เป็นจุดขายและขยายไปตลาดต่างประเทศ 2. กลุ่มเครือข่ายภูมิปัญญาไทย ปลูกข้าวดินเค็ม ผลปรากฏว่าข้าวหอมมะลิขึ้นได้ดี จังหวัดอุบลราชธานี เช่น 1. กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ไร้สารพิษบ้านบัวเทียม เป็นกลุ่มทำนาอินทรีย์ 2. กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านบัวงาม เป็นกลุ่มทำนาอินทรีย์ เป็นต้นแบบของการปลูกข้าวหอมมะลิ ผลิตข้าวอินทรีย์ ข้าวปลอดสารพิษและข้าวอินทรีย์ 3. กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ข้าวนาเยี่ย มีการผลิตข้าวแปลง

นารวมสายพันธุ์ข้าวหอม 3 กอ. (มีน้ำตาลน้อยที่สุด ซึ่งเหมาะกับผู้ป่วยโรคเบาหวาน) และข้าวพันธุ์โสมาลี ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์ดั้งเดิม จากที่กล่าวเป็นการรวมกลุ่มที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชาวนา เนื่องจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนเกิดภูมิปัญญาและสร้างเครือข่าย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละพื้นที่มีแตกต่างกันไปอย่างเช่น การปลูกข้าวที่ดอน-ข้าวไร่ การปลูกข้าวเหนียว การปลูกข้าวต้นเดียว เป็นต้น

เดี๋ยวนี้อาชาไทยไม่ค่อยรู้จักวิธีปลูกข้าวต้นเดียวแบบอินทรีย์ ในขณะที่ชาวนา มาดากัสการ์ จีน อินเดีย ฟิลิปปินส์ ศรีลังกา กัมพูชายังใช้วิธีนี้ และยอมรับว่าเป็นระบบปลูกข้าวแบบเข้มข้น (System of Rice Intensification : SRI) เลยทำให้การปลูกข้าวของเขานั้น ได้ผลผลิตสูง แต่ต้นทุนต่ำ อาพา มิชรา หัวหน้าโครงการปลูกข้าวต้นเดียวแบบอินทรีย์ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT) ซึ่งได้รับทุนจากสหภาพยุโรป ศึกษาหาทางสร้างความเข้มแข็งให้กับการพัฒนาเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน ในลุ่มน้ำโขงตอนใต้ ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม บอกว่า การปลูกข้าวต้นเดียว เป็นวิธีที่คนไทยรู้จักกันมานาน แต่ถูกทอดทิ้งไป เพราะหลงคิดใจวิธีปลูกแบบเอาสะดวกเข้าว่า หว่านข้าวโดยไม่สนใจว่า ต้นทุนค่าเมล็ดพันธุ์จะสูง การกำจัดวัชพืชทำได้ยาก ถึงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิตต่ำทั้ง ๆ ที่ซัดปุ๋ยใส่ยาเคมีสารพัด การปลูกข้าวต้นเดียวหรือทำนาดำ เป็นภูมิปัญญาอันหลักแหลมของบรรพบุรุษไทย เพราะ เป็นวิธีทำให้ต้นข้าวแตกกอได้ดี ผลผลิตสูง ต้นทุนต่ำ เพราะต้นข้าวแตกกอได้มาก นั่นหมายถึงผลผลิตเพิ่มขึ้น (เพ็ญพิชญา เดียว, 2556) จากข้อมูลที่รวบรวมมาชี้ให้เห็นว่า มีชาวนาจำนวนมากไม่น้อยต้องเสียเงินซื้อพันธุ์ข้าวปลูกจากภายนอก ทำให้ผลผลิตไม่ได้คุณภาพเท่าที่ควร เพราะมีข้าวคุณภาพต่ำปะปนมาด้วยเสมอ จากความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้ว จึงไม่ใช่เรื่องยากที่เผยแพร่และทำตามภูมิปัญญาดั้งเดิมในการปลูกข้าวแบบต้นเดียว สอดคล้องกับ มนตรี พรหมลักษณ์ อดีตเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี อาคม ศรีประภาพงษ์ ประวิณ เขียวขำ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี ฌัฐพล สามารถ อาจารย์ภาควิชาพืชไร่ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (นำเสนอสนทนากลุ่มวันที่ 15 กันยายน 2558) ที่เห็นว่า ภูมิปัญญาดั้งเดิมไทยในการปลูกข้าวแบบต้นเดียวมีมานาน องค์ความรู้ที่ทำให้ต้นข้าวแตกกอได้ดี ผลผลิตสูง เมื่อประชากรต้นข้าวน้อยลง โรคแมลงศัตรูพืชจึงไม่ค่อยมี การกำจัดวัชพืชก็ทำได้ง่าย วิธีการนี้จึงช่วยลดต้นทุนการผลิต ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ด้านการจัดการ

2.1 การใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง-เกษตรยั่งยืน เพื่อพัฒนาปรับวิถีการเกษตร

แนวทางการพัฒนาการเกษตรตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการพัฒนาที่ให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีและสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเน้นการบริหารจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด บนพื้นฐานพึ่งตนเองและมีคุณธรรม การเกษตรยั่งยืนเป็นระบบเกษตรที่ต้งบนพื้นฐานการผลิตทางการเกษตรที่มีความสมดุล มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแต่ละภูมิภาค สร้างผลผลิตทางการเกษตรที่หลากหลายเพียงพอต่อการดำรงชีวิตและมีความปลอดภัยต่อสุขภาพ ลดการพึ่งพาจากปัจจัยภายนอกเน้นการพึ่งพาวัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นที่ รวมทั้งการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง (สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา , 2556) ยุทธศาสตร์นี้เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคนเป็นลำดับแรก โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เพื่อมาปรับแนวคิดในการสร้างแรงจูงใจให้ชาวนาที่ทำนาแบบเคมีเข้ มั่นหรือเกษตรกรเชิงพาณิชย์ ซึ่งทำให้เกิดปัญหากับชาวนา ข้าว และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชาวนาได้หันมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ในการพัฒนาดิน แหล่งน้ำ พัฒนาพันธุ์ข้าวให้ดีขึ้น รวมถึงการลดต้นทุนการผลิต ไปสู่การปลูกข้าวที่มีผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น และต่อเนื่อง ไปจนถึงการปลูกข้าวพันธุ์ข้าวพิเศษที่มีมูลค่าเพิ่มและขายได้ในราคาสูง รวมถึงการปลูกพืชผักและการเกษตรอื่น ๆ เสริมด้วย ทำให้ชาวนามีรายได้จากการขายข้าว และอีกส่วนหนึ่งเป็นรายได้เพิ่มจากผลผลิตทางการเกษตร เช่น พืชสวนครัว ที่ทำให้เขามีความพออยู่พอกิน และบางรายเมื่อมีการเก็บออกก็จะทำให้มีฐานะที่มั่นคงขึ้น

จากการพูดคุยสัมภาษณ์ ชาวนา ปราชญ์ และเจ้าหน้าที่เกษตรกร “อยากให้ชาวนาใช้วิถีผลิตดั้งเดิมเพื่อความมั่นคงในชีวิต โดยทำตามรอยพ่อหลวง นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ หรืออาจจะไปศึกษาพูดคุยกับปราชญ์ชาวบ้าน เครือข่ายปราชญ์ หรือชาวนาที่ ประสบความสำเร็จมาเป็นต้นแบบ โดยอาจจะเปิดที่นาที่สวนเป็นแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนเกษตรกร หรือพัฒนาศูนย์เรียนรู้ ชุมชนเพื่อพัฒนาข้าวและชาวนา สร้างความเป็น Smart Farmer ปรับเปลี่ยนไปสู่การผลิตข้าวคุณภาพด้วยการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ลดต้นทุนการผลิต สร้างสมดุลธรรมชาติ รวมถึงการพัฒนาห่วงโซ่ของข้าวและผลิตภัณฑ์ข้าวทั้งระบบ (Value Chain) ให้เข้มแข็งขึ้น” (ผาย สร้อยสระกลาง ณรงค์ อะพรหมย์ อภิวัฒน์ ชาวสวน จันทิ ประทุมภา เสวย จานิกกรณ์ สมาน พันธุ์วิไล สมาน ประดับทอง และไพบุลย์ ชาร์มย์, สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2557; 10 ธันวาคม 2557; 15 เมษายน 2558) การใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง – เกษตรยั่งยืน – การพัฒนาอย่างยั่งยืน ปรับวิถีการเกษตรจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งทำให้เสียสมดุลหมดทุกมิติ ทั้งทางเศรษฐกิจทำให้เป็นหนี้สิน สิ่งแวดล้อมเสียสมดุลชีวิตเสียสมดุล ไปเป็นเกษตรผสมผสานหรือเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือเกษตรยั่งยืน ที่ทำให้ชีวิตเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม คืนกลับสู่สมดุล และเติบโตขึ้นบนความสมดุล ถ้าฐานสมดุลแล้วก็สามารถต่อยอดขึ้นไป ได้เรื่อย ๆ ด้วยความระมัดระวัง (ประเวศ วะสี, 2557, หน้า 10) ทั้งนี้ในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มวิจัยเห็นด้วยกับการใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง – เกษตรยั่งยืน – การเพื่อ

ปรับวิธีการเกษตร โดยเสนอท้องถิ่น หรือองค์กรท้องถิ่น จัด โครงการสำรวจวิถีเกษตร ทวีร์ภูมิปัญญา
 ควรจัดอย่างต่อเนื่อง มีการติดตามผลร่วมกันกับหน่วยงานท้องถิ่นและภูมิปัญญา เพื่อรับทราบปัญหา
 และหาทางออกร่วมกันในการพัฒนาชุมชนเป็นศูนย์เรียนรู้ (ผาย สร้อยสระกลาง ณรงค์ อะพรรัมย์
 อภิวัฒน์ ชาวสวน จันทิ ประทุมภา เสวย จานิกกรณ์ สมาน พันธุ์โล สมาน ประดับทอง และไพบุลย์
 ชารัมย์, สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2557; 10 ธันวาคม 2557; 15 เมษายน 2558) มন্ত্রী พรหมลักษ์ณ์ อดีต
 เกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี ประเวณี เขียวจำ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
 สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี ณัฐพล สามารถ อาจารย์ภาควิชาพืชไร่ คณะเกษตร ศาสตร์
 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (นำเสนอสนทนากลุ่มวันที่ 15 กันยายน 2558) ซึ่ง การนำหลักเศรษฐกิจ
 พอเพียง- เกษตรยั่งยืน มาปรับกับวิธีการเกษตรในปัจจุบันช่วยแก้ปัญหาการเกษตรและสร้างสมดุลย์
 รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังงาน ศึกษาของ รุ่งเรือง ลาตบัวขาว (2548) ศึกษาเรื่อง การปรับเปลี่ยน
 รูปแบบการทำ เกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ ชุมพลภัทร์ คงธนจารุอนันต์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การ
 ดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร สุกิจ รัตนศรีวิงษ์
 และคณะ (2551) วิจัยและพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาคาผลผลิตข้าวเฉพาะพื้นที่ ได้เสนอแนวทางลด
 ต้นทุนและเพิ่มผลผลิตข้าวให้สูงกว่า 450 กิโลกรัมต่อไร่ อันได้แก่ 1. ลดพื้นที่นาให้พอดีแรงงาน 2.
 ทำนาค่า 3. ปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอ 4. ปรับดินโดยไถกลบตอซัง 5. ใส่มูลวัว ใส่ปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยเคมี
 ทั้งนี้มีข้อเสนอแนะเกษตรกรให้เครื่องพ่นข้าวในกรณีที่ขาดแคลนแรงงาน และวิธีการตัดต้นข้าว
 หว่านเป็นทางเลือกในการกำจัดวัชพืชและได้ปุ๋ย สอดคล้องกับ อาคม พรหมเสน (2552) ศึกษาเรื่อง
 การยอมรับระบบเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในพื้นที่ อรุณ อวนสกุล (2548) วิจัยเรื่องการพัฒนา
 เกษตรยั่งยืน: แนวทางและดัชนีชี้วัด วิชิต หล่อจิระ ชุมท์กุล และจิราวัลย์ จิตรถเวช (2551) ศึกษา
 เรื่อง การพัฒนาดัชนีและตัวชี้ วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับภาคของประเทศไทย ลิขิต พลยศ
 (2549) ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบระหว่างระบบการปลูกข้าวแบบประณีตกับระบบการปลูกข้าว
 แบบปกติ ประเวศ ะสี (2557) การแก้ปัญหาชาวนาทั้งระบบครบวงจรกับการปฏิรูปประเทศ ใช้
 แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง – เกษตรยั่งยืน – การพัฒนาอย่างยั่งยืน ในการปรับวิธีการเกษตร สุพัตษา
 โอทาศรี (2554) วิจัยเรื่อง การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย ซึ่งแนวทางที่จะสร้างความมั่นคงและ
 ยั่งยืนในอาชีพเกษตรกรและชาวนาจึงต้องมีหลักหรือยุทธศาสตร์ ในการขับเคลื่อนเพื่อเกิดผลสำเร็จ
 เช่นงานวิจัยของ ยุทธนา หาระบุตร (2553) ศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่
 การปฏิบัติระดับครัวเรือนในชุมชนภาคอีสานตอนใต้ พบว่า บุคคลพอเพียง ครัวเรือนพอเพียง และ
 ชุมชนพอเพียง โดยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติต้องขับเคลื่อนโดยใช้
 ยุทธศาสตร์คัดสรร 5 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย 1. การปฏิบัติจริงและการเรียนรู้: ให้บุคคลครอบครัว
 ปฏิบัติจริงและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 2. การสร้างธรรมเนียมครัวเรือน : โดยแต่ละครัวเรือนร่วมกัน

กำหนดและปฏิบัติตามธรรมเนียมพอเพียงของครัวเรือน 3. ขับเคลื่อนแบบมีส่วนร่วมและพึ่งพาตนเอง : ปฏิบัติอย่างเป็นระบบเน้นความเข้าใจ เข้าถึงการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายและพึ่งตนเอง 4. การเสริมแรงด้วยความสำเร็จ : ใช้บทเรียนและความสำเร็จเป็นตัวเสริมแรงให้มีความกระตือรือร้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 5. การจัดการความรู้เศรษฐกิจพอเพียง : เป็นการจัดการความรู้ระดับครัวเรือนระดับชุมชน กำหนดความรู้ที่ต้องเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างและสะสมองค์ความรู้ ขับเคลื่อนความสำเร็จภายใต้เงื่อนไขทางวัฒนธรรม ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และ การมีส่วนร่วมของครอบครัวชุมชน

2.2 การจัดการที่ดินทำกินของหน่วยงานรัฐ/การกระจายกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน ปัญหาเกษตรกรไร้ที่ทำกิน หรือมีที่ดินไม่พอทำกิน การไร้กรรมสิทธิ์ เป็นปัญหาของชาวบ้านในหลายลักษณะทั้งปัญหาของผู้ที่ทำกินในที่ดินของรัฐ ทั้งพื้นที่ป่า ไม้ ป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ที่ราชพัสดุ ที่หลวงและที่ดินในโครงการจัดที่ดินของรัฐ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็มีเกษตรกรที่ได้รับที่ทำกินโดยได้รับมรดกตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษหลายช่วงสมัย ก่อนที่หน่วยงานจะมาจัดทำแผนที่หรือกำหนดเขตที่ดินรัฐ เนื่องจากอีสานมีพื้นที่กว้าง โดยเฉพาะจังหวัดอุบลราชธานี (มีพื้นที่กว้างเดิมประกอบด้วยจังหวัด อุบล มุกดาหาร อำนาจเจริญ โยธาธร) และนครราชสีมา เป็นพื้นที่ป่าสงวน เขตอุทยานแห่งชาติ แหล่งป่าเสื่อมโทรม เขตราชพัสดุ ซึ่งชาวบ้านไม่เคยทราบจากทาง ราชการว่า เป็นเขตที่หลวงจึงเข้าไปยึดครองทำสิ่งปลูกสร้างและทำการเกษตร ลงทุนลงแรงไปกับที่ดินดังกล่าวไปมาก มาช่วงหลังมีหน่วยงานราชการออกมาประกาศแจ้งว่า เป็นที่หลวงเข้ายึดครองไม่ได้ จึงเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐ จึงเกิดการรวมตัวกันเพื่อต่อรอง ขอความเป็นธรรมในสิทธิการจับจองและครอบครองมาเป็นเวลานาน แต่ก็มีทั้งผู้มีสิทธิในที่ทำกินและหลายรายจ่ายภาษีดอกหญ้า และอีกหลายรายที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ครอบครองมานานชั่วรุ่นปู่ย่าตายาย (ผาย สร้อยสระกลาง ณรงค์ อะพรรัมย์ อภิวัฒน์ ชาวสวน จันทิ ประทุมภา เสวย จานิกกรณ์ สมาน พันธุ์วิไล สมาน ประดับทอง อาคม ศรีประภาพงษ์ จารึก พิมพ์สุดตะ และจันทร์ ชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2557; 10 ธันวาคม 2557; 15 เมษายน 2558) การจัดการที่ดินทำกินของหน่วยงานรัฐ / การกระจายกรรม สิทธิ์การถือครองที่ดินให้กับเกษตรกร และผู้ไร้ที่ดินทำกิน การปฏิรูปที่ดินเป็นการกระจายการถือครองที่ดิน การจัดสรรที่ดิน เป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความยากจนและ การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย เพราะที่ดินถือเป็นปัจจัยการผลิตขั้นพื้นฐาน หากสามารถเพิ่มสัดส่วนการถือครองที่ดินของประชากรโดยเฉพาะ เกษตรกรได้ คนส่วนใหญ่ของประเทศจะได้รับประโยชน์ นมากที่สุดจากการปฏิรูปที่ดิน รัฐมีหน้าที่กระจายการถือครองอย่างเป็นธรรม และดำเนินการ ให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพื่อประกอบ เกษตรกรรมอย่างทั่วถึง โดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น เช่น การออกกฎหมาย โฉนดชุมชน การออก

กฎหมายการจัดการที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชน หมายความว่า การปรับ โครงสร้างการจัดการที่ดิน ในสังคมไทย โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการทรัพยากรที่ดินร่วมกับหน่วยงาน ภาครัฐ เพื่อความโปร่งใส กระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรที่โดยรวมศูนย์ และเพื่อแก้ไขปัญหาข้อ พิพาทในที่ดินรัฐที่ยังไม่มีแนวทางในการแก้ไข นอกจากนี้มี การจัดสรรงบประมาณสำหรับกองทุน ธนาคารที่ดิน กองทุนธนาคารที่ดินคือกองทุนหลักประ กันการเข้าถึงที่ดินของคนจนและคนไร้ที่ดิน ทั่วประเทศ ส่วนกองทุนที่ดินชุมชนคือกองทุนหลักประกันการคุ้มครองพื้นที่ชุมชนให้เป็นพื้นที่ เกษตรกรรมตลอดไป ดังนั้นกองทุนที่ดินเหล่านี้จะดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพไม่ได้ หากไม่มี การจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐเข้ามาดำเนินการ พรรคการเมืองที่เข้ามาเป็นรัฐบาล ควรจัดสรร งบประมาณให้กับกองทุนธนาคารที่ดิน เพื่อให้กองทุนนี้ เป็นกลไกในการจัดซื้อที่ดินจากภาคเอกชน ที่ไม่ต้องการใช้ประโยชน์ หรือทำหน้าที่เจรจาขอใช้ที่ดินจากหน่วยงานภาครัฐ และรัฐวิสาหกิจที่ ไม่ได้ใช้ประโยชน์ เพื่อนำที่ดิน นั้นมาจัดสรรและกระจายให้กับคนไร้ที่ดินได้ใช้ประโยชน์อย่าง เหมาะสมต่อไป โดยกา รจัดซื้อที่ดินจากภาคธุรกิจเอกชน ที่ดิน NPL ควรเจรจาขอซื้อในราคาที่ต่ำ กว่าราคาประเมิน เพื่อประโยชน์ในทางสาธารณะของสังคม ดังนั้นในการนำเสนอของกลุ่มวิจัยเห็น ด้วยกับการจัดหน่วยที่ปรึกษากฎหมาย สำหรับชาวนาหรือเกษตรกรในแต่ละจังหวัด จัดให้มีที่ ปรึกษาหรือทนายอาสาให้ความรู้หรือข้อแนะนำเกี่ยวกับการจัดการที่ดินทำกินและสิทธิการถือครอง ที่ดินนั้น (มนตรี พรหมลักษณ์ ประวีณ เขียวจำ อาคม ศรีประภาพงษ์ ณ์จุพล สามารถ นิคม เพชรผา จันท์ ชัยรัตน์ และจารึก พิมพ์สุตะ (นำเสนอสนทนากลุ่มวันที่ 15 กันยายน 2558)

นอกจากนี้ การจัดสรรการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน เช่น ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับชีวิต ประชาชนมีสิทธิที่จะมีชีวิต จึงมีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรอย่าง เป็นธรรมและยั่งยืน รัฐได้รับเอาสิทธิในการจั ดการทรัพยากรไปเป็นของรัฐ แต่ไม่สามารถจัดการ การใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ทำให้เกิด “ทุรยุค” ต้องคืนอำนาจการจัดการการใช้ทรัพยากรไปให้ ชุมชนจัดการเอง ชุมชนสามารถจัดการให้ทุกครอบครัวมีที่ทำกิน เมื่อทุกครอบครัวมีที่ทำกิน และทำ เกษตรยั่งยืน ตามข้อ 2 จะหายจนอย่างถาวรและมีความมั่นคงในชีวิต ทุกครอบครัวสามารถมี สระน้ำ ประจำครอบครัว ทั่วประเทศจะเก็บน้ำได้มหาศาล ป้องกันน้ำท่วม ไม่ต้องสร้างเขื่อนให้ต้องทะเลาะ กัน เป็นประโยชน์ต่อการเกษตรอย่างทั่วถึงทุกครอบครัว มากกว่าระบบชลประทานมหภาค เมื่อทุก ครอบครัวมีที่ดินมีสระน้ำก็จะปลูกต้นไม้ ความเป็นป่าก็จะกลับคืนมา ความสมดุลทางธรรมชาติก็จะ กลับคืนมา ป้องกันน้ำท่วมและป้องกันความแห้งแล้ง (ประเวศ วะสี, 2557, หน้า 10)

2.3 การจัดระบบชลประทาน/แหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก

การทำเกษตรดีจะทำให้เกิดผลดีหรือผลผลิตสูง จะต้องมีน้ำเพียงพอในกา รเพาะปลูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวเป็นพืชที่ต้องการน้ำในปริมาณมาก ดังนั้นพื้นที่ที่เหมาะสมกับ

การเกษตรจะต้องมีระบบชลประทานหรือแหล่งน้ำ แต่ปัจจุบันภาคเกษตรประเทศไทยมีพื้นที่ชลประทานรวมทุกประเภททั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กมีพื้นที่ทั้งสิ้น 35.2 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 27 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ซึ่งนับว่าน้อยมาก (กรมชลประทาน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2552) ส่วนใหญ่ต้องทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีเนื้อที่การเกษตรประมาณครึ่งหนึ่งของประเทศแต่เนื้อที่ชลประทานเพียงร้อยละ 12 ของพื้นที่การเกษตรในภาคเท่านั้น ดังนั้นการพัฒนาเพื่อเพิ่มพื้นที่ชลประทานจะเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องดำเนินการ เพราะการเพิ่มพื้นที่ชลประทานนอกจากเป็นการเพิ่มผลผลิตแล้ว ยังเพิ่มจำนวนครั้งในการเพาะปลูกหรือเพิ่มเนื้อที่ปลูกนั่นเอง ซึ่งทำให้ผลผลิตโดยรวมเพิ่มขึ้นทำให้ประเทศชาติมีความมั่นคงทางอาหารมากยิ่งขึ้นนั่นเอง โดยเฉพาะการผลิตข้าวที่ต้องใช้น้ำมากเป็นพิเศษ (สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา, 2556)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานเป็นที่ราบสูงมีเนื้อที่ประมาณ 1 ใน 3 ของประเทศ มีดินอยู่หลายแบบ ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย ดินกรวด (พบมากเขต บุรีรัมย์ สุรินทร์) และดินเค็ม การเก็บน้ำไม่ดี มีความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ โดยเฉพาะฟอสฟอรัส โบรอน สังกะสี และมีอินทรีย์วัตถุต่ำมาก ขาดแคลนแหล่งน้ำ แม่น้ำไม่ค่อยมี ชลประทานมีน้อย ไม่มีการวางระบบการกระจายน้ำ เมื่อมีการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับปลูกพืชในฤดูแล้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็มักมีปัญหาเรื่องดินเค็ม (Salinity problems) (กลุ่มสถิติการเกษตร สำนักงานสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556) การปลูกข้าวจะไม่มีปัญหา เพราะมีน้ำขังอยู่บนผิวดิน เกลือไม่สามารถขึ้นมาได้ แต่การปลูกพืชไร่มีปัญหาเมื่อผิวดินแห้งเกลือจะละลายขึ้นมาค้ำน้ำทางช่องว่างของดิน (Capillary rise) ผู้ผิวดินเมื่อปลูกพืชไร่ไปนาน ๆ ก็มีการสะสมเกลือที่ผิวดินมากขึ้นและกระจายเป็นบริเวณกว้าง มีผลทำให้ไม่สามารถปลูกพืชได้ แต่ในขณะเดียวกันภาคอีสานก็เป็นพื้นที่ที่ผลิตข้าวหอมมะลิ และข้าวคุณภาพที่มีชื่อเสียง สร้างรายได้ให้กับชาวนาและสร้างเศรษฐกิจของประเทศ จากการพูดคุยสัมภาษณ์ ชาวนา ประชาชน และเจ้าหน้าที่เกษตร “สิ่งสำคัญอยากให้ชาวนาได้ชุดสระ หนองน้ำหรือทำแหล่งน้ำสำรองในแปลงนา โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ และต้องการให้ภาครัฐพัฒนาแหล่งน้ำ ชุดสระ ชลประทาน อ่างน้ำไหล จัดทำ โครงการแก้มลิงเพื่อเก็บกักน้ำ และปรับระบบโครงสร้างเกี่ยวกับน้ำและระบบการกระจายน้ำ เพื่อส่งเสริมพัฒนาแหล่งผลิตข้าวคุณภาพอย่างข้าวหอมมะลิเพื่อให้ชาวอีสานได้มีโอกาสเข้าถึงปัจจัยการผลิตได้อย่างเท่าเทียม” (จารึก พิมพ์สุตะสังต์ มีพศ สุนุก สุทธิยานุช ผาย สร้อยสระกลาง ณรงค์ อะพรรัมย์ อภิวัฒน์ ชาวสวน จันที ประทุมภา เสวย จานิกกรณ์ สมาน พันธุ์วิไล สมาน ประดับทอง ไพบุลย์ ชารัมย์ และอรุณี นิคมทรัพย์, สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม-10 ธันวาคม 2557) สอดคล้องกับแนวคิดของนิคม เพชรผา และจันทร์ ชัยรัตน์ ตัวแทนชาวนาจังหวัดอุบลราชธานี และ มนตรี พรหมลักษณ์ อดีตเกษตรและสหกรณ์จังหวัด

อุบลราชธานี (สนทนากลุ่มงานวิจัยวันที่ 15 กันยายน 2558) ในทำนองเดียวกัน ญี่ปุ่นมีระบบการส่งน้ำ/กระจายน้ำเข้านาข้าว ได้วางระบบไว้ครบวงจร ไม่ต้องพึ่งฟ้าฝน การทำนาใช้อุปกรณ์ทันสมัย ใช้แรงงานน้อยกว่าชาวนาไทยมาก ๆ ชาวนาญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องซื้อรถไถ รถดำ รถเกี่ยว รถสีข้าวกันทุกคน แต่จะใช้ระบบสหกรณ์ช่วยกันออกเงินซื้อ และจะไม่ได้ทำนากันมากมายนัก การทำนาเสมือนเป็นงานอดิเรกของคนที่มีที่ดิน (ซึ่งเราไปเรียกเค้าว่าชาวนาแท้จริง ๆ แล้วย่อมจะมีอาชีพอื่นอยู่แล้ว แต่ทำนาเพราะว่าเค้ามีที่ดินให้ทำ และจะได้ไม่ต้องจ่ายภาษีที่ดินเปล่าและซื้อข้าวให้เสียเงิน) ส่วนธุรกิจทำนาแบบที่ทำขายเป็นล่ำเป็นสันจะทำโดยนายทุนเงินหนาชะส่วนใหญ่ ซึ่งหากไทยได้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่นระบบชลประทาน แหล่งน้ำ คลองส่งน้ำให้กับเกษตรกรเขตพื้นที่อีสานได้อย่างเช่น ภาคกลางของไทย หรือญี่ปุ่น เวียดนาม ก็จะส่งผลให้เกษตรกรลดต้นทุนในการผลิต และได้ผลผลิตสูงด้วย เพื่อพัฒนาและสร้างเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

2.4 พัฒนาแหล่งน้ำ ระบบการกระจายน้ำ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ

การพัฒนาแหล่งน้ำ ระบบการกระจายน้ำ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ โดยจัดตั้งเครือข่ายการมีส่วนร่วม ของเกษตรกรกับหน่วยงานชลประทานในการพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก ระบบการกระจายน้ำ และ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ การขุดสระน้ำเพื่อกักเก็บน้ำในช่วงที่มีฝนตกสำหรับเก็บไว้ใช้ในการเกษตรยามขาดแคลน ซึ่งจะทำให้เกษตรกรโดยเฉพาะเกษตรกรในเขตน้ำฝนของภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีน้ำไว้ใช้ในยามที่ขาดแคลน นับว่าเกษตรกร ทฤษฎีใหม่นี้ สามารถแก้ปัญหาหรือลดปัญหาความแห้งแล้งที่เกษตรกรประสบอยู่โดยทั่วไปในปัจจุบันได้ในระดับหนึ่ง (วัลลภ พรหมทอง, 2550, หน้า 13) สอดคล้องกับข้อมูล จันที ประทุมภา ปราชญ์โคราช (นครราชสีมา) สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่แถบนี้เป็นที่ดอน ดินร่วนปนทราย ดินขาดธาตุอาหาร จึงต้องขุดสระเก็บกักน้ำไว้เพาะปลูก เช่นเดียวกับดินแถวจังหวัดศรีสะเกษ ในเขตอำเภอกันทรารมย์ มีทั้งที่ดอนและที่ลุ่ม เป็นดินทรายขาว บางพื้นที่เป็นดินกรวด เซ็ดซัย ฉิมะเสน ปราชญ์เศรษฐกิจพอเพียง (ลงพื้นที่และสัมภาษณ์ 15 เมษายน 2558) ได้มีการปรับพื้นที่ดินทรายขาวจำนวน 10 ไร่ โดยมีการแบ่งพื้นที่การเกษตรและที่อยู่อาศัย ได้ขุดสระและปลูกพืช ข้าว ถั่ว พืชผลไม้ยืนต้นเช่น พยุงเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่า เลี้ยงไก่ กบ ปลา เพื่อสร้างระบบนิเวศ ปัจจุบันที่ดังกล่าว มีความสมบูรณ์ขึ้นมาก ปลูกพืชได้งาม ผลผลิตดี จนเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง จากงานศึกษาการประเมินโครงการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2552) พบว่า ปัญหาขาดแคลนน้ำเป็นปัญหาสำคัญ แต่การแก้ไขยังค่อนข้างน้อย กรมชลประทานควรเร่งดำเนินการให้สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำที่มีอยู่ ด้วยภาคอีสาน สภาพดินเป็นดินทราย มีการพัฒนาที่ทุ่งกุลาร้องไห้ (ดินแดนผลิตข้าวหอมมะลิที่มีชื่อเสียง) โดยพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานก่อสร้างระบบอนุรักษ์ดินและน้ำแล้วเสร็จ 31,050 ไร่ จากพื้นที่ที่ยังไม่ก่อสร้างทั้งหมด 465,210 ไร่ โดยก่อสร้างฝายและประตูระบายน้ำเพื่อ การส่งกระจายน้ำ

สามารถช่วยพื้นที่เพาะปลูกได้ 8,100 ไร่ ทำให้แหล่งผลิตข้าวที่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตข้าวหอมมะลิประมาณ 1.27 ล้านไร่ การส่งเสริมการรวมกลุ่มและพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรชาวนาเพื่อทำการเกษตรสมัยใหม่ (Modern farm) โดยการพัฒนา กลุ่ม เครือข่ายชุมชน ในลักษณะกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร หรือวิสาหกิจชุมชนในระดับพื้นที่ ระดับจังหวัด และระดับภาค เพื่อสร้างความเข้มแข็งในชุมชนชาวนา โดยมีหลักคิดความร่วมมือของชาวนาช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการที่จะทำนา ในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดำเนินการ และร่วมรับประโยชน์ โดยมีการรวมแปลงนาเกษตรกรรายเล็กรายย่อยในพื้นที่ ให้ เป็นพื้นที่เพาะปลูกขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อการใช้ทรัพยากรน้ำร่วมกัน เช่น ชลประทานระบบท่อ การบริหารใช้เครื่องจักรกล การเกษตรร่วมกันทำให้ได้ในราคาที่ถูกลง ลดปัญหาขาดแคลนแรงงาน ลดต้นทุนการผลิตในกรณีรายนาผืนเล็ก จากข้อมูลของศูนย์ศึกษาการค้าระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย (2557) พบว่า ปัจจุบันชาวนาไทยมีต้นทุนค่าใช้จ่ายในการทำนาสูงที่สุดในกลุ่มประเทศอาเซียนอยู่ที่ 9,763 บาท/ไร่ ขณะที่คู่แข่งอย่างประเทศเวียดนามอยู่ที่ 4,070 บาท/ไร่ และพม่า 7,121 บาท/ไร่ แต่ในขณะที่เดียวกันในด้านผลผลิตข้าวนั้น พบว่า ชาวนาไทย กลับได้ผลผลิตต่อไร่ต่ำกว่าเวียดนามอยู่ที่ 450 กิโลกรัม/ไร่ โดยชาวนาเวียดนามได้ผลิต 900 กิโลกรัม/ไร่ และพม่า 420 กิโลกรัม/ไร่นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ ชาวนาปราชญ์และเจ้าหน้าที่เกษตร “การรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อช่วยเหลือกัน ทำให้เกิดความเข้มแข็ง ทั้งความรู้ การแก้ไขปัญหา กระบวนการเพาะปลูก เรื่องผลผลิต และการต่อรองราคาผลผลิต ในแต่ละหมู่บ้านควรมีศูนย์เรียนรู้หรือปราชญ์ชาวนา หรือเครือข่ายปราชญ์ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร และถ้าเพิ่มประสิทธิภาพการเพาะปลูกได้ จะทำให้ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น แม้ต้นทุนยังสูงเท่าเดิม แต่จะ ทำให้ชาวนาไทยมีเงินเหลือมากขึ้น เพราะการเพิ่มผลผลิตต่อไร่เท่ากับเป็นการลดต้นทุนการผลิต แต่สามารถขายข้าวได้ราคาที่สูง ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะลดต้นทุนการปลูกข้าวของไทยให้ใกล้เคียงกับกลุ่มประเทศอาเซียนอย่างเช่น เวียดนาม พม่าและเขมร ” เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนแล้วชาวนาไทยจะได้แข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้านได้นั้นคือการลดต้นทุนการผลิต (จารึก พิมพ์สุตะ สัจด์ มีพศ สนุก สุทธิยานุช ผาย สร้อยสระกลาง ณรงค์ อะพรารัมย์ อภิวัฒน์ ชาวสวน จันทิ ประทุมภา เสวย จานิกกรณ์ สมาน พันธุ์วิไล อรุณี นิคมทรัพย์ สมาน ประดับทอง และไพบูลย์ ชาร์ มัย, 26 ตุลาคม-10 ธันวาคม 2557)

2.5 การตลาด/โรงสีหรือแหล่งจำหน่ายผลผลิตข้าว

การตลาด/โรงสีหรือแหล่งจำหน่ายผลผลิตข้าวโดยการจัดตั้งกลุ่มการตลาดของชาวนาชมรม/กลุ่มเกษตรกรร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์การตลาดเพื่อทำหน้าที่ต่อรองหรือการตลาดในการจำหน่ายผลผลิตข้าว เป็นทางออกที่น่าจะทำได้ในขณะนี้ (สมาน ประดับทอง ไพบูลย์ ชาร์ มัย, สัมภาษณ์ 17 เมษายน 2558) สอดคล้องกับแนวคิดของ นิคม เพชรผา ประวีณ เขียวจำ จันทราพร

ประธาน โอภาส สารสิทธิ์ และอาคม ศรีประภาพงษ์ (นำเสนอสนทนากลุ่มวิจัยวันที่ 15 กันยายน 2558) ที่ผ่านมาชาวไทยอยู่ในสภาพที่ถูกกำหนดเข้าสู่ระบบทุนหรือระบบตลาด โดยชาวนาไม่มีสิทธิที่จะเข้าไปกำหนดทิศทาง ระบบที่มาครอบงำของพ่อค้าและนายทุน เราถูกเขากำหนดว่า ข้าวต้องเปอร์เซ็นต์เท่าโน้น เท่านี้ มีเปอร์เซ็นต์ความชื้น ถ้าข้าวหัก กรอบของระบบไม่เอาหรือถ้าเอาแต่ซื้อราคาต่ำ เพราะชาวนาถูกกำหนดกรอบให้เข้าไปสู่ระบบ ไม่งั้นโรงสีจะแจ้ง โรงสีเขาทำอะไรไม่ให้เขาแจ้ง แต่ชาวนาแจ้ง ทำให้ ชาวนาจึงต้องพัฒนาคุณภาพ พัฒนาความรู้ เครื่องจักรเป็นหนึ่งใน การพัฒนาคุณภาพเท่านั้น แต่ภูมิปัญญาสำคัญ แรงงานที่ใช้เชิงภูมิปัญญา วันนี้เราเข้ากรอบเฉพาะ ข้าวหอมมะลิและข้าวอบ นาอีสานได้มี ข้าว 2 อย่าง (ข้าวหอมมะลิ และข้าว กข 6) มันสุกไร่เรียงกัน ชาวนาไม่มีเทคโนโลยี ถ้าเราทำข้าวเชิงคุณภาพ ข้าวพื้นบ้านหรือพื้นเมืองมีสรรพคุณทางยาเยอะแล้ว จะไม่สุกพร้อมกัน การจัดการพื้นที่ การจัดการเมล็ดพันธุ์ก็จะเป็นแนวทางที่จะแตกแยกเป็น หลักรัฐ แต่วันนี้เราถูกให้ครอบโดยระบบอะไรไม่รู้ (ไม่ได้ว่านโยบายรัฐ) แต่เป็นระบบอะไรไม่รู้ ที่กรอบให้ชาวนาทำข้าว 2 พันธุ์ (ข้าวหอมมะลิ และข้าว กข 6) เป็นข้าวไวแสงทั้ง 2 อัน แล้วต้อง ประมูลแรงงานแข่งกันเพื่อเข้าสู่โรงสีอย่างมีคุณภาพ แล้วอย่างที่เขากำหนดว่าเปอร์เซ็นต์เท่านี้จึงซื้อ สูงมาหน่อยข้าวหอมมะลิ (นิคม เพชรผา ตัวแทนสมาพันธ์เกษตรกรอินทรีย์แห่งประเทศไทย สนทนา กลุ่มวิจัยวันที่ 15 กันยายน 2558) ส่วนญี่ปุ่นมีการพัฒนาตลาดการเกษตร จะผ่านระบบสหกรณ์ หรือ JA ทำให้เกษตรกรได้รับส่วนแบ่งที่เป็นธรรม และการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง นี่คือข้อดีที่ไม่ ต้องทำการเกษตรผ่านระบบนายหน้า ขณะเดียวกันในอีกทางหนึ่งที่หน่วยงานภาครัฐดำเนินการ โดย กรมส่งเสริมสหกรณ์ สำนักพัฒนาธุรกิจสหกรณ์ได้มีโครงการเชื่อมความร่วมมือตลาดข้าวสาร ระหว่างสหกรณ์ผู้ผลิตข้าวตะวันออกเฉียงเหนือกับเครือข่ายผู้บริโภคในเขตจังหวัดภาคใต้ เพื่อเป็น การส่งเสริมการค้าสินค้าข้าวสารสหกรณ์แบบเครือข่าย รวมทั้งขยายช่องทาง การจำหน่ายสินค้า ข้าวสารสหกรณ์ให้สามารถกระจายลงในพื้นที่ที่เข้าถึงได้ยากและเพิ่มช่องทางตลาดได้อย่างรวดเร็ว และยั่งยืน โดยสหกรณ์ผู้ผลิตที่เป็นคู่ค้าสำคัญและอยู่ในเครือข่ายตลาดข้าวสารสหกรณ์เขตภาค ตะวันออกเฉียงเหนือคือ สหกรณ์การเกษตรปราสาท จำกัด จังหวัดสุรินทร์ ผู้ผลิตข้าวหอมมะลิ อินทรีย์ ซึ่งเป็นสินค้ามาตรฐานสหกรณ์ที่ได้รับการคัดสรรสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และ สหกรณ์การเกษตรโนนสูง จำกัด จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นสหกรณ์ที่ผลิตข้าวสารข้าว 5% ที่มี คุณภาพ กระแสตอบรับจากการจัดทำโครงการนี้ไปในทิศทางที่ดี สหกร ณ์ภาคใต้จำนวน 18 แห่ง เกิดความเชื่อมั่นในสินค้าข้าวสารสหกรณ์ ขณะเดียวกันสหกรณ์ผู้ผลิตข้าวสารสามารถจำหน่ายข้าวได้ ในราคาที่คุ้มค่ากับต้นทุนการผลิต ขณะที่สหกรณ์ในภาคใต้มีทางเลือกในการสั่งซื้อข้าวสารที่มี คุณภาพในราคายุติธรรมและสามารถขยายธุรกิจการค้าจำหน่ายข้าวสารสหกร ณ์ในพื้นที่ภาคใต้ได้ กว้างขวางยิ่งขึ้นในอนาคต (กรมส่งเสริมสหกรณ์ , 2558) ดังนั้นจึงเป็นโอกาสทองในการขยาย

เครือข่ายการตลาดของสหกรณ์ในเขตตะวันออกเฉียงเหนือ โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้ายี่ปั้วหรือโรงสี สำหรับการผลิตขาดตลาดรองรับที่ชัดเจน ขาดพ่อค้ารองรับที่ชัดเจน ตอนนี้ เราทำแบบครบวงจรไม่ได้ ตลาดเราไม่ชัดเจน เราจะทำอะไรให้มีตลาดรองรับที่ชัดเจน วันนี้พยายามทำอะไรให้มีตลาดรองรับ เรานี้ออกไปทำเกษตรอินทรีย์บ้าง กลุ่มที่เข้มแข็งมีการทำเกษตรอินทรีย์ ข้าวเพื่อสุขภาพเพื่อมีใบสั่งซื้อที่ชัดเจน วันนี้เราพูดถึงข้าวหอมมะลิเป็นข้าวเบอร์หนึ่งของโลก วันนี้ตลาดเราก็ไม่ชัดเจน เรายังผลิตเหมือนเดิม ในพื้นที่ อุบลฯ ศรีสะเกษ สุรินทร์ พื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิเกือบ 10 ล้านไร่ แต่เราไม่มียุทธศาสตร์ในการทำข้าวหอมมะลิให้เป็นข้าวยุทธศาสตร์เบอร์หนึ่งของโลก เขตอีสานข้าวหอมมะลิ 10 ล้านไร่ แต่เรา ไม่มียุทธศาสตร์ทำให้ข้าวหอมมะลิเป็นทองคำ ส่วนเรื่องภัยธรรมชาติใน 5 จังหวัดอีสานใต้หรือภาคอีสาน จะท่วมแล้งไม่ถึง 10% โชคดีเราทำนาปีละ 1 ครั้ง นาจังหวัดอุบลฯ ราว 4 ล้านไร่ ศรีสะเกษ 3 ล้านไร่ สุรินทร์ 3 ล้านไร่ บุรีรัมย์ 2.75 โคราซ 3.5 ล้านไร่ พื้นที่ชลประทานไม่ถึง 10% แต่โชคดีในพื้นที่อีสานใต้เกิดภัยธรรมชาติน้อยมากเรื่องภัยธรรมชาติน้ำท่วม ฝนแล้ง ข้อมูลยืนยัน 10 ปีย้อนหลังไม่ถึง 10% จะตัดไปได้มัย เราไปดูแลอีก 90% ให้ดีได้มัย ภัยธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่ง การพัฒนาความมั่นคงสามารที่จะมีแนวทางที่ชัด เช่นที่ กรมการข้าวพันธุ์ข้อมูลผลผลิตต่อไร่ /กก.ได้ 400 ตัน ๆ เมื่อถึงปี 2562 ต้องได้ 500 กก./ไร่ ขึ้น และสำคัญต้นทุนการผลิตต้องต่ำกว่า 4,000 บาท/ไร่ ข้อมูลตัวเลขกรมการข้าวจากอุบลไปโคราช ซึ่งต่ำสุด 2,500 บาท/ไร่ ส่วนโคราช 5,000 บาทต่อไร่ ทำอย่างไรต้นทุนทำได้ 2,500 บาท ทำนาอย่างไร 2,500 ลงทุนอะไรบ้าง ตั้งแต่การผลิต ต้องเอาข้อมูลมาดู เกษตรกรรมไม่ได้ปลูกข้าวอย่างเดียว ปลูกพืชเยอะแยะ วิธีคิดทั้งหลาย มาตอบ โจทย์เศรษฐกิจพอเพียงหรือเกษตรทฤษฎีใหม่ เพราะชาวนายังไม่เข้าถึงในจิตใจ เพราะทวนกระแสทุนนิยมเข้ามามาก ความสะดวกสบายของเราซื้อลูกเดียว อย่างของพื้นที่ๆ ก็ซื้อ เพราะวิธีนี้ด้านกระแสนิยมอย่างมาก เรื่องนี้เป็นเรื่องท้าทาย ถ้าคนไทยอยู่ไม่ได้ คนทั่วโลกก็อยู่ไม่ได้ คน 7,000 ล้านจะอยู่ได้ เพราะฉะนั้นจึงมีองค์กรระหว่างประเทศมาพูดถึงความมั่นคงด้านอาหาร วันนี้มีประชากร 7,000 ล้านคน อีก 30 ปีข้างหน้า 9,000 ล้านคน ในวันนี้ 7,000 ล้านคน มีคนหิวโหย 500 ล้านคน ทำอย่างไรให้อาหารเพียง ในอีก 30 ปี ทำอย่างไรให้มีอาหารที่เพียงพอ เมืองไทยเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์มาก แต่ไทยเราต้องบริหารจัดการยังไม่ถึงแก่นแท้ถึงวิถีเกษตรกร (มนตรี พรหมลักษณ์, จากสนทนากลุ่มวิจัย 15 กันยายน 2558) ส่วนในด้านการตลาดนั้น เป็นความรับผิดชอบโดยตรงของกระทรวงพาณิชย์ มียุทธศาสตร์และกลยุทธ์ดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้

1. สร้างความเป็นธรรมในระบบการค้าข้าว
2. ส่งเสริมและผลักดันการใช้มาตรฐานการผลิตและการค้า
3. สร้างค่านิยมการบริโภคข้าว
4. พัฒนาศักยภาพระบบการค้าข้าว
5. การสร้างนวัตกรรมข้าว
6. เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการด้านโลจิสติกส์ โดยมีเป้าหมายผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวในอาเซียน และเป็นผู้ชี้นำราคาข้าวในตลาดโลก (กรมการค้าภายใน , 2554) อย่างไรก็ตาม

ภายใต้แนวทางการปรับตัวนี้ภาครัฐ อย่างเป็นทางการจะเป็นตัวกลางในการประสานเพื่อสร้างองค์ความรู้ เพราะแนวทางการลดต้นทุนด้วยการปลูกข้าวปลอดสารนี้ ซึ่งมีตลาดรองรับซื้อที่แน่นอน มีรายได้ต่อครอบครัวที่แน่นอน ตรงกับนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการส่งเสริมการเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุน และเพิ่มคุณภาพข้าว ซึ่งนอกจากจะส่งผลดีกับชาวนาแล้ว ก็จะส่งผลดีต่อสุขภาพของผู้บริโภคอีกด้วย ที่ข้าวปลอดสารนี้จะไม่มีการพืษตกค้างใด ๆ

3. ด้านเครื่องมือวัสดุ อุปกรณ์

ต้นทุนในการปลูกข้าว เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ พันธุ์ข้าว ปุ๋ย แรงงาน ค่าเช่าที่นา เป็นต้น การพัฒนา “กระบวนการจัดการ” ที่ต้องมีการบริหารจัดการในหลายระดับ เนื่องจากการสถานการณ์เปลี่ยนแปลงมีองค์ประกอบปัจจัยมากมาย ทั้งตัวชาวนา ด้านเศรษฐกิจสังคมรวมทั้งแรงงาน จะเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนการผลิตอย่างไรเป็นเรื่องสำคัญมาก การจัดการน้ำ ดิน ปุ๋ย แรงงาน โรคแมลงศัตรูพืช การใช้เครื่องจักรกล เกษตร เทคโนโลยีและนวัตกรรม ตลาดรองรับการผลิต (สมาน ประดับทอง และไพบุลย์ ชารัมย์, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2558) สอดคล้องกับแนวคิดของ นิคม เพชรผา ประวีณ เขียวขำ จันทราพร ประชาน โอภาส สารสิทธิ์ และอาคม ศรีประภาพงษ์ (นำเสนอสมทนากลุ่มวิจัยวันที่ 15 กันยายน 2558) จึงต้องคิดแบบห่วงโซ่การผลิต โดยเริ่มตั้งแต่จัดหาเมล็ดพันธุ์คุณภาพ เรียนรู้การดูแลจัดการนาจากภูมิปัญญา การมีพื้นที่เก็บน้ำจากน้ำฝนเพียงพอ สำหรับการเพาะปลูก การนำระบบ “เปียก-สลับ-แห้ง” แกล้งข้าวมาใช้ ปรับดินในแปลงนาให้สม่ำเสมอ เพิ่มธาตุอาหารให้ดินโดยใช้อินทรีย์ วัสดุ การปรับเปลี่ยนแนวคิดทำเกษตรอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนการผลิต การรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อช่วยเหลือและจัดการร่วมกันในเรื่องน้ำ การรวมแปลงนารายย่อย การใช้เครื่องจักรกลเกษตร การตลาด และการจำหน่ายสินค้าแปรรูป เพิ่มกลุ่มวิสาหกิจ และตลาดภาคการเกษตร

ในด้านเครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับเครื่องมือจะต้องแบ่งออกเป็น 2 จำพวก คือ ประเภทที่สามารถหาได้ในชุมชนเช่น มี ด พรวน จอบ เสียม เลื่อย ไม้ไผ่ เหล่านี้ล้วนเป็นอุปกรณ์ที่ชุมชนสามารถจัดหาและนำมาใช้ได้ อีกพวกคือ เครื่องมือที่ต้องจัดหาเฉพาะขึ้น ได้แก่ เครื่องจักรกลต่าง ๆ หรืออุปกรณ์เฉพาะงาน อย่างอื่นที่ต้องซื้อหาเฉพาะ และต้องไม่ลืมที่จะคิดเสมอว่า กิจกรรมที่จะทำนั้นต้องใช้เครื่องมืออุปกรณ์อะไรในชุมชน มีหรือไม่ เพราะคนในชุมชนเอง ต้องรู้ตัวเองดี

4. ด้านการเงิน

ต้นทุนในการปลูกข้าว อาทิ เครื่องมือ อุปกรณ์ พันธุ์ข้าว ปุ๋ย แรงงาน ค่าเช่าที่นา เป็นต้น มีทั้งต้นทุนที่ต้องใช้เงิน และต้นทุนทางทรัพยากร ในการทำนานั้น ชาวนาต้องเตรียมเงินทุน และปัจจัยการผลิตหลายอย่าง ทำให้ต้องหยิบยืมหรือกู้เงินมาทำนา หากเกิดสภาวะอากาศไม่เอื้ออำนวย ฝนแล้ง โรคระบาด ทำให้ขาดทุนและเมื่อเป็นหนี้สะสมก็ยากที่จะหาเงินมาชำระหนี้ได้

ซึ่งอาจต้องขายนาทิ้งเพื่อความอยู่รอด ดังนั้นแนวทางสำคัญเพื่อช่วยเหลือส่งเสริมเกษตรกรชาวนา ให้ลืมตาอ้าปากได้และสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับประเทศและสร้างรายได้ โดยเสนอจัดตั้ง ธนาคารเพื่อการทำนา อย่างยั่งยืน จัดตั้งธนาคารเพื่อชาวนา จัดกองทุน สวัสดิการชาวนาเพื่อรักษา ผลประโยชน์ให้กับชาวนาจัดให้มีสวัสดิการด้านอื่น ๆ เช่น การจัดหาปัจจัยการผลิตและอื่น ๆ ให้กับ ผู้ประกอบอาชีพทำนา เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับประเทศ (นิคม เพชรผา ตัวแทน สมาพันธ์เกษตรกรอินทรีย์แห่งประเทศไทย จันทร ชัยรัตน์ ตัวแทนชาวนา จังหวัดอุบลราชธานี และ มนตรี พรหมลักษณ์ อดีตเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี ประวีณ เขียวขำ และ อาคม ศรีประภาพงษ์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี จันทรพร ปรุชาน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี นายอาคม ศรีประภาพงษ์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการพิเศษ สำนักงานเกษตรจังหวัด อุบลราชธานี (สนทนากลุ่มงานวิจัยวันที่ 15 กันยายน 2558) ขณะที่ข้อได้เปรียบทั้งหมดเหล่านี้ได้ ช่วยเพิ่มผลผลิตข้าวโดยรวมในประเทศไทย ชาวนาจำนวนมากกลับไม่สามารถรัก ษาที่ดินที่พวกเขา ใช้สำหรับเก็บเกี่ยวข้าวและจำเป็นต้องเช่าที่ดินทำกินเพื่อเลี้ยงตัวเอง รัฐบาลมักจะคาดหวังรายได้จาก ภาษีอยู่เสมอ แม้ว่าปีนั้นจะเป็นปีที่ได้ผลผลิตน้อยก็ตาม ซึ่งเหตุผลนี้ได้ผลักดันให้ชาวนาจำนวนมาก เข้าใกล้สภาวะขาดทุนมากยิ่งขึ้น เทคโนโลยีใหม่ ๆ ยังได้ขยับราคาต้นทุนในการทำนาสูงขึ้นและทำ ให้เป็นการยากขึ้นสำหรับชาวนาที่จะเป็นเจ้าของที่ดินและปลูกข้าว ชาวนาที่ค่อนข้างมีการผลิตที่ ค่อนข้างใหญ่อยู่แล้ว หรือสามารถแบกรับค่าใช้จ่ายสารเคมีใหม่ ๆ สายพันธุ์ข้าว และเครื่องจักรกล การเกษตรจะได้รับประโยชน์อย่างมาก ขณะที่ชาวนาธรรมดาต้องหันจากผู้ผลิตข้าวที่มีที่ดินเป็นของ ตัวเองไปเป็นแรงงานมนุษย์ในที่ดินของคนอื่น นอกจากนี้ ควรมีสถาบันการเงินของชุมชนระดับ ตำบลทุกตำบล นอกเหนือไปจากกองทุนขนาดเล็กต่าง ๆ ในชุมชน ควรมีสถาบันการเงินของชุมชน ระดับตำบลที่ชุมชนจัดการตนเอง เพื่อการออม การนำไปลงทุน และเพื่อสวัสดิการชุมชน ถ้าจัดการ ได้ดีแต่ละสถาบันอาจมีเงินถึง 100 กว่าล้าน และเป็นเครื่องมือการจัดการ การเรียนรู้ และอาชีพที่ทรง พลังของชุมชน นี้ก็คือ ธนาคารของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน เป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งของ ชุมชนจัดการตนเอง (ประเวศ วะสี, 2557) ถ้ามีการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสม ชาวนาสามารถ แก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองได้อย่างแน่นอน ข้อเสนออย่างเดียว พวกเขาจะไม่ถูกรอบงำได้ง่าย ๆ อีกต่อไปเท่านั้น อาจเพราะกลัวว่าจะรอบงำไม่ได้หรือไม่ที่สารเคมียังเต็มบ้านเต็มเมือง พันธุ์ข้าวจึง จำกัดหรือถูกผูกขาดโดยนายทุน การชลประทานเพื่อการเกษตรจึงไม่มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่ง รอแต่การสร้างเขื่อนใหญ่ ๆ หรือโครงการเมกะโปรเจกต์ รัฐสามารถช่วยเหลือชาวนาได้หลายทาง หลายวิธี ตั้งแต่เรื่องชลประทาน พันธุ์ข้าว ปุ๋ย เครื่องมือเครื่องจักรทางการเกษตร ซึ่งเป็นต้นทุนการ

ผลิตที่สูง ยังไม่รวมค่าเช่านาที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ มีที่ดินรกร้างว่างเปล่าเป็นล้าน ๆ ไร่ในประเทศไทยนี้ แต่มีชาวนาเป็นล้าน ๆ คน ที่ไม่มีที่ทำนา ต้องเช่าเขาหรือไปรูกป่า (เสรี พงศ์พิศ, 2556)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จากการวิจัยพบว่า ด้านนโยบายรัฐต่อชาวนาไทย มีสภาพปัจจัยปัญหาการพัฒนาชาวนาไทยขุดพื้นที่อีสานใต้ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละรายด้าน พบว่ามี 3 ใน 8 ด้าน มีปัญหาอยู่ในระดับสูง ได้แก่ นโยบายรัฐ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ /สังคม และการปรับปรุงกฎหมาย ในทำนองเดียวกันพบว่า มีภาพรวมปัญหาอีก 4 ใน 8 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การนำนโยบายไปปฏิบัติ การจัดการที่ดินทำกิน การจัดระบบชลประทาน และการส่งเสริมความรู้ ดังนั้น เพื่อพัฒนาศักยภาพชาวนาให้มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพและรายได้ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและความมั่นคงด้านอาหาร ภาครัฐควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเกษตรกร / ชาวนาในเรื่องนี้ โดยกำหนดเป็นนโยบายเร่งด่วนและพัฒนาอย่างจริงจัง ปฏิรูปภาคเกษตรกรรมทั้งระบบ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ จนถึงปลายน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การออกนโยบาย การปรับปรุงกฎหมาย การดำเนินงานของหน่วยงานรัฐ การจัดการที่ดินทำกิน จัดระบบชลประทาน/แหล่งน้ำ และการส่งเสริมความรู้ ดังนี้

1. แผนแม่บทพัฒนาศักยภาพชาวนา ที่สอดคล้องกับแผนระดับชาติ โดยการจำแนกประเภทชาวนาเป็น 4 ระดับ คือ 1. ชาวนาก้าวไกล 2. ชาวนาก้าวหน้า 3. ชาวนาแบบพื้นฐาน และ 4. ชาวนายากจน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนและจัดกิจกรรมให้กับชาวนาได้ตามสภาพปัญหาความต้องการที่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย ให้เกษตรกรมีส่วนร่วม ของทุกฝ่าย โดยจัดเป็นแผน ระยะสั้น-กลาง-ยาว ที่ส่งผลให้ชาวนามีรากฐานที่มั่นคง

2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ/สังคมแห่งชาติให้สอดคล้องกับรากฐานประเทศเกษตรกรรม และการพัฒนาประเทศในองค์รวม โดยจัดเป็นแผนระยะยาวเพื่อฟื้นฟูการกสิกรรม ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมร่างแผนฯ และเผยแพร่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3. การออกนโยบาย ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาควบคู่ไปกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวนา รวมถึงนโยบายอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมชาวนา โดยสนับสนุนการเกษตรฐานครัวเรือน การรวมกลุ่มของเกษตรกร เครือข่ายชาวนา การพัฒนาเยาวชนชาวนา

4. การปรับปรุงกฎหมาย ให้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของเกษตรกรทั้งด้านการถือครองปัจจัยการผลิตที่สำคัญ สิทธิการเข้าถึงและใช้

พอประมาณ ความมีเหตุผล และมีคุณธรรม ส่วนปัญหาที่อยู่ในระดับปานกลาง มีอยู่ 2 ใน 5 ด้าน ได้แก่ มีภูมิคุ้มกัน และมีความรู้ ทั้งนี้มีหลายหน่วยงานได้จัดทำโครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามกระแสพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งได้ทรงพระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ให้คนไทยมาร่วม 40 กว่าปี เพื่อแก้ไขปัญหาและส่งเสริมการประกอบอาชีพแก่ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเกษตรกรรม เนื่องจากประเทศไทยมีพื้นฐานรายได้มาจากเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยมีหน่วยงานหลัก ๆ ที่ดำเนินโครงการในพระราชดำริ เช่น สำนักงาน กปร . กระทรวงกลาโหม กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กรมการศึกษานอกโรงเรียนและตามอัยยาศัย เป็นต้น แต่ปรากฏว่าประสบผลสำเร็จยังไม่มากนัก ดังนั้น เพื่อพัฒนาศักยภาพ ชาวนาให้มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ซึ่งสามารถรวมภารกิจของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มาจัดตั้ง “กรมหรือกระทรวงเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อทำหน้าที่โดยตรง ในการส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้เกษตรกร ฟื้นฟูการเกษตรของประเทศ ชาวนาให้มี หลักเหตุผล มีความพอประมาณ มีคุณ ธรรม มีภูมิคุ้มกัน และมีความรู้ เพื่อ ใช้ดำรงชีพพึ่งพาตนเอง มีรายได้เพียงพออยู่ดีกินดี ก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยรวมของประเทศ นับว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อความมั่นคงของประเทศชาติในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการวิจัยพบว่า สภาพปัจจัยปัญหาการพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไปพัฒนาการจัดการทำนาของชาวนาไทยเขตพื้นที่อีสานใต้ โดยรวม มีปัญหาอยู่ในระดับสูง ในทำนองเดียวกันเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่ามี 5 ใน 8 ด้านมีปัญหาอยู่ในระดับสูง ได้แก่ การวางแผน พฤติกรรมชาวนา ทรัพยากรการผลิต (เครื่องมือ ที่ดิน พันธุ์ข้าว ปุ๋ย) แรงงานและการตลาด ส่วนอีก 3 ใน 8 ด้านมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การจัดการแหล่งน้ำ การแสวงหาความรู้และ คุณภาพการผลิต ซึ่งในช่วงหลายทศวรรษของการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปรากฏชัดว่าชาวนาไทยมีการ เปลี่ยนแปลงที่ตกต่ำลงทั้งความรู้ กระบวนการจัดการ การผลิต การตลาด รายได้ และคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะชาวนาในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบเกษตรและชนบทในปัจจุบัน ลักษณะการทำนาแบบทุนเข้มข้น ทำให้ความยากจนกลับมีมากขึ้น ปัญหาของการทำนามักเกี่ยวกับปัจจัยเชิงโครงสร้างและเงื่อนไขอยู่นอกเหนือการควบคุมของชาวนา ดังนั้นการพัฒนาฐานรากและพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศ โดยหน่วยงานกระทรวง กรม กอง ที่มีบทบาทหน้าในการส่งเสริมและพัฒนาจึงต้องทำความเข้าใจปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆ เพื่อที่จะวางระบบสนับสนุนที่เหมาะสมให้กับเกษตรกรและผู้ทำนาได้มีคุณภาพ

ชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพต่อไป จึงขอเสนอแนะเชิงปฏิบัติการให้กับหน่วยงานหลักๆ ที่ดูแลด้านการเกษตร และตัวชาวนา ดังนี้

1. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พัฒนาใน 3 ระดับ คือระดับบุคคล ชุมชน และประเทศ โดยเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกร การมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมกันแก้ไขปัญหา การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้ขบวนการวิสาหกิจชุมชนในรูปแบบสหกรณ์หรือวิสาหกิจชุมชนและสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อช่วยเหลือด้านการตลาด อันจะสามารถเชื่อมโยงไปสู่การส่งออกในรูปแบบการทำ Contract Farming กับบริษัทเอกชน ปรับปรุงพัฒนาระบบฐานข้อมูลการเกษตรให้เป็นเอกภาพและสาธารณะทั้งข้อมูลระดับครัวเรือน ระดับท้องถิ่น ระดับองค์กร และระดับมหภาค ปรับปรุงคุณภาพดิน เพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำและบ่อน้ำในไร่นา ให้แก่เกษตรกรอย่างทั่วถึง พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตรในระดับชุมชน พื้นฟูการเกษตร เช่น โรงสีชุมชน โรงปุ๋ยอินทรีย์ชุมชน และเครื่องจักรกลเกษตรขั้นพื้นฐาน พัฒนาผลผลิตการเกษตรโดยการสร้างแบรนด์ (Brand) ส่งตลาดสินค้าถึงมือผู้บริโภค เป็นต้น

2. กระทรวงพาณิชย์ กรมการค้าภายใน สำนักงานมาตรฐานสินค้า ดูแลการ ผลิตให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ ตรวจสอบกำกับรับรองสินค้าและระบบที่เกี่ยวข้อง ปรับปรุงพัฒนาระบบฐานข้อมูลและระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ ส่งเสริมการวิจัย พัฒนาให้ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ปรับปรุงคุณภาพสินค้าและขยายกำลังการผลิตสร้างมูลค่าให้กับสินค้าเกษตรโดยการจัดทำมาตรฐานสินค้า เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันสร้างแบรนด์ (Brand) และส่งเสริมการผลิตและการแปรรูปสินค้า พัฒนาการตลาด บริการและระบบโลจิสติกส์ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาปรับปรุงระบบควบคุมคุณภาพและตรวจสอบรับรองสินค้าเกษตรและอาหารให้ได้มาตรฐาน และสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยให้แก่ผู้บริโภค ตั้งแต่ระดับไร่นาจนถึงโต๊ะอาหารและเพื่อเป็นการผลักดันการขยายตลาดสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปในต่างประเทศ

3. กรมการค้าข้าว เป็นองค์กรนำในการวิจัยและพัฒนาข้าวเพื่อความยั่งยืนของประเทศ และสร้างความมั่นคงให้แก่เกษตรกรทำนา รวมทั้งผู้นำด้านการส่งออกข้าวโลก ทั้งนี้ในการจัดทำยุทธศาสตร์ข้าวรวมทั้งการ ดำเนินความร่วมมือกับต่างประเทศ การอนุรักษ์และคุ้มครองพันธุ์ข้าว สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าว พัฒนาระบบการจัดการสินค้า แปรรูปข้าวและผลิตภัณฑ์ สนับสนุนการตลาดข้าวโดยการจัดตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า พัฒนากลไกตลาดกลางสินค้าเกษตร การพัฒนาตลาดภายในให้เข้มแข็ง โดยการสร้างกลไกให้เกษตรกรรายย่อยได้เข้าถึงตลาดเฉพาะและสนับสนุนให้มีตลาดคุณภาพเช่นตลาดเขียวกระจายอำนาจการจัดตลาดสินค้าเกษตรไปให้องค์กรท้องถิ่น

4. สถาบันทางการศึกษา ควรพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และนำไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบท สัมมนาอาชีพของ ประชาชน ชาวนาและเกษตรกร จักระบบและกระบวนการเรียนรู้โดยดึงผู้เรียนและคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปตามส ภาพปัญหาความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นการจัดองค์ประกอบการเรียนรู้ในชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นห้องเรียน การกลับไปเรียนรู้รากเหง้าประวัติศาสตร์ชุมชน (Back to the basic) ภูมิปัญญา/ผู้รู้ในชุมชน เรียนรู้สิ่งใกล้ตัว และมีอยู่ในชุมชน โดยการบูรณาการความรู้และทักษะการดำรงชีวิต นำมาพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของประชาชนสู่การเป็นสังคมชุมชนพึ่งตนเอง

5. ชาวนา จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบเกษตร การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศในปัจจุบัน และข้อมูลจากงานวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาการทำนาของชาวนาหรือผู้ทำนามีทั้งปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก ปัจจัยเชิงโครงสร้างและปัจจัยปัญหาภัยธรรมชาติ ที่ส่งผลกระทบต่อชาวนาที่ทำให้การผลิตลดประสิทธิภาพ ต้นทุนการผลิตสูง ผลผลิตตกต่ำ เป็นต้น ปัญหาที่สำคัญได้แก่ ชาวนาขาดการวางแผน พฤติกรรมชาวนามีใ้ใจแปลงนา ขาดความ ขยันอดทน ขาดการเตรียมทรัพยากรการผลิต ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง ต้องแย่งแรงงานกันเนื่องจากทำพร้อมกัน ใช้แรงงานภายนอก และไม่เก่งการตลาด รวมทั้งปัญหา การจัดการแหล่งน้ำ การแสวงหาความรู้ และคุณภาพการผลิต ดังนั้นชาวนายุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 เป็นศตวรรษแห่งการเรียนรู้โดยการพัฒนาเกษตรกรเป็นศูนย์กลางเพื่อสร้างหลักประกันความ มั่นคงต่อคุณภาพชีวิต ความมั่นคงด้านอาหาร และความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต ชาวนาต้องทำความเข้าใจบริบทและเงื่อนไขเฉพาะ ชาวนาต้องปรับตัวและสร้างการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นด้วยตนเอง ได้แก่ การวางแผนเตรียมการ (เช่นการจัดเตรียมเมล็ดพันธุ์ไว้ การเตรียมดินโดยเพิ่มธาตุอาหารให้ดิน ปลูกพืชตระกูลถั่ว) พฤติกรรมชาวนา (ต้องใ้ใจแปลงนา ต้องใ้เรียนรู้ ไม่ทำเอาสวยหรือทำตามกัน) ต้องจัดเตรียมทุนทรัพยากรการผลิต (เครื่องมือ ที่ดิน พันธุ์ข้าว ปุ๋ย เงินฯลฯ ที่เป็นต้นทุนการผลิต) แรงงาน (ใช้แรงงานในครัวเรือน ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสม) การตลาด (จัดตั้งกลุ่มตลาดชาวนา/ชมรม จัดตั้งสหกรณ์ การผลิต/การตลาดเพื่อต่อรองและจำหน่ายผลผลิต) การจัดการแหล่งน้ำ (รวมเครือข่ายจัดการน้ำ ชลประทานระบบท่อ เพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำในแปลงนา ขุดสระ บ่อน้ำให้เพียงพอสำหรับการเพาะปลูก) การแสวงหา ความรู้ (ต้องใ้เรียนรู้และพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้) การจัดการความรู้ และคุณภาพการผลิต (รับรองคุณภาพสินค้า พัฒนาผลผลิตการเกษตรโดยการสร้างแบรนด์ (Brand) ผลผลิตจากไร่สู่ตลาดสินค้าถึงมือผู้บริโภค สร้างตลาดอาหารปลอดภัย)

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

3.1 ควรศึกษาเพิ่มเติมในพื้นที่ภาคอีสานและภาคอื่นของประเทศไทยเพื่อเปรียบเทียบกับผลของการศึกษาในครั้งนี้ ทั้งนี้ควรศึกษาตัวแปรองค์ประกอบอื่น ที่ส่งผลต่อการพัฒนาความมั่นคง

ชานาไทย เพื่อใช้องค์ความรู้ที่ค้นพบมาเป็นแนวทางในการพัฒนาชานาสู่ความมั่นคงในการประกอบอาชีพต่อไป

3.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบ ตัวแปรองค์ประกอบต่างๆ ของการพัฒนาความมั่นคงชานาไทยเปรียบเทียบกับชานาในเอเชียหรือต่างประเทศ เพื่อจะได้ทราบว่าแผนพัฒนาด้านการเกษตรของเอเชียและประเทศคู่ค้าข้าวแต่ละประเทศ และศักยภาพชานามีมากน้อยเพียงใดและอะไรคืออุปสรรคต่อการผลิตข้าว และการประกอบอาชีพ

3.3 ควรศึกษาและพัฒนาความมั่นคงของชานาในด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จที่มีประสิทธิภาพในการผลิต เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้านครอบครัว ด้านการศึกษา ด้านความปลอดภัย ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ด้านสิทธิและความเป็นธรรม ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการเมืองและธรรมาภิบาล ด้านการสนับสนุนทางสังคม เพื่อให้ได้แนวทางในการเผยแพร่การพัฒนาความมั่นคงชานาให้เหมาะสมกับบริบทและปัจจัยเงื่อนไขเฉพาะต่อไป

3.4 เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ กระบวนการในการเลือกกลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้มากที่สุด แต่ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ในบางครั้งก็ควรต้องมีการระมัดระวังว่า โดยเฉพาะเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเช่นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้มานั้นตรงกับกลุ่มเป้าหมายชานา ผู้ประกอบการนา ทำนาเองหรือจ้างคนอื่นหรือไม่ ประสิทธิภาพในการทำนาคำนับว่าเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยหรือผู้สนใจทำวิจัยควรให้ความสำคัญ ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไป ควรพิจารณาตัวแปรเกี่ยวกับประสิทธิภาพของผู้ทำนาด้วย

3.5 เนื่องจากการวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาความมั่นคงชานาในด้านอาชีพและรายได้ เป็นการศึกษาที่มีมุมมองของชานา ปราชญ์ หน่วยงานเกษตรและการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้เห็นภาพรวมทั้งวงจรการผลิตเพื่อให้เกิดความชัดเจน และได้องค์ความรู้ที่กว้างขวางออกไป ผู้ที่สนใจจะทำการวิจัยต่อไป ควรนำประเด็นเกี่ยวกับมิติของผู้เกี่ยวข้อง เช่น พ่อค้า/โรงสีมาศึกษาไปพร้อมกันด้วย จะทำให้ได้องค์ความรู้ที่สมบูรณ์ขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมการข้าว. (2552). *องค์ความรู้เรื่องข้าว*. เข้าถึงได้จาก http://www.brrd.in.th/rkb/data_004/rice_xx204_manage_tamna-1.html#a02
- กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2555). *เส้นทางสู่นาคตข้าวไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ กรมการข้าว.
- กรมการค้าภายใน. (2554). *โครงการจัดทำรูปแบบตลาดกลางสินค้าเกษตรภาครัฐ*. เข้าถึงได้จาก <http://macm.dit.go.th/report/part2.pdf>
- กรมการค้าภายใน. (2554). *นโยบายเกี่ยวกับข้าว*. กรุงเทพฯ: กรมการค้าภายใน.
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2555). *สถิติกลุ่มเกษตรกรในประเทศไทย*. เข้าถึงได้จาก http://www.cpd.go.th/cpd/cpdinter/Information_agri53.html
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2553). *ความต้องการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรกรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกข้าว*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2556). *โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตข้าวและสร้างความเข้มแข็งให้ชาวนาเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปิดเสรีการค้าอาเซียน (AFTA) ปี 2553-2555*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2556). *ยุทธศาสตร์ความมั่นคงของมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2555). *ยุทธศาสตร์วิจัยและพัฒนาอุตสาหกรรมข้าว (พ.ศ. 2554-2559)*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
- กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- กฤษฎา งามกมล. (2552). *ภาวะสุขภาพและพฤติกรรมความปลอดภัยในการทำงานของเกษตรกรชาวนา*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กฤษฎา นาโสภ. (2552). *วิถีชาวนาอีสานตอนล่าง: ศึกษากรณีชุมชนชาวนาบ้านด้าย ตำบลม่วงสามสิบอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชามนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- เกศแก้ว เข้มเพชร. (2557, 1 พฤศจิกายน). *ปราชญ์ชาวนาบ้าน*. สัมภาษณ์.
- ชนัตยา ลลิตจรรณู. (2558, 15 กันยายน). *นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ*. สนทนากลุ่ม.
- เจียว บุญพัว. (2557, 4 ธันวาคม). *เกษตรกรชาวนา*. สัมภาษณ์.

- คงฤทธิ กุลวงษ์. (2555). *ประสิทธิผลการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนบ้านห้องแซง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร*. คุยฎีนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรคุยฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา. (2553). *โอกาสข้าวไทยและอนาคตชาวนาไทย ในวิกฤตพลังงานและอาหารโลก*. กรุงเทพฯ: สำนักกรรมการ สำนักเลขานุการวุฒิสภา.
- จตุพร พรหมมา. (2557, 4 ธันวาคม). เกษตรกรชาวนา. สัมภาษณ์.
- จารึก พิมพ์สุตะ. (2557, 24 ตุลาคม). เกษตรกรชาวนา. สัมภาษณ์.
- จักรี พรหมศิริ. (2550). *การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชนบทและการเกษตรในพื้นที่ชายขอบ: กรณีศึกษา เปรียบเทียบระหว่างชุมชนดั้งเดิมและชุมชนดั่งใหม่*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จันทา พลภักดี. (2557, 4 ธันวาคม). เกษตรกรชาวนา. สัมภาษณ์.
- จันทราพร ประธาน. (2558, 15 กันยายน). นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ. สนทนากลุ่ม.
- จันทร์ ชัยรัตน์. (2558, 15 กันยายน). เกษตรกรชาวนา. สนทนากลุ่ม.
- จันทิ ประทุมภา. (2557, 1 พฤศจิกายน). ปราชญ์ชาวบ้าน. สัมภาษณ์.
- จุฑาทิพย์ ภัทราวาท (2555). *แนวทางการแก้ปัญหาของชาวนาไทย...จากแปลงนาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน* *KU e-NEWS*, 1, 1-2.
- เจริญ โมงขุนทด. (2558, 15 กันยายน). นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ. สนทนากลุ่ม.
- ชาติ พานเหล็ก. (2551). *ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกพันธุ์ข้าวเพื่อใช้ในการปลูกของเกษตรกรใน จังหวัดแพร่*. การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชลิตา บัณจวงค์. (2557). *ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง*. คุยฎีนิพนธ์มานุษยวิทยา คุยฎีบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยานิเวศ, มหาวิทยาลัยฮาวาย, สหรัฐอเมริกา.
- ชุมพลภัทร์ คงธนจาจนันต์. (2551). *การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัด เชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เชิดชัย จิณะแสน. (2558, 17 เมษายน). ปราชญ์ชาวบ้าน. สัมภาษณ์.
- ทวี ประสานพันธ์. (2557, 1 พฤศจิกายน). ปราชญ์ชาวบ้าน. สัมภาษณ์.
- ชนวรรณ พลวิชัย. (2552). *รายงานการวิจัย การพึ่งพาตัวเองของเกษตรกรในอนาคต*. กรุงเทพฯ: ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2556). *อีสานกับการเปลี่ยนแปลงของภาคเกษตร*. กรุงเทพฯ:
 ส่วนเศรษฐกิจภาค ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- รัชชัย เฟื่องพินิจ และคณะ. (2554). *รายงานการวิจัย ตัวชี้วัดความสำเร็จเกษตรพอเพียงของประชาชน
 ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ธัญญา จิตต์สงวน. (2554). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษา
 เศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นภดล หงส์ศรีพันธ์. (2552). *การปรับตัวของเกษตรกรผู้ทำการเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิด
 เศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษา หมู่บ้านป่าไผ่ อำเภอค้อยสะแกเค็ด จังหวัดเชียงใหม่*.
 วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นภัสสร แผ่นจันทร์. (2557, 1 พฤศจิกายน). นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร ชำนาญการ. สัมภาษณ์.
 น้อย แก้วมาศ. (2557, 4 ธันวาคม). เกษตรกรชาวนา. สัมภาษณ์.
- นิคม เพชรผา. (2558, 15 กันยายน). เลขาสมาพันธ์เกษตรกรอินทรีย์แห่งประเทศไทย. สนทนากลุ่ม.
- นิพนธ์ พัวพงศกร. (2557). *มองมิติใหม่ของการพัฒนาข้าวและชาวนาไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
 ข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณรงค์ คงมาก, วิฑูรย์ ปัญญากุล, ฐิติ สีนาคำ, ไชยา เฟื่องอุ่น และวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. (2535).
เกษตรกรรมทางเลือก. กรุงเทพฯ : มูลนิธิข้าวไทย
- ณรงค์ อะพรรัมย์. (2557, 25 ตุลาคม). เครือข่ายประชาชนชาวนา. สัมภาษณ์.
- ณัชพล สามารถ (2558, 15 กันยายน). อาจารย์ภาควิชาพืชไร่. สนทนากลุ่ม.
- บุญส่ง ชูเกียรติ. (2557, 4 ธันวาคม). เกษตรกรชาวนา. สัมภาษณ์.
- ปวินท์ หน่อแก้ว. (2552). *การปรับเปลี่ยนรูปแบบของการผลิตพืชเชิงพาณิชย์ของชาว
 ปกาเกอญอ: กรณีศึกษาหมู่บ้านขุนแปะ ตำบลบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัด
 เชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร,
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประกาศ ปิ่นตบแต่ง และสุภา ไชเมือง. (2558). *ทุนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง
 ในชุมชนชนบทและการปรับตัวของชาวนา*. *วารสารพัฒนาสังคม*, 7(1), 1-5.
- ประวีณ เขียวจำ. (2557, 18 พฤศจิกายน). นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร ชำนาญการ. สัมภาษณ์.
- ประเวศ วะสี. (2556). *แก้ปัญหาชาวนาเชิงระบบครบวงจรกับการปฏิรูปประเทศไทย*. เข้าถึงได้จาก
<http://ppvoice.thainhf.org/>
- ปัญญาพัฒน์ ประสิทธิ์เดชสกุล. (2554). *ปีทองสินค้าเกษตรเกษตรกรไทยเข้มแข็งขึ้นหรืออ่อนแอลง*.
 เข้าถึงได้จาก <http://www.ryt9.com/s/bot/1180266>

- ผาย สร้อยสระกลาง. (2557, 26 ตุลาคม). ปราชญ์ชาวบ้าน. สัมภาษณ์.
- ไพบูลย์ ชารัมย์. (2557, 24 ตุลาคม). เกษตรอำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์.
- มนตรี พรหมลักษณ์. (2558, 15 กันยายน). ผู้อำนวยการโครงการริเริ่มการผลิตข้าวที่ดี
จังหวัดอุบลราชธานี (BRIA). สันทนาการกลุ่ม.
- มานะ ปรโม. (2558, 15 กันยายน). นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ. สันทนาการกลุ่ม.
- มณีนัย ทองอยู่ และคณะ. (2549). *ทฤษฎีชุมชน: รากแก้วของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและ
สังคม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. (2554). *รายงานการวิจัยโครงการเพิ่มศักยภาพชาวนาไทยเพื่อรองรับ
การเปิดการค้าเสรีอาเซียน*. กรุงเทพฯ: กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์.
- มูลนิธิข้าวไทย. (2546). *ข้าวกับชาวนา*. (เอกสารเผยแพร่ ลำดับที่ 3) กรุงเทพฯ: มูลนิธิข้าวไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- มูลนิธิสายใยแผ่นดิน. (2552). *รายงานวิจัยโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตรอินทรีย์สู่สากล:
ข้าวหอมมะลิ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ยุทธนา ทาระบุตร. (2553). *ยุทธศาสตร์การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติระดับครัวเรือน
ในชุมชนภาคอีสานตอนใต้*. คุษฎีนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ลิขิต พลยศ. (2549). *การเปรียบเทียบระหว่างระบบการปลูกข้าวแบบประณีตกับระบบการปลูก
ข้าวแบบปกติในพื้นที่กลุ่มเขตชลประทาน*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วันสพงษ์ ใจอินผล. (2553). *แนวทางแก้ไขปัญหายาอย่างมีส่วนร่วมในต้นทุนการผลิตข้าวของกลุ่ม
เกษตรกรทำนาบ้านใหม่ร่องแกลบและบ้านกอเปา ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี*.
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิจิต หล่อจ๊ะระชุมห์กุล และจิราวัลย์ จิตรถเวช. (2551). *รายงานการวิจัยการพัฒนาดัชนีและตัวชี้วัด
การพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับภาคของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์.
- วิทยา ทีโสดา (2558, 15 กันยายน). นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ. สันทนาการกลุ่ม.
- วิฑูล ปิยะวงศ์ลาวัลย์. (2558, 15 กันยายน). ผู้อำนวยการศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี.
สันทนาการกลุ่ม.
- วรเดช จันทร อรรถ สมร่าง ชันวา จิตต์สงวน และพิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ. (2551). *การศึกษาวิจัย
เพื่อขยายผลสู่สาธารณะเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำ ดิน ป่า และการเกษตรตามหลัก*

- ปรัชญาเศรษฐกิจเพียง: บทสรุปรายงานการศึกษารัฐบาลกรุงเทพฯ: สหภาพบล็อกและการพิมพ์.
วันเพ็ญ สุรฤกษ์ และคณะ. (2548). *ยุทธศาสตร์ของรัฐกับการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมีส่วนร่วม
ในภาคเหนือ*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วัลลภ พรหมทอง. (2550). *เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช.
- ศจินทร์ ประชาสันต์ และคณะ. (2555). *ตลาดข้าวชาวนาเส้นทางสู่คุณภาพและความเป็นธรรม*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม.
- ศิริ ปาวิสัย. (2557, 4 ธันวาคม). เกษตรกรชาวนา. สัมภาษณ์.
- ศุภณัฐ ศศิวิวัฒน์. (2552). *นโยบายข้าวหลังเจรจาอบอุรุกวัย : สหรัฐอเมริกาและอาเซียนบูรพา*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สังัด มีพศ. (2557, 1 ตุลาคม). เกษตรกรชาวนา. สัมภาษณ์.
- สนุก สุทธิยานุช. (2557, 5 ธันวาคม). เกษตรกรชาวนา. สัมภาษณ์.
- สมจิตร พิมพ์สุตะ. (2558, 15 กันยายน). ตัวแทนชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ. สนทนากลุ่ม.
- สมชาย พุทธโกสัย, สุทธนู ศรีไสย์ และจินต์ วิภาตะกัลป์. (2556). *คุณภาพการบริหารจัดการ
สถานศึกษาระดับประถมศึกษาในเขตตรวจราชการที่ 2 กระทรวงศึกษาธิการ. วารสาร
สมาคมนักวิจัย, 18(2), 92-94.*
- สมพจน์ วรรณนุช. (2551). *เศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์
การพัฒนา*. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.
- สมพร อิศวิลานนท์. (2553). *ข้าวไทย : การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิตและช่องทางการ
การกระจาย*. กรุงเทพฯ: เลิศชัยการพิมพ์.
- สมพร อิศวิลานนท์. (2556). *รายงานวิจัย ความเป็นพลวัตของเศรษฐกิจการผลิตข้าวไทย และ
การมองไปข้างหน้า*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2533). *แนวคิดมาร์กซิสต์กับการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงในสังคม
ชาวนาประเทศไทยที่สาม*. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการฝ่ายสิ่งพิมพ์ สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สมาคมส่งเสริมชาวนาไทย. (2553). *แนวนโยบายนายกสมาคม ลูกชาวนา. จุลสารสมาคมส่งเสริม
ชาวนาไทย, 1(1), 3-4.*
- สมาคมส่งเสริมชาวนาไทย. (2553). *ภูมิปัญญาไทย นา 1 ไร่ ได้เงิน 1 แสน ทางเลือกใหม่ของ
เกษตรกรไทย. วารสารสมาคมส่งเสริมชาวนาไทย, 1(1), 5-8.*

- สมาคมส่งเสริมชาวนาไทย. (2554). ต้นทุน: โลจิสติกส์ข้าวของเกษตรกร. *วารสารสมาคมส่งเสริมชาวนาไทย*, 1(1): 12-15.
- สมาคมส่งเสริมชาวนาไทย. (2554). ชาวนาไทยพร้อมแค่ไหนในเวทีอาเซียน. *วารสารสมาคมส่งเสริมชาวนาไทย*, 1(3), 5-8.
- สมาน ประดับทอง. (2557, 10 ธันวาคม). เกษตรอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ. สัมภาษณ์.
- สมาน พันธุ์วิไล. (2557, 18 ตุลาคม). ปราชญ์ชาวบ้าน. สัมภาษณ์.
- สมัย ทองท่า. (2557, 1 พฤศจิกายน). นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร ชำนาญการ. สัมภาษณ์.
- สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (ITD). (2554). *กลไกการส่งออกข้าว สปป.ลาว*. กรุงเทพฯ: สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา.
- สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (itd). (2556). *ความมั่นคงทางอาหารและพลังงานของไทย*. กรุงเทพฯ: ไอดี ออล ดิจิตอลปรินต์.
- สิริพร นาคแก้ว. (2549). *ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร, คณะเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุกิจ รัตนศรีวงศ์ และคณะ. (2551). *รายงานวิจัย การวิจัยและพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาการผลิตข้าวเฉพาะพื้นที่*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการเกษตร.
- สุพัตรา โอทาศรี. (2554). *การดำรงอยู่ของอาชีพชาวนาไทย : กรณีศึกษาชาวนาจังหวัดลพบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม, สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.
- สุภาพร ลาภจิตร. (2552). *รายงานการวิจัยปฏิบัติการ: การออกแบบและพัฒนาระบบการเรียนรู้ภาคประชาชนบนพื้นฐานวิถีสุรินทร์แบบบูรณาการสู่การเป็นสังคมชุมชนพึ่งตนเอง*. กรุงเทพฯ: กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุทธนู ศรีไสย. (2551). *สถิติประยุกต์สำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทธนู ศรีไสย. (2558, 15 กันยายน). อาจารย์ที่ปรึกษา. สนทนากลุ่ม.
- สุพัตร์ งามแลลัม. (2557, 4 ธันวาคม). เกษตรกรชาวนา. สัมภาษณ์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2556, 15 กรกฎาคม). ทางเลือกของชาวนา. *สยามรัฐรายวัน*. หน้า 1, 2
- เสวย จานิกกรณ์. (2557, 19 ตุลาคม). ปราชญ์ชาวบ้าน. สัมภาษณ์.
- สำนักงานเขตเกษตรเศรษฐกิจ. (2555). *รายงานประจำปีสำนักงานเกษตรเศรษฐกิจ 2555*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเขตเกษตรเศรษฐกิจ.

- สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา และสำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2556). *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2555*. นครราชสีมา: สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2556). *ข้อมูลสถิติด้านการเกษตรของประเทศไทย ปี 2556*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. (2553). *รายงานการวิจัยความต้องการจัดการความเสี่ยงของเกษตรกรกรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกข้าว*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. (2555). *รายงานการวิจัย การศึกษาสภาพครัวเรือนเกษตรกรยากจนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- อรทัย มิ่งธิพล และกัลยารัตน์ ลิ้มเสรี. (2550). *รายงานการวิจัย ความยั่งยืนของเศรษฐกิจระดับครัวเรือนชุมชนปกากะญอบ้านห้วยส้มป่อย โครงการหลวงห้วยส้มป่อย ลุ่มน้ำแม่เตี้ยะตอนบน จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- อรทัย อาจอ่ำ. (2554). *การสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนชนวนาและผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นผ่านกระบวนการทัศน์ทัศน์ใหม่ทางการวิจัย: ประสบการณ์จากอำเภอขุนันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ*. *วารสารประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล*, 1(2), 1-8.
- อภิชาติ ทองอยู่. (2557). *ความมั่นคงของชาวนาในคลื่นลูกใหม่ของเศรษฐกิจ*. เข้าถึงได้จาก tapichart@hotmail.com
- อภิวัฒน์ ชาวสวน. (2557, 25 ตุลาคม). *ปราชญ์ชาวบ้าน*. สัมภาษณ์.
- อรุณ อวนสกุล. (2548). *รายงานการวิจัย การพัฒนาเกษตรยั่งยืน: แนวทางและดัชนีชี้วัด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- อรุณี นิคมทรัพย์. (2557, 1 ตุลาคม). *นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร ชำนาญการ*. สัมภาษณ์.
- อาคม พรหมเสน. (2552). *การยอมรับระบบเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่*. *การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- อาคม ศรีประภาพงษ์. (2558, 15 กันยายน). *นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการพิเศษ*. สัมภาษณ์.
- อาทิตยา สุตา. (2551). *การปนเปื้อนของข้าววัชพืชในเมล็ดพันธุ์ข้าวปลูกของเกษตรกร*. *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.

- เอ็นนู ซื่อสุวรรณ. (2557). *แนวทางการปฏิรูปช่วยเหลือชาวนาและพัฒนาข้าวไทยอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: นิเวศรสมาคมการพิมพ์.
- โอภาส สารสิทธิ์. (2558, 15 กันยายน). นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการพิเศษ. สนนทนาถุ่ม.
- Pan, D. (2014). *The impact of agricultural extension on farmer nutrient management behavior in chinese rice production: A household-level analysis*. Nanchang: finance and economics of Jiangxi University.
- Kline, R. B. (1998). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guild Press.
- Lasse, K. (2001). *The sustainable livelihood approach to poverty reduction*. Retrieved from http://www.forestry.umn.edu/prod/groups/cfans/@pub/@cfans/@forestry/documents/asset/cfans_asset_202603.pdf
- Meredith, T. N. et al. (2013). *Perceptions and responses to climate policy risks among California farmers*. California: Department of environmental science and policy, University of California.
- Yazdanpanah, M. et al. (2015). Predicting Farmers' water conservation goal and behavior in Iran. *Journal Elsevier*, 47, 401-407.
- Steiger, J. H. (1990). Structural model evaluation and modification: An internal estimation approach. *Multivariate Behavioral Research*, 25, 173-180.
- Ullman, J. B. (2001). Structural equation modeling. In Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. *Using Multivariate Statistics* (4th ed.), (pp. 653-771). New York: Allyn Bacon.
- United Nations Development Programme. (1994). *Human development report 1994*. New York: New dimensions of human security. United Nations Development Programme.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถาม

แบบสอบถามการวิจัย

เรื่อง การพัฒนาความมั่นคงชาวนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ ปี
3. การศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา มัธยมศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท อื่นๆ.....
4. จังหวัดที่อาศัยอยู่ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี
5. ทำนาในพื้นที่ ของตนเอง พื้นที่ทำนาจำนวน..... ไร่
 เช่าที่นา พื้นที่ทำนาจำนวน..... ไร่

ตอนที่ 2 สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงชาวนาไทย

คำชี้แจง : ให้ท่านกาเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องสี่เหลี่ยม ตามความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับระดับความสำคัญ ของปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงในด้านต่างๆ ที่มีผลต่อความมั่นคงในอาชีพของชาวนา.

ปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	ระดับความสำคัญ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านนโยบายรัฐ					
นโยบายรัฐ และการบริหารราชการ มีผลต่อการทำนาและความมั่นคงในอาชีพของท่านมากน้อยเพียงใด					
1. นโยบายรัฐเกี่ยวกับการทำนา/การรับซื้อข้าว เช่น จำนำข้าว ประกันราคาข้าว ประกันผลผลิต					
2. นโยบายการกำหนดเขตคุ้มครองทางการเกษตร					
3. นโยบายสินเชื่อการเกษตร					
4. การจัดให้มีศูนย์ข้าวชุมชน โรงเม็ลคพันธุ์ข้าว					
5. การมีศูนย์บริการชาวนาและเครือข่าย เช่น ให้บริการทาง วิชาการ วิเคราะห์คุณภาพข้าว บริการตรวจสอบสภาพดิน ถ่ายทอดข้อมูลการผลิต/การตลาด ออกหน่วยให้บริการ ฯลฯ					
6. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ					
7. การใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง – เกษตรยั่งยืน เพื่อพัฒนา ปรับวิถีการเกษตร					
8. การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง					
9. การสนับสนุน โครงสร้างพื้นฐานด้านเกษตรเช่น โรงสีชุมชน ตาชั่ง ลานตากข้าว โรงปุ๋ย รถไถ เครื่องจักรกลการเกษตร					

ปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	ระดับความสำคัญ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
10. การส่งเสริมให้มีศูนย์สาธิตและแหล่งเรียนรู้					
11. การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มในรูปสหกรณ์					
12. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายชาวนา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีพลังอำนาจในการต่อรอง					
13. การติดตามและให้แนะนำแก่เกษตรกรชาวนา					
14. กฎหมาย/ข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน					
15. การจัดการที่ดินทำกินของหน่วยงานรัฐ/ การกระจายกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน					
16. การจัดระบบชลประทาน/แหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก					
17. การจัดการระบบและตลาดจำหน่ายข้าวและสินค้าแปรรูป					
18. การส่งเสริมพัฒนาความรู้ชาวนา/เกษตรกร เช่น อบรม					
19. การส่งเสริมพัฒนาการแปรรูปผลผลิตข้าว					
20. การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเสริม					
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
การทำนาโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีผลต่อความมั่นคงของชาวนาไทยมากน้อยเพียงใด					
ก. ความพอประมาณ					
1. ยึดหลักพอกินพอใช้พออยู่					
2. ทำจากน้อยไปมาก					
3. ทำตามกำลัง					
4. ไม่ตามกระแสและพอประมาณ					
5. การใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก					
ข. มีเหตุมีผล					
6. วางแผนทำนาและเตรียมการทำงาน					
7. เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้					
8. รับฟังข้อมูลและความคิดเห็นผู้อื่น					
9. วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของการทำนาแต่ละปี					
10. ไม่ใช้สารเคมี เพราะมีผลต่อสุขภาพ					
11. ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ ปลอดภัยพิษ					
12. การปลูกพืชคลุมดิน เพื่อรักษาความชื้นและเป็นปุ๋ย					
ค. ภูมิคุ้มกัน					

ปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	ระดับความสำคัญ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
13. แลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะประสบการณ์การปลูกข้าว					
14. ปลูกพืชอื่นนอกจากข้าวไว้กิน เพื่อลดรายจ่าย					
15. ปลูกพืชสมุนไพรเพื่อช่วยป้องกันศัตรูพืช					
16. ลดการใช้สารเคมีโดยการปลูกพืชไล่แมลง					
17. มีลูกหลานสืบทอดอาชีพทำนา					
18. มีการออมเงินไว้ เพื่อใช้ในยามข้าวไม่ได้ผลผลิต					
19. มีการรวมกลุ่ม / เครือข่าย/ ชมรม เพื่อช่วยเหลือกัน					
ง. ความรู้					
20. แสวงหาความรู้ และเรียนรู้					
21. การเรียนรู้จากภูมิปัญญา ปราชญ์					
22. อบรมศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์					
23. ทำบัญชีการผลิต และบัญชีครัวเรือน					
24. เก็บข้อมูลสถิติการปลูกข้าวเพื่อปรับปรุงพัฒนา					
25. ปลูกพืชหมุนเวียน พืชตระกูลถั่วหลังเก็บเกี่ยวเพื่อคลุมดิน และเป็นปุ๋ยให้นาข้าว					
จ. คุณธรรม					
26. เอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน					
27. วัฒนธรรมการลงแขก ช่วงลดค่าจ้างแรงงาน					
28. การสร้างความสามัคคี					
29. การรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำปุ๋ยหมัก					
30. การรักษาสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับข้าว					
ด้านการบริหารจัดการ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
การบริหารจัดการมีผลต่อการเพิ่มผลผลิตข้าวต่อไร่ และเพิ่มความมั่นคงในอาชีพของชาวนาไทยมากน้อยเพียงใด					
1. การวางแผนหรือเตรียมการ					
2. การบริหารหรือจัดสรรที่ดินปลูกข้าว					
4. ความขยัน อดทน เอาใจใส่ อดออม					
5. ต้นทุนในการปลูกข้าว เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ พันธุ์ข้าว ปุ๋ย แรงงาน ค่าเช่าที่นา เป็นต้น					
6. มีแหล่งน้ำ ระบบการกระจายน้ำ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ					
7. การจัดหาแรงงานที่มีคุณภาพ					

ปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	ระดับความสำคัญ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
8. แรงงานในครัวเรือนช่วยลดต้นทุนการผลิต					
9. ความรู้เรื่องสภาพดินที่ใช้ปลูกข้าว					
10. การแสวงหาความรู้สำหรับการเพาะปลูกข้าว					
11. การแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้กับชาวนา ภูมิปัญญา ปราชญ์					
12. การปรับปรุงพัฒนาคุณภาพพันธุ์ข้าว					
13. ปลูกพืชหมุนเวียนในนาข้าวเป็นการเพิ่มธาตุอาหารให้ข้าว					
14. การใช้ปุ๋ยเคมีทำให้ผลิตข้าวได้มาก					
15. การหาตลาด/โรงสีหรือแหล่งจำหน่ายผลผลิตข้าว					
ด้านความมั่นคง	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
การพัฒนาความมั่นคงในอาชีพของชาวนาไทย ควรมีลักษณะในรูปแบบใด					
ก. ความมั่นคงในตนเองและครอบครัว					
1. รายได้จากการทำนาสามารถเลี้ยงตนเอง และครอบครัวได้					
2. ปราศจากหนี้สินที่ไม่มีมูลค่าเพิ่มหรือไม่ก่อให้เกิดรายได้เพิ่ม					
3. มีเงินออมที่พอเพียงสำหรับอนาคต					
4. มีความเชื่อมั่นในอาชีพชาวนา					
5. มีข้าวเพียงพอไว้บริโภคในครัวเรือน					
6. มีความสุขที่ได้ประกอบอาชีพชาวนา					
7. สมาชิกทุกคนในครอบครัวอยู่ดีกินดี					
8. ลูกหลานของตนมีการศึกษาตามควรแก่ศักยภาพ					
ข. ความมั่นคงในการอยู่ร่วมของชุมชน					
9. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวกับชุมชน					
10. การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนตามเทศกาลต่างๆ					
11. การทำนุบำรุงพระศาสนาและรักษาวัฒนธรรมประเพณี					
12. การรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน					
13. มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน สำหรับเรียนรู้ ปฏิบัติและบริการวิชาการ					
14. รวมกลุ่มและจัดตั้งแกนนำเครือข่ายเพื่อประสานงานติดตาม					
15. มี คณะกรรมการชาวนาระดับชุมชนเพื่อช่วยเหลือชาวนา					

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี การทดสอบความตรง (Validity) ของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นมา ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรง (Validity) ในด้าน เนื้อหา ภาษา ข้อความ ความหมาย และ โครงสร้าง รวมทั้งการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา กับสิ่งที่ต้องการศึกษา (Item Objective Congruence: IOC) ผลการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา กับสิ่งที่ต้องการศึกษา โดยการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้องรวมทั้งฉบับเป็น 0.975 รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน มีรายนามดังนี้

1. นายจันทิ ประทุมภา	ปราชญ์ชาวบ้าน จ. นครราชสีมา
2. จสอ.เสวย จานิกกรณ์	ปราชญ์ชาวบ้าน จ.สุรินทร์
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี ศรีวงศ์ชัย	อาจารย์คณะเกษตรศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์
4. นายทรงชัย ขันงาน	อาจารย์เชี่ยวชาญ กรมการศึกษานอกโรงเรียนฯ
5. นายอุดร ชมาฤกษ์	เกษตรจังหวัดอุบลราชธานี

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

ที่ ศธ

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา อ.แสนสุข
จังหวัดชลบุรี

๑๒ กันยายน ๒๕๕๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน เกษตรจังหวัดอุบลราชธานี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามงานวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นางสาวสิริพัฒน์ ลาภจิตร นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรยุทธศาสตร์และความมั่นคง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา กำลังดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตอีสานใต้” ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ในขั้นตอนของการตรวจสอบความสมบูรณ์ของเครื่องมือการวิจัย ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการทำวิจัย ในกรณีนี้ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา เห็นว่าท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีความเชี่ยวชาญกับประเด็นสำคัญในการวิจัยเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญและตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยดังกล่าว ตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้ และขออนุญาตให้นักศึกษาเข้าพบเพื่อให้รายละเอียดที่เกี่ยวข้องต่อไป

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมาในโอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยตรี ดร. เอกวิทย์ มณีธร)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

(ตัวอย่าง)

แบบตรวจสอบ IOC โดยผู้ทรงคุณวุฒิ
วิจัยเรื่อง การพัฒนาความมั่นคงชวนาไทยในเขตอีสานใต้

เรียน ทรงชัย ขยันงาน

อาจารย์เชี่ยวชาญ ระดับ 9 กรมการศึกษานอกโรงเรียน (ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง)

คำชี้แจงเบื้องต้น

แบบสอบถามชุดนี้สร้างขึ้นสำหรับใช้ในการจัดทำดัชนีชี้วัด เรื่อง “การพัฒนาความมั่นคงชวนาไทยในเขตอีสานใต้” ซึ่งขณะนี้การจัดทำดัชนีชี้วัดอยู่ในขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือของการวิจัย ผู้วิจัยเห็นว่าท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบความตรงของเครื่องมือชุดนี้ ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านขอได้โปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ โดยขอความกรุณาตรวจสอบความตรง (Validity) ด้านเนื้อหา ภาษา ข้อความ ความหมาย โครงสร้าง และให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี) ลงในช่องความคิดเห็น โดย +1 หมายถึง เห็นด้วย 0 หมายถึง ไม่แน่ใจ และ -1 หมายถึง ไม่เห็นด้วย

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

สิริพัฒน์ ลากจิตร

นักศึกษาปริญญาเอกมหาวิทยาลัยบูรพา

ภาคผนวก ง
รายชื่ออำเภอที่จัดเก็บข้อมูล

รายชื่ออำเภอที่จัดเก็บข้อมูล

จังหวัดและอำเภอที่จัดเก็บข้อมูลหรือสุ่มเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

เขตจังหวัด	อำเภอ
นครราชสีมา	1. ชุมพวง 2. วังน้ำเขียว 3. โขกชัย 4. ปักธงชัย
บุรีรัมย์	1. คูเมือง 2. พุทไธสงค์ 3. ลำปลายมาศ 4. กระสัง
สุรินทร์	1. ศรีขรภูมิ 2. ลำดวน 3. ลำโรงทาน 4. ปราสาท
ศรีสะเกษ	1. กันทรารมย์ 2. อำเภอเมืองศรีสะเกษ 3. ศรีรัตนะ 4. กันทรลักษ์
อุบลราชธานี	1. เดชอุดม 2. นาเยีย 3. วารินชำราบ 4. เขื่องใน
รวม	20 อำเภอ

ภาคผนวก จ

ผลวิเคราะห์การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

ผลวิเคราะห์การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
แบบสอบถาม เรื่อง การพัฒนาความมั่นคงชนวนาไทยในเขตอีสานใต้ของประเทศไทย

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงชนวนาไทย	ผู้เชี่ยวชาญ					รวม	IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5			
1. เพศ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
2. อายุ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
3. การศึกษา	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
4. จังหวัดที่อาศัยอยู่	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
5. ทำนาในพื้นที่	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้

ตอนที่ 2 สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงชนวนาไทย

คำชี้แจง : ให้ท่านกาเครื่องหมายถูก (✓) ลงในช่องสี่เหลี่ยม ตามความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับระดับความสำคัญ
 ของปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงในด้านต่างๆ ที่มีผลต่อความมั่นคงในการประกอบอาชีพของชนวนาไทย

ปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงชนวนาไทย	ผู้เชี่ยวชาญ					รวม	IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5			
ด้านนโยบายรัฐ								
นโยบายรัฐ และการบริหารราชการ มีผลต่อการทำนาและความมั่นคงในอาชีพของตนเองมากน้อยเพียงใด								
1. นโยบายรัฐเกี่ยวกับการทำนา/การรับซื้อข้าว เช่น จ่านาข้าว ประกันราคาข้าว ประกันผลผลิต	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
2. นโยบายการกำหนดเขตคุ้มครองทางการเกษตร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
3. นโยบายสินเชื่อกองการเกษตร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
4. การจัดให้มีศูนย์ข้าวชุมชน โรงเม็ล็ดพันธุ์ข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
5. การมีศูนย์บริการชนวนาและเครื่องช่าย เช่น ให้บริการทางวิชาการ วิเคราะห์คุณภาพข้าว บริการ ตรวจสอบสภาพดิน ถ่ายทอดข้อมูลการผลิต/การตลาด ออกหน่วยให้บริการ ฯลฯ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
6. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
7. การใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง – เกษตรยั่งยืน เพื่อ พัฒนาปรับวิถีการเกษตร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
8. การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
9. การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานด้านเกษตรเช่น โรงสี	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้

ปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงชนวนาไทย	ผู้เชี่ยวชาญ					รวม	IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5			
ชุมชนตาซัง ลานตากข้าว โรงปู้ย รถไถ เครื่องจักรกลการเกษตร								
10. การส่งเสริมให้มีศูนย์สาธิตและแหล่งเรียนรู้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
11. การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์อำนาจในการต่อรอง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
12. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายชาวนาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีพลัง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
13. การติดตามและให้แนะนำแก่เกษตรกรชาวนา	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
14. กฎหมาย/ข้อบังคับเกี่ยวกับที่ดินทำกิน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
15. การจัดการที่ดินทำกินของหน่วยงานรัฐ/ การกระจายกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
16. การจัดระบบชลประทาน/แหล่งน้ำเพื่อเพาะปลูก	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
17. การจัดการระบบและตลาดจำหน่ายข้าวและสินค้าแปรรูป	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
18. การส่งเสริมพัฒนาความรู้ชาวนา/เกษตรกร เช่น อบรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
19. การส่งเสริมพัฒนาการแปรรูปผลผลิตข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
20. การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเสริม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
ด้านการบริหารจัดการ								
การบริหารจัดการมีผลต่อการเพิ่มผลผลิตข้าว และเพิ่มความมั่นคงในอาชีพของชาวนาไทยอย่างน้อยเพียงใด								
1. การวางแผนหรือเตรียมการ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
2. การบริหารหรือจัดสรรที่ดินปลูกข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
3. ทำตามกำลัง	+1	+1	+1	+1	0	4	0.80	ใช้ได้
4. ความขยัน อดทน เอาใจใส่ อดออม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
5. ต้นทุนในการปลูกข้าว เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ พันธุ์ข้าว ปู๋ย แรงงาน ค่าเช่าที่นา เป็นต้น	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
6. มีแหล่งน้ำ ระบบการกระจายน้ำ การเพิ่มพื้นที่แหล่งน้ำ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
7. การจัดหาแรงงานที่มีคุณภาพ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
8. แรงงานในครัวเรือนช่วยลดต้นทุนการผลิต	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
9. ความรู้เรื่องสภาพดินที่ใช้ปลูกข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
10. การแสวงหาความรู้สำหรับการเพาะปลูกข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
11. การแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้กับชาวนา ภูมิปัญญาปราชญ์	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้

ปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงชวานาไทย	ผู้เชี่ยวชาญ					รวม	IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5			
12. การปรับปรุงพัฒนาคุณภาพพันธุ์ข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
13. ปลูกพืชหมุนเวียนในข้าวเป็นการเพิ่มธาตุอาหารให้พืช	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
14. การใช้ปุ๋ยเคมีทำให้ผลิตข้าวได้มาก	+1	+1	+1	+1	0	4	0.80	ใช้ได้
15. การหาตลาด/โรงสีหรือแหล่งจำหน่ายผลผลิตข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง								
การทำนาโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีผลต่อความมั่นคงของชวานาไทยมากน้อยเพียงใด								
ก. ความพอประมาณ								
1. ยึดหลักพอกินพอใช้พออยู่	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
2. ทำจากน้อยไปมาก	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
3. ทำตามกำลัง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
4. ไม่ตามกระแสและพอประมาณ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
5. การใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
ข. มีเหตุมีผล								
6. วางแผนทำนาและเตรียมการทำงาน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
7. เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
8. รับฟังข้อมูลและความคิดเห็นผู้อื่น	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
9. วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของการทำนาแต่ละปี	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
10. ไม่ใช้สารเคมี เพราะมีผลต่อสุขภาพ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
11. ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ ปลอดภัย	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
12. การปลูกพืชคลุมดิน เพื่อรักษาความชื้นและเป็นปุ๋ย	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
ค. ภูมิคุ้มกัน								
13. แลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะประสบการณ์การปลูกข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
14. ปลูกพืชอื่นนอกจากข้าวไว้กิน เพื่อลดรายจ่าย	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
15. ปลูกพืชสมุนไพรเพื่อช่วยป้องกันศัตรูพืช	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
16. ลดการใช้สารเคมีโดยการปลูกพืชไล่แมลง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
17. มีลูกหลานสืบทอดอาชีพทำนา	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
18. มีการออมเงินไว้เพื่อใช้ในยามข้าวไม่ได้ผลผลิต	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
19. มีการรวมกลุ่ม / เครือข่าย / ชมรม เพื่อช่วยเหลือกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
ง. ความรู้								
20. แสวงหาความรู้ และเรียนรู้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
21. การเรียนรู้จากภูมิปัญญา ปราชญ์	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
22. อบรมศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้และแลกเปลี่ยน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้

ปัจจัยการพัฒนาความมั่นคงชวนาไทย	ผู้เชี่ยวชาญ					รวม	IOC	แปลผล
	1	2	3	4	5			
ประสบการณ์								
23. ทำบัญชีการผลิต และบัญชีครัวเรือน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
24. เก็บข้อมูลสถิติการปลูกข้าวเพื่อปรับปรุงพัฒนา	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
25. ปลูกพืชหมุนเวียน พืชตระกูลถั่วหลังเก็บเกี่ยวเพื่อคลุมดินและเป็นปุ๋ยให้ข้าวก้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
จ. คุณธรรม								
26. เอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
27. วัฒนธรรมการลงแขก ช่วงลดค่าจ้างแรงงาน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
28. การสร้างความสามัคคี	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
29. การรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำปุ๋ยหมัก	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
30. การรักษาสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับข้าว	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
ด้านความมั่นคง								
การพัฒนาความมั่นคงในอาชีพของชวนาไทย ควรมีลักษณะในรูปแบบใด								
1. รายได้จากการทำนาสามารถเลี้ยงตนเอง และครอบครัวได้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
2. ปราศจากหนี้สินที่ไม่มีมูลค่าเพิ่มหรือไม่ก่อให้เกิดรายได้เพิ่ม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
3. มีเงินออมที่พอเพียงสำหรับอนาคต	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
4. มีความเชื่อมั่นในอาชีพชวนา	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
5. มีข้าวเพียงพอไว้บริโภคในครัวเรือน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
6. มีความสุขที่ได้ประกอบอาชีพชวนา	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
7. สมาชิกทุกคนในครอบครัวอยู่ดีกินดี	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
8. ลูกหลานของตนมีการศึกษาตามควรแก่ศักยภาพ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
9. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวกับชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
10. การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนตามเทศกาลต่างๆ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
11. การทำนุบำรุงพระศาสนาและรักษาวัฒนธรรมประเพณี	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
12. การรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
13. มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนสำหรับเรียนรู้ ปฏิบัติและ บริการวิชาการ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
14. รวมกลุ่มและจัดตั้งแกนนำเครือข่ายเพื่อประสานงาน/ติดตาม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
15. มี คกก. ชวานาระดับชุมชนเพื่อช่วยเหลือชวนา	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
ค่าเฉลี่ยรวมทั้งฉบับ	1.00	1.00	1.00	1.00	0.98	0.975	0.975	ใช้ได้

ภาคผนวก ฉ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชน ชวนา เจ้าหน้าที่เกษตร

**ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ ชวนา เจ้าหน้าที่เกษตร
เกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาความมั่นคงชวนาไทยอีสานใต้**

กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชวนา
<p>นายชาย สร้อยสระกลาง ปราชญ์อีสาน จ.บุรีรัมย์</p> <p>158 หมู่ 4 ต.โลกสาม อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ ความชำนาญพิเศษ -ปราชญ์นักจัดการแห่ง ภาคอีสาน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่แห้งแล้ง ดินเป็นดินทราย ขาดแคลนน้ำฝนไม่ตกตามฤดูกาล 2. เกษตรกร/ชวนาส่วนใหญ่ยากจนแต่เกิด, ไม่มีที่ทำกิน, มีหนี้สิน, ขาดทุน 3. ต้นทุนการผลิตสูง ค่าจ้างแพง 4. เกษตรกรส่วนใหญ่อายุมาก ส่วนลูกหลานไปรับจ้าง 5. เกษตรกรรุ่นหลังไม่ขยัน-อดทน หากมีนาให้ทำแต่ไปจ้างแรงงาน 6. เกษตรกรนิยมส่งลูกหลานเรียนหนังสือสูงๆ ไม่มีผู้สืบทอดอาชีพชวนา 7. นโยบายรัฐ โอบอ้อม และขาดความต่อเนื่อง ผลทำให้เกษตรกรบางส่วนรอความหวังจากรัฐ 	<p><u>ชวนาต้องประพฤติและปฏิบัติ</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ใช้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิม/ปลูกข้าวและพืชผักไว้กิน 2. พึ่งสำนึกว่าเราเป็นชวนา/ยากจนต้องประหยัดคอดออม 3. ต้องทำเอง ขยันอดทน เอาใจใส่ดูแลนาข้าว 4. รักษาวัฒนธรรมประเพณี 5. ต้องเรียนรู้ อบรม คุณาน เรียนกับปราชญ์ 6. มีการติดตามผล 7. สร้างเครือข่าย จาก 1 เป็น 2 คน เป็น 5 คน 8. ทำให้พออยู่พอกิน 9. ทำตามรอยพ่อ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 10. บันทึกทรายรับร่ายจ่าย
<p>-ปราชญ์ต้นแบบสืบ สานปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง สัมภาษณ์ 26 ต.ค. 57</p>		<p><u>แนวทางการพัฒนาความมั่นคง</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จัดทำแหล่งน้ำ ขุดสระ ระบบกระจายน้ำให้ทั่วพื้นที่ 2. ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยหลักขยันหมั่นเพียร 3. สร้างจิตสำนึก / ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 4. สร้างคนให้มีราคา ด้วยการเป็นคนคิดเป็น ทำเป็น วิเคราะห์ตัวเองเป็น 5. ใช้จ่ายให้ระมัดระวัง พอเหมาะพอควร 6. เครือข่ายร่วมกับภาครัฐเพื่อส่งเสริมความรู้เกษตรกร
<p>นายณรงค์ อะพรรัมย์ ปราชญ์ จ.บุรีรัมย์</p>	<p>ความไม่มั่นคงของชวนา เพราะส่วนใหญ่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เอาของคนอื่นมาใช้ เช่น -กู้เงินมาทำนา เช่น กู้ ธกส. กู้หนึ้นนอกระบบ 	<p><u>ชวนาต้องประพฤติและปฏิบัติ</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. มีความรู้ โดยต้องเรียนรู้ รู้เหตุการณ์ รู้วิธีคิดว่าทำแล้วไม่ขาดทุน 2. ใช้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิม

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชาวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชาวนา
 <p>-เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์ <u>ความชำนาญพิเศษ</u> -เกษตรผสมผสาน -เกษตรประณีต สัมภาษณ์ 25 ต.ค. 57</p>	<p>-จ้างแรงงาน เป็นนักจัดการ -ซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว แทนที่จะเก็บข้าวทำพันธุ์ -ซื้อปุ๋ยเคมี แทนการใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์ -จ้างรถไถนา แทนการใช้ควาย/วัวไถนา -จ้างคนเก็บเกี่ยว ทั้งหมดนี้ทำให้ขาดความมั่นคงในชีวิต เพราะมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ทำนาขาดทุน</p> <ol style="list-style-type: none"> ขายข้าวที่ทำได้ทั้งหมด แต่ซื้อข้าวกินทุกวัน แพงกว่า ทำให้ขาดความมั่นคงด้านอาหาร ส่งลูกหลานเรียนหนังสือ ไม่ได้ฝึกให้ทำนาทั้งที่เรามีทุนทรัพย์ เช่น ที่นา อาชีพทำนา ไม่ขยัน/อดทน/อดออม/เอาใจใส่ ชาวนาอายุมาก สภาพพื้นที่แห้งแล้ง ดินเป็นดินทราย ขาดแคลนน้ำ ทำนาอาศัยน้ำฝน ต้นทุนทำนาสูง ค่าจ้างแพง ข้าพันธุ์มีเมล็ดปน ชาวบ้านไม่เก็บพันธุ์ข้าว 	<ol style="list-style-type: none"> การลดต้นทุนการผลิต เช่น ทำปุ๋ยอินทรีย์ เก็บพันธุ์ข้าวไว้ใช้ปีหน้า หว่านข้าวน้อยลง ใช้ค่านาแทนการหว่าน (ได้มากได้น้อยไม่สำคัญเท่าคงเหลือ/กำไรเท่าไร) สร้างเครือข่าย ต้องเข้าพบเครือข่ายต่างๆ ให้มากขึ้น เพื่อเรียนรู้ ใช้แรงงานคนในครอบครัว ขยัน ใส่ใจ <p><u>แนวทางการพัฒนาความมั่นคง</u></p> <ol style="list-style-type: none"> ปราชญ์ชาวบ้าน ช่วยขับเคลื่อนแนวคิด ฟังตนเอง ให้ความรู้/ทดลองปฏิบัติ/ศึกษาดูงาน/ขยายเครือข่าย/ติดตาม การปรับเปลี่ยนแนวคิด ทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต มีภูมิคุ้มกัน คิดอย่างมีเหตุผล นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ รัฐจัดงบประมาณ เอาคนมาเรียนรู้จากปราชญ์ คนที่ได้รับรางวัล ทำอย่างต่อเนื่อง ในโรงเรียนต้องมีหลักสูตรการเกษตร เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ ลองปลูกกัน ใช้เป็นอาหารกลางวัน ปลอดสารพิษ
<p>นายอภิวัฒน์ ชาวสวน ปราชญ์ จ.สุรินทร์</p> <p>52 หมู่ 2 ต.เป็นสุข อ.จอมพระ จ.สุรินทร์ 085-6356069 089-9495674 <u>ความชำนาญพิเศษ</u></p>	<ol style="list-style-type: none"> เกษตรกร/ชาวนา, มีหนี้, ขายนานิ่ง เกษตรกรไม่ขยัน ขี้เกียจทำมาหากิน มีนาให้ทำแต่ไปจ้างแรงงาน ขาดแคลนแหล่งน้ำ ไม่มีแม่น้ำ สภาพดินไม่ดี เป็นดินทราย เก็บน้ำไม่อยู่ ลูกหลานไม่สนใจอาชีพชาวนา ไปรับจ้าง เป็นนักจัดการใช้โทรศัพท์ทำนา เมื่อมีการอบรมให้ความรู้ หน่วยงานต้องมีการติดตาม หน่วยงานระดับพื้นที่ เช่น อบต.ต้องมี 	<ol style="list-style-type: none"> ต้องเรียนรู้จากภูมิปัญญา ปราชญ์ ทีวี อบรม ใช้วิถีผลิตดั้งเดิม เกษตรผสมผสาน ปลูกพืชเป็นอาหาร ลดต้นทุนการผลิต ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ใช้แรงงานตนเองและคนในครอบครัว ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกพืชหมุนเวียนหลังเก็บเกี่ยว เพื่อเป็นรายได้เพิ่ม และเป็นปุ๋ย เช่น ถั่ว งา ถั่วพรี หน่วยงานรัฐควรยกย่องให้เกียรติชาวนา ให้ไปประกาศเพื่อกระตุ้นการสร้างกำลังใจ

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชาวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชาวนา
-เกษตรกรผสมผสาน -เกษตรกรประณีต -ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ ชาวบ้าน	แผนรองรับการส่งเสริมพัฒนาการเกษตร 8. อย่าทำนาเอาสวยแต่ขาดทุน 9. การลงพื้นที่ของหน่วยงานเพื่อถามไถ่ ปัญหา เพื่อช่วยแก้ไข	7. จัดทำแหล่งน้ำ ชุดสระ ชลประทาน 8. เลี้ยงสัตว์เพื่อเอามูลเป็นปุ๋ยเช่น หมูไก่ ปลา 9. ปลูกพืชสมุนไพรเป็นอาหารสุขภาพ ไล่แมลง 10. ทำบัญชีการผลิต และบัญชีครัวเรือน 11. นโยบายรัฐต้องจริงจัง ลงมาระดับ จังหวัด/ตำบล/หมู่บ้าน ต้องร่วมมือกัน ระหว่าง รัฐ + อบต. + ปราชญ์
จสอ.เสวย จานิกกรณ์ ปราชญ์ จ.สุรินทร์ อ.ปราสาท จ.สุรินทร์ ความชำนาญพิเศษ -เกษตรกรผสมผสาน -ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ ชาวบ้าน สัมภาษณ์ 19 ต.ค.57	1. เกษตรกรไม่ขยัน คิดเหล้า พนัน หนี ขายน 2. ปัญหาเรื่องกิน การใช้จ่าย ไม่ปลูกเอง 3. ปัญหาเรื่องกิน การใช้จ่าย ไม่ปลูกเอง 4. หน่วยงานรัฐเข้ามาส่งเสริมอาชีพดูแล แก้ไขปัญหา แต่เด็ก,วัยรุ่นไม่สนใจ 5. หลักสูตรการเรียนการสอนไม่ปฏิบัติ เรียนแต่ในกระดาษ 6. นโยบายรัฐมีผลกระทบต่อชาวนาหวังดี ต่อชาวนามากไป 7. กฎหมายไทยอ่อนแอ 8. แม่น้ำไม่ค่อยมี ไม่มีการวางระบบ กระจายน้ำ ชลประทานมีน้อยเพราะถูก ขัดขวาง ทั้งที่เรามีพื้นที่เพาะปลูก	1. ต้องเรียนรู้พัฒนาตนเอง มาดูมากุญกับ ปราชญ์/ศูนย์เรียนรู้วิธีการเพาะปลูก ต้อง ยกระดับการเรียนรู้ ขึ้นระดับพื้นฐาน ระดับกลาง ระดับสูง 2. ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3. การใช้จ่ายต้องรู้จักประหยัดคอดอม /เลิก เหล้า/รักษาศีล/ มีลูกชายให้บวช 4. เสนอจัดพื้นที่ให้คนจนที่ไม่มีที่ทำนาทำกิน รัฐควรจัดพื้นที่ทำกินให้อย่างน้อยคนละ 1 ไร่ ปลูกพืชผักกินเป็นอาหาร 5. นโยบายรัฐควรให้ลงถึงระดับรากหญ้า 6. จัดทำโครงการสัมถึงตามพระราชดำรัสใน หลวง 7. จัดท้าวภูมิปัญญา/ศูนย์เรียนรู้ (รัฐประกาศ จัดสรรงบเพื่อให้จัดทำโครงการอบรม โดย ใช้ปราชญ์อบรมให้ 8. ยกย่องชาวนาที่พอจะช่วยตัวเองได้เพื่อ ยกย่องเป็นต้นแบบที่ดี
นายจันทิ ประทุมภา ปราชญ์ จ.นครราชสีมา 138 บ้านโนนรัง ม.6 ต.ตลาดโพธิ์ อ.ชุมพวง	1. ขาดแคลนผู้สืบทอดอาชีพชาวนา ชาวนา ส่วนใหญ่อายุมาก 2. พื้นที่แถบนี้เป็นที่ดอน ดินปนทราย ดิน ขาดธาตุอาหาร 3. ขาดแคลนแหล่งน้ำ ระบบชลประทาน 4. ที่ดินทำกิน ไม่มีเอกสารสิทธิ์ 5. ขาดจิตสำนึกของเกษตรกร สำนึกรักบ้าน เกิด สืบทอดว่าตัวเองเป็นชาวนา สืบทอดดั้งเดิม	แนวทางการพัฒนาความมั่นคง 1. จัดทำแหล่งน้ำ ชุดสระ ระบบกระจายน้ำ ให้ทั่วพื้นที่ ชุดสระเอง หรือขอหน่วยงาน ช่วยเหลือ 2. ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำ เกษตรต้นแบบ เกษตรพอเพียง เกษตร ผสมผสาน แบบค่อยทำค่อยไป โดยหลัก ขยันหมั่นเพียร

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชาวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชาวนา
<p>จ.นครราชสีมา</p> <p>ความชำนาญพิเศษ</p> <p>-เกษตรผสมผสาน</p> <p>-เกษตรประณีต</p> <p>-ศูนย์ฝึกอบรมเกษตรกร</p> <p>ผสมผสานบ้านโนนรัง- บูรพาสัมพันธ์ พย.57</p>	<p>ไม่พึ่งตนเอง</p> <p>6. เกษตรกรไม่ขยัน ขี้เกียจเพราะ เทคโนโลยีสมัยใหม่ มีนาให้ทำแต่ไปจ้าง แรงงาน</p> <p>7. ผู้ปกครองสอนเด็กให้ทิ้งถิ่น ส่งให้ไป เรียนในเมือง ลูกหลานไม่สนใจอาชีพ ชาวนา ไปรับจ้าง เป็นนักจัดการใช้ โทรศัพท์ทำนา</p>	<p>3. สร้างจิตสำนึก/พึ่งตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน</p> <p>4. พัฒนาความคิด ความรู้ ต่อยอดองค์ความรู้</p> <p>5. ลดต้นทุนการผลิต ใช้วัสดุขี้บึงท้องถิ่น ปุ๋ย ชีวภาพ</p> <p>6. สร้างเครือข่าย รวมกลุ่มโดยเน้นให้รู้จัก ตัวเองในฐานะชาวนา รู้จักทางเลือกทางรอด ให้ตัวเอง มีจุดค่อย พัฒนาจุดเด่นและลดละ เลิกอบายมุข</p> <p>7. หน่วยงานต่างๆ ช่วยขับเคลื่อน ระดับ ตำบล อำเภอ จังหวัด จับมือทำงานร่วมกัน บูรณาการทำงาน</p>
<p>พ่อสมาน พันธุ์ไว</p> <p>ศูนย์เศรษฐกิจชุมชน 3/2 หมู่ 4 ต.เขวาส ต.ละทาย อ.กันทรารมย์ จ. ศรีสะเกษ โทร 08-1435-2077 เกิด 10 มีนาคม 2490</p> <p>ความชำนาญพิเศษ</p> <p>-เกษตรผสมผสาน</p> <p>-การจัดไร่นาสวนผสม</p> <p>สัมพันธ์ 18 ต.ค.57</p>	<p>1. พื้นที่แถบนี้ส่วนใหญ่แห้งแล้ง ดินเป็น ดินทราย ขาดแคลนน้ำ</p> <p>2. เกษตรกร/ชาวนาส่วนใหญ่ยากจนแต่เกิด , ไม่มีที่ทำกิน, มีหนี้สิน, ขายข้าวขาดทุน</p> <p>3. เกษตรกรส่วนใหญ่อายุมาก ส่วน ลูกหลานไปรับจ้าง</p> <p>4. เกษตรกรรุ่นหลังไม่ขยัน-อดทน หากมี นาให้ทำแต่ไปจ้างแรงงาน</p> <p>5. เกษตรนิยมส่งลูกหลานเรียนหนังสือสูง ๆ ไม่มีผู้สืบทอดอาชีพชาวนา</p> <p>6. นโยบายรัฐโอบอ้อม และขาดความ ต่อเนื่อง ผลทำให้เกษตรกรบางส่วนรอ ความหวังจากรัฐ</p>	<p><u>ชาวนาต้องประพฤติและปฏิบัติ</u></p> <p>1. ใช้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิม/ ปลูกข้าวและ พืชผักไว้กิน</p> <p>2. พึ่งสำนึกว่าเราเป็นชาวนา/ยากจนต้อง ประหยัดอดออมต้องทำเอง ขยันอดทน เอา ใจใส่ดูแลนา</p> <p>3. รักษาวัฒนธรรมประเพณี</p> <p>4. ต้องเรียนรู้ อบรมตนเอง เรียนกับปราชญ์ เครือข่าย</p> <p>5. ทำตามรอยพ่อ ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง</p> <p>6. ฝึกลูกหลานให้รักถิ่น ช่วยเหลืองานบ้าน การเกษตร เพราะเราคือเกษตรกร</p> <p>7. รวมกลุ่ม สร้างเครือข่าย ช่วยเหลือกัน ติดตามผลงาน</p> <p>8. บันทึกรายรับรายจ่าย บัญชีครัวเรือน</p> <p><u>แนวทางการพัฒนาความมั่นคง</u></p> <p>1. เสนอภาครัฐสนับสนุนแหล่งน้ำ ขุดสระ ระบบกระจายน้ำให้ทั่วพื้นที่ ขุดสระเอง จัดทำแก้มลิง</p> <p>2. หน่วยงานรัฐและเครือข่ายปราชญ์ช่วยกับ ขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง</p>

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชาวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชาวนา
		3. หน่วยงานรัฐร่วมกับช่วยพัฒนาความคิด ความรู้ อบรมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง และ ติดตามประเมินผล
<p>นางเอกแก้ว เข้มเพชร เกษตรกรดีเด่น จ.อุบลราชธานี</p> <p>149 หมู่ 7 ต.คำขวาง อ.วารินชำราบ จ.อุบล <u>ความชำนาญพิเศษ</u> -เกษตรกรผสมผสาน -เกษตรกรกรมไรสารพิษ</p>	<p>1. สภาพดินแถบนี้ส่วนใหญ่ดินทราย ดิน ขาดธาตุอาหาร ขาดแคลนน้ำ 2. เกษตรกรรุ่นหลังไม่ขยัน-อดทน หากมี นาให้ทำแต่ไปจ้างแรงงาน 3. เกษตรกรส่วนใหญ่อายุมาก ทำไม่ไหวจึง ต้องจ้างแรงงาน ส่วนลูกหลานไปรับจ้าง 4. เกษตรกร/ชาวนาส่วนใหญ่ยากจนแต่เกิด , ไม่มีที่ทำกิน, มีหนี้สินติดตัว, ลูกติดยา 5. นโยบายรัฐโอบอ้อม และขาดความ ต่อเนื่อง ผลทำให้เกษตรกรบางส่วนรอ ความหวังจากรัฐ</p>	<p><u>แนวทางการพัฒนาความมั่นคง</u></p> <p>1. ประชาชนชาวบ้าน ช่วยขับเคลื่อนแนวคิด พึ่งตนเอง ให้ความรู้/ทดลองปฏิบัติ/ศึกษา งาน/ขยายเครือข่าย/ติดตาม 2. การปรับเปลี่ยนแนวคิด ทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต มีภูมิคุ้มกัน คิดอย่างมี เหตุผล 3. นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ 4. รัฐควรจัดงบประมาณ เอาคนมาเรียนรู้ จากปราชญ์ คนที่ได้รับรางวัล ทำอย่าง ต่อเนื่อง 5. เกษตรกรต้องผลิตอาหารให้ตัวเองกินให้ ได้ เริ่มต้นจากการปลูกกินเองก่อน พึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียรและความอดทนนั้นเป็นทรัพย์ อย่างยิ่ง 6. จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เพิ่มขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้เกษตรกร</p>
<p>นายทวี ประสานพันธ์ เกษตรกรดีเด่นในประเทศ จ.อุบลราชธานี</p> <p>เกษตรกรดีเด่น ระดับประเทศปี 2557 บ้านเลขที่ 8 หมู่ 1 ต.นาเขีย จ.อุบลราชธานี</p>	<p>ปัญหาสำคัญของการทำนา คือ ขาด แคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดี ปัญหาการ เสื่อมสภาพของผืนดิน ปัญหาต้นทุนการ ผลิตสูง ปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำ ปัญหา โรคแมลงศัตรูพืช ปัญหาราคาข้าวผลผลิต ตกต่ำ ชาวนาขาดความรู้โดยทำตามกัน</p>	<p><u>แนวทางการพัฒนาความมั่นคง</u></p> <p>แนวทางใหม่การแก้ปัญหาการเพิ่มผลผลิต ข้าว โดยการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวดี คัดจาก ศูนย์วิจัยข้าว บำรุงดินด้วยการไถกลบตอซัง ข้าว ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และอินทรีย์ชีวภาพ ลดละ เลิกการใช้สารเคมีทุกชนิด ทั้งปุ๋ยเคมี สารเคมี ฆ่าแมลงหรือศัตรูพืช ขุดบ่อน้ำสำรองใน แปลงนา ควบคุมระดับน้ำในแปลงนา นำ เทคโนโลยีมาใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่และไม่ ทำลายสิ่งแวดล้อม ปลูกพืชปุ๋ยสดและทำปุ๋ย หมักไว้ใช้เอง สำหรับปัญหาด้านพื้นที่ โดย ปลูกพืชคลุมดิน ปรับปรุงบำรุงดิน ไถกลบ</p>

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชาวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชาวนา
พื้นที่เพาะปลูก 57 ไร่		<p>ต่อซึ่ง ไล่ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมักแห้ง และน้ำหมักจุลินทรีย์เพื่อให้ดินอุดมสมบูรณ์ เข้าอบรมเอาความรู้ จดบันทึกรายรับรายจ่าย หรือบัญชีครัวเรือน รวมกลุ่มช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน รักษาประเพณีวัฒนธรรมข้าว ทำขวัญข้าวเพื่อแสดงถึงความกตัญญูรู้คุณข้าว จัดแต่งชั้น 5 ดอกไม้รูปเทียนบอกกล่าวพระแม่โพสพให้ข้าวมีความอุดมสมบูรณ์ ก่อนเกี่ยวข้าวก็ขอขมาพระแม่โพสพ ปฏิบัติและดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง</p>
<p>นายบุญส่ง ชูเกียรติ ศูนย์เศรษฐกิจชุมชน อ.ป่าชิงชัย จ.นครราชสีมา</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ดินเป็นดินทราย ดินแห้งขาดปุ๋ย 2. ทำนาอาศัยน้ำฝน ขาดแคลนน้ำ 2. เกษตรกร/ชาวนาส่วนใหญ่ยากจนแต่เกิด, ไม่มีที่ทำกิน, มีหนี้สิน, ขาดข้าวขาดทุน 3. เกษตรกรส่วนใหญ่อายุมากอยู่ทำนา ส่วนลูกหลานไปรับจ้าง เรียนหนังสือ 4. เกษตรกรรุ่นหลังไม่ขยัน-อดทน หากมีนาให้ทำแต่ไปจ้างแรงงาน 5. เกษตรนิคมส่งลูกหลานเรียนหนังสือสูง ๆ ไม่มีผู้สืบทอดอาชีพชาวนา 6. นโยบายรัฐขาดความต่อเนื่อง ไม่จริงจังขาดการติดตาม 	<p><u>ชาวนาต้องประพฤติและปฏิบัติ</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ใช้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิม/ ปลูกข้าวและพืชผักไว้กิน ส่วนเหลือจึงขายเป็นรายได้เพิ่ม 2. การปรับเปลี่ยนแนวคิด ทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต มีภูมิคุ้มกัน คิดอย่างมีเหตุผล 3. รักษาวัฒนธรรมประเพณี 4. ต้องเรียนรู้ เข้าอบรม ดูงาน เรียนกับปราชญ์ เครือข่าย 5. ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิธีเกษตร 6. ฝึกลูกหลานให้รักถิ่น ช่วยเหลืองานบ้าน การเกษตร เพราะเราก็คือเกษตรกร 7. รวมกลุ่ม สร้างเครือข่าย ช่วยเหลือกัน ติดตามผลงาน 8. บันทึกรายรับรายจ่าย บัญชีครัวเรือน <p><u>แนวทางพัฒนาความมั่นคง</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ชาวนาต้องมีความรู้ ใส่ใจแปลงนา นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับสภาพที่เป็นอยู่ <p>เสนอภาครัฐสนับสนุนแหล่งน้ำ ขุดสระ ระบบกระจายน้ำให้ทั่วพื้นที่ ขุดสระเอง จัดทำแก้มลิง คลองส่งน้ำ</p>

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชาวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชาวนา
		2. หน่วยงานรัฐและเครือข่ายปราชญ์ช่วยกับขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นศูนย์เรียนรู้ 3. หน่วยงานรัฐร่วมกับช่วยพัฒนาความคิดความรู้ อบรมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง และติดตามประเมินผล 4. ชาวนาต้องอดทน จิตใจต้องเข้มแข็ง สามารถต่อสู้กับวิกฤติต่างๆ ทำบุญชื้อครัวเรือน
อ.เชิดชัย จิณะแสน ศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง บ้านเลขที่ 9 หมู่ 9 อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ	1. ขาดแหล่งน้ำ 2. แม่น้ำ ลำคลองไม่ค่อยมี แห่งแล้ง ทำนาอาศัยน้ำฝน 3. ดินเป็นดินทราย ขาดความอุดมสมบูรณ์ 4. ไม่มีที่ทำกิน ไม่มีเอกสารสิทธิ์ 5. ชายข่าวไม่คุ้มทุน 6. ขาดแคลนพันธุ์ข้าวที่ดี 7. คนแก่อยู่ทำนา ลูกหลานไปรับจ้าง 8. ชาวนาขาดความรู้	1. ต้องการให้ชีวิตได้อยู่กับ โลกสีเขียว ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี 2. ต้องการลดรายจ่าย และมีรายได้เสริมให้ครอบครัว ได้ออกกำลังกายไปในตัว 3. ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ กับครอบครัว และมีความสุขจากการทำงาน 4. ต้องการให้ลูกหลาน ได้ขยัน ปลูกฝังจิตใจตั้งแต่เล็กๆ ได้เรียนรู้ในระบบไร่นาสวนผสม 5. เป็นตัวอย่างแก่ประชาชนทั่วไป ที่มี ความคิดอยากทำโครงการตามแนวทฤษฎีของท่านในหลวง 6. เพื่อสร้างมูลค่าที่ดิน คุณค่าของบุคลากรที่ทำ และสร้างสินทรัพย์ที่ดีๆ ให้มีราคาสูงขึ้น 7. ไม่ใช่สารพิษ ต้องการให้เป็นระบบนิเวศวิทยา อย่างธรรมชาติให้มากที่สุด 8. จิตใจต้องเข้มแข็ง สามารถต่อสู้กับวิกฤติต่างๆ ขณะทำโครงการฯ ระยะเวลาได้ 9. ใช้พื้นที่ในการทำยังไม่มากนัก ให้พอกับแรงตัวเอง 8. อย่าพึ่งหวังว่าโครงการฯ จะให้ผลตอบแทนทันทีทันใด ใช้พื้นที่ว่าง-เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด

กลุ่มชาวนา

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชาวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชาวนา
<p>นายน้อย แก้วมาศ อายุ 67 ปี</p> <p>18 หมู่ 8 บ้านโนนชาติ ต.ท่าลาด อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา</p>	<ol style="list-style-type: none"> ขาดแหล่งน้ำ แม่น้ำ คลองส่งน้ำ ต้นทุนการผลิตสูง ใช้การจ้างแรงงานแทน ไม่มีข้าวพันธุ์คุณภาพดี มีหนี้ กู้เงิน ธกส. มาทำนา จ้างทำนา เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจทำนา เกษตรกรอายุมาก ทำไม่ได้ ต้องจ้างแรงงาน นิยมส่งลูกเรียนหนังสือสูงๆ เพื่อหาอาชีพที่มีรายได้ เกษตรกรก็เกียจ ไม่สนใจทำนา ปัญหาโรคแมลงศัตรูพืช สภาพดินแห้งแล้ง ดิน โกรก ดินเป็นดินทราย 	<ol style="list-style-type: none"> ให้รัฐบาลช่วยทำแหล่งน้ำ ระบบชลประทาน ระบบการกระจายน้ำให้ทั่ว ชาวนาต้องเรียนรู้ เสาะแสวงหาความรู้ด้วยตัวเอง ควรมีศูนย์บริการข้าว ให้บริการและช่วยรับซื้อข้าวคืน ลดต้นทุนการผลิต ทำปุ๋ย น้ำหมักชีวภาพใช้เอง ใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ภูมิปัญญา เป็นต้นแบบและช่วยเหลือชาวนา สร้างเครือข่ายชาวนา รวมกลุ่มให้เข้มแข็ง ปรับพื้นที่ทำนาสูงต่ำให้เท่ากัน เพื่อให้ น้ำกระจายทั่ว <p>ทำบัญชีรายรับรายจ่าย การลงทุน</p> <p>9. ใช้หลักธรรมะเข้าช่วย</p>
<p>นายโสภี แสงอรุณ อายุ 42 ปี</p> <p>10 หมู่ 10 ต.ภูหลวง อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา สัมภาระณ 2 พ.ย. 57</p>	<ol style="list-style-type: none"> สภาพดินไม่ดี ขาดปุ๋ย เนื่องจากใช้สารเคมี ทำให้ดินกระด้าง ปลูกไม่ได้ผลผลิต ชาวนาไม่ได้ทำนาเอง ไม่ขยันอดทน เป็นผู้จัดการนา สภาพดินฟ้าอากาศ ภัยธรรมชาติ ฝนฟ้าแล้งหน้าฝนก็น้ำท่วม ทำนาอาศัยน้ำฝน ชาวนาไม่จดบันทึกค่าใช้จ่ายการทำนา และบัญชีครัวเรือน รัฐไม่ได้พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้รองรับการเกษตร เช่น ระบบชลประทาน แหล่งน้ำ นโยบายรัฐไม่แน่นอน ขาดความต่อเนื่อง ส่งผลทำให้เกษตรกรปรับตัวไม่ทัน ขาดแคลนทุน ขาดแคลนพันธุ์ข้าว 	<ol style="list-style-type: none"> ใช้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิม/ ปลูกข้าวและพืชผักไว้กิน เพื่อลดรายจ่าย และเหลือขายเพื่อเป็นรายได้เพิ่ม ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือเกษตรผสมผสาน ต้องลงมือทำเอง ขยันอดทน ดูแลแปลงนา ลดต้นทุนการผลิต ปุ๋ยอินทรีย์ หาความรู้จากปราชญ์/คนที่ทำแล้วได้ผลผลิตงาม รวมกลุ่มกัน เพื่อช่วยเหลือสมาชิก และเพื่อนชาวนา จดบันทึกรายรับรายจ่าย การทำนา และบัญชีครัวเรือน รักษาวัฒนธรรมประเพณีข้าว พระแม่โพสพ ให้ส่งเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้วิธีการทำนาที่ลงทุนน้อย และได้ผลผลิตที่ดีตามที่ตลาดต้องการ การจัดตั้งสวัสดิการชาวนา
<p>นายจารึก พิมพ์สุตะ อายุ 60 ปี</p>	<ol style="list-style-type: none"> สภาพพื้นที่แถบนี้แห้งแล้ง ดินเป็นดินทราย ขาดแคลนน้ำ ที่ดินเป็นดินดอน เกษตรกรไม่มีที่ทำกิน เป็นที่หลวง ไม่มี 	<ol style="list-style-type: none"> สำรวจปราชญ์ชาวบ้าน ตั้งประจำหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือ/ ขยายเครือข่าย และสร้างแนวคิดพึ่งตนเอง

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชาวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชาวนา
 <p>5 หมู่ 3 บ.เกษตรพัฒนา อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี สัมภาษณ์ 24 ต.ค.57</p>	<p>เอกสารสิทธิ์ที่ทั้งที่ได้รับมรดกตกทอดมา</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. ต้นทุนผลิตสูง แต่ข้าวขายไม่ได้ราคา 4. เกษตรกรส่วนใหญ่ยากจน,หนี้สินล้นพ้นตัว, ขายข้าวขาดทุน 5. เกษตรกรส่วนใหญ่อายุมาก ลูกหลานไปรับจ้าง 6. เกษตรกรรุ่นหลังไม่ขยัน-อดทน เป็นผู้จัดการนา จ้างแรงงาน 7. นโยบายรัฐไม่แน่นอน ขาดความต่อเนื่อง ส่งผลทำให้เกษตรกรปรับตัวไม่ทัน <p>บางส่วนรอความหวังจากรัฐ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 2. นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ 3. ต้องลงมือทำเอง ขยันอดทน หมั่นดูแลแปลงนา 3. การปรับเปลี่ยนแนวคิด ทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต มีภูมิคุ้มกัน คิดอย่างมีเหตุผล 4. รัฐควรจัดงบประมาณ ดูแลจัดการระบบกระจายน้ำ แหล่งชลประทาน เอาคนมาเรียนรู้จากปราชญ์คนที่ได้รับรางวัล ทำอย่างต่อเนื่อง 5. ในโรงเรียนต้องมีหลักสูตรการเกษตร เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้ และปลูกพืชผักผลไม้เพื่อเป็นอาหารกลางวัน 6. ตั้ง คกก.ชาวนาประจำหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือหรือต่อรองราคาผลผลิต ซึ่งเราน่าจะสามารรถกำหนดเองได้
<p>นายจันทา พลภักดี 20 หมู่ 8 ต.ปะอ่าว อ.เมือง จ.อุบล อายุ 62 ปี สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 ต.ค. 57</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ต้นทุนการผลิตสูง 2. สภาพดินฟ้าอากาศ ภัยธรรมชาติ ฝนฟ้าแล้งหน้าฝนก็น้ำท่วม 3. นโยบายรัฐที่ไม่แน่นอน การช่วยเหลือและส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานราชการและผู้ที่เกี่ยวข้อง 4. ราคาข้าวขายได้ไม่คุ้มทุน 5. ขาดน้ำเพาะปลูก ทำนาอาศัยน้ำฝน 6. การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ขาดการกำกับติดตามและรับฟังปัญหาเพื่อช่วยเหลือแก้ไข 7. ราคาข้าวขายได้ไม่คุ้มทุน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แต่ละหมู่บ้านควรมีสุนัขเรียนรู้หรือปราชญ์ชาวนา หรือเครือข่ายปราชญ์ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร 2. ต้องทำเองทุกขั้นตอน ขยันอดทน เอาใจใส่ แปลงนา 3. ลดต้นทุนการผลิต ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมักทำเอง 4. ต้องเรียนรู้ เข้าอบรม ดูงาน เรียนกับปราชญ์ 5. นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ 6. ใช้เครื่องจักร รถไถ ตามความให้เหมาะสม 7. คัดเลือกพันธุ์ข้าว หรือเปลี่ยนพันธุ์ข้าวทุก 3 ปี 8. บันทึกทรายรับรายจ่าย
<p>นายสว่าง ประสงค์ อายุ 45 ปี</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขาดแหล่งน้ำ แม่น้ำ คลองส่งน้ำ 2. ต้นทุนการผลิตสูง ใช้การจ้างแรงงานแทน 3. ไม่มีข้าวพันธุ์คุณภาพดี 4. มีหนี้ กู้เงิน ธกส. มาทำนา 5. ไม่ทำบัญชีครัวเรือน วงจรเกษตร ทำนากู้ธนาคาร ธกส. 6. ภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม โรคระบาด เกษตรอำเภอรอบเรื่องก็เป็นการ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. พัฒนาแหล่งน้ำ ระบบชลประทาน อ่างน้ำไหล ทำแก้มลิงเพื่อเก็บกักน้ำ ฝนน้ำสู่แปลงเกษตรกร ปรับระบบโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับน้ำและระบบการกระจายน้ำ 2. ใช้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3. สร้างจิตสำนึกต่อชาวนา 4. นโยบายรัฐ ให้มองภาพกว้างและเป็นธรรมกับชาวนาและอาชีพอื่น

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชาวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชาวนา
16/2 หมู่ 2 อ.กันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ	<p>แก้ปัญหาที่ปลายเหตุแล้ว</p> <ol style="list-style-type: none"> นโยบายรัฐไม่แน่นอน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำโครงการยังไม่ถึงกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริง ผู้ที่หมู่บ้านคัดเลือกให้ไปอบรมแล้วไม่นำมาปฏิบัติหรือขยายผลต่อ 	<ol style="list-style-type: none"> การจัดโครงการต่างๆ ของหน่วยงานรัฐ ควรให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริง เพื่อให้เกิดการนำมาปฏิบัติและขยายผล และที่สำคัญควรจัดให้มีความต่อเนื่องและติดตามผล
นางน้อย เกิดเหมาะ อายุ 52 ปี 25 หมู่ 4 อ.กันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ	<ol style="list-style-type: none"> ขาดแหล่งน้ำ แม่น้ำ ชลประทาน ต้นทุนการผลิตสูง ใช้การจ้างแรงงาน มีหนี้ วงจรเกษตร ทำนาสู้ ธนาคาร ธกส. ภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม โรคระบาด เจ้าหน้าที่จัดทำโครงการแต่ขาดการติดตามผล นโยบายรัฐไม่แน่นอน ขาดความต่อเนื่อง พ่อค้า โรงสีเอาเปรียบชาวนา กดราคาข้าว 	<ol style="list-style-type: none"> พัฒนาแหล่งน้ำ ระบบชลประทาน อ่างน้ำไหล ขุดคลอง สระหมู่บ้าน เพื่อเก็บกักน้ำ ใช้แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชาวนาต้องใส่ใจแปลงนา ศึกษาเรียนรู้ หาความรู้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้เรื่อยๆ นโยบายรัฐต้องให้ความสำคัญเป็นธรรมกับชาวนาและอาชีพอื่น ชาวนารวมกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือและต่อรองราคา
นายหลอด วิวกิ่ง อายุ 51 ปี 24/1 หมู่ 9 ต.สะเตา อ.ปลื้มพลายชัย จังหวัดบุรีรัมย์	<ol style="list-style-type: none"> พื้นที่แห้งแล้ง ดินไม่ดี ขาดแคลนแหล่งน้ำ ต้นทุนการผลิตสูง เพราะจ้างแรงงาน ป่วยแพง แต่ข้าวขายไม่ได้ราคา ทำให้มีหนี้สิน เกษตรกรรุ่นหลังไม่ขยัน-อดทน ลูกหลานเกษตรกรไม่ชอบงานหนัก เกษตรกรนิยมส่งลูกหลานเรียนหนังสือสูง ๆ ทำให้ไม่มีผู้สืบทอดอาชีพชาวนา ขาดทุนทรัพย์ในการทำนา นโยบายรัฐขาดความต่อเนื่อง ผลทำให้เกษตรกรบางส่วนรอความหวังจากรัฐ 	<ol style="list-style-type: none"> พัฒนาแหล่งน้ำ ให้เกิดการบริหารจัดการได้เอง โดยไม่ต้องพึ่งธรรมชาติ พัฒนาปุ๋ยหมัก ผลิตปุ๋ยใช้เองในชุมชน ชาวนาต้องกลับมาทำการเกษตรที่เน้นพึ่งตนเอง ลดต้นทุนการผลิต ใช้แรงงานในครัวเรือน ใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ที่ทำได้ หรือที่มีอยู่ในท้องถิ่น ปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อบำรุงดิน และปลูกพืชเสริมรายได้ รวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน เช่นทำปุ๋ยหมัก เครื่องจักร
นางศิริ ปาวีสัย อายุ 58 ปี 	<ol style="list-style-type: none"> ดินไม่ดี แห้งแล้ง ดินเป็นดินทราย ปัญหาภัยแล้ง น้ำไม่มี ต้นทุนการทำนาสูง ค่าจ้างแพง เด็กรุ่นหลังไม่ขยัน ไม่ชอบงานหนัก ลูกหลานไม่สนใจอาชีพชาวนา นโยบายรัฐไม่แน่นอน 	<ol style="list-style-type: none"> รณรงค์การใช้ปุ๋ยชีวภาพ มีการจัดกิจกรรมการทำนาแบบนาดำ ใช้การลงแขกดำนา เกี่ยวข้าว เรียนรู้วิธีการทำนาแบบลดต้นทุนการผลิต หันมาใช้แรงงานคนแทนเครื่องจักร ลดการใช้ปุ๋ยเคมี และสารปราบศัตรูพืช

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชาวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชาวนา
59 หมู่ 11 ต.ลำโรง อ.พลับพลาชัย จ.บุรีรัมย์		
นายสนุก สุทธิยานุช 9 หมู่ 11 ต.สลักได อ.เมือง จ.สุรินทร์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 ต.ค. 57	<ol style="list-style-type: none"> 1. เกิดจากตัวชาวนาไม่ได้ทำนาเอง ไม่ขยันอดทน เป็นผู้จัดการนา 2. สภาพดินฟ้าอากาศ ภัยธรรมชาติ ฝนฟ้าแล้งหน้าฝนกึ่งน้ำท่วม 3. นโยบายรัฐที่ไม่แน่นอน การช่วยเหลือและส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานราชการและผู้ที่เกี่ยวข้อง 4. การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ขาดการกำกับติดตาม รับฟังปัญหาเพื่อช่วยเหลือแก้ไข 5. ราคาข้าวขายได้ไม่คุ้มทุน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แต่ละหมู่บ้านควรมีสุนัขเรียนรู้หรือปราชญ์ชาวนา หรือเครือข่ายปราชญ์ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร 2. ต้องทำเอง ขยันอดทน เอาใจใส่แปลงนา 3. ลดต้นทุนการผลิต ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมักทำเอง 4. ต้องเรียนรู้ เข้าอบรม ดูงาน เรียนกับปราชญ์ 5. นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ 6. ใช้เครื่องจักร รถไถ ตามความให้เหมาะสม 7. คัดเลือกพันธุ์ข้าว หรือเปลี่ยนพันธุ์ข้าวทุก 3 ปี 8. บันทึกรายรับรายจ่าย
นายสุพักร์ งามเฉลิม อายุ 65 ปี 22 หมู่ 8 ต.เจนีง ต.เทนมีย์ อ.เมือง จ.สุรินทร์	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขาดแหล่งน้ำ ต้นทุนน้ำเยอะ 2. ต้นทุนการผลิตสูง 3. ไม่มีข้าวพันธุ์คุณภาพดี 4. มีหนี้ ต้องกู้เงินมาทำนา 5. จ้างทำนา เด็กรุ่นใหม่ไม่ทำนา 6. เกษตรกรอายุมาก ทำไม่ได้ ต้องจ้างแรงงาน 7. ส่งลูกเรียนหนังสือ เพื่อหาอาชีพที่มีรายได้ จึงไม่ได้มาช่วยทำนา 8. คนปัจจุบันไม่สนใจทำนา ชอบซื้อกิน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เสนอให้รัฐบาลมาทำแหล่งน้ำ บ่อน้ำ บ่อบาดาล 2. ให้รัฐสนับสนุนข้าวพันธุ์ดี ให้เปลี่ยนทุก 2 ปี 3. ศูนย์บริการข้าว ให้มาช่วยรับซื้อข้าวคืน 4. ทำบัญชีรายรับรายจ่าย การลงทุน 5. ใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 6. จัดพื้นที่ทำนาสูงต่ำให้เท่ากัน

กลุ่มเจ้าหน้าที่เกษตร

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชาวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชาวนา
<p>น.ส.อรุณี นิคมทรัพย์ นักวิชาการส่งเสริม การเกษตร ชำนาญการ</p> <p>สำนักงานเกษตรอำเภอ ชุมพวง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา โทรศัพท์ 093-3192045</p>	<ol style="list-style-type: none"> ขาดแคลนคนสืบทอดอาชีพชาวนา ขาดแคลนแรงงานวัฒนธรรมดั้งเดิม ขาดจิตสำนึกของเกษตรกร / เกษตรกรยุคไฮเทค ลืมคิดว่าตัวเองเป็นชาวนา ลืมวิถีดั้งเดิม ไม่พึ่งตนเอง ไม่ทำบัญชีครัวเรือน วงจรเกษตร ทำนาอยู่ธนาคาร ธกส. ทำนาขายข้าวไปตัดยอดหนี้ มีหนี้สินเพิ่ม ภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม โรคระบาด เกษตรอำเภอทราบเรื่องก็เป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุแล้ว นโยบายรัฐโอบอ้อม การให้ของรัฐบาลให้ชาวนาเสพ จนเป็นยาเสพติด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรมให้แล้วไม่ค่อยมา ไม่เอาไปทำตาม 	<ol style="list-style-type: none"> พัฒนาแหล่งน้ำ ระบบชลประทาน อ่างน้ำไหล ทำแก้มลิงเพื่อเก็บกักน้ำ ผันน้ำสู่แปลงเกษตรกร ปรับระบบโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับน้ำและระบบการกระจายน้ำ สร้างจิตสำนึกต่อชาวนา นโยบายรัฐ การให้ของรัฐบาลต้องมีเงื่อนไข
<p>นางนภัสสร แผ่นจันทร์ นักวิชาการส่งเสริม การเกษตร ชำนาญการ</p> <p>สำนักงานเกษตรอำเภอ อ.ลำโรงทอง จ. สุรินทร์</p>	<ol style="list-style-type: none"> สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่แห้งแล้ง ดินเป็นดินทราย ขาดแคลนน้ำ เกษตรกร/ชาวนาส่วนใหญ่ยากจนแต่เกิด, ไม่มีที่ทำกิน, มีหนี้สิน, ขายข้าวขาดทุน เกษตรกรส่วนใหญ่อายุมาก ส่วนลูกหลานไปรับจ้าง เกษตรกรรุ่นหลังไม่ขยัน-อดทน หากมีนาให้ทำแต่ไปจ้างแรงงาน เกษตรกรนิยมส่งลูกหลานเรียนหนังสือสูง ๆ ไม่มีผู้สืบทอดอาชีพชาวนา นโยบายรัฐโอบอ้อม ขาดความต่อเนื่อง ผลทำให้เกษตรกรบางส่วนรอความหวังจากรัฐ 	<p>ชาวนาต้องประพฤติและปฏิบัติ</p> <ol style="list-style-type: none"> ใช้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิม/ ปลูกข้าวพืชผักไว้กิน พึงสำนึกกว่าเราเป็นชาวนา/ยากจนต้องประหยัดอดออม ต้องทำเอง ขยันอดทน เอาใจใส่ดูแลนาข้าว รักษาวัฒนธรรมประเพณี ต้องเรียนรู้ เข้าอบรม ดูงาน เรียนกับปราชญ์ มีการติดตามผล สร้างเครือข่าย จาก 1 เป็น 2 คน เป็น 5 คน ทำให้พอยู่พอกิน ทำตามรอยพ่อ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บันทึกรายรับรายจ่าย
<p>นายสมัย ทองท่า นักวิชาการส่งเสริม การเกษตร ชำนาญการ สำนักงานเกษตรอำเภอ อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์</p>	<ol style="list-style-type: none"> ขาดแคลนแหล่งน้ำ ชลประทาน ต้องรอฝนฟ้าจากธรรมชาติ ถ้าฝนมากก็ประสบปัญหาหน้าท่วมนาข้าว ถ้าฝนแล้งนาข้าวก็ตายไม่ได้ผลผลิต ทำให้ขาดทุน ชาวนาขาดความรู้และไม่ใส่ใจ 	<ol style="list-style-type: none"> การจัดการ แหล่งน้ำ ทุกภาคส่วนในพื้นที่ต้องมาพูดคุยเพื่อการบริหารจัดการน้ำจากฟ้า น้ำผิวดิน และน้ำใต้ดิน ชาวนาต้องเปลี่ยนตัวเอง ต้องขยันอดทน ต้องหาความรู้ หมั่นลงแปลงนา ใช้แรงงานคนใน

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชาวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชาวนา
	<ol style="list-style-type: none"> 3. ชาวนาบางรายยังต้องเช่าที่ดินคนอื่นทำนา ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง 4. การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต เกษตรกรส่วนใหญ่จะจ้างแทนการทำนาเอง เช่น จ้างหว่านข้าว หว่านปุ๋ย-ฉีดยา จ้างรถเกี่ยว 5. ต้นทุนการผลิตข้าวสูง เช่น ค่าจ้างแพง พันธุ์ข้าวแพง ปุ๋ยราคาแพง 6. ปัญหาแมลงศัตรูพืชและโรคระบาด 7. ปัญหาเรื่องราคาข้าว การเอารัศเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางทำให้ข้าวขายได้ราคาถูก 8. นโยบายรัฐขาดความต่อเนื่อง ไม่จริงจัง 9. หน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับด้านเกษตรยังไม่เพียงพอและยังไม่ให้บริการไม่ทั่วถึง 10. ขาดกลุ่มหรือเครือข่ายที่เข้มแข็งในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 	<p>ครัวเรือน</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. การลดต้นทุนการผลิต 4. ราคาข้าวไม่เหมาะสมกับที่ลงทุน อยากให้รัฐบาลดูแลใส่ใจอย่างจริงจัง
<p>นายโสธรณ์ อรุณพันธุ์ นักวิชาการส่งเสริม การเกษตร ชำนาญการ</p> <p>สำนักงานเกษตรอำเภอ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1.ขาดแคลนแหล่งน้ำชลประทาน ต้องรอฝนฟ้าจากธรรมชาติ ถ้าฝนมากก็ประสบปัญหาน้ำท่วมนาข้าว ถ้าฝนแล้งนาข้าวก็ตายไม่ได้ผลผลิต ทำให้ขาดทุน 2. ชาวนาขาดความรู้และไม่ใส่ใจ 3. ชาวนา มีหนี้สิน พอกพูนมาแต่ดั้งเดิมจากการทำการเกษตร ผลิตได้แต่ขายไม่เป็น 4. การเปลี่ยนแปลงวิถี ชีวิตเกษตรกรส่วนใหญ่จะจ้างแรงงาน เช่น จ้างหว่านข้าว จ้างหว่านปุ๋ย-ฉีดยา จ้างรถเกี่ยวข้าว 5. ต้นทุนการผลิตข้าวสูง เช่น ค่าจ้างแพง พันธุ์ข้าวแพง ปุ๋ยราคาแพง 6. ปัญหาดิน พื้นที่การเกษตรไม่เหมาะสมกับการปลูกพืช 7. ปัญหาเรื่องราคาข้าว การเอารัศเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางทำให้ข้าวขายได้ราคาถูก 8. นโยบายรัฐ แก่ที่ปลายเหตุ ไม่สร้างให้เกษตรกรไว้ใจ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำไร่นาสวนผสม ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ 2. ปรับเปลี่ยนทัศนคติการทำการเกษตรและวิถีชีวิต บ้านควรอยู่ในที่สวนที่นา ต้องขยัน เอาใจใส่แปลงนา ลงมือทำเอง เตรียมดินใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก 3. จัดทำบ่อน้ำหรือสระน้ำไว้เพื่อเก็บกักน้ำ ทำถนนคูคลอง ทำคลองส่งกระจายน้ำให้เต็มพื้นที่ เหมือนเขตพื้นที่ภาคกลาง 4. เก็บสายพันธุ์ข้าวไว้ใช้เอง คัดเลือกพันธุ์ข้าวเปลี่ยนพันธุ์ข้าวทุก 3 ปี 5. ปลูกพืชสมุนไพรไล่แมลงศัตรูพืช หรือทำเครื่องกับดักแมลงขึ้นใช้เอง 6. จัดตั้งตลาดกลาง บริหาร โดยรัฐ แล้วกระจายไปยังตลาดกลางจังหวัดอื่นๆ และเครือข่าย 7. แนวคิดทำเกษตรตำบล รวมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อไปให้คำ แนะนำปรึกษา ทั้งปลูกพืชบำรุงดิน ทำแหล่งน้ำ เลี้ยงปลา เลี้ยงสัตว์

ชื่อ-สกุล /แนวคิด	สภาพปัญหา-อุปสรรคชาวนา สภาพปัจจัยการพัฒนาความมั่นคง	แนวทางการพัฒนาความมั่นคงชาวนา
<p>นายไพฑูลย์ ชารัมย์</p> <p>เกษตรอำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์</p> 	<p>9. หน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับด้านเกษตรและที่เกี่ยวข้องยังไม่เพียงพอ/ให้บริการไม่ทั่วถึง</p> <p>1. สภาพภูมิอากาศแห้งแล้ง</p> <p>2. ดินขาดความอุดมสมบูรณ์</p> <p>3. ภัยแล้ง น้ำท่วม ฝนตกไม่ต้องตามฤดูกาล</p> <p>4. ข้างเกิดการสะสมโรค โรคระบาดศัตรูพืช</p> <p>5. รัฐไม่ได้ดูแลชาวนาอย่างจริงจัง ฉาบฉวย สิ่งการ ทิ้งขว้าง ล้มเหลว ให้เปล่า</p> <p>6. หน่วยงานมีการกระบวนการถ่ายทอด แต่กระบวนการเรียนรู้้น้อยมาก</p> <p>7. เกษตรกรถูกรัฐสร้างวัฒนธรรมไม่ดีในเรื่องการผลิต การกิน</p> <p>8. วัฒนธรรมความสะอาดสบาย พึ่งเครื่องจักรเทคโนโลยี</p> <p>9. แรงงานในครอบครัวไม่มี พ่อแม่สูงวัย เกษตรกรอายุมาก ทำนาไม่ไหว สุขภาพไม่ดี</p> <p>10. คนรุ่นใหม่ไม่สนใจอาชีพชาวนา ไม่เรียนรู้</p> <p>11. ชาวนาขาดองค์ความรู้ เช่นการคัดเลือกพันธุ์ข้าว การทำนา</p>	<p>1. พัฒนาแหล่งน้ำ</p> <p>2. ลดต้นทุนการผลิต</p> <p>3. ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>4. ชาวนาต้องไปเรียนรู้ ลองผิดลองถูก</p> <p>5. จนท.เกษตรต้องทำหน้าที่ให้เต็มที่</p> <p>6. รัฐต้องสนับสนุน</p> <p>7. ชาวนาต้องรวมตัวกัน</p>
<p>นายสมาน ประดับทอง</p> <p>เกษตร อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ</p> 	<p>1. ปัญหาน้ำ ขาดแคลนแหล่งน้ำ ระบบชลประทาน</p> <p>2. สภาพภูมิประเทศ ที่ราบสูง</p> <p>3. ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ดินร่วมปนทราย</p> <p>4. พันธุ์ข้าวส่งเสริมผิด</p> <p>5. โรค แมลงศัตรูพืช</p> <p>6. ขาดแรงงาน ชาวนาสูงวัย ลูกหลานไม่อยู่</p> <p>7. นโยบายรัฐขาดความต่อเนื่อง</p> <p>8. วัฒนธรรมการทำนาเปลี่ยน</p> <p>9. ไม่มีสิทธิในที่ดินที่ทำกิน ไปอยู่ในการครอบครองของนายทุน</p>	<p>1. พัฒนาระบบชลประทาน ระบบน้ำ</p> <p>2. ปรับปรุงพันธุ์ข้าว</p> <p>3. ใช้วิธีดั้งเดิม เริ่มจากปรับปรุงดิน</p> <p>4. จัดโซนนิ่งในการเพาะปลูกพืช</p> <p>5. ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>6. ต้องส่งเสริมความรู้ให้ชาวนา</p> <p>7. ใช้เทคโนโลยี นวัตกรรมใหม่ให้พอเหมาะ เพื่อลดต้นทุนในการผลิต</p> <p>8. โรงเรียนเกษตรกร</p> <p>9. นโยบายรัฐต้องชัดเจน</p> <p>10. ชาวนาต้องรวมกลุ่ม และ ขยายเครือข่ายชุมชน</p> <p>11. เปลี่ยนทัศนคติเกษตรกร</p> <p>12. พัฒนาคุณภาพการผลิต การรับรองคุณภาพ</p>

ภาคผนวก ข

ภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในเขตอีสานใต้

ภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในเขตอีสานใต้

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่มวิจัย

รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่มวิจัย

ผู้วิจัยได้จัดให้มี “การสนทนากลุ่มเพื่อการวิพากษ์การพัฒนาแนวทางที่เหมาะสม ต่อการพัฒนาความมั่นคงชวานาในเขตพื้นที่อีสานใต้” เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2558 ณ ห้องประชุมศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างเวลา 09.00-15.00 น. เพื่อนำร่องแนวทางฯ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 17 คน เป็นผู้วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะ ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวมีรายนามและตำแหน่งดังนี้

1. รศ.ดร.สุทธนู ศรีไสย์ อาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณินิพนธ์
2. ผศ.ณัชพล สามารถ อาจารย์ภาควิชาพืชไร่ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
3. นายมนตรี พรหมลักษณ์ อดีตเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุบลราชธานี
ผู้อำนวยการ โครงการริเริ่มการผลิตข้าวที่ดี จังหวัดอุบลราชธานี (BRIA)
4. นายนิคม เพชรผา เกษตรกรด้านเกษตรอินทรีย์ จังหวัดศรีสะเกษ
สมาพันธ์เกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทย
5. นายจันทร์ ชัยรัตน์ ชาวนา/ผู้นำชุมชนบ้านเกษตรพัฒนา
อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
6. นายจารึก พิมพ์สุตะ ตัวแทนชวานาจังหวัดอุบลราชธานี
7. นางสมจิตร พิมพ์สุตะ ตัวแทนชวานาจังหวัดศรีสะเกษ
8. นายอาคม ศรีประภาพงษ์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการพิเศษ
สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี
9. นายประวีณ เขียวจำ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี
10. น.ส.จันทราพร ประธาน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
สำนักงานเกษตรจังหวัดอุบลราชธานี
11. นายเจริญ โมงขุนทด นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ
12. นายวิฑูล ปิยะวงส์ลาวัลย์ ผู้อำนวยการศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
13. นายโอภาส สารสิทธิ์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการพิเศษ
ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

13. นายมานะ ปรีโม	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
15. นายบัณฑิต จันทร์คำ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
16. น.ส.ชนัดดา ลลิตจรรยา	นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ
ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
17. นายวิทยา ทีโสคา	นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ
ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

ภาคผนวก ฅ
หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญร่วมสนทนากลุ่มวิจัย

ที่ ศธ ๒๖๑๒/๒๓๓๗

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา
ต. แสนสุข อ. เมือง จ. ชลบุรี

๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญและเข้าร่วมสนทนากลุ่มงานวิจัย

เรียน นายนิคม เพชรผา

สิ่งที่ส่งมาด้วย เอกสารการสนทนากลุ่ม ๑ ชุด

ด้วย นางสาวสิริพัฒน์ ลาภจิตร นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรสาขาวิชายุทธศาสตร์และความมั่นคง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา กำลังดำเนินการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาความมั่นคงของชาวนาไทยในเขตอีสานใต้" ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ในขั้นตอนของการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อค้นพบที่ได้รับมาจากการวิจัย ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากที่สุดสำหรับการปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา เห็นว่า ท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีความเชี่ยวชาญกับประเด็นสำคัญในการวิจัยเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เกี่ยวกับการวิจัยในเรื่องดังกล่าว ในวันอังคารที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ณ ห้องประชุมศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลฯ ถนนแจ้งสนิท ตำบลแจระแม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างเวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น.

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดียิ่ง ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมาในโอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.จิกซี ไชยทินิจ)

ผู้ช่วยคณบดี ปฏิบัติการแทน
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์

งานบัณฑิตศึกษา

โทรศัพท์ ๐๓๘-๑๐๒๓๖๔ ตีอ ๑๑๗

โทรสาร ๐๓๘-๓๙๓๕๖๕ ตีอ ๑๐๒

ภาคผนวก ญ
ภาพการร่วมสนทนากลุ่มวิจัย

ภาพการร่วมสนทนากลุ่มวิจัย

